

TÜRK PETROL PİYASASINDA REKABET UYGULAMALARI

EMİNE ŞEBNEM ATANUR EFE

Yüksek Lisans Tezi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İzmir Ekonomi Üniversitesi

İzmir

2020

TÜRK PETROL PİYASASINDA REKABET UYGULAMALARI

EMİNE ŞEBNEM ATANUR EFE

İzmir Ekonomi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı'na
Yüksek Lisans Tezi
olarak sunulmuştur.

İzmir
2020

ÖZET

TÜRK PETROL PİYASASINDA REKABET UYGULAMALARI

Atanur Efe, Emine Şebnem

Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof.Dr. Huriye KUBİLAY

Temmuz, 2020

Bugün tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de üretimin temel girdisini oluşturan enerji; ülke ekonomilerinin de itici gücünü teşkil etmektedir. Bir yandan ülke ekonomilerini şekillendirirken diğer yandan uluslararası ticari ilişkilere yön veren enerjinin etkinliği bununla da sınırlı kalmamaktadır. Ne surette olursa olsun kaynağını elinde bulundurana, küresel ölçüde hakimiyet sağlayan enerji, günümüzde sadece gücü elinde bulundurmak için bir araç değil; modern yaşantımızın devamı için de vazgeçilmez bir unsurdur. Dünya genelinde bu vazgeçilmez ihtiyacın karşılanmasında %34,2 ile petrol başı çekmektedir.

Ancak ölçüsü ne olursa olsun sahip olunan bu gücün varlığı, üretimde maliyetlerin azaltılması, bu surette tüketici refahının artırılması ve nihayetinde hem firmalar bazında ve hem de ulusal bazda ekonomik büyüme hedeflerinin gerçekleştirilmesinin temini ile anlam kazanacaktır. Zira; üretime, üreticiye ve son kertede tüketiciye yansıtılmayan bir ekonomik gücün varlığı kullanım hakkını elinde bulunduran oluşumun ekonomik gücü olmaktan öteye gidemeyecektir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ise piyasalarda rekabetin etkin kılınması ile mümkün olabilecektir. Bu çalışmada Petrol Piyasasında rekabetin etkin kılınması ve bu surette tüketicinin ve piyasa taraflarının çıkar ve beklentileri ile kamu politikalarının ilkelerinin ortak paydada buluşturulması amacıyla çıkartılan 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile

Rekabet Hukuku kurallarının Petrol Piyasası özelinde uygulanışı, Rekabet Kurulu kararlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın ilk iki bölümünde; dünyada ve ülkemizde petrol üretim-tüketim-rezerv rakamları verilerek, ülke içi upstream-downstream piyasalara ilişkin üretim değerlendirmeleri yapılmıştır.

Üçüncü bölümde piyasa öncesi faaliyetler ve piyasa faaliyetleri ayırımı gözetilerek arama-üretim-ithalat hakkını mühasıran devlete veren 725-792 Sayılı Kanun döneminden, Türkiye petrollerini çıkartma ve işletme yetkisini münhasır bir yetki olmaktan çıkartarak yerli ve yabancı sermaye şirketlerinin pazara girmesinin önü açan 6326 Sayılı Petrol Kanunu dönemine, TPAO'nun bünyesinde Tüpraş, POAŞ, BOTAŞ, PETKİM, İGSAŞ, DİTAŞ ve İPRAGAZ'ın da bulunduğu entegre bir yapıyla faaliyet gösterdiği dönemden, entegre yapının gelir getiren parçalarının önce özelleştirme kapsamına alınarak, bağlı ortaklık statüsünden çıkartılıp ardından teker teker özelleştirildiği 2000'li yıllara kadar petrol piyasası mevzuatının geçirdiği tarihsel süreç değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, konuluş amacı ve getirdiği değişiklikler ışığında incelenmiş, kanunun kapsamını oluşturan piyasa aktörleri, lisans şartları ve kanunla getirilen rekabet kısıtları ile birlikte değerlendirilmiş ve ardından düzenleyici kurumun görev ve yetkilerine yer verilmiştir.

Beşinci bölümde; Petrol Piyasası özelinde Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. Maddesi anlamında "Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar", 6. Maddesi anlamında "Hakim Durumun Kötüye Kullanımı", 7. Maddesi anlamında "Birleşme ve Devir İşlemleri" Rekabet Kurulu kararları ışığında değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise; Kurul'un piyasa oyuncularına hareket alanı sağlamak ve bu surette rekabeti etkin kılmak yaklaşımıyla, "ihlal oluşmadığı" yönünde karar verme eğiliminde olmasının, oligopol bir piyasa yapısına sahip Petrol Piyasasında, kartelleşme tehdidi yaratma riski üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Petrol Piyasası, Piyasa oyuncusu, Rekabet uygulamaları, Oligopol, Upstream-Downstream piyasalar

ABSTRACT

COMPETITIVE APPLICATIONS IN TURKISH OIL MARKET

Atanur Efe, Emine Şebnem

Private Law Master's Program

Advisor: Prof. Dr. Huriye KUBİLAY

July, 2020

The energy that constitutes the basic input of production in our country, as it is today in the whole world, is the driving force of the economies of the country. On the one hand, while shaping the economies of the country, on the other hand, the effectiveness of the energy that drives international trade relations is not limited to this. The energy that provides global dominance to those who possess its source, under any circumstances, is not only a tool for holding power today, but also an indispensable element for the continuation of our modern life. In meeting this indispensable need throughout the world, oil leads with 34.2%.

However, the existence of this power, regardless of its measure, will become meaningful by reducing costs in production, increasing consumer welfare in this way, and ultimately achieving economic growth targets both on a company basis and on a national basis. Because, the existence of an economic power that is not reflected to the production, the producer and the consumer at the last moment will not go beyond being the economic power of the formation that holds the right to use. The realization of these goals will be possible by enabling competition in the markets.

In this study, and in this way enable competition in the oil market with consumer and market interests and expectations of the parties issued for the purpose of harmonising public policies with the principles of the common denominator of 5015 Petroleum Market Law, competition law rules in the context of the implementation of the oil

market, the competition board's decision were evaluated.

In the first and second part of our study, oil production-consumption-reserves figures were given in the world and in our country and production assessments were made on the domestic upstream-downstream markets.

In the third section, pre-market activities and search-production with the distinction of market activities- from the period of the law No. 725-792, which gave the right to import to the state, to the period of the Petroleum Law No. 6326, which removed the Turkish petroleum extraction and operation authority from being an exclusive authority and opened the way for domestic and foreign capital companies to enter the market, from the period when TPAO operated with an integrated structure including Tüpraş, POAŞ, BOTAŞ, PETKİM, IGSAŞ, DITAŞ and IPRAGAZ, , the historical process of oil market legislation until the 2000s, when it was removed from its subsidiary status and then privatized one by one, has been evaluated.

In the fourth section, the Petroleum Market Law No. 5015 will be examined in the light of the purpose of the law and the changes it brings, the market actors that comprise the scope of the law will be evaluated together with the license requirements and competition restrictions imposed by the law, and then the duties and powers of the regulatory authority are given.

In the fifth section, Chapter 5 of the law on the protection of competition in the special case of the oil market. "Agreements limiting competition " in the sense of Article 6. "Abuse of the dominant position " in the sense of Article 7. In the sense of the article "merger and transfer transactions" are evaluated in the light of the decisions of the Competition Board.

In the conclusion section, the tendency of the board to decide that "no violation has occurred" with the approach of giving market players space to act and thus enabling competition, risks of creating a threat of cartelization in the oil market, which has an oligopoly market structure.

Keywords: Oil Market, Market player, Competitive practices, Oligopoly, Upstream-Downstream markets

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER TABLOSU	vii
TABLO LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xii
BÖLÜM 1: GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2 : PETROL PİYASASI.....	5
2.1.Genel	5
2.2.Dünyada Petrol	6
2.2.1.Üretim Ve Rezervler.....	6
2.2.2.Tüketim.....	6
2.3.Türkiye’de Petrol.....	7
2.3.1.Türkiye’de Üretim, Tüketim Ve İthalat Rakamları	7
2.3.2.Piyasa Faaliyetleri.....	8
2.3.2.1.Arama –Üretim Faaliyetleri.....	8
2.3.2.2.Rafinaj Faaliyetleri	10
2.3.2.3.Dağıtım Faaliyetleri.....	11
2.3.2.4.Petrol Fiyatları	13
2.3.2.4.1.Ham Petrol Fiyatları	13
2.3.2.4.2.Akaryakıt Fiyatları	14
BÖLÜM 3 : ARAMA – İNCELEME FAALİYETLERİ.....	16
3.1.Genel	16
3.2.6491 Sayılı Kanun Öncesi	16
3.3.6326 Sayılı Petrol Kanunu	20
3.4.Yeni Düzenleme	21
3.5.6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu.....	27
BÖLÜM 4 : PİYASA FAALİYETLERİ	31
4.1.Genel	31
4.2.5015 Sayılı Kanun Öncesi	31
4.3.5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu.....	33

4.3.1. Amaç	33
4.3.1.1. Rekabetçi Bir Piyasa Yapısının Kurulması	33
4.3.1.2. Petrolde Güvenliğin Ve Ekonomikliğin Sağlanması	35
4.3.1.3. Piyasa Faaliyetlerinin Şeffaf, Eşitlikçi Ve İstikrarlı Olması	35
4.3.2. Kapsam	35
4.3.3. İdari Yapılanma Ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu	36
4.3.3.1. Genel Olarak	36
4.3.3.2. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Görevleri	37
4.3.3.3. Kurumun Denetim Görevleri	38
4.3.3.3.1. Ön Araştırma Ve Soruşturma Prosedürü	39
4.3.3.4. Kurumun Fiyatlara Müdahale Yetkisi	41
4.3.3.5. Kurumun Diğer Kurumlarla Eşgüdümü	41
4.3.3.5.1. Türk Standartları Enstitüsü İle Eşgüdüm	41
4.3.3.5.2. Rekabet Kurumu İle Eşgüdüm	42
4.3.4. Piyasa Aktörleri	45
4.3.4.1. Lisansların Genel Hükümleri	45
4.3.4.2. Lisansa Tabi Faaliyetler	45
4.3.4.2.1. Rafineri Lisansı	46
4.3.4.2.2. İşleme Lisansı	47
4.3.4.2.3. Madeni Yağ Lisansı	48
4.3.4.2.4. Depolama Lisansı	49
4.3.4.2.5. İletim Lisansı	50
4.3.4.2.6. Serbest Kullanıcı Lisansı	51
4.3.4.2.7. İhrakiye Lisansı	51
4.3.4.2.8. Dağıtıcı Lisansı	52
4.3.4.2.8.1. Dağıtıcılar İçin Getirilen Rekabeti Korumaya Yönelik Pazar Kısıtlamaları	54
4.3.4.2.9. Bayilik Lisansı	56
4.3.4.2.10. Taşıma Lisansı	58
4.4. Tedarik Zinciri	58
4.4.1. Ham Petrol	58
4.4.2. Akaryakıt	58
4.5. Kilometre Tahdidi	59
4.6. Ulusal Marker	60

BÖLÜM 5 : REKABET	63
5.1.Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar - 4. Madde	63
5.1.1.Yatay Anlaşmalar.....	64
5.1.1.1.Hava İkmal Anlaşmaları	64
5.1.1.2.Rakipleri Boykot.....	68
5.1.2.Dikey Anlaşmalar	69
5.1.2.1.Dikey Anlaşmaların Unsurları	70
5.1.2.2.Dağıtıcı Taraf Yükümlülüklerinin Rekabeti Kısıtlayıcı Nitelikte Olması	71
5.1.2.2.1.İntifa Hakkı Sahibi Dağıtıcının İstasyonun İşletme Hakkını Bayiye Bırakması	71
5.1.2.3.Bayi Yükümlülüklerinin Rekabeti Kısıtlayıcı Nitelikte Olması.....	71
5.1.2.3.1.Rekabet Yasağı Ve Tekelden Temin Yükümlülüğü.....	71
5.1.2.3.2.Müşteri Ve Bölge Kısıtlamaları	72
5.1.2.3.3.Bölge Tahsisi.....	72
5.1.2.3.4.Yeniden Satış Fiyatlarının Tespiti	72
5.1.2.4.Sözleşme Süresinin Rekabeti Kısıtlayıcı Nitelikte Olması.....	73
5.1.3.Grup Muafiyetleri	73
5.1.3.1.Pazar Payı Eşiği.....	74
5.1.3.2.Sözleşme Konusu Malların Belirli Olması.....	75
5.1.3.3.Yasak Sınırlamalar	76
5.1.3.4.Fiyat Tespiti	78
5.1.3.5.Rekabet Yasağı.....	83
5.1.4.Bireysel Muafiyetler.....	93
5.1.5.Muafiyetlerin Geri Alınması	96
5.2.Hakim Durumun Kötüye Kullanılması - 6. Madde.....	99
5.2.1.İlgili Pazarın Tespiti	101
5.2.1.1.Ürün Pazarı.....	102
5.2.1.2.Coğrafi Pazar.....	105
5.2.2.Kötüye Kullanma Halleri.....	107
5.2.2.1.Yıkıcı Fiyatlama	110
5.2.2.2.Sözleşme Yapmanın Reddi	116
5.2.2.3.Fiyat/Marj Sıkıştırması	120
5.2.2.4.Mal Alımını Kesme	121

5.2.2.5.Bağlama Uygulamaları.....	123
5.2.3.Oligopol Piyasalarda Hakimiyet	127
5.3.Birleşmeler Ve Devralmalar - 7. Madde	130
5.3.1.Birleşme Ve Devralmaların Unsurları	134
5.3.1.1.İki Veya Daha Fazla Teşebbüsün Birleşmesi.....	134
5.3.1.2.Kontrolün Devralınması	135
5.3.2.Ortak Girişim.....	137
5.3.3.Yoğunlaşmaların Değerlendirilmesi.....	139
BÖLÜM 6 : SONUÇ.....	155
KAYNAKÇA.....	160

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 2015,2016,2017,2018 Yılları Üretim, İthalat, İhracat, Tüketim Rakamları	8
Tablo 2. 2018 Yılında Ürün ve Rafineri Bazında Üretim Miktarları.....	10
Tablo 3. Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Yurtiçi Akaryakıt Satışları ve Pazar Payları	11

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 1. Yıllara Ait Günlük Ham Petrol Üretim Ve İthalat Rakamları 9
Şekil 2. 2012-2016 Yılları arasında Yurt İçi Benzin Fiyatları ile Brent Petrol Fiyatları 14
Şekil 3. 2018 Yılı Yurt İçi Benzin Türleri Fiyat Oluşumu 15

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
API	Amerikan Petrol Enstitüsü
BP	British Petroleum
CIF	Maliyet Sigorta Navlun
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
IMF	Uluslararası Para Fonu
KDV	Katma Değer Vergi
LPG	Sıvılaştırılmış Petrol Gazı
MTA	Maden Tetkik Arama Enstitüsü
OECD	Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü
OFM	Otomatik Fiyatlandırma Mekanizması
OPEC	Organization Of Petroleum Exporting Countries
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
RK	Rekabet Kurulu
RKHK	Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜPRAŞ	Türkiye Petrolleri Anonim Şirketi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Petrol; dünya enerji ihtiyacının karşılanmasında %34,2 payla ilk sırada yer almaktadır. Sınırlı rezervleri her geçen gün biraz daha azalmasına ve yenilenebilir, doğa dostu alternatif enerji kaynaklarına ilişkin üretim çalışmaları hızla devam etmesine rağmen 150 yılı aşkın süredir sanayinin en değerli girdisi olma özelliğini taşıyan petrol, önümüzdeki on yıllarda da önemini koruyacaktır. Zira; “*British Petroleum(BP) 2019 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu*”na göre; dünya petrol tüketimi 2019 yılına kadar yıllık ortalama 36,2 milyar varilken; 2019 yılında bir önceki yıla oranla %1,5 artarak günlük 99,84 milyon varile ulaşmıştır.¹

Bu tüketimin büyük bölümü gelişmiş ülkelere gerçekleştirilmektedir. Raporla yer alan dünya petrol tüketim rakamlarına göre; ilk sırada günlük ortalama 25,5 milyon varille Amerika Birleşik Devletleri(ABD) gelmektedir. ABD dünya genelindeki petrolün %26’sını tek başına tüketirken; ABD’yi; günlük ortalama 13,7 varille Çin ikinci sırada takip etmekte, onları 5,1 milyon varil tüketimle Hindistan izlemektedir.

International Monetary Fund (IMF) 2019 yılı Dünya Ekonomik Görünümü Raporu verilerine göre ise;

“ABD 21.345 milyar dolar Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ile dünyanın en büyük ekonomisi olurken, onu 14.217 milyar dolar ile Çin takip etmektedir. Üçüncü sırada 5.176 milyar dolar ile Japonya, dördüncü sırada 3.964 milyar dolar ile Almanya gelirken; beşinci sırada 2.972 milyar dolar GSYH”²

ile petrol tüketiminde dünya üçüncüsü olan ve son yirmi yılda en büyük ekonomik büyümeyi gerçekleştiren Hindistan yer almaktadır.

Ekonomik büyüme verileri ile petrol tüketimi verileri birlikte değerlendirildiğinde; petrol ve petrol ürünlerinin, üretim sanayinin en önemli girdisi olduğu söylenebilecektir. O halde, ekonomik büyüme rakamları ile petrol ihtiyacının paralel olarak artması da kaçınılmazdır. Avrupa Birliği’nin Enerji Politikalarına İlişkin

---

¹British Petroleum(BP). 2019 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.enerjiportali.com/tag/bp-2019-dunya-enerji-istatistik-gorunumu-raporu> . (Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

²International Monetary Fund (IMF). 2019 Yılı Dünya Ekonomik Görünümü Raporu [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo> . (Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

Beyaz Kitabı³nda “Global enerji talebinin ve CO2 emisyonlarının 2030 yılına kadar %60 yükselmesi beklenirken ve global petrol tüketiminde her yıl %1,6 oranında büyüme beklendiği” ifade edilmiştir.

Petrolün, üretimin en önemli unsuru olması bir tarafa rafinajı, üretimi, dağıtımı ve perakende satışı ile de tek başına dünyanın en büyük sanayisini teşkil ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

O halde; petrolün önümüzdeki on yıllarda da dünya ekonomisi üzerindeki hakimiyetini koruyacağı, bununla birlikte enerji kaynaklarının uluslararası ticari ilişkiler bir yana, politik ilişkiler açısından da taşıdığı önem nedeniyle sahip olduğu stratejik önemin her geçen gün artacağı muhakkaktır.

Anayasa'nın 167. maddesindeki; “Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler”⁴ düzenlemesi ile devlete, piyasalardaki tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme ödevi yüklenerek, rekabetçi piyasa yapısının korunması Anayasal bir ilke haline getirilmiştir. Bu yaklaşımın yurt içi petrol piyasasına olan yansımaları ise; 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu olmuştur.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ekonominin en yüksek hacimli pazarlarından birini teşkil eden Petrol Piyasasına ilişkin upstream faaliyetler; 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu ile düzenlenirken, sunuma ilişkin downstream faaliyetler ise

*“yurt içi ve yurt dışı kaynaklarından temin olunan petrolün doğrudan veya işlenerek güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara sunumuna ilişkin piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi için yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerinin düzenlenmesini temin”*⁵

³ Dursun, S. (2011) . “Avrupa Birliği'nin Enerji Politikalarına İlişkin Beyaz Kitabı, Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye” [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/07/Avrupa-Birliginin-Enerji-Politikasi-ve-Turkiye.pdf>.(Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

⁴Anayasa'nın 167' inci maddesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/anayasa.pdf> . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

⁵20.12.2003 tarih 25322 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren;5015 Sayılı Kanun, 1' inci madde[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5015.pdf> .(Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

maksadıyla çıkartılan 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile düzenlenmektedir. Petrol Piyasası Kanunu ile getirilen piyasa aktörlerine ilişkin hak ve yükümlülükler Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından çıkartılan ikincil mevzuatla daha da arttırılmakta ve aydınlatılmaktadır. Bu amaca matuf ikincil düzenlemelerin başında “*Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, Petrol Piyasasında Uygulanacak Teknik Kriterler Hakkında Yönetmelik, Petrol Piyasasında Ulusal Marker Uygulamasına İlişkin Yönetmelik, Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler İle Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Kaçak Petrolün Tespit Ve Tasfiyesine Dair Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Petrol Piyasası Bilgi Sistemi Yönetmeliği ve Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği*” ile düzenleyici kurum tarafından çıkartılan tebliğler gelmektedir.

Çalışmamızın konusu olan Petrol Piyasasında Rekabet Uygulamaları’nın yasal zeminini ise; 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile başta Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği olmak üzere düzenleyici kurum tarafından çıkartılan yönetmelikler ve Rekabet Kurumu tarafından çıkartılan tebliğler marifetiyle piyasa oyuncularına getirilen rekabet kısıtları korelasyonunda 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun hükümlerinin, petrol piyasası özelindeki uygulamaları oluşturmaktadır.

Petrol piyasası aktörleri bakımından 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun 57. maddesindeki; “*ticari işlere ait haksız rekabet uyumsuzlukları hakkında Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin saklı olduğu*” yollamasıyla, gerek 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 54 ila 63. maddelerindeki “*dürüst ve bozulmamış bir rekabet ortamının temini maksadıyla rakipler arasında veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına aykırı her türlü davranış ve ticari uygulamalara*”⁶ ilişkin genel hükümler, gerekse 396. maddede yer alan “*Anonim Şirketlerde Pay Sahiplerine Getirilen Rekabet Yasağı*” düzenlemesi her halükarda uygulama alanı bulacaktır.

Ancak bu çalışmanın konusunu 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu ve ikincil düzenlemelerle petrol piyasası oyuncularına getirilen sınırlamalar ile 4054 Sayılı Kanun’un 4. maddesiyle düzenlenen “kartel gibi rekabeti kısıtlayıcı nitelikteki

⁶6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu 54’inci madde[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf> .(Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

teşebbüsler arası uyumlu eylemler”, 6. maddesiyle düzenlenen “hakim durumda bulunan teşebbüsün bu avantajlı durumunu kötüye kullanması halleri” ve 7. maddesiyle düzenlenen “hakim durum yaratan veya mevcut hakim durumu güçlendirerek rekabeti önemli derecede sınırlayan birleşme devralmalar” oluşturmaktadır.

Bu cihetle, petrol pazarını düzenleyen başta 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu olmak üzere özel kanunlar, yönetmelikler, tebliğler ve Rekabet Kurulu’nun petrol piyasası özelinde verdiği kararlar ışığında yapmış olduğumuz bu çalışmada, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda yer alan genel rekabet hükümlerine değinilmemiştir.

BÖLÜM 2 : PETROL PİYASASI

2.1.Genel

Karmaşık bir hidrokarbon, nitrojen, oksijen ve sülfür bileşenlerinden oluşan ve dünyanın en önemli enerji ve sanayi hammaddelerinden biri olan ham petrolün küresel olarak aranması, çıkartılması, “*rafinerilerde stoklanıp arıtılması, üretilen ürünlerin tüketicilere ulaştırılması gibi bir dizi aktiviteyi kapsayan bu entegre endüstri*”⁷ Petrol Piyasası Endüstrisi olarak tanımlanabilir.

Piyasanın “*en büyük hacme sahip ürünleri arasında mazot ve benzin bulunmaktadır. Petrol ayrıca ilaçlar, solventler, gübre, pestisit ve plastik gibi birçok kimyasal ürün*”⁸ için de hammadde niteliği taşımaktadır.

“*Dünyada üretilen petrolün sınıflandırılmasında özgül ağırlık(spesifik gravite), akışkanlık(viskozite) ve içerdiği kükürt miktarı dikkate alınır. Amerikan Petrol Enstitüsü(API) tarafından çıkartılan ve özgül ağırlığa bağlı API Gravitesi tanımı bütün dünyada petrolün sınıflandırılması için genel kabul görmüştür. Uluslararası bir birim olan gravite, 10 ile 48 arasında değişmektedir. API Gravitesi tanımına göre; düşük özgül ağırlıklı petrolün gravitesi yüksektir. Özgül ağırlık arttıkça gravite değeri düşer.*”⁹

“*Petrolün graviteye göre sınıflandırılması şöyledir;*

Hafif>31 ,

Orta 20-31,

Ağır 10-20

Tabii Bitümen<10

Kolay üretilebilir olması, taşınabilmesi ve işlenebilmesi sebebiyle günümüzde

---

⁷Aslan, İ. Y, (2008) , *Enerji Hukuku Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon*, I. Baskı , İstanbul :Ekin yayınevi, Cilt 2, s. 1-3

⁸ Wikipedia.(2020). *Petrol Piyasası Endüstrisi* [Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Petrol_endüstrisi. (Erişim tarihi: 19 Mayıs 2020).

⁹Aslan, İ. Y, (2008 , s.2)

dünya petrol talebinin %90'ı hafif ve orta petrolden karşılanmaktadır.”¹⁰

Ancak petrol kaynaklarının yalnızca %25'i hafif ve orta petrol vasfındadır.

2.2.Dünyada Petrol

2.2.1.Üretim Ve Rezervler

Uluslararası petrol şirketi BP Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu verilerine göre; 2018'de küresel petrol üretiminde en büyük pay %16,2 ile Amerika Birleşik Devletleri'ne aittir. ABD'nin ham petrol ihracatı günde 3 milyon varilden fazla olurken, toplam petrol ürünleri ihracatı günlük 9 milyon varile yaklaşmaktadır. Suudi Arabistan %13'lük üretimle dünyadaki en büyük ikinci petrol üreticisi ve en büyük ham petrol ihracatçısı konumundadır. Suudi Arabistan'ı sırasıyla %12,1 üretimle Rusya, %5,5 üretimle Kanada takip ederken; beşinci sırada %5'lik üretimle İran gelmektedir.¹¹

Organization Of Petroleum Exporting Countries(OPEC) ve BP'nin 2018 verilerine göre; petrol rezervlerine göre ülkeler sıralamasında ise; 303 milyar varil ile Venezuela ilk sırada yer almaktadır. %18 paya sahip Venezuela'yı, 298 milyar varil rezerv ile Suudi Arabistan izlemektedir. Üçüncü sırada 167 milyar varil rezervle Kanada yer alırken, dördüncü sırada 156 milyar varil rezervle İran bulunmaktadır. İran'ı 147 milyar varil rezervle Irak takip etmektedir.

2.2.2.Tüketim

BP Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu verilerine göre; 2019'da küresel petrol tüketimi bir önceki yıla oranla %1,5 artarak, günlük 99,84 milyon varile ulaşmıştır.¹²

Bu tüketimin günlük 25,5 milyon varili ABD, 14,2 milyon varili Avrupa ülkeleri, 7,5 milyon varili ise Asya Pasifik ülkelerince olmak üzere toplamda günlük 47,2 milyon varillik kısmı OECD ülkelerince gerçekleştirilmektedir.

¹⁰Enerji Portalı. *Petrolün Gravitesi*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.enerjiportali.com>pet> . (Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

¹¹British Petroleum (BP) 2019 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu. *Dünya Petrol Üretim Rakamları*[Çevrimiçi]. Erişim adresi : https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/gonderi_dosya_ekleri/MMO%20T%C3%BCrkiye%20Enerji%20G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCn%C3%BCm%202019%20Sunumu%20%281.%20G%C3%BCn%C3%BCn%20Haziran%202019.pdf . (Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

¹²Organization Of Petroleum Exporting Countries(OPEC). *DünyaPetrol Rezervi Verileri*[Çevrimiçi]. Erişim adresi : (<https://www.enerjiatlas.com>rezerv> . (Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

Tüketimin günlük geri kalan 13,7 milyon varilinin Çin, 4,7 milyon varilinin Rusya, 14,3 milyon varilinin OECD dışı Asya ülkeleri, 6,3 milyon varilinin OECD dışı Amerika ülkeleri, 0,8 milyon varilinin OECD dışı Avrupa ülkeleri, 8,3 milyon varilinin Orta Doğu, 4,3 milyon varilinin Afrika ülkelerince olmak üzere toplamda 52,4 milyon varilinin OECD dışı ülkelere gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.¹³

2.3. Türkiye’de Petrol

“Ülkemizin komşu coğrafyasında dünya toplam petrol rezervinin %65’i bulunmasına, üretimin ise %41’nin yapılmasına”¹⁴ karşılık, ülkemiz jeolojik yapısının farklılığı nedeniyle petrol açısından komşuları kadar zengin değildir.

Avrupa Birliği ile entegrasyon sürecinde hukuki altyapısını büyük oranda tamamlayan ülkemiz kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kaynaklara sahip değilse de; üretim yapan tüm kaynak sahibi ülkeler için vazgeçilmez bir güçlü pazar konumundadır. Coğrafi konumu ve bölge ülkeleriyle geliştirdiği ilişkiler çerçevesinde enerji kaynakları için bir geçiş ülkesi rolünü de; dahil olduğu ve olacağı Enerji İşbirliği Anlaşmaları ile daha da güçlendirmektedir.

2.3.1. Türkiye’de Üretim, Tüketim Ve İthalat Rakamları

T.C. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre¹⁵ ülkemizin 2017 yılı petrol üretimi günlük 51.000 /gün–varil ile yıllık 2,5 milyon tonu bulmaktadır. Bu üretimin tüketimi karşılama oranı %7 ‘dir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’nun Petrol Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu’na göre¹⁶; 2015 yılında yıllık 27.864.799 ton olan toplam petrol ürünleri üretimi 2018 yılında 25.002.287 tona düşerken, 2015 yılında 14.565.902 ton olan toplam petrol ürünleri ithalatı, 2018 yılında 17.740.785 tona yükselmiştir. Ayrıca 20.970.699,254 ton da ham petrol ithalatı gerçekleştirilmiştir.

¹³Petrol Stokları Daire Başkanlığı 2019 Raporu. *Petrol Talebi* [Çevrimiçi]. Erişim adresi : <http://www.mapeg.gov.tr/> . (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2020).

¹⁴PETFORM. *Türkiye’de Petrol Arama Üretim Sektörü* [Çevrimiçi]. Erişim adresi : <https://www.petform.org.tr/arama-uretim-sektoru/turkiyede-petrol-uretimi> . (Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

¹⁵T.C. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü. *Türkiye’de Petrol Arama Üretim Rakamları*[Çevrimiçi]. Erişim adresi :http://www.mapeg.gov.tr/petrol_raporlar_formlar.aspx . (Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

¹⁶EPDK. *Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’nun Petrol Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu*[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/5-5847/2018-yillik-sektor-raporlari> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Aynı rapora göre; 2015 yılında 24.824.703 ton olan toplam işlenmiş petrol tüketimi 2018 yılında 27.807.223 tona yükselmiştir.

Tablo 1. 2015,2016,2017,2018 Yılları Üretim, İthalat, İhracat, Tüketim Rakamları
(Kaynak: EPDK 2018 Raporu)

ÜRÜN TÜRÜ	ÜRETİM				İTHALAT				İHRACAT				YURT İÇİ SATIŞ (TÜKETİM)				TOPLAM TESLİM			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Benzin Türleri	5.113.058	5.101.861	5.360.216	4.684.112	.	.	.	.	3.115.474	2.888.063	3.167.398	2.438.858	2.097.248	2.234.045	2.303.254	2.329.920	2.097.248	2.234.045	2.303.254	2.329.920
Motorin Türleri	8.509.777	9.582.347	10.395.069	9.282.051	11.891.847	12.381.766	13.455.723	13.748.187	27.526	71.405	233.080	145.962	20.564.852	22.322.578	24.168.321	23.576.884	20.689.449	22.479.390	24.573.902	24.186.858
Fuel Oil Türleri	547.712	-305.850	-72.009	61.205	919.709	1.163.616	828.758	553.552	982.337	282.001	252.088	235.830	604.054	583.539	492.356	359.919	1.564.963	583.539	492.356	359.919
Havacılık Yakıtları	5.024.287	4.486.633	4.837.246	4.786.244	166.296	341.285	196.906	481.734	3.757.478	3.528.546	3.770.931	3.874.909	1.319.241	1.338.751	1.262.517	1.280.675	1.319.436	1.338.775	1.262.517	1.280.675
Denizcilik Yakıtları	2.344.697	2.346.900	2.154.285	1.786.077	75.954	14.699	1.211	10.254	2.434.117	2.281.816	2.097.170	1.785.550	234	44.240	41.220	43.805	507.332	1.497.744	1.951.417	2.036.934
Gazyağı	57.820	11.728	4.163	3.884	.	.	.	.	.	.	.	.	56.609	14.621	4.686	2.698	56.609	14.621	4.686	2.698
Diğer Ürünler	6.267.448	7.507.583	6.258.144	4.408.714	1.512.096	1.215.482	2.404.283	2.946.058	488.645	656.683	569.410	392.907	182.465	179.898	190.626	213.321	.	179.898	190.626	213.321
TOPLAM	27.864.799	28.731.203	28.937.115	25.022.237	14.565.902	15.116.847	16.886.881	17.740.785	10.805.577	9.688.515	10.090.038	8.875.916	24.824.703	26.717.671	28.460.979	27.807.223	26.215.037	28.328.913	30.778.757	30.410.326

2.3.2.Piyasa Faaliyetleri

2.3.2.1.Arama –Üretim Faaliyetleri

Ülkemizin her geçen gün daha büyük ölçüde ihtiyaç duyduğu en önemli enerji kaynağı olan petrolün öncelikli olarak öz kaynaklarımızdan olmak üzere yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan sağlanması enerji stratejimizin ana hedefini oluşturmaktadır.¹⁷

“Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı 2018 Yılı Ham Petrol Ve Doğal Gaz Sektör Raporu verilerine göre; 2018 yılında Türkiye’de günlük ortalama 55 bin v/g ham petrol üretimi yapılmış; buna karşın 476.000 v/g ham petrol tüketilmiş; 421.000 v/g ham petrolün ithalatı, 356.000 v/g ise işlenmiş ürün ithalatı gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında, yerli ham petrolün, toplam tüketime oranı %5,4

¹⁷TPAO. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı A.Ş. 2018 yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu [Çevrimiçi]. Erişim adresi : <http://www.tpa.gov.tr/file/2003/sector-raporlari-2018-2735e5d18395d1ba.pdf> s. 32- 49. (Erişim tarihi: 19 Mayıs 2020).

iken, 2018'de bu oran %6,6 olmuştur.”

Şekil 1. Yıllara Ait Günlük Ham Petrol Üretim Ve İthalat Rakamları (Kaynak: TPAO 2018 Yılı Ham Petrol Ve Doğal Gaz Sektör Raporu)

“Diğer bir ifade ile 2018 yılında ülkemizin petrolde dışa bağımlılığı %93,4 seviyelerinde gerçekleşmiştir. İthal edilen petrolün %25,2’si Rusya’dan , %18,4’ü İran’dan , %17,1’i Irak’tan , %11,1’i Hindistan’dan , %5’i Suudi Arabistan’dan ,%4,9’u Yunanistan’dan elde edilmiştir.”¹⁸

2018 yılında ham ve işlenmiş olmak üzere 38.711.454,518 ton petrol ithal edilmiştir. Bu ithalatın %70,20’si TÜPRAŞ, Türkiye Petrolleri A.Ş. , Star Rafineri A.Ş. tarafından ham petrol ithalatı şeklinde gerçekleştirilirken kalan %29,80’i dağıtıcı ve ihrakiye teslim şirketlerince işlenmiş petrol ithalatı şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye Petrolleri, 1954 yılından bu yana milli petrol şirketi vizyonu ve misyonuyla milli enerji stratejimiz doğrultusunda arama ve üretim faaliyeti yürütmektedir. “2017 yılında 52 adet kuyuda 85.486 m sondaj” gerçekleştiren TPAO, 2018 yılında 69 kuyuda 123.866 m sondaj gerçekleştirerek yıllık toplam üretim olan 20 milyon varil (54.911 v/g) ham petrolün; 13 milyon varilini tek başına üretmiştir.

“Üretimin yaklaşık %70’i tek başına TPAO tarafından gerçekleştirilirken, %15’ini Perenco, %8’i TPAO ve ortakları (Perenco, Tiway, Amity , TPIC), %5’ini Transatlantic ve bağlı şirketi DMLP, %2’ sini ise Aladdin Middle East ve ortakları şeklindedir.Yani TPAO dışındaki üretimin çok büyük bir bölümü yabancı

¹⁸(TPAO, 2019)

şirketler tarafından yapılmaktadır.”¹⁹

Aynı rapora göre; ülkemizin “2018 yılı üretilebilir petrol rezervi 366 milyar varil metreküpüdür.” Bu rezervin 1.946 milyar varil metreküpü TPAO’ya, 1.854 milyar varil metreküpü diğer özel şirketlere aittir.²⁰

2.3.2.2.Rafinaj Faaliyetleri

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu’nun 2018 Petrol Piyasası Sektör Raporuna göre Türkiye’de 2018 yılında Tüpraş’ a ait dört rafineride ve Star A.Ş.’ne ait Aliğa rafinerisinde toplam 20.593.572,220 ton akaryakıt kapsamında ürün işlenmiştir.

Tablo 2 . 2018 Yılında Ürün ve Rafineri Bazında Üretim Miktarları (Kaynak: EPDK 2018 Yılı Sektör Raporu)

Ürün Adı	TÜPRAŞ İzmit Rafinerisi	TÜPRAŞ İzmir Rafinerisi	TÜPRAŞ Kırıkkale Rafinerisi	TÜPRAŞ Batman Rafinerisi	Star Rafinerisi	Toplam
Kurşunsuz Benzin 95 Oktan	2.488.288,471	1.596.728,114	591.202,501	-69,737		4.676.149,349
Kurşunsuz Benzin 98 Oktan		7.962,366				7.962,366
Motorin	4.980.697,729	2.822.978,019	1.488.451,557	-76,652		9.292.050,653
Fuel Oil (Kükürt Oranı %0,1'i geçen ancak %1'i geçmeyenler)	-234.221,700	-186.081,830	-9.689,584			-429.993,114
Kalorifer Yakıtı (Kükürt Oranı %0,1'i geçen ancak %1'i geçmeyenler)	136.705,979	61.382,526				198.088,505
Yüksek Kükürtlü Fuel Oil (Kükürt oranı %1'i geçenler)	-104.537,244	344.527,405	9.765,695		43.354,151	293.110,007
Jet Yakıtı (Kerosen)	2.929.227,501	1.363.935,389	483.646,306		9.434,525	4.786.243,721
Denizcilik Yakıtı (Artık)	660.085,884	1.037.699,784				1.697.785,668
Denizcilik Yakıtı (Damıtık)	23.665,474	44.625,684				68.291,158
Gazyağı			3.883,907			3.883,907
Akaryakıtlar Toplamı	10.879.912,094	7.093.757,457	2.567.260,382	-146,389	52.788,676	20.593.572,220
Atmosferik Straight Run Fuel Oil	-1.879.753,264	335.220,853	293.196,805			-1.251.335,606
Baz yağ		158.188,818				158.188,818
Beyaz İspirto & SBP	4.469,760					4.469,760
Bitümen	844.842,043	646.298,210	917.814,153	565.496,729		2.974.451,135
Diğer Ara Ürünler	-549.735,366	622.671,068	265.519,026	121.664,829	63.407,521	523.527,078
Diğer Ürünler	185.067,609	111.913,905	33.086,640		806,614	330.874,768
Heavy Vacuum Gas Oil	-613.920,612	-71.351,330	52.591,373			-632.680,569
LPG	532.836,907	288.808,212	91.323,322			912.968,441
Nafta	-66.172,817	252.296,262	48.129,494	77.446,569	16.158,305	327.857,813
Petrol Koku	870.216,907					870.216,907
Rafineri Gazı (Sıvı olmayan)	615.561,026	270.994,783	115.311,979	1.762,449		1.003.630,237
Yüksek Kükürtlü Motorin	-779.851,975	-290.285,263	43.013,044	177.735,396	35.934,366	-813.454,432
Akaryakıt Kapsamında Olmayan Ürünler Toplamı	-836.439,782	2.324.755,518	1.859.985,836	944.105,972	116.306,806	4.408.714,350
Genel Toplam	10.043.472,312	9.418.512,975	4.427.246,218	943.959,583	169.095,482	25.002.286,570

*Tabloda üretim miktarının eksi olması, stokta bulunan ya da ithal edilen ürünün rafineri tarafından yeniden kullanıldığını ve bu ürüne yeni ürünün ya da ürünlerin üretildiğini göstermektedir.

Geçmiş yıllarda Tüpraş’ın her dört rafinerisinde de verim artırma çalışmaları gerçekleştirilmiş ve kapasite kullanım oranları önemli ölçüde arttırılmıştır. Bununla birlikte 2018 yılında Tüpraş İzmit Rafinerisi’nde 10.879.912,094 ton, Tüpraş İzmir

¹⁹(TPAO, 2019)

²⁰(TPAO, 2019)

Rafinerisi'nde 7.093.757,457 ton, Tüpraş Kırıkkale Rafinerisi'nde 2.567.260,382 ton, Tüpraş Batman Rafinerisi'nde 145,389 ton ve Star Rafinerisi'nde 52.788,676 ton ürün işlenerek 2017 yılı toplam rafineri çıkışı olan 22.678.970,233 tonun %9,20 gerisinde kalınmıştır.²¹

2.3.2.3. Dağıtım Faaliyetleri

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu verilerine göre; Türkiye'de 65 adet lisanslı akaryakıt dağıtım şirketi mevcuttur. Bu şirketlerden en büyük ilk yedi şirket pazarın yaklaşık %80'ine sahiptir. “ %21,78 ile Petrol Ofisi A.Ş. , %18,67 ile Opet Petrolcülük A.Ş. , %15,99 ile Shell&Turcas Petrol A.Ş. , %9,14 ile BP Petrolleri A.Ş. , %5,56 ile Total Oil Türkiye A.Ş. , %4,55 ile Aytemiz Akaryakıt Dağıtım A.Ş. , %4,02 ile TP Petrol Dağıtım A.Ş.” olmak üzere bu yedi dağıtım şirketi; benzin, motorin, fuel oil türleri ile gazyağı da dahil olmak üzere toplamda 25.809.550,111 ton ürün pazarının %80'ini elinde bulundurmaktadır.²²

2018 yılında tüm lisanslı dağıtıcılar toplam 2.326.855,902 ton benzin, 23.196.297,662 ton motorin, 283.710,010 ton fuel oil, 2.686,537 ton gazyağı dağıtımını gerçekleştirmiştir.

Tablo 3 . Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Yurtiçi Akaryakıt Satışları ve Pazar Payları (%) (Kaynak : EPDK 2018 Sektör Raporu)

Lisans Unvanı	Sahibinin Türleri	Benzin Türleri	Motorin Türleri	Fuel Türleri	Oil Türleri	Gazyağı	Toplam	Pay (%)
PETROL OFİSİ A.Ş.		372.151,276	5.163.984,082		84.563,340	943,458	5.621.642,157	21,78
OPET PETROLCÜLÜK A.Ş.		549.863,648	4.157.379,465		109.688,880	578,571	4.817.510,564	18,67
SHELL & TURCAS PETROL A.Ş.		579.184,139	3.542.744,080		6.124,136	112,310	4.128.164,665	15,99
BP PETROLLERİ A.Ş.		271.953,188	2.081.206,572		6.848,407	239,488	2.360.247,655	9,14
TOTAL OIL TÜRKİYE A.Ş.		125.763,362	1.304.720,958		4.264,646	149,044	1.434.898,009	5,56

²¹(EPDK, 2019)

²²(EPDK, 2019)

Tablo 3. (Ön Sayfadan Devam) Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Yurtiçi Akaryakıt Satışları ve Pazar Payları

AYTEMİZ AKARYAKIT DAĞITIM A.Ş.	81.436,318	1.090.904,161	1.939,120	0,000	1.174.279,600	4,55
TP PETROL DAĞITIM A.Ş.	61.305,415	962.781,987	14.606,880	0,000	1.038.694,281	4,02
KADOOĞLU PETROLCÜLÜK TAŞIMACILIK TİCARET SANAYİ İTHALAT VE İHRACAT A.Ş.	21.740,385	417.170,443	4.592,360	0,000	443.503,189	1,72
MİLAN PETROL SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	28.902,570	381.184,427	658,120	0,000	410.745,117	1,59
ALTINBAŞ PETROL VE TİCARET A.Ş.	24.464,658	381.421,100	952,460	0,000	406.838,218	1,58
AKPET AKARYAKIT DAĞITIM A.Ş.	29.021,402	338.816,136	1.256,110	267,862	369.361,510	1,43
TERMOPET AKARYAKIT NAKLİYAT VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ	17.373,000	315.371,000	12.617,000	7,858	345.368,858	1,34
LUKOİL EURASIA PETROL A.Ş.	23.681,179	291.305,410	2.207,010	261,566	317.455,165	1,23
TECO PETROLCÜLÜK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	16.321,709	247.572,282	10.542,640	0,000	274.436,631	1,06
BALPET PETROL ÜRÜNLERİ TAŞIMACILIK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	11.535,184	230.183,106	947,760	24,168	242.690,219	0,94
SİYAM PETROLCÜLÜK SANAYİ VE TİC. A.Ş. (S OIL)	10.748,966	225.640,397	3.084,660	0,000	239.474,023	0,93
İPRA ENERJİ A.Ş.	18.731,419	155.941,490	1.314,520	0,000	175.987,430	0,68
KALELİ BEST OİL PETROLCÜLÜK TİCARET A.Ş.	8.265,700	142.784,806	198,380	0,000	151.248,886	0,59
ENERJİ PETROL ÜRÜNLERİ PAZARLAMA A.Ş.	8.158,236	136.270,024	1.287,940	0,000	145.716,201	0,56
TURKUAZ PETROL ÜRÜNLERİ A.Ş.	5.973,473	133.754,440	1.392,340	0,000	141.120,253	0,55
PETLINE PETROL ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.	10.325,695	121.832,280	1.167,060	102,212	133.427,246	0,52

Dağıtıcı şirketlerin öncelikle ülke içindeki kaynaklardan ürün temini yoluna gitmesi temel husustur. Bununla birlikte 2018 yılında ithal edilen 38.711.454.518 ton petrolün 20.970.669,254 tonu ham petrol, kalan 17.740.785,264 tonu motorin, fuel oil, ihrakiye yakıtları ve diğer işlenmiş ürünler niteliğindedir. 17.740.785,264 ton işlenmiş petrolün 14.448,730,363 tonu ise dağıtım ve ihrakiye şirketlerince ithal edilip dağıtıma sunulmuştur.²³

2.3.2.4.Petrol Fiyatları

5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu yürürlüğe girmeden önce Petrol Piyasasında fiyat oluşumu 98/10745 Sayılı Ham Petrol Ve Petrol Ürünlerinin Alım, Satım Fiyatlandırma Esasları Hakkında Karar ile getirilen usul ve esaslar gereğince “otomatik fiyatlandırma mekanizması (OFM)” çerçevesinde gerçekleşmiştir.

OFM uyarınca; İtalya’daki son beş günlük CIF(Cost InsuranceFreight- Maliyet Sigorta Navlun) fiyatları ortalaması ile son beş günlük Merkez Bankası Döviz Satış Kurları ortalaması çarpılarak fiyat değişim koridoru oluşturulmuştur. Fiyat değişim koridorunun üst ve alt sınırı, son beş günlük CIF fiyatları ortalaması ile son beş günlük Merkez Bankası Döviz Satış Kurları ortalamasının çarpımının %3 fazlası ve %3 eksiği olarak tespit edilmiştir.(5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu md. 10)

2.3.2.4.1.Ham Petrol Fiyatları

5015 Sayılı Kanunu’nun 01.01.2005 tarihi itibariyle ham petrol ve petrol ürünleri fiyatlarının serbest piyasa koşullarına göre oluşacağını düzenleyen 10. ve Geçici 1. maddesi ‘ne göre; “yerli ham petrol için, teslim yeri olan en yakın liman veya rafineride teşekkül eden piyasa fiyatı, fiyat olarak kabul edilecektir.”²⁴ “Bu fiyata aynı evsafa ham petrolün dünya piyasasından Türkiye’de teslim yeri olan limana veya rafineriye kadar getirilmesi için gerekli bütün giderlerin”²⁵ tamamı eklenerek yerli ham petrolün alım fiyatı belirlenecektir. “Bu giderlerin hesaplanmasında Worldscale tarafından ilan edilen nominal navlun değerleri baz alınacaktır.”²⁶

“Üretilen yerli ham petrole emsal olarak, 26 API ve daha hafif petroller için Arab

²³(EPDK, 2019)

²⁴Kayıkçı, M. S. , (2019), *Petrol Piyasası Hukuku* , II. Baskı, İstanbul : OnikiLevha Yayıncılık, s.108-110 , *5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 10 ‘uncu madde,1’inci fıkrası*

²⁵*5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 10’uncu madde, 2’inci fıkrası*

²⁶*5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 10’uncu madde, 5’inci fıkrası*

Medium(31 API) petrolünün, 26 API den daha ağır petroler için Arab Heavy(27.5 API) petrolün otuz gün vadeli fiyatları esas alınır.”²⁷ Yerli ham petrol ile emsal alınan petrol arasındaki gravite farkının fiyat olarak değerlendirilmesinde; iki petrol arasındaki her bir 0.1 API gravite farkı için 2 ABD senti emsal petrol varil fiyatına eklenecek ya da çıkartılacaktır.”²⁸

Gravite ayarlaması ve nakliyenin eklenmesiyle elde edilen fiyata yürürlükteki sigorta bedelleri de eklenmek suretiyle yerli ham petrol fiyatı tespit edilmiş olacaktır.

2.3.2.4.2. Akaryakıt Fiyatları

Akaryakıt fiyatları 5015 Sayılı Petrol Kanunu 10. Maddesinin 11. fıkrasında düzenlendiği üzere; “rafinerici ve dağıtıcı lisansı sahipleri tarafından en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa oluşumu dikkate alınarak tavan fiyat olarak belirlenir. EPDK’ya bildirildikten sonra uygulamaya konulur.”²⁹ “İç piyasaya sunulacak akaryakıtın rafineri çıkış fiyatı rafinerici lisansı sahibi tarafından, ithal edilen akaryakıtın yurtiçi arz fiyatı ise ithalatı yapan rafinerici, dağıtıcı ve ihrakiye lisansı sahibi tarafından belirlenecektir.”³⁰ Elde edilen fiyata ÖTV, Gelir Payı, KDV, Dağıtıcı Payı ve Bayi Payı eklenmek suretiyle bayi satış fiyatı tespit edilmiş olacaktır.

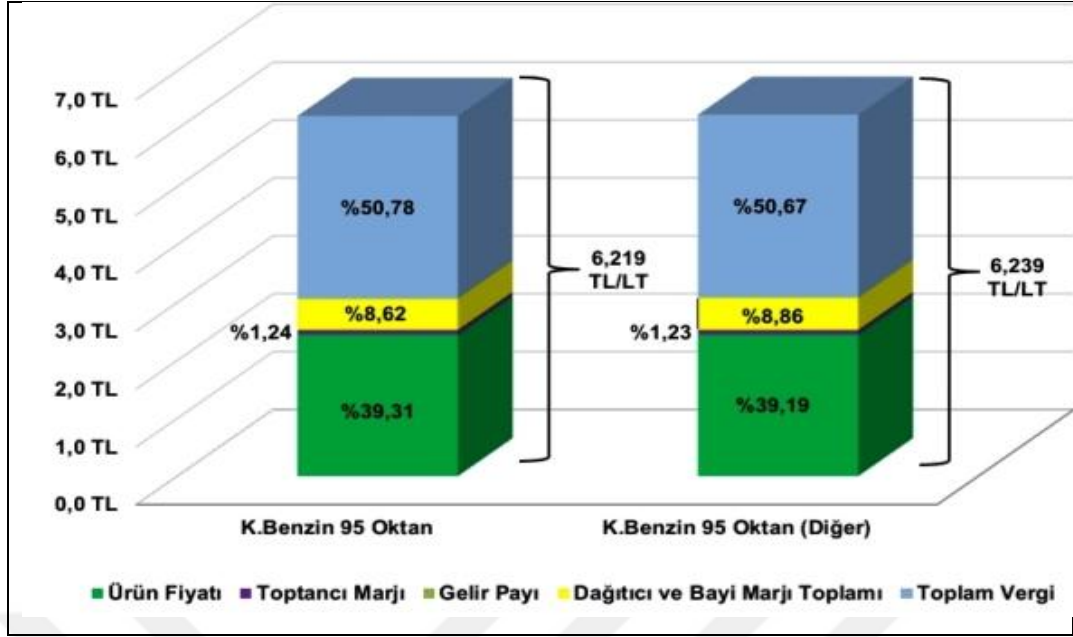
Şekil 2 .2012-2016 Yılları arasında Yurt İçi Benzin Fiyatları ile Brent Petrol Fiyatları (Kaynak : Shell-Uluslararası Enerji Ajansı verileri)

²⁷5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 10’uncu madde, 3’üncü fıkra

²⁸5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu,10’uncu madde, 4’üncü fıkra

²⁹5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 10’uncu madde, 11’inci fıkra

³⁰Kayıkcı, M. S. , (2019, s.109)

Şekil 3. 2018 Yılı Yurt İçi Benzin Türleri Fiyat Oluşumu (Kaynak: EPDK 2018 Sektör Raporu)

BÖLÜM 3 : ARAMA – İNCELEME FAALİYETLERİ

3.1.Genel

Yurtdışı petrol ve doğalgaz piyasalarında upstream “*yukarı akış ve kaynak - ham petrol arama ve üretim faaliyetleri*”, midstream “*orta akış - iletim, depolama, taşıma faaliyetleri*”, downstream “*aşağı akış - ithalat, ihracat, rafinaj, dağıtım, ihrakiye, bayilik*” olarak kategorize edilen piyasa faaliyetlerinden downstream faaliyetler olarak tasnif edilen rafinaj, üretim, dağıtım ve pazarlama faaliyetlerinden farklı olarak upstream faaliyetler(arama ve üretim faaliyetleri), ülkemizde piyasa öncesi faaliyetler olarak nitelendirilmiş ve 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu kapsamına dahil edilmemiştir.³¹

Piyasa öncesi faaliyetlerin düzenlenmesi amacıyla hazırlanan 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu 11 Haziran 2013 tarih ve 28674 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanununun 1. maddesinde amaç ve kapsam; “*Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve üretilmesinin sağlanması*” olarak ifade edilmiştir.³² 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu ile mülga olan 6326 Sayılı Petrol Kanunu 59 yıl yürürlükte kalmıştır. 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu’yla ise çok sayıda önemli değişiklik getirilmiştir.

3.2.6491 Sayılı Kanun Öncesi

Arama ve üretim faaliyetlerini düzenleyen ilk kanun 1954 tarihine kadar yürürlükte kalan 1926 tarih ve “*725 sayılı Petrol ve Benzin İhisarı Hakkında Kanun’dur. Bu kanunla devlet lehine ithalat tekelini getirilirken; devlet bu hakkını Amerikalı Standart Oil firmasına bırakmıştır.*”³³

Aynı yıl yürürlüğe giren 792 Sayılı Yasa ile; ülke sınırları içerisinde “*ham petrol arama ve üretim hakkı münhasıran devlete verilirken; imtiyaz ve ruhsat verilmesi*

³¹Wikipedia. *Petrol Endüstrisi.Upstream-Midstream-Downstream Faaliyetler*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Petrol_end%C3%BCstrisi .(Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

³²11 Haziran 2013 tarih ve 28674 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; *6491 Sayılı Türk Petrol Kanununun 1’inci maddesi*[Çevrimiçi].Erişim adresi:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130611-5.htm> .(Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2020).

³³Kayıkçı, S. ,(2004), *Rafinaj Sektöründe Özelleştirme Politikası : TÜPRAŞ* , Sosyal Araştırmalar Vakfı Almanığı , s. 6.

suretiyle özel teşebbüsün de piyasaya dahil edilmesinin” yolu açılmıştır.³⁴ Ancak arama, işletme, nakil ve tasfiye konularında çok sayıda belirsizlik içermesi nedeniyle ihtiyacı karşılamaya elverişsizdir.

*“27 Mayıs 1933 tarihinde yayımlanan 2189 Sayılı Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri Teşkiline Dair Kanun’la birlikte arama faaliyetlerine başlanmıştır.”*³⁵

*“22 Haziran 1935 tarihinde ise yürürlüğe giren 2804 Sayılı Kanun ile Maden Tetkik Arama Enstitüsü(MTA) kurulmuş, Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri kaldırılarak, bütün görevleri MTA’ya devredilmiştir.”*³⁶

*“14 Şubat 1941 tarihinde Milli Koruma Kanunu’na dayanılarak halk ve milli müdafaa ihtiyaçları için lazım olan her türlü petrol ve ürünlerini satın almak, satmak ve stoklamak, imkan nispetinde tasfiyehaneler tesis etmek ve işletmek amacıyla Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak kamu tüzel kişiliğine sahip Petrol Ofisi kurulmuştur.”*³⁷

Petrol Ofisi’nin kurulmasıyla birlikte; arama ve sondaj işleri Maden Tetkik Arama Enstitüsü(MTA)’ya, ithalat, dağıtım, depolama ve rafinaj işleri ise Petrol Ofisi’nin yetki ve sorumluluğuna dahil edilmiştir.

*“16 Mart 1954 tarihinde yürürlüğe giren 6326 Sayılı Petrol Kanunu ile 792 Sayılı Kanun yürürlükten kalkmıştır. Kanun 1952 tarihli İsrail Petrol Kanunu’nu da hazırlayan hukukçu ve jeolog Max Ball tarafından hazırlanmıştır. Kanun çıkartılırken MTA’nun üstlendiği petrol arama ve işletme görevinin jeolojik araştırma hariç yeni kurulacak bir tüzel kişiliğe devrini öngörmüştür.”*³⁸

Çıkartılan 6327 sayılı Kanun ile özel hukuk hükümlerine tabi bir tüzel kişi olarak Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı kurulmuştur. *“TPAO’nun kuruluşuyla MTA’ dan alınan Türkiye’de petrol arama, sondaj işleri ile diğer üretim, rafinaj ve taşıma işlemleri, petrol ve petrol ürünlerinin alım, satım ve dağıtımını yapmak görevi*

---

³⁴Kayıkçı, M. S. , (2019, s.6)

³⁵PETFORM. *Türkiye’de Arama Üretim Faaliyetleri* [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.petform.org.tr/mevzuat> . (ErişimTarihi:19 Mayıs 2020).

³⁶(PETFORM, 2020)

³⁷(PETFORM, 2020)

³⁸(PETFORM, 2020)

TPAO'ya verilmiştir.”³⁹

“Bir kamu şirketi olan TPAO, kuruluş yasasındaki hükme dayanarak zamanla ham petrol rafinajı, taşıma, pazarlama, petrokimya, gübre sanayi alanlarında faaliyet gösteren şirketler kurarak öngörülen dikey entegre yapıyı dünyadaki uygulamalar paralelinde gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda daha önce kurulmuş olan Petrol Ofisi ile Batman ve İPRAŞ Rafinerileri TPAO'ya bağlanmıştır.”⁴⁰

“1955 yılında Batman, 1961 yılında İzmit, 1972 yılında Aliğa ve 1986 yılında da Kırıkkale rafinerisi faaliyete başlamıştır. Ayrıca 1965 yılında petrokimya sanayinde faaliyet göstermek üzere PETKİM ve 1974 yılında boru hatları ile taşımacılık faaliyeti yapmak üzere BOTAŞ kurulmuştur. Kamu Petrol şirketi TPAO böylece; bünyesinde Tüpraş'ın öncülü rafineriler, dağıtım ve pazarlamada POAŞ, boru hattı taşımacılığında BOTAŞ, petrokimya şirketi PETKİM ile gübre fabrikası İGSAŞ, deniz tanker taşımacılığı yapan DİTAŞ, LPG dolum ve dağıtımını yürüten İPRAGAZ'ın da bulunduğu entegre bir yapıya kavuşmuştur.”⁴¹

1980'lerin başından itibaren ülkede yeni ekonomik modelin uygulanması adına kamunun ekonomideki varlığı azaltılarak kamu girişimlerinin bir planlama dahilinde ekonomiye müdahalesi fikrinden vazgeçilmiştir. “20 Mayıs 1983 tarihli 60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname ile statüsünde değişiklik yapılarak Türkiye Petrol Kurumu'na bağlı bir ortaklık haline getirilen” TPAO, 18 Haziran 1984 tarihli 233 Sayılı KHK ile Türk Petrol Kurumu'nun varlığının sona ermesi ile hisselerinin tamamı devlete ait bir iktisadi devlet teşekkülüne dönüştürülerek özelleştirme yolundaki ilk hamleler gerçekleştirilmiştir.⁴² 1984'de POAŞ , DİTAŞ , TÜPRAŞ , BOTAŞ ; 1988'de ise İGSAŞ TPAO'nun bağlı ortaklıkları haline getirilirken 80'lerin sonuna doğru “POAŞ , DİTAŞ , TÜPRAŞ , PETKİM , İGSAŞ özelleştirme kapsamına alınarak, BOTAŞ ise teşekkül haline getirilerek TPAO'nun bağlı ortaklıkları olma statüsünden” çıkartılmışlardır.⁴³

³⁹TPAO.Türkiye'de Petrol Sektörü ve TPAO[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.petrol-is.org.tr/yayin/suresiz/turkiyede-petrol-faaliyetleri-ve-tpao-33> .(Erişim tarihi:19 Mayıs 2020).

⁴⁰(TPAO, 2019)

⁴¹(TPAO, 2019)

⁴²Aslan, İ.Y. , (2008, s.18)

⁴³(TPAO, 2019)

2001 yılında çıkartılan 4646 Sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile 2003 yılında çıkartılan 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu sektörde serbestleşmenin önemli adımları olmuştur. 2000 yılında POAŞ'ın , 2004 yılında İGSAŞ'ın , 2006 yılında

TÜPRAŞ'ın ve 2008 yılında PETKİM'in özelleştirilmesiyle dikey entegre yapının bileşenleri ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle downstream adı verilen rafinaj, petrokimya, boru hatlarıyla ham petrol taşımacılığı, pazarlama-dağıtım gibi riski az, karı yüksek alanlar TPAO'nun faaliyet konusu olmaktan tamamen çıkartılırken faaliyet alanı upstream adı verilen arama, sondaj ve üretim gibi pahalı ve yüksek riskli faaliyetler ile sınırlandırılmıştır.

Ülkemizde ham petrol üretimi 2017 yılında 2,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Petrol üretiminin bugünkü düzeyi, 1999 yılındaki seviyesinin %18 gerisindedir. Üretim düzeyi bir daha hiç 1991 yılında ulaşılan 4.5 milyon tonluk rekor seviyeye yaklaşamamıştır. 2010 yılında küçük bir artış göstermiş olsa da son on yılın en yüksek üretimi dahi 2,6 milyon tonu geçememiştir.

Ülkemizin kalan üretilebilir ham petrol rezervi 52,6 milyon varil düzeyindedir. Kaynakların kısıtlı ve büyük oranda sabit olması nedeniyle yurt içi talep artışının doğrudan ithalatla karşılanması ve her geçen gün enerjide dışa bağımlılığımızın artması kaçınılmazdır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ülkemizin 2019 yılı toplam enerji ithalatı 3.284.697.000 dolar yani; tüm ithalat toplamalarının %21,55'dir.

Yıllara göre değişkenlik göstermekle birlikte kısıtlı rezervler ve kaynaklar nedeniyle ülkenin ham petrol ihtiyacının ancak %7 lik kısmı yerli üretimden karşılanabilmektedir. Bu yerli üretimin %70'i ise güdülen ekonomik politikalar gereği yapılan yasal düzenlemelerle zayıf düşürülmesine rağmen TPAO tarafından gerçekleştirilmektedir.

Rezervlerin kısıtlı olması nedeniyle yürütülen upstream faaliyetlerin ülke ekonomisine katkısının sınırlı kalacağı bir gerçektir. Enerjide dışa bağımlılığımızın azalması ve ülke ekonomisine güç kazandırılması adına çıkartılan yahut ithal edilen *“ham petrolün en etkin şekilde değerlendirilerek”* yüksek katma değerli ürünlere dönüştürülmesi elzemdir. Bu da ancak *“petrol sektöründe dikey entegrasyonun yeniden oluşturularak”* kamunun da üretimden dağıtıma kadar her faaliyet alanına

yeniden dahil edileceği bir sistemle olabilecektir.⁴⁴

3.3.6326 Sayılı Petrol Kanunu

1954 yılında yürürlüğe giren 6326 Sayılı Petrol Kanunu ile Türkiye petrollerini çıkartma ve işletme yetkisi devletin münhasır yetkisi olmaktan çıkartılarak yerli ve yabancı sermaye şirketlerinin pazara girmesinin önü açılmıştır. Bununla birlikte 4. maddede yer alan

“petrol arama ve üretim başvurularının değerlendirilmesinde talebin milli menfaatlere uygun olması şartı” nın bir gereği olarak 12. maddede *“Yabancı devletlerin doğrudan doğruya veya dolayısı ile idaresinde etkili olabilecekleri şekilde mali ilgileri ve menfaatleri bulunan tüzel kişilerle yabancı bir devlet için veya yabancı bir devlet namına hareket eden şahısların petrol arama ve araştırma ve üretim faaliyetlerinde bulunamayacakları, bu amaçla mülk edinemeyecekleri ve tesis kuramayacakları”*⁴⁵

hükmü düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin piyasayı rekabete kapatıcı etkisi olduğu yönündeki eleştirilere katılmak mümkün değildir. Zira; bu sınırlamalar milli menfaatlerin gözetilmesi maksadıyla getirilmiştir.

Özel sermayenin teşvik edilmesi amacıyla; petrol hakkı sahiplerine tanınan vergi indirimleri ve teşvik muafiyetlerine rağmen 12. madde uygulaması ile 13. maddedeki *“T.C. sınırları içerisinde üretilen ham petrol ve doğalgaz ile bunlardan elde edilen petrol ürünlerinin, kara sahalarında %65’i ve deniz sahalarında %55’inin memleket ihtiyacına ayrılması”*⁴⁶ ile 78. madde 1. fıkradaki *“arayıcı ve işletmecinin, arama ve işletme sahasından istihsal edip depoladığı petrolün 1/8’ini devlet hissesi olarak ödemekle”*⁴⁷ ve yine *“faaliyet karşılığı hektar başına devlet hakkı ödemekle mükellef olunması”* yönündeki hükümlerin rekabeti bozucu nitelikte olduğu düşüncesiyle daha liberal eğilimli bir mevzuat oluşturulması gündeme gelmiştir.

⁴⁴Petrol İşleri Genel Müdürlüğü. *Petrol Aramacılığının Tarihçesi*[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <http://www.mapeg.gov.tr/petrol/dergiler/Petrolun-Tarihcesi-ve-Turkiyede-Acilan-Petrol-Kuyulari.pdf> (Erişim tarihi : 20 Mayıs 2020).

⁴⁵16.03.1954 tarih ve 8659 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6326 Sayılı *Petrol Kanunu, 12’inci madde*[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6326.pdf> .(Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

⁴⁶6326 Sayılı Petrol Kanunu 12’inci madde

⁴⁷6326 Sayılı Petrol Kanunu 78’inci madde

3.4.Yeni Düzenleme

Tam üyelik yolunda Avrupa Birliği müktesabatına uyum sağlanabilmesi adına pek çok alanda mevzuat değişikliği ihtiyacının doğduğu bir gerçektir. Zira;

*“Avrupa Birliği Hukuku uluslar üstü bir hukuktur ve bu hukukta topluluğa dahil olan üye devletler, hakimiyet haklarının bir kısmını kendileri tarafından oluşturulmuş olan uluslar üstü kurumlara devretmekte ve bu durumun sonucunda bu kurumların yönetimine katılmayı kabul etmektedirler.”*⁴⁸

Bu nedenle, aday ülke olmanın gerekliliklerinin yerine getirilmesi adına, 94/22/EC Sayılı Avrupa Parlamentosu Direktifi ‘nde yer alan “ayrıcalık yaratacak koşulların bertaraf edilmesi ve etkin rekabet ortamının yaratılması”nın temini yeni kanunun ana gerekçesini teşkil etmiştir.

Ayrıca; Anayasa’nın 167. maddesinde düzenli;

*“Devletin tüketiciyi korumak için getireceği tedbirlerin tüketiciyi koruyucu niteliği olduğu kadar, rekabeti teşvik edici ve koruyucu yönünün de bulunmasının ve yine tekel ve tekel benzeri gruplaşmaları hem tüketim hem de hizmet sektöründe önleme ve hakimiyetlerini dağıtma yükümlülüğünün yerine getirilmesinin temini”*⁴⁹

de yeni düzenlemenin gerekçelerinden birini teşkil etmektedir. Zira; devlet, sektörde rekabeti teşvik etme ve koruma yükümlülüğünün yerine getirilmesi adına arama, üretim ve yatırımların yerli – yabancı tüm “yatırımcılar için rekabetçi, şeffaf, güvenli ve istikrarlı bir ortam içinde yapılmasını, çalışmaların kanundaki amaçlar doğrultusunda hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde sürdürülmesini” sağlamakla yükümlüdür.⁵⁰

5574 Sayılı kanuni düzenlemenin amaç ve kapsam başlıklı 1. maddesinde

“Bu kanunun amacı, ülke petrol kaynaklarının hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde

⁴⁸Tekinalp, G. ,Tekinalp, Ü. , (2000) , “Avrupa Birliği Hukuku”, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2. Baskı, s.67

⁴⁹09.11.1982 tarih ve 17863 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Anayasa ’nın, 167’inci maddesi

⁵⁰Aslan, İ. Y. , (2008, s.26)

aranmasını, geliştirilmesini ve üretilmesini sağlamaktır”⁵¹

ibaresi yer almaktadır. Bu düzenlemeyle 6326 Sayılı Kanun’un 2. maddesindeki; *“Bu kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak, hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktır.”* anlayışının bertaraf edilmesi hedeflenmiştir.

Ayrıca 6326 Sayılı Kanun’un 4. maddesinde yer alan *“petrol hakkı iktisabı için yapılan bir talebin kabul veya reddedilmesinde, talebin ulusal menfaatlere ve Kanun’un maksadına uygun bulunup bulunmadığının dikkate alınması”⁵²* kriterine de yer verilmemiştir. Bu düzenlemelerin nihai hedefi bağılı ortaklıkları ayrılıp özelleştirilen TPAO’nun da, özelleştirilmesinin hukuki altyapısının tesisidir.

Yine 6326 Sayılı Kanun’un *“yabancı devletler adına hareket eden özel ve tüzel kişilerin, Türkiye petrollerinde hak sahibi olmasını, mülk ve tesis edinmesini yasaklayan”⁵³* 12. maddesi ve *“Petrol hakkı sahiplerinin ürettikleri ham petrol ve tabii gazın tamamı üzerinden, kara sahalarında %35’lik bölümü ve deniz sahalarında %45’lik kısmını ham veya mahsul olarak ihraç etme hakkına sahip olduğu”* yönündeki 13. maddesi yeni kanunla ilga edilmektedir. Böylelikle bir yandan yabancı devlet özel ve kamu hukuku tüzel kişilerinin doğrudan ve dolaylı olarak ülkemiz kara ve deniz sınırları içerisinde lisans niteliğinde olan ruhsatnamelere dayanarak petrol çıkarma imkanı tanınarak *“doğrudan ve dolaylı olarak yabancı devletler adına hareket eden özel ve tüzel kişilerin”* Türkiye petrollerini arama ve işletme faaliyetlerinde bulunmalarını önleyen hukuksal piyasaya giriş engeli kaldırılmakta, bir yandan da çıkartılan petrolün %65’inin memleket için ayrılmasına ilişkin hüküm de ilga edildiği için çıkartılan petrolün tamamının ihraç edilmesinin de önü açılmaktadır.

Keza yeni düzenlemenin 24. maddesi; *“petrol hakkı sahibinin nakdi fonlarıyla diğer iktisadi kıymetlerinin tamamını, vergiden muaf olarak transfer edebileceğini”* düzenlemek suretiyle lisans sahiplerine çıkarttıkları petrolün ve elde ettiği gelirlerin tamamını vergiden muaf olarak yurt dışına gönderme imkanını sağlamaktadır.

⁵¹TCCB (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı). 5574 Sayılı Kanuni düzenlemenin 1’inci maddesi. [Çevrimiçi]. Erişim adresi :www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/7195/5574-sayili-kanun . (Erişim tarihi:21 Mayıs 2020).

⁵²6326 Sayılı Petrol Kanunu, 4’üncü madde

⁵³6326 sayılı Petrol Kanunu 12’inci madde

Yine 5574 Sayılı düzenlemede, 6326 Sayılı Kanun'un 53. maddesinde yer alan “*Bir bölgede bir tüzel kişi aynı zamanda en fazla sekiz arama ruhsatnamesine sahip olabilir*”⁵⁴ hükmüne yer verilmezken, 55. maddesindeki arama ruhsatname sürelerinin “*ilk yürürlük tarihinden itibaren sekiz yılı geçemeyeceği*” hükmü “*karalarda dokuz, denizlerde on dört yıla kadar çıkartılabileceği*” şeklinde değiştirilmiştir.

Yeni düzenleme ile 65. maddedeki “*işletme ruhsatnamelerini kırk yıl ile sınırlandıran*” hüküm kaldırılarak “*ruhsatın otuz yıl için verileceği ve süre sonunda üretim programına uygun görülmesi halinde, her seferinde onar yılı geçmemek üzere sayısız uzatılabileceği*” şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. 61. ve 74. maddelerde yer alan “*petrol hakkı sahibinin en çok 150 bin hektar petrol işletme sahasına sahip olabileceği ve bu kısıtlamaların bertaraf edilemeyeceği*”⁵⁵ şeklindeki sınırlayıcı hükme ise yeni düzenlemede yer verilmemiştir.

Bu yöndeki bir diğer değişiklik ise; 6326 Sayılı Kanun'un 78. maddesinde düzenli “*üretilen petrol miktarı üzerinden ödenen devlet alacağının %12,5'dan, %1'e düşürülmesi*” dir. Arama ruhsat sahiplerine ilişkin olarak ise; devlet hakkı yükümlülüğünü düzenleyen ve “*ruhsat sahiplerine her yıl ve yıllara göre değişen oranda yükümlülük*” getiren 56. madde kaldırılarak “*araştırma alanı hektar başına ve bir defaya mahsus olarak alınacak*”⁵⁶ devlet hakkı uygulaması getirilmiştir.

Yeni düzenlemede “*petrol hakkı sahibinin yatırım sermayesine karşılık gelen üretimden elde edeceği gelirlerin sermaye geri alınana kadar itfa payı olarak ayrılabilmesi*” şeklinde teşvik hükümlerinin yanı sıra; “*kullanılacak malzemelere ilişkin katma değer vergisi ile özel tüketim vergisi hariç olmak üzere her türlü resim ve harçtan muafiyet*” ile “*arama faaliyetlerine ilişkin olarak kurumlar vergisi de dahil olmak üzere birçok vergi kaleminde muafiyet ve indirim*” şeklinde teşvik hükümlerine yer verilmiştir.⁵⁷

Bunlara ek olarak yeni düzenlemenin 29. maddesi ile “*ham petrol veya doğal gazın bir başka ülkeye bir milletlerarası anlaşmaya dayanmaksızın Türkiye üzerinden transit geçişini veya Türkiye'ye gelişini sağlayacak bir boru hattı kurulmasına karar*

⁵⁴ 6326 Sayılı Petrol Kanunu 53'üncü madde

⁵⁵ 6326 Sayılı Petrol Kanunu 61'inci ve 74'üncü madde

⁵⁶ 5574 Sayılı Kanuni düzenleme

⁵⁷ 5574 Sayılı Kanuni düzenleme

verilmesi hususunda Bakanlar Kurulu'na yetki verilmiştir.”⁵⁸ Ancak verilen yetkinin Anayasa'nın 90. Maddesinde yer alan uluslararası anlaşmalara taraf olma prosedürüne açıkça aykırılık teşkil edeceği barizdir.

5574 Sayılı Türk Petrol Kanunu zamanın Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir. Veto gerekçeleri aşağıda sıralanmıştır;

“Yasa'nın

-1. Maddesinde, Yasa'nın amacı, ülke petrol kaynaklarının hızlı, sürekli ve etkili biçimde aranmasını, geliştirilmesini ve üretilmesini sağlamak olarak belirlenirken, 07.03.1954 günlü, 6326 Sayılı Petrol Yasası'nın 2. Maddesindeki gibi, amacın gerçekleştirilmesinde ulusal çıkarlara uygun olma ölçütüne,

-3. Maddesinde, petrol hakkının elde edilmesi için yapılan başvurunun değerlendirilmesinde, 6326 Sayılı Kanun'un 4. Maddesindeki gibi istemin ulusal çıkarlara uygun olması gerektiğine, yer verilmemiştir.”⁵⁹

Petrolün dünyanın stratejik değerlere sahip en önemli ürünlerinden biri olduğu ve dünyadaki savaşların dahi enerji kaynaklarına sahip olmak için yapıldığı günümüzde;

-6326 Sayılı Yasa'nın 12 ve 13. Maddelerindeki ilkelerin bertaraf edilmesi suretiyle;

“devletin petrol ve doğalgaz arama ve işletme hakkından vazgeçilip, bu faaliyetlerin yerli ya da yabancı gerçek ya da tüzel kişiler eliyle yapılmasının kabulüyle bu denli stratejik bir ürün konusunda yabancı devletlerin belirleyici olmasının önündeki engeller kaldırılarak ulusal güvenlik yönünden ciddi bir risk yaratılmaktadır.”⁶⁰

“- Ülkemizde üretilen petrol ve doğalgazın bir bölümünün, ulusal güvenlik ve ulusal çıkarlar gereği ülke gereksinimi için ayrılmasını zorunlu kılan”6326 Sayılı Yasa'nın 3. Ve 13/1 maddelerinde düzenli memleket ihtiyacı hakkına dahi yer verilmemesi; ülkeyi tümüyle uluslar arası şirketlerin ya da “yabancı devletlerin kararına bırakmak anlamına gelir”⁶¹

⁵⁸5574 Sayılı Kanuni düzenleme, 29' uncu madde

⁵⁹5574 Sayılı Kanuni düzenleme

⁶⁰5574 Sayılı Kanuni düzenleme

⁶¹5574 Sayılı Kanuni düzenleme

ki; bu durumun ulusal güvenlik için ne büyük bir tehdit oluşturabileceği ortadadır.

Kaldı ki; yurt içi tüketimi karşılamakta yetersiz olan kısıtlı kaynakların dahi tamamının “yurt dışına satışına olanak tanındıktan sonra ülke gereksiniminin tümünün dışalım yoluyla karşılanmasının” özellikle kriz dönemlerinde telafisi imkansız zararlar doğurması kaçınılmazdır.

Yeni düzenlemeye dair tüm bu hususlar,

“Anayasa’nın 168. maddesinde düzenlenen doğal servetler ve kaynakların Devlet’in hüküm ve tasarrufu altında olduğu, bunların aranması ve işletilmesi hakkının Devlet’e ilişkin bulunduğu, Devlet’in bu hakkını belli bir süre için gerçek ve tüzel kişilere devredebileceği; hangi doğal servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devlet’in gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak ya da doğrudan gerçek ve tüzel kişiler eliyle yapılmasının yasanın açık iznine bağlı olduğu; bu durumda, gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken koşulların, Devlet’çe yapılacak gözetim ve denetiminin yöntem ve ilkeleri ile yaptırımların yasada gösterileceği”⁶²

hükmüne açıkça aykırılık teşkil etmektedir.

-6326 Sayılı Kanun’un 78. Maddesinin 1. fıkrasında, “bir arayıcı ya da işletmeci, arama ya da işletme alanından üretip depoladığı petrolün %12,5’ini devlet payı olarak ödemekle yükümlü”⁶³ kılınmıştır. Yeni düzenlemede ise “petrolün türüne, yerine, tutarına, kalitesine ve üretim yöntemine bağlı olarak devlet payı düşürülmektedir. Yeni düzenleme devlet payının %2 ve hatta bazı durumlarda %1’e kadar düşürülmesine”⁶⁴ olanak tanımaktadır.

“Dünyada birçok ülkede, esasen yüksek olan devlet payının daha da yukarılara çekilmesi için uğraş verilirken; ülkemizde bu oranın %2 ‘ye, kimi durumlarda %1’e kadar düşürülmesinin haklı bir nedeni olamaz. Ayrıca petrol ve doğalgaz kaynaklarına yönelik rekabetin yoğunlaştığı bir dönemde, bu kaynakların işletilmesinden alınan devlet payının düşürülmesini gerekçelendirilmek de güçtür.”⁶⁵

⁶²5574 Sayılı Kanuni düzenleme

⁶³6326 Sayılı Petrol Kanunu, 78’inci madde ,1’inci fıkra

⁶⁴5574 S ayılı Kanuni düzenleme

⁶⁵5574 Sayılı Kanuni düzenleme

Bu nedenle, 5574 Sayılı Yasanın Devlet Payı Tutarı'nın düşürülmesine neden olacak iş bu düzenlemesi ulusal çıkarlar ve kamu yararı ile bağdaşmamaktadır.

-Yeni düzenlemenin "Devlet Hissesi" başlıklı 19. Maddesinin son fıkrasında, "Karalarda elde edilen devlet hissesinin %50'si işletme ruhsatının bulunduğu ilin il özel idaresinin açtıracakları hesaba aktarılır." ⁶⁶ düzenlemesine yer verilmiştir. Bu düzenleme ülke kaynaklarının tüm toplumun çıkarı yönünde kullanılması yerine, bir ya da birkaç ilin hizmetine sunulması ve bu surette petrol zengini iller yaratılarak, bölgesel dengesizliklerin artırılmasına sebebiyet verecektir.

"Öte yandan, petrol ve doğalgaz üretiminden alınan devlet payını yarısının işletme ruhsatının bulunduğu ilin özel idaresine özgülenmesi, doğal kaynak üzerindeki bölgecilik akımlarını besleyecek ve idarenin bütünlüğü ile bağdaşmayacak sonuçlar doğuracaktır. Ülke kaynakları Ulus'un tümüne ilişkindir. Karada elde edilen ve tüm Ulus'a ilişkin olan petrol ve doğalgaz üretiminden alınan Devlet payının yarısının, öteki bölgelerin ve illerin gereksinimini ve Devlet'in mali kaynaklarının kimi koşullarla yurdun tüm bölge ve illerinin kalkınmasında kullanılması gerektiği göz ardı edilerek, doğrudan bir ya da birkaç ile özgülenmesi makul ve adil bir çözüm olarak görülemez. Doğal kaynak gelirlerinin bir il ya da bölge insanının değil, Türk toplumunun hizmetine sunulması ulusal çıkarların gereğidir. Bunun için oluşturulacak bir fondan, ülke kalkınması ve halkın gönencinin artırılması amacıyla tüm illerin belli ölçütlerde yararlandırılmasının en uygun yol olacağı değerlendirilmektedir." ⁶⁷

5574 Sayılı Türk Petrol Kanunu, yukarıda açıklanan gerekçelerle; 2, 4, 19 ve Geçici 1. maddelerinin bir kez daha görüşülmesi için, zamanın Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na geri gönderilmiştir.

5574 Sayılı Kanun'un 02.07.2007 tarihinde veto edilmesi sonrasında yeni bir kanun hazırlığına girişilmiş ve hazırlanan kanun 11.06.2013 tarih ve 28674 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶⁶5574 Sayılı Kanuni düzenleme, 19' uncu madde

⁶⁷5574 Sayılı Kanuni düzenleme

3.5. 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu

Türk Petrol Kanunu'nun amaç ve kapsamı 1. maddede düzenlenmektedir. Bu madde uyarınca kanunun amacı; *“Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve üretilmesini sağlamaktır.”*⁶⁸ Bu madde ile geçmişte de vetoya sebep olan ve eleştirilen “milli menfaatlere uygun olarak” ifadesi korunmuştur.

Kanun'un 6. ve 8. maddeleri arama ruhsatı, başvuru ve ruhsatlandırma usulü ve işletme ruhsatına ilişkin hükümleri düzenlemektedir. Türk Petrol Kanunu, 6326 Sayılı Kanun'un 6. maddesinde yer alan

*“Petrol ile ilgili müsaade, arama ruhsatnamesi ve işletme ruhsatnamesi alma hakkı Devlet adına Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı'na aittir. Ortaklık bu hakkı bizzat ve idaresine ve sermayesine hakim olduğu uzman kuruluşlar aracılığı ile kullanır veya bu Kanun hükümleri dahilinde bu kuruluşlara devredebilir.”*⁶⁹

şeklindeki düzenlemeye yer vermemiştir. Böylelikle TPAO'nun kanundan doğan tekel hakkı kaldırılarak, herhangi bir saha için özel sektör şirketlerinin TPAO ile eşit şartlar altında ruhsat sahibi olmalarının yolu açılmıştır.

6326 Sayılı Kanun'un 6. maddesinin 2. ve 3. fıkrası

*“Bu kanundaki esaslara uygun olmak şartıyla, sermayelerinde kamu payı bulunanlar da dahil, sermaye şirketlerine veya yabancı devletler mevzuatına göre sermaye şirketi niteliğinde bulunan özel hukuk tüzel kişilerine müsaade, arama ruhsatnamesi, işletme ruhsatnamesi verilebilir. Kuruluş amacına uygun olmak şartıyla, yukarıda belirtilen tüzel kişilere, ülke ekonomisine yararlı olması halinde, Bakanlar Kurulunca belge verilebilir.”*⁷⁰

düzenlemesi ile özel sektör şirketlerinin ruhsat alabilmesini Bakanlar Kurulu'nca onay şartına bağlarken, Türk Petrol Kanunu Bakanlar Kurulu'nca onay şartını kaldırmıştır.

⁶⁸11.06.2013 tarih ve 28674 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu, 1'inci madde

⁶⁹6326 Sayılı Petrol Kanunu , 6' ıncı madde, 1' inci fıkra

⁷⁰6326 Sayılı Petrol Kanunu , 6' ıncı madde, 2' inci ve 3' üncü fıkra

Türk Petrol Kanunu'nun 18. maddesi lisans başvurusunda bulunanların Türkiye'de adres göstermek zorunda olduğunu düzenlerken, 19. madde petrol hakkı sahibinin petrol işlemi ile ilgili her türlü kayıt, hesap, bilgi, belge ve numunelerin Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne verilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türk Petrol Kanunu 6. maddesinin 5 ve devamı fıkralarına göre;

“arama ruhsatı süresi karalarda beş, denizlerde ise sekiz yıldır. Ruhsat süresi ruhsat sahibinin en az bir sondaj yapılmasını da içeren iş ve yatırım programı ile buna karşılık gelen %2 teminatı vermesi şartıyla, karalarda iki, denizlerde üç yıla kadar uzatılabilir.” Ayrıca *“birinci uzatım süresi içinde sondaj programını yerine getirmiş bir petrol hakkı sahibinin arama ruhsatının süresi, yeni bir sondaj ve yatırım programı ile buna karşılık gelen %2 teminatı vermesi halinde karalarda iki, denizlerde üç yıla kadar yeniden uzatılabilir.”*⁷¹

*“Arama ruhsatının süresi, ilk yürürlük tarihinden itibaren yapılan uzatmalar dahil, karalarda dokuz, karasuları içi denizlerde on dört yıldan fazla olamaz. Ancak arama ruhsatının süresi sonunda petrol keşfi yapılan alanlarda bu petrol keşfinin ticari değerlendirmelerinin yapılabilmesi için iki yıla kadar ilave süre verilebilir.”*⁷²

6326 Sayılı Kanun'da ise arama ruhsatnamesi süresi dört yıl olarak düzenlenmekteydi.

*“İlgili kanun hükümlerine uygun olarak ve iyiniyetle arama faaliyetlerine devam edilmesi durumunda, bölgedeki arama ruhsatnameleri süresi iki yılı aşmamak üzere uzatılabilirdi. İkinci yılın sonunda arayıcının çalışmaları keşif ihtimalini doğuracak durumda ise uygun bir programla uzatma talebinde bulunulması halinde, Bakanlar Kurulu teminat karşılığında süreyi iki yıla kadar daha uzatabilirdi. Ancak arama ruhsatname süresi ilk yürürlük tarihinden itibaren sekiz yıldan fazla olamaz idi.”*⁷³

Türk Petrol Kanunu bu süreleri hem ilk arama ruhsat süreleri hem de toplam süreler bakımından artırmıştır.

⁷¹ 6491 Sayılı Kanun , 6' inci madde , 5 ve devamı fıkralar

⁷² 6491 Sayılı Kanun , 6' inci madde , 8' inci fıkra

⁷³ 6326 Sayılı Petrol Kanunu , 55' inci madde

Ayrıca; 6326 Sayılı Kanun'da sürenin uzatılması için herhangi bir yatırım şartı aranmazken Türk Petrol Kanunu sürenin uzatılabilmesini; “*ruhsat sahibinin en az bir sondaj yapılmasını da içeren iş ve yatırım programı ile buna karşılık gelen %2 teminatı vermesi*” şartına bağlamıştır.

Türk Petrol Kanunu 8. maddesine göre;

*“arama faaliyetleri kapsamında keşif yapılması halinde ruhsat süresince arama ve üretim yapılması üretilen petrolün satılması amacıyla işletme ruhsatı düzenlenir. İşletme ruhsatı, iş ve mali yatırım programı da dikkate alınarak yürürlüğe girdiği tarihten itibaren başvuru sahibinin talebine göre yirmi yıl için verilecektir. İşletme hakkı sona eren sahalar, işletme ruhsatı verilmek üzere, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı onayıyla müzayedeye çıkartılabilecektir. Ancak müzayedeye çıkmadan önce Bakanlık sahayı işletme ruhsatı konusu olarak isteyip istemediğini öncelikle TPAO'ya soracaktır. Teklifin TPAO tarafından kabulü halinde yeni ruhsat sahibi TPAO olacaktır.”*⁷⁴

Bu hüküm sayesinde TPAO'ya bir ayrıcalık sağlanmıştır.

Türk Petrol Kanunu ile 6326 Sayılı Kanun'un 3. ve 13. maddelerindeki “memleket ihtiyacı” düzenlemesi korunmuştur. Yeni Kanun'un 22. maddesine göre;

*“Petrol hakkı sahipleri, 1 Ocak 1980 tarihinden sonra keşfettikleri petrol sahalarında ürettikleri ham petrol ve doğalgazın tamamı üzerinden, kara sahalarında %35'ini, deniz sahalarında %45'ini ham veya mahsul olarak ihraç etmek hakkına sahiptirler. Geri kalan kısım ile 1 Ocak 1980 tarihinden önce bulunmuş sahalarda üretilen ham petrol ve doğalgazın tamamı ve bunlardan elde edilen petrol mahsullerinin ülke ihtiyacına ayrılacaktır. Bakanlar Kurulu bu oranları yeniden belirleme ve uygulamaya ilişkin usul ve esasları düzenleme konusunda yetkilidir.”*⁷⁵

Son olarak; teşvik hükümleri konusunda 26. madde düzenlemesi ile “*petrol hakkı sahipleri tarafından gerçekleştirilecek yatırımlara verilecek teşvikler*” konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki verilerek; 6326 Sayılı Kanun'da yer almayan bir teşvik uygulamasının yolu açılmıştır.

⁷⁴6491 Sayılı Kanun , 6' ıncı madde , 8' inci fıkrası

⁷⁵6491 Sayılı Kanun , 22' inci madde

Ülkemizde gerçekleştirilen

*“jeolojik saha faaliyetlerinin %90’ını, jeofizik saha faaliyetlerinin %85’ini, sondaj faaliyetlerinin %60’ını, ham petrolün %71’ini üreten Türkiye Petrolleri Anonim ortaklığının sondaj, workover, kuyu tamamlama ve jeofizik operasyonları servis hizmetlerine ait her türlü araç, iş makinesi, kule, gemi, diğer ekipman, malzeme, sondaj, park sahaları ve müstemilatı 20 Temmuz 2017 tarih ve 30129 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu kararı ile Turkish Petroleum Internatinol Company(TPIC) ’ye devredilmiştir.”*⁷⁶

80’lerin sonuna doğru POAŞ, DİTAŞ, TÜPRAŞ, PETKİM ve İGSAŞ’ın TPAO’nun bağlı ortaklıkları olma statüsünden çıkartılmasına müteakip; 2000 yılında POAŞ’ın, 2004 yılında İGSAŞ’ın, 2006 yılında TÜPRAŞ’ın ve 2008 yılında PETKİM’in özelleştirilmesiyle dikey entegre yapının bileşenlerinin ortadan kaldırılarak TPAO’nun faaliyet alanlarının çok masraflı, çok riskli, az karlı upstream faaliyetlerle sınırlandırıldığı düşünüldüğünde; 2017 ‘de gerçekleştirilen Turkish Petroleum Internatinol Company devrinin de bir süre sonra TPAO’nun özelleştirilmesiyle sonuçlanacağı kanaati oluşmaktadır.

Piyasa öncesi faaliyetlerin önümüzdeki süreçte TPAO’nun statüsünün değişmesi halinde Rekabet Hukukunca değerlendirilmeye daha elverişli bir alan olacağı muhakkaktır. Ancak bugün itibariyle; ülkemizdeki upstream faaliyetlerin çok büyük bir bölümünün devlet adına TPAO tarafından gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, bir sonraki bölümde incelenmeye başlanacak olan downstrem piyasa faaliyetlerinin (rafinaj-işleme-iletim-dağıtım-bayilik-ihrakiye) rekabet hukukunca değerlendirilmeye daha elverişli bir alan olduğu görülecektir.

---

⁷⁶Turkish Petroleum Internatinol Company(TPIC). *TPAO’nun Bazı Faaliyetlerinin TPIC’e Devri*[Çevrimiçi]. Erişim adresi www.tpic.com.tr . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

BÖLÜM 4 : PİYASA FAALİYETLERİ

4.1.Genel

Downstream faaliyetler olarak da adlandırılan “*petrolün ithalini, ihracını, rafinajını, işlenmesini, depolanmasını, iletimini, ihrakiye teslimini, taşınmasını, dağıtımını, bayiliğini*” kapsayan piyasa faaliyetlerini ifade eder.

Piyasa faaliyetlerini, piyasa öncesi faaliyetlerden ayrı ve ayrıntılı olarak düzenleyen ilk kanun 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu’dur.

4.2.5015 Sayılı Kanun Öncesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında petrol ve petrol ürünlerine ilişkin yapılan ilk kanuni düzenleme 1949 yılına kadar yürürlükte kalan 25.01.2016 tarih ve 725 Sayılı Petrol Ve İhisarı Hakkında Kanun olmuştur. 725 Sayılı Kanun’la petrol ve benzin ithalatı devletin tekeline bırakılmış olup; ithal edilen ürünler yurt içinde bayiler aracılığıyla tüketicilere ulaştırılmıştır.

Yine; “24.03.1926 tarihinde kabul edilen 792 Sayılı Kanun’la Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bütün petrol ve petrol bileşiklerinin tabi olduğu madenlerin aranması ve işletilmesi hakkı hükümete verilmiştir.”⁷⁷ Bu dönemde devletçi bir bakış açısıyla petrol piyasasına ilişkin her türlü hakkın sahibi devlet kabul edilirken, çeşitli imtiyaz ve ruhsatlarla özel sektörün piyasaya girmesi sağlanmıştır. Özellikle “Standart Oil şirketi, ithal ettiği akaryakıtı acenteler aracılığıyla piyasaya sunmuştur. Türkiye Naft Sanayii Anonim Şirketi de Beykoz’da kurduğu yıllık 13.000 ton işleme kapasiteli Boğaziçi Tasfiyehanesinde Romanya’dan ithal ettiği petrolü işleyerek; elde ettiği ürünleri yine 1931 yılında Türkiye’nin ilk özel dağıtım şirketi olarak kurulan Türk Petrol tarafından ithal edilen ürünlerle birlikte pazarlamıştır.

14 Şubat 1941 tarihinde Petrol Ofisi’nin kurulmasıyla birlikte petrol ve petrol ürünlerini satın almak, satmak ve stoklamak, imkanları ölçüsünde tasfiyeler oluşturmak ve işletme faaliyetleri ofis eliyle yürütülmeye başlanmıştır.

1942 yılında Raman sahasında Raman Tecrübe Tasfiyehanesi, 1945 yılında Batman’da günde 200 ton işleme kapasiteli Batman Rafinerisi kurulmuştur.

---

⁷⁷Kayıkçı, M. S. , (2019 , s.6)

Ancak devlet eliyle sınırlı imkanlarla sürdürülen piyasa faaliyetleri ülke ihtiyacını karşılayamaz hale gelince yeni bir düzenleme ihtiyacı doğmuştur. 16 Mart 1954 tarihinde yürürlüğe giren 6326 Sayılı Petrol Kanunu ile 725 ve 792 Sayılı Kanunlar yürürlükten kalkmıştır.

6326 Sayılı Petrol Kanunu'nun hedefinde ham petrol kaynaklarının olabildiğince hızlı, sürekli ve etkili bir şekilde özel sektör eliyle aranması ve üretimi yer aldığından oldukça radikal düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir. Piyasa öncesi faaliyetler ile piyasa faaliyetlerini birbirinden ayırmaksızın bir bütün olarak düzenleyen 6326 Sayılı Kanun'da arama ve üretim faaliyetleri ile birlikte rafinaj faaliyetleri de sınırlı olarak düzenlenmişse de; diğer piyasa faaliyetlerine ilişkin önemli bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Piyasa faaliyetlerine ilişkin bu mevzuat boşluğu Bakanlar Kurulu Kararnameleri ve tebliğler ile giderilmeye çalışılmıştır.

6326 Sayılı Kanunu müteakiben 1955 tarihli 6558 Sayılı Kanun, 1957 tarihli 6987 Sayılı Kanun ve 6975 Sayılı Kanunlarla da özel sektörü teşvik edici değişiklikler yapılmıştır.

Yine bu dönemde 1955 yılında Batman, 1959 yılında İPRAŞ, 1961 yılında İzmit, 1972 yılında İzmir ve 1986 yılında Kırıkkale Rafinerisi faaliyete başlamıştır.

20 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren 60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname ile *“TÜPRAŞ'ın kurulmasına, Petrol Ofisi'ne anonim şirket statüsü kazandırılmasına, TPAO'nun Türkiye Petrol Kurumu'na bağlı bir ortaklık haline getirilirken PETKİM ve İGSAŞ'daki hisselerinin Türkiye Kimya Sanayi Kurumu'na devredilmesine karar verilmiştir.”*⁷⁸

18 Haziran 1984 tarihinde yayınlanan 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname ile;

“Türkiye Petrol Kurumu'nun varlığına son verilmiş; TPAO anonim şirket ve bağlı ortaklık statülerinden çıkartılarak tamamı devlete ait bir iktisadi devlet teşekkülü haline dönüştürülmüştür. Ayrıca Petrol Ofisi A.Ş.(POAŞ), Deniz İşletmeciliği Ve

---

⁷⁸20 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren; 60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.epdk.gov.tr (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

Tankerciliği (DİTAŞ), Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ), Türkiye Petrolleri Rafinerileri A.Ş. (TÜPRAŞ)'ın TPAO'nun bağlı ortaklığı olmaları hükme bağlanmıştır. 1988 yılında da İstanbul Gübre Sanayi A.Ş. (İGSAŞ) TPAO'ya bağlanmıştır.”⁷⁹

1 Temmuz 1998 tarihinde, 98/10745 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi Otomatik Fiyat Mekanizması(OFM) sistemine geçilmiştir.

6326 Sayılı Petrol Kanunu'nu tamamlamak ve serbest piyasa ekonomisine uyum sağlamak amacıyla yapılan yasa değişiklikleri ve çıkartılan Bakanlar Kurulu Kararnameleri ile Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün tebliğleri piyasanın ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı için yeni bir yasal düzenleme yapılması zarureti doğmuştur.

4.3.5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu

4.3.1. Amaç

5015 Sayılı Kanunun temel hedefi;

“tüketicinin ve piyasa taraflarının çıkar ve beklentileri ile kamu politikalarının ilkelerini ortak paydada buluşturmak, şeffaf, eşitlikçi ve verimli bir işleyiş sağlamak, benimsenen ekonomik politikalara ve uluslar arası yükümlülüklerimize uyumlu, rekabet kurallarına uygun, güvenli ve istikrarlı bir yapının kurulmasını temindir.”⁸⁰

4.3.1.1.Rekabetçi Bir Piyasa Yapısının Kurulması

Petrol Piyasası Kanunu'nun 1. maddesinde kanunun amacı;

“Yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan temin olunan petrolün doğrudan veya işlenerek güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara sunumuna ilişkin piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi için yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerinin düzenlenmesini

⁷⁹18 Haziran 1984 tarihinde yürürlüğe giren 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname[Çevrimiçi]. Erişim adresi:www.petform.org.tr . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

⁸⁰5015 Sayılı Kanun Gerekçesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi:<https://www.petder.org.tr> . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

sağlamak.”⁸¹

olarak ifade edilmiştir.

1. maddenin gerekçesinde ve Kanunun genel gerekçesinde ise bu yeni düzenlemenin;

*“Piyasa ekonomisinin kurumsallaştırılması ve rekabet ortamını geliştirme politikaları çerçevesinde, uluslararası norm ve standartlar ile AB Müktesebatına uyum çalışmaları doğrultusunda, petrol ve petrol ürünleri endüstrisinde de mevcut yasal düzenlemelerin bütünlük içinde yenilenmesi ve piyasaların bu anlayışa göre düzenlenmesi ve yeniden yapılandırılması ihtiyacından doğduğu”*⁸²

tespit edildikten sonra gerekçenin devamında;

*“Yeniden yapılanma sürecinde; petrol kaynaklarının aranmasına ve yeryüzüne çıkarılıp teslim hazır hale getirilmesine yönelik faaliyetler ile yurtiçinden veya dışından teslim alınan petrolün kullanıcılara sunumuna kadar yapılan piyasa faaliyetlerinin birbirlerinden ayrılması temel yaklaşımı benimsenmiştir. Faaliyetlerin ayrılması sonucu oluşturulacak petrol piyasasında, kurumsal bir yapı içinde petrolün doğrudan veya işlenerek güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara sunumu faaliyetlerin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi, bunu sağlamak üzere gözetim ve denetim faaliyetlerinin düzenlenmesi amaçlanmıştır.”*⁸³

ifadelerine yer verilmiştir.

Petrol piyasasının oluşumu ve işleyişine ilişkin temel unsurlar; “arz ve çevre güvenliği, ekonomik olma ve rekabet ortamında faaliyette bulunma” olarak sayılmıştır. Maddede “piyasa faaliyetlerini oluşturan sürecin şeffaflık eşitlikçi olma ve istikrar temel ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesi gereği” de vurgulanmıştır. “Petrol piyasası faaliyetlerinin piyasa kuralları içinde işleyişi amaçlandığından, düzenlemelere ilişkin uygulama araçlarının; yönlendirme, gözetim ve denetim olduğu...” ifadeleri de yer almaktadır.

Bu durumda kanunun temel amacının “petrol piyasasında rekabetçi bir piyasa

---

⁸¹5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu , 1’inci madde

⁸²5015 Sayılı Kanun Gerekçesi

⁸³5015 Sayılı Kanun Gerekçesi

yapısının oluşturulmasının sağlanması” olduğunu söylememiz yerinde olacaktır.

4.3.1.2. Petrolde Güvenliğin Ve Ekonomikliğin Sağlanması

Sanayinin en önemli girdilerinden birisi olan petrolde arz, taşıma, depolama ve kullanım güvenliğinin sağlanması 5015 Sayılı Kanun’un bir diğer amacıdır.

Yerinde ve eksiksiz düzenlemelerin yapılması ve düzenlemelere ilişkin uygulama araçlarının doğru şekilde yönlendirilmesi, gözetim ve denetiminin sağlanması olağan piyasa şartlarında arz güvenliğinin temini için yeterlidir. Müdahalelere ise ancak olağanüstü dönemlerde ihtiyaç duyulacaktır. Keza; yerinde düzenleme ve uygulamalar taşıma, depolama ve kullanım güvenliğinin sağlanmasında da gerekli ve yeterli olacaktır.

Ekonomikliğin sağlanması ise piyasa oyuncularının en yüksek maliyet avantajı yaratılması için yarıştıkları rekabetçi bir sistemin etkin kılınması ile mümkün olabilecektir.

4.3.1.3. Piyasa Faaliyetlerinin Şeffaf, Eşitlikçi Ve İstikrarlı Olması

Kanun’un amaçlarından birisi olan şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı piyasa faaliyetleri ile kastedilen düzenleyici kurumun faaliyetleridir. Düzenleyici kurum tüm teşebbüslere karşı şeffaf, eşit ve istikrarlı davranmak zorunda olduğu gibi kaynakların adaletli kullanımını da temin ile yükümlüdür.

4.3.2. Kapsam

5015 sayılı Kanun’un 1. maddesinde kanunun amacı düzenlenirken kullanılan “Yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan temin olunan petrolün doğrudan veya işlenerek güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara sunumuna ilişkin piyasa faaliyetleri...”⁸⁴ ifadeleri ile kanunun kapsamı da çizilmiştir.

Piyasa faaliyetleri ifadesi ile kastedilen ise; Kanun’un 3. maddesinde de tanımlandığı üzere “Petrolün; ithalat, ihracat, rafinaj, işlenme, depolanma, iletim, ihrakiye teslim, taşınma, dağıtım ve bayilik faaliyetleri” dir. Yani piyasa öncesi faaliyetler olarak tanımlanan petrolün aranması ve çıkartılması 5015 Sayılı Kanun’un kapsamı dışında tutularak; sadece “yurt içinden ve dışından alınan petrolün kullanıcılara sunumuna

⁸⁴5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 1’ inci madde

kadar yürütülen faaliyetler” olarak kanunun kapsamı daraltılmıştır.

1.maddenin 2. fıkrasında; *“Bu kanun petrole ilişkin piyasaların sağlıklı ve düzenli işlemlerinin sağlanmasına ve geliştirilmesine yönelik düzenleme, yönlendirme, gözetim ve denetim işlemlerini kapsar.”*⁸⁵ ifadeleriyle çerçevesi çizildiği üzere; düzenleyici kurulun gözetim ve denetime ilişkin yetki ve görevlerinin de kanunun kapsamında olduğunu belirtmeliyiz.

4.3.3.İdari Yapılanma Ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

4.3.3.1.Genel Olarak

1980’lerin başından itibaren ülkede yeni ekonomik modelin uygulanması adına kamunun ekonomideki varlığı giderek azaltılmış; yatırımcı kimliği terk edilerek düzenleyici ve denetleyici üst kurul kimliğine geçilmiştir. Önceki konularda değindiğimiz üzere; 1980’lerin ikinci çeyreğine kadar TPAO’ nun bağlı ortaklıkları haline getirilmesi tamamlanan POAŞ , DİTAŞ , TÜPRAŞ , BOTAŞ ve İGSAŞ , 80’lerin sonuna doğru özelleştirme kapsamına alınarak bağlı ortaklık olma statüsünden çıkartılmışlardır.

2000 yılında POAŞ’ın , 2004 yılında İGSAŞ’ın , 2006 yılında TÜPRAŞ’ın ve 2008 yılında PETKİM’in özelleştirilmesiyle dikey entegre yapının bileşenleri ortadan kaldırılmıştır. Yüksek masraflı - düşük karlı piyasa öncesi faaliyet upstream alanı ile düşük masraflı - yüksek karlı piyasa faaliyet downstream alanı ayrıştırılarak; rekabete açık piyasa faaliyetleri alanına özel sektörün girişi sağlanmıştır.

Anayasa’nın 167. maddesinin 1. fıkrasında hükme bağlandığı üzere, *“Devlet; para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlamakla ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.”*⁸⁶ Devletin bu yükümlülüklerini yerine getirmesini ve ülkedeki enerji piyasasının sağlıklı ve düzenli işlemlerini temin maksadıyla Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu kurulmuştur.

⁸⁵5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 1’ inci madde 2’ inci fıkra

⁸⁶Anayasa’nın 167’ inci madde, 1’ inci fıkrası

4.3.3.2. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Görevleri

5015 Sayılı Kanun taslağının ilk halinde

“idari yapılanmada hızlı ve düzenli karar almak, etkin denetimde bulunmak,  nlem almak ve bu suretle düzenli işleyen bir piyasa oluşturmak maksadıyla Petrol Piyasası Kurumu adıyla yeni bir üst kurul oluşturulması öngörülmüşse de; sonradan bu görüşten vazgeçilerek Petrol Piyasası Kanunu ile düzenlenen görev ve yetkiler, 4628 Sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’a eklenen 5/B maddesiyle EPDK’ya tevdi edilmiştir.”⁸⁷

Kanun’un 5 /B hükmüne göre;

a)Petrol Piyasası Kanunu hükümlerini uygulamak, piyasa faaliyetlerine ilişkin her türlü düzenlemeleri yapmak ve yürütülmesini sağlamak,

b)Petrol faaliyetlerine ilişkin plan, politika ve uygulamalarla ilgili Kurum görüş ve önerilerini belirlemek,

c)Petrol piyasa faaliyetleriyle ilgili denetleme,  n araştırma ve soruşturma işlemlerini yürütmek, yetkisi dahilindeki ceza ve yaptırımları uygulamak ve dava açmak da dahil olmak üzere her türlü adli ve idari makama başvuru kararlarını almak.

d)Uluslararası organizasyon ve teşkilatların petrol piyasasına ilişkin uygulamalarını izlemek,

e)Petrol piyasasında lisans ve lisanslarla ilgili işlem bedellerini belirlemek,

f)Petrol piyasasında faaliyet gösteren kişilerin denetlenmiş mali tablolarını incelemek ve incelettirmek,

g)Petrol piyasasında faaliyet gösteren kişilerden istenecek olan hizmet güvenilirliği, hizmet dışı kalmalar ve diğer performans ölçütleriyle ilgili

---

⁸⁷Kayıkçı, M. S. , (2019, s.17)

raporların kapsamını belirlemek ve düzenli olarak Kurula vermelerini sağlamak,

h) Petrol Piyasası Kanunu hükümlerine, çıkarılan yönetmelik hükümlerine, Kurul tarafından onaylanan tarife ve yönetmeliklere, lisans hüküm ve şartlarına ve Kurul kararlarına aykırı davranıldığı durumlarda, idari para cezası vermek ve lisansları iptal etmek”⁸⁸

şeklinde Kurum’un görevleri genel olarak düzenlenmiştir.

4.3.3.3. Kurumun Denetim Görevleri

5015 Sayılı Kanun’un amacının düzenlendiği 1. madde metninde; “...piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi için yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerinin düzenlenmesini sağlamak”⁸⁹ ifadeleriyle denetim faaliyetlerine yer verilmiş olması, amacın gerçekleştirilmesinde denetimin öneminin anlaşılması bakımından değerlidir.

Yukarıda değindiğimiz üzere; 4628 Sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun’un 5/B maddesinin c bendinde; Kurum’un görevleri arasında “denetleme, ön araştırma ve soruşturma işlemlerini yürütmek, yetkisi dahilindeki ceza ve yaptırımları uygulamak ve dava açmak da dahil olmak üzere her türlü adli ve idari makama başvuru kararlarını almak”⁹⁰ olduğu da sayılmıştır.

Kurum verilen denetim görevinin yerine getirilmesine ilişkin usul ve esaslarını belirlemek için Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği çıkartmıştır.

Çıkartılan yönetmelik

“petrol piyasasında faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişilerin piyasaya ilişkin faaliyetlerinin ve hesaplarının ilgili mevzuat hükümlerine uygunluğunun

---

⁸⁸4628 Sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’a eklenen 04.12.2003 tarihli 5b maddesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4628.pdf> . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

⁸⁹5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 1’ inci madde

⁹⁰4628 Sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanuna eklenen 5b maddesinin c fıkrası

incelenmesi ve bu kişilerce piyasaya arz edilen petrol ve madeni yağın teknik düzenlemelere uygunluğunun araştırılması; hata, aykırılık usulsüzlük ve suistimallerin tespit edilmesi halinde ilgili kanunlarda öngörülen gerekli yaptırımların uygulanması suretiyle yapılan çalışmaları”⁹¹

düzenlemektedir.

4.3.3.3.1. Ön Araştırma Ve Soruşturma Prosedürü

Kurum tarafından yapılan idari-mali ve teknik denetimler sonunda tutulan tespit tutanakları, gereği yapılmak üzere Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Denetim Daire Başkanlığı'na gönderilmektedir.

Denetimler veya rutin işlemler sırasında yasal düzenlemelere aykırılık tespit etmesi halinde 21. maddedeki ön araştırma ve soruşturma prosedürü işletilmeye başlatılacaktır. 21. maddenin ilk fıkrasında; *“Kurulun re’sen veya kendisine intikal eden ihbar ve şikayetler üzerine doğrudan soruşturma açılmasına ya da soruşturma açılmasına gerek olup olmadığının tespiti için ön araştırma yapılmasına karar verileceği”⁹²* düzenlenmiştir.

Ön araştırma kararı verilmesi üzerine Kurum personeli tarafından, mevcut delillerin değerlendirilmesi suretiyle araştırma yapılacaktır. Araştırma neticesinde soruşturma açılmasına yahut soruşturma açılmasına yer olmadığına ilişkin karar verilecektir. Aykırılık teşkil eden faaliyet ve işlemlerin niteliğine göre Kurul; doğrudan soruşturma açılmasına da karar verebilecektir.

Soruşturma kararı verilmesi üzerine, Kurum personeli tarafından gerçekleştirilecek soruşturma neticesinde rapor düzenlenerek, Denetim Dairesi Başkanlığı'na iletilecektir. Soruşturma faaliyeti sırasında mevzuata aykırılık tespit edilmesi halinde soruşturma sonunda düzenlenen rapor ilgisine tebliğ edilerek savunması istenir.

Daire Başkanı, düzenlenen soruşturma raporunu, soruşturmanın ilgilisi tarafından

---

⁹¹27.11.2013 tarih ve 28834 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; *Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*[Çevrimiçi]. Erişim adresi <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/2005/01/20050106-7.htm> . (Erişim tarihi:21 Mayıs 2020).

⁹²*Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 21’ inci madde*

yapılan savunmayı, soruşturmayı yapmakla görevlendirilen Kurum personelinin ek görüşünü, ek görüşe ilişkin ilgili kişinin ek savunması ve tüm soruşturmaya ilişkin kendi görüşünden oluşan dosyayı Başkanlığa sunacak ve dosya Başkanlık tarafından Kurul'a taşınacaktır.

Bu prosedüre, Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 25. maddesindeki ;

*“Mevzuat hükümlerine açıkça aykırı hareket ettiklerine dair yeterli bilgi ve belge içeren tespitler hakkında Kurul, ön araştırma prosedürüne ve soruşturma raporu hazırlanmasına gerek olmaksızın, soruşturmaya doğrudan yazılı savunma alınmak suretiyle başlanmasına karar verileceği”*⁹³

yönündeki hükümle getirilen istisna, ön araştırma ve soruşturma prosedürünün bertaraf edilerek dosyanın doğrudan Kurul önüne getirilmesinin yolunu açmıştır.

İlgili yönetmelik hükmü, 5015 Sayılı Kanun'un 19. maddesinin 4. fıkrasındaki; *“idari para cezalarının ancak ön araştırma ve soruşturma aşamasının tamamlanmasından sonra ve en geç üç ay içerisinde karara bağlanacağı”*⁹⁴ yönündeki hükme açıkça aykırılık teşkil etmekte ve suistimale açık bir uygulama yaratmaktadır.

Kurulun soruşturma konusu üzerinde yapacağı inceleme neticesinde, ilgili mevzuat hükümlerine aykırılık tespit etmesi halinde; Kanun'un 19. maddesindeki idari para cezalarına veya 20. maddedeki lisans iptali, faaliyetin geçici durdurulması, tesisler için lisans yasağı veya şahıslar için lisans yasağı şeklindeki idari yaptırımlardan birinin uygulanması kararlaştırılacaktır.

Kurul tarafından verilen idari para cezaları ve idari yaptırımlar Kanun'un 21. maddesi çerçevesinde Danıştay'ın hukuki denetimine tabidir. Açılan dava, iptal davası niteliğinde olduğundan ve özel bir düzenleme bulunmadığından dava açma süresinin genel dava açma süresi olan 60 gün olduğunun kabulü gerekir.

⁹³Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği, 25' inci madde

⁹⁴5015 Sayılı Kanun, 19' uncu maddenin 4' üncü fıkrası

4.3.3.4. Kurumun Fiyatlara Müdahale Yetkisi

Kanun'un 10. maddesinin 14. fıkrasına göre Kurum;

“petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması halinde, gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte, her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanmak için taban ve /veya tavan fiyat tespitine ve gerekli tedbirlerin alınmasında yetkilidir.”⁹⁵

Kanun metninde de açıkça ifade edildiği üzere;

“Kurum'un fiyatlara müdahalesi için fiyatların çok yükselmesi veya düşmesi yeterli olmayıp; fiyat seviyesinin rekabeti engelleme, bozma ve kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma ve eylemlerden kaynaklanması...”⁹⁶

aranmaktadır. Ayrıca Kurum'un müdahalesi geçici süre ile olmalı ve tespit edilen fiyatlar tavan fiyat olmalıdır.

Piyasa faaliyetinde bulunanların, Kurum'un 10. madde kapsamında yaptığı fiyat uygulamalarını doğrudan veya dolaylı olarak engellemesi veya engellemeye çalışması, Kanun'un 19. maddesinin 2. fıkrasının c/1 bendi gereğince idari para cezası ile cezalandırılacaktır.

4.3.3.5. Kurumun Diğer Kurumlarla Eşgüdümü

Kanun'un 13. maddesinde; *“Piyasayı doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren konularda yetkili kılınan diğer mercilerce yapılacak olan her türlü düzenleme öncesinde Kurum'un haberdar edilmesi ve iştirakinin sağlanmasının esas olduğu”⁹⁷* ifade edilerek eşgüdümün önemine dikkat çekilmiştir.

4.3.3.5.1. Türk Standartları Enstitüsü İle Eşgüdüm

Piyasada dolaşacak akaryakıtın teknik düzenleme ve standartlarının tespitinin taşıdığı önem, Kanun koyucunun Türk Standartları Enstitüsü ile Kurum arasındaki

⁹⁵5015 Sayılı Kanun, 10' uncu maddenin 14' üncü fıkrası

⁹⁶5015 Sayılı Kanun, 10' uncu madde

⁹⁷5015 Sayılı Kanun, 13' üncü madde

eşgüdümü özel olarak düzenlemesine sebebiyet vermiştir. 2. fıkra hükmü; piyasa faaliyetleri ile ilgili olarak Enstitü tarafından yapılacak laboratuvar hazırlık çalışmalarında Kurum temsilcisinin de bulunacağını ve hatta 3. fıkrada sayılan;

*“a)Lisanslı tesisler açısından büyük tehlikeler doğurabilecek hallerde, b)Piyasada haksız rekabet yaratacak ve yanıltıcı nitelikte reklam ve ilanlar ile benzeri faaliyetlerin yapılması durumunda, c)Piyasada faaliyet gösteren malzeme ve cihaz ithalatçı, üretici ve satıcıları ile bunların yetkili servisleri hakkında düzenleme ve uygulamalarda görüş bildirebileceğini ve hatta ilgili makamdan talepte bulunabileceğini”*⁹⁸

düzenlemektedir.

4.3.3.5.2. Rekabet Kurumu İle Eşgüdüm

Rekabet Kurumu, 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’un 20. maddesine göre; *“mal ve hizmet piyasalarının serbest ve rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini ile bu Kanun’un kendisine verdiği görevleri yerine getirmek”*⁹⁹ üzere kurulmuştur. Bu anlamda

*“Rekabet Kurumu’nun esas görevi Kanun’da kendisine verilen yetkileri kullanarak mal ve hizmet piyasalarındaki rekabetçi sürecin tehdit edilmesini engellemektir. Rekabetçi sürecin korunması yoluyla kaynakların etkin dağılımının sağlanması, toplumsal refahın artırılması, Rekabet Kurumu’nun misyonunun temel dayanağını oluşturmaktadır.”*¹⁰⁰

Bu çerçevede;

“Ayrıntılı olarak düzenlenmiş inceleme ve soruşturma süreçleri sonucunda piyasadaki rekabeti bozan, engelleyen ya da kısıtlayan teşebbüsleri cezalandırmakta,

-Rekabet kurallarıyla çatışmakla birlikte ekonomiye katkısı bulunan, tüketicilere yarar sağlayan anlaşmalara muafiyet tanımakta, bu tür anlaşmalar için ikincil

⁹⁸5015 Sayılı Kanun, 13’üncü madde, 3’üncü fıkra

⁹⁹13.12.1994 tarih 22140 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, 20’inci madde [Çevrimiçi]. Erişim adresi <https://www.rekabet.gov.tr> . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020)

¹⁰⁰4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, 20’inci madde

düzenlemeler yapmakta,

-Belirli bir büyüklüğün üzerindeki birleşme, devralma ve ortak girişimleri inceleyerek piyasadaki tekelleşmenin önüne geçmekte,

-Özelleştirme aşamasında kamu teşebbüslerinin özel sektöre devrini de incelemekte ve özelleştirme yoluyla devletin ekonomideki etkinliği azaltılırken kamunun terk ettiği alanlarda tekelleşmeye engel olmakta,

-Piyasadaki rekabeti olumsuz yönde etkileyecek ya da kısıtlayacak nitelikteki çeşitli kanunlar ve düzenlemelerle ilgili olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına görüşler göndererek piyasalarda rekabet koşullarının hakim kılınmasını sağlamaktadır.”¹⁰¹

“Bu denetim yetkisinin iktisadi devlet teşekküllerinin, kamu teşebbüslerinin veya devletin özel haklar ve inhisarı haklar tanıdığı teşebbüslerin denetimini de içine alacak şekilde geniş yorumlanması yerinde olacaktır. Zira; 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’da iktisadi devlet teşekküllerinin veya bilhassa devletin özel haklar ve inhisarlar ve geçici veya devamlı olarak yetkiler sağladığı teşebbüslerin, rekabet kurallarının dışında olduğuna dair. sarih(açık) bir hüküm bulunmadığı gibi, bu boşluğun menfi bir boşluk olduğuna dair bir delil de gösterilememektedir. O halde; 2. maddedeki “Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde piyasaları etkileyen her olay bu Kanunun şümulü içerisindedir” şeklindeki hükmün önleyici bir hüküm bulunmadığı olgusundan hareketle, etki kuralı olarak adlandırılan -Avrupa Birliği’nin temel taşlarından biri olan- kuralla birleştirilmesi halinde; kamu iktisadi teşebbüslerinin ve kamu iktisadi teşekkülü niteliğinde olmayan, idarenin en geniş anlamda özel haklar ve inhisarlar tanıdığı teşebbüslerin RKHK’nın dışında kalmadığını söylemek yerinde olacaktır.”¹⁰²

Rekabet Kurumu rekabetin korunmasında genel yetkili bir kurumdur. Bu genel yetki özel bir hükümlerle kaldırılmadığı sürece Kurum; rekabetin korunması alanındaki görev ve yetkisini ekonominin tüm sektörlerinde kullanmakla yükümlüdür.

Yukarıda değindiğimiz gibi Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu;

¹⁰¹ 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, 27’ inci madde

¹⁰² Tekinalp, Ü. , (2002), “Kamu Teşebbüsleri, Yasal Tekeller ve Rekabet”, Ankara:Rekabet Kurumu, ss.59- 61

“petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacı taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma ve eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması halinde, gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, bölgesel ve ulusal düzeyde uygulanmak için taban ve /veya tavan fiyat tespiti ve gerekli tedbirlerin alınması hususunda özel olarak yetkilendirilmiştir.”¹⁰³

Ancak Kanun’un 10. maddesiyle tanınan bu özel yetkilendirmenin, rekabetin korunması alanındaki görev ve yetkisini ekonominin tüm sektörlerinde kullanmakla yükümlü olan genel yetkili Rekabet Kurumu’nun yetkilerini ortadan kaldırdığını ileri sürmek mümkün değildir. İki kurumun piyasalara müdahale yetkisi birbirinden farklıdır. Zira EPDK’nın piyasaya müdahalede bulunabilmesi için; rekabeti sınırlayıcı anlaşma ve eylemin piyasa düzenini bozucu etkiler doğurması şartı aranırken; düzeni bozucu etkiler doğurmasa dahi 20. maddedeki unsurları barındıran anlaşma ve eylemler Rekabet Kurumu’nun müdahalesine konu olabilmektedir.

Nitekim Lisans Yönetmeliği’nin 56. maddesinin b bendinde;

“Haksız rekabete veya rekabetin korunmasına ilişkin mevzuatın ihlaline sebebiyet verildiği hususlarında belirgin emarelerin oluştuğu veya bunların ulusal güvenliği veya kamu düzenini tehdit eder boyuta ulaştığına kanaat getirilmesi halinde gerekli girişimler Kurul kararıyla Kurum tarafından başlatılır. Bu kapsamda Kurum talimatlarının yerine getirilmediğinin anlaşılması halinde yetkili merciiler nezdinde gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte soruşturma da açılır.”¹⁰⁴

düzenlemesi yer almaktadır. O halde EPDK’nın müdahalesi için; rekabet mevzuatının ihlal edilmiş olması veya ihlale dair belirgin emarelerin bulunmasının yanı sıra bunların ulusal güvenliği veya kamu düzenini tehdit eder boyuta ulaştığına kanaat getirilmesi şartı aranacaktır.

Ayrıca; EPDK’nın uygulayacağı yaptırımlar oldukça farklıdır. Kanun’un 10. maddesindeki fiyata müdahale yaptırımı, Rekabet Kurumu’nda bulunmamaktadır.

¹⁰³5015 Sayılı Kanun ,10’uncu madde, 14’ üncü fıkra

¹⁰⁴17.06.2004 tarih 25495 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; *Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, 56’ ıncı madde, b bendi* [Çevrimiçi]. Erişim adresi www.mevzuat.gov.tr .(Erişim tarihi:21 Mayıs 2020)

Aksine Rekabet Kurumu fiyatlara piyasa dışında müdahalelere karşıdır.

Kanun'un 19. maddesindeki; *“Bu kanuna göre verilen ceza ve tedbirler, diğer kanunlar gereği yapılacak işlemleri engellemez.”*¹⁰⁵ hükmü gereğince, EPDK'nın 10. madde yetkisiyle uygulayacağı yaptırımlar, aynı eylem nedeniyle Rekabet Kurumu'nun yaptırım uygulamasına engel teşkil etmeyecektir.

Rekabet Kurulu'nca 20. madde uyarınca verilen tüm kararlar birer idari işlem niteliğinde olduğundan, idari yargı denetimine tabi olacaktır.

4.3.4.Piyasa Aktörleri

5015 Sayılı Kanun'un 1. maddesinin ilk fıkrasında kanunun amacı düzenlenirken kullanılan *“Yurt içi ve yurt dışı kaynaklardan temin olunan petrolün doğrudan veya işlenerek ...kullanıcılara sunumuna ilişkin piyasa faaliyetleri...”*¹⁰⁶ ifadeleri ile kanunun sujeleri dolaylı olarak tanımlanırken; 3. maddedeki piyasa faaliyetleri tanımında piyasa aktörlerinin isimleri tek tek sayılmıştır.

Aşağıda her biri ayrıntılı şekilde anlatılacak olan piyasa aktörleri; rafinajcı ve ithalatçının yurt içi ve yurt dışından temin ettiği ham ve işlenmiş petrolün nihai tüketiciye kadar ulaştığı entegre sistemde faaliyet gösteren tüm oyunculardır.

4.3.4.1.Lisansların Genel Hükümleri

Kanun'un 2. maddesi lisansı; *“Bu kanuna göre gerçek ve tüzel kişilere piyasada faaliyet gösterebilmeleri için Kurul tarafından izin verildiğini gösterir belge”*¹⁰⁷ olarak tanımlamıştır.

Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği 5. maddesine göre; her bir faaliyet ve her bir tesis için ayrı ayrı lisans alınması zorunludur ve alınan lisansın başkasına devri mümkün değildir.

4.3.4.2.Lisansa Tabi Faaliyetler

Kanunun 3. maddesinin 1. Fıkrasındaki

“Petrol ile ilgili a)Rafinaj, işleme, madeni yağ üretimi, depolama, iletim, serbest

¹⁰⁵5015 Sayılı Kanun, 19' uncu madde

¹⁰⁶5015 Sayılı Kanun, 1' inci madde

¹⁰⁷5015 Sayılı Kanun, 2' inci madde

kullanıcı ve ihrakiye faaliyetlerinin yapılması ve bu amaçla tesis kurulması ve/veya işletilmesi, b)Akaryakıt dağıtımı, taşınması ve bayilik faaliyetlerinin yapılması için izin alınması zorunludur”¹⁰⁸

düzenlemesi ile lisansa tabi olan ve olmayan faaliyetler kesin olarak belirlenmiştir.

4.3.4.2.1.Rafineri Lisansı

Kanun'un 2. maddesinde

“Rafinaj : Ham petrolden başlayarak yeni ürünler elde edilmesine ilişkin işlemler olarak tanımlanırken;

Rafinerici : Lisans gereği rafinaj faaliyeti yapma hakkı verilmiş, petrol ticareti yapan sermaye şirketi”¹⁰⁹ olarak tanımlanmıştır.

Ancak 5015 Sayılı Kanun sadece rafinaj faaliyetlerini değil; bu faaliyet için tesis kurulması ya da mevcut tesisin işletilmesini de lisans şartına bağlamıştır.

Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği 7. maddesi;

“rafinerici, iletim, depolama, işleme, dağıtıcı ve ihrakiye teslim lisansları için; başvuru sahibi tüzel kişinin 13/01/2011 tarihli ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri doğrultusunda anonim şirket ya da limited şirket olarak kurulmuş ve asgari ödenmiş sermayesinin 75.000.000 TL olmasını”¹¹⁰

şart koşmuştur.

Rafineri lisansının faaliyet çerçevesini çizen Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 19. maddesine göre;

“Rafinerici Lisansı sahipleri piyasada a)Rafineri tesisi kurulması ve işletilmesi, b)Petrolün alım ve satımının yapılması, c)Ham petrolden yeni ürünler elde edilmesi, d)Ham petrolün yurt içinde alım ve satımının diğer rafinericiler ve üreticilerle yapılması”¹¹¹

ile iştilgal edebilir.

¹⁰⁸5015 Sayılı Kanun, 3'üncü madde, 1'inci fıkrası

¹⁰⁹5015 Sayılı Kanun , 3'üncü madde, 2'inci fıkrası

¹¹⁰Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, 7'inci madde

¹¹¹Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, 19'uncu madde

Ayrıca Kanun'un 5/1/a maddesinin birinci fıkrasının a bendi uyarınca; *“lisansına işletmek koşuluyla tesisi içinde veya civarında işleme, depolama ile yakınındaki diğer tesislere boru hatları ile taşıma faaliyetini ayrıca lisans almak zorunda olmaksızın yapma hakkına sahiptir.”*¹¹²

Yine Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 19. maddesi 2. fıkrasına göre; *“rafineri lisansı sahibi sadece dağıtıcılara ve diğer rafinericilere akaryakıt satışı değil; lisansına işletmek koşuluyla ihrakiye teslim şirketlerinde de ihrakiye satışı yapabilecektir.”*

Ancak rafineri lisans sahibinin dağıtım faaliyeti yapmak istemesi halinde hukuki ayrıştırma anlayışının gereği olarak; doğrudan kendisinin dağıtım faaliyetinde bulunmasına izin verilmeyip; ayrı bir sermaye şirketi kurulması ve bu şirket adına dağıtıcı lisansı alınması şart koşulmaktadır. Ayrıca *“rafinericinin kendi dağıtım şirketine tanıdığı şartları kendisinden akaryakıt talep eden diğer dağıtıcılara tanımakla yükümlü olduğu”*¹¹³ hükme bağlanmıştır. Bu hükümlerle, fiili durum olarak tek el gücüne sahip olan tek rafinerinin kendi dağıtım şirketlerini sübvans ederek, dağıtım aşamasındaki rakiplerini rekabette dezavantajlı duruma düşürmesinin ve böylece rekabeti bozmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Rafinericiler, ihtiyaç duydukları ham petrolü yurt içinden ve yurt dışından temin edebileceği gibi; yurt dışından akaryakıt ithal ederek bu akaryakıtı doğrudan ve işleyerek yurtiçine satabilmektedir.

Türkiye’de halihazırda dördü Tüpraş’a, biri Star Rafineri Anonim Şirketi’ne ait olmak üzere beş rafineri faaliyet göstermektedir.

4.3.4.2.2. İşleme Lisansı

Kanun’un 2. maddesinde İşleme *“Petrol ve diğer kimyasal maddelerden madeni yağ üretimi hariç yeni ürünler elde edilmesine ve/veya bu ürünlerin nitelik veya niceliğinin değiştirilmesine ilişkin işlemler”*¹¹⁴ olarak tanımlanmıştır. Rafineri lisansı sahibi olanlar dışında işleme faaliyetinde bulunacakların işleme lisans alması zorunludur. Zira; rafineri lisansı sahipleri lisanslarına işletmek suretiyle ayrı bir

¹¹²5105 Sayılı Kanun, madde 5/1/a

¹¹³5015 Sayılı Kanun, 5’inci madde, 2’inci fıkra

¹¹⁴5015 Sayılı Kanun, 2’inci madde

işleme lisansı almaksızın işleme faaliyetinde bulunabileceklerdir.

Lisans başvurusunda bulunacak kişilerin asgari 750.000 TL ödenmiş sermayesi bulunan sermaye şirketi olması şartı aranmaktadır.

Ancak İşleme faaliyetleri ile rafineri faaliyetlerini işleme konusunun ham petrol veya petrol olması kriterini baz alarak ayırt etmek pek mümkün değildir. Çünkü; 2. maddedeki tanım ham petrolü de içine alacak şekilde geniş kullanılmıştır.

İşleme faaliyetlerini petrokimya faaliyeti, biodizel üretimi, atıktan akaryakıt üretme olarak üç ana başlık altında toplayabiliriz.

Petrolden organik kimyasal ürünler elde etmek için kullanılan sanayi yöntemlerinin bütününe ifade eden petrokimya faaliyeti, Tüpraş'ın dört rafinerisinde de sürdürülmektedir. Ayrıca İzmir Aliğa Petkim Petrokimya Holding Anonim Şirketi ile Adana Yumurtalık Sanko Petrokimya Mamülleri Sanayi Ve Ticaret Anonim Şirketi %100'e yakın kapasite ile faaliyet göstermektedir.

Biodizel 5015 sayılı Kanun'da akaryakıt kapsamında değerlendirilmezken; Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği biodizeli bir akaryakıt türü olarak kabul edip 05/01/2006 tarihli kurul kararı ile işleme lisansı kapsamına dahil edilmiştir. Lisans kapsamında üretilen biodizelin piyasaya arzı ise ancak dağıtıcı lisans sahiplerince gerçekleştirilebilmektedir. İşleme faaliyeti sonunda üretilen biodizelin harmanlama ürünü olması halinde ise; işlemeci ürünü dağıtım şirketlerinin yanı sıra rafinericiye de satabilecektir.

Atıktan akaryakıt üretimi ise Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 21. maddesinde yapılan 20/12/2017 tarihli değişiklikle işleme lisansı şartına bağlanmıştır.

4.3.4.2.3.Madeni Yağ Lisansı

Kanun'un 2. maddesine göre;

“Baz yağına veya kimyasal sentez yöntemi ile işlenen maddelere, bazı katkıların ilavesi sonucu, hareketli ve temas halinde olan iki yüzey arasındaki sürtünme ve/veya aşınmayı azaltma veya soğutma özelliğine sahip mamul haline getirilen

doğal veya yapay maddelerin üretimini gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişiler”¹¹⁵

madeni yağ üreticisi olarak tanımlanmakta ve bu faaliyetler, Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 23. maddesiyle lisans şartına bağlanmaktadır.

Yönetmeliğin 23. maddesi lisans sahiplerine madeni yağ ithalatı yapma imkanı da tanımaktadır.

Açıkça bir düzenleme bulunmamakla birlikte; Yönetmeliğin 33. ve 34/b maddesindeki; *“bir dağıtıcının başka bir dağıtıcının bayisine satış yapmasını yasaklayan”* hüküm ile Kanun'un 8. maddesinin 2/a fıkrasındaki; *“bayilerin bayisi olduğu dağıtıcı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmali yapmasını yasaklayan”¹¹⁶* hükmü, madeni yağ faaliyeti için de geçerli bir kısıt olarak yorumlanmamak gerekir. Zira; yasağın yalnızca akaryakıt için geçerli olduğu özellikle 8. madde de açıkça ifade edilmiştir. Kanun'un 9. maddesinin 4. fıkrasındaki; *“Akaryakıt haricinde kalan petrol ürünleri (solvent, madeni ve baz yağ, asfalt, solvent, nafta) ile ilgili ithalat ve ihracat dahil faaliyetler Kurumun (EPDK) hazırlayacağı düzenlemelere göre yapılır.”¹¹⁷* düzenlemesi ile de madeni yağın akaryakıt olmadığı kesin olarak hükme bağlanmıştır.

4.3.4.2.4. Depolama Lisansı

Depolama faaliyeti 5015 Sayılı Kanun'un 2. maddesinde; *“Piyasa faaliyetlerinde bulunanların stok ve işletme ihtiyaçlarını gidermek üzere başkasının mülkiyetindeki petrolün depolanması işlemi”¹¹⁸* olarak tanımlanarak lisans şartına bağlanmıştır. Ancak rafinerici ve dağıtıcı lisansı sahipleri, lisanslarına ayrıca kaydettirmeleri koşuluyla ayrıca depolama lisansı almalarına gerek olmaksızın depolama faaliyetinde bulunabileceklerdir.

Lisans için başvuruda bulunanların asgari ödenmiş sermayesi 1.500.000 TL olan sermaye şirketi olması şartı aranmaktadır.

Kanun'un 3. maddesinin son fıkrasında ise; lisans sahiplerinin kendi ihtiyaçları için kurdukları depolara lisans muafiyeti tanınırken, EPDK bu tesislerin lisansa

¹¹⁵5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

¹¹⁶5015 Sayılı Kanun madde 8 / 2/a

¹¹⁷5015 Sayılı Kanun, 9'uncu madde, 4'üncü fıkra

¹¹⁸5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

kaydettirilmeleri şartını aramaktadır. Ancak lisansa kaydettirilse bile, lisans sahibinin kendi ihtiyacı için kurduğu depoyu 3. kişilerin kullanımına açamayacaktır.

Kanun'un 12. maddesi ve Lisans Yönetmeliği'nin 47. maddesinde lisanslı depolara üçüncü kişilerin erişim hakkının koşulları düzenlenmiştir. İletim lisansı sahipleri için de geçerli olan bu yükümlülük uyarınca;

*“Tesislerinde boş kapasite bulunan iletim ve depolama lisansı sahipleri; iletim ve depolama taleplerini, talebin; a)Lisans sahibinin tarifesine uygun olması , b)İlgili tesisin kapasitesine uygun olması , c)Lisans sahibinin tesisine, işletme kural ve koşullarına, ilettiği ve depoladığı petrole yönelik olarak bozucu ya da risk artırıcı olumsuz etkileri olmaması , d)Tesisin, iletilen veya depolana petrolün niteliğine uygun ve lisans sahibinin tarifesinde belirtilen asgari miktarda olması , e)İletim için, petrolün cinsi de dikkate alınarak üretici, rafinerici, iletilen ya da dağıtıcı tarafından depolama için, depocunun tarifesinde belirtilen asgari miktarın üzerinde olmak şartı ile herkes tarafından yapılması halinde karşılamakla yükümlüdür.”*¹¹⁹

Lisans sahibi, iletim hatları ile bağlantılı tesislere ilişkin tarife önerilerini Kurum'a sunmak ve Kurul onayı almak zorunda iken; iletim hatları ile bağlantılı olmayan tesislere ilişkin tarife önerilerini Kurul onayı almak zorunda olmaksızın Kurum'a yapacağı bildirim sonrasında uygulamaya sokabilecektir.

4.3.4.2.5.İletim Lisansı

İletim faaliyeti Kanun'un 2. maddesinde; *“Üreticilerin rafineriye veya iletim hattına ulaşan boru hatları ile tesislerin bünyesinde yer alan boru hatları hariç olmak üzere boru hattı vasıtasıyla petrolün taşınması işlemi”*¹²⁰ olarak tanımlanmıştır. Tanımda da açıkça ifade edildiği üzere; ham petrolün rafineriye taşınması için kullanılan boru hatları ile rafineri, depolama ve işleme tesisi gibi tesislerin bünyesinde bulunan boru hatları lisans yükümlüğünden muaf tutulmuştur.

İletim lisansı alınabilmesi için; asgari 1.000.000 TL ödenmiş sermayeli bir sermaye şirketi olması şartı ile birlikte faaliyetin icrası için bir tesis kurulması ve tesisin faaliyetine başlamış olması şartları aranmaktadır.

¹¹⁹5015 Sayılı Kanun, 12' inci maddesi ve Lisans Yönetmeliği, 47' inci maddesi

¹²⁰5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

Kanun'un 12. maddesi ile depo lisansı sahiplerine getirilen üçüncü kişilerin erişim talebini karşılama yükümü, iletim lisansı sahipleri için de geçerlidir. Özellikle boru hatları ile taşımacılık bakımından bu hükmün rekabetin sağlanması adına faydalı olacağı muhakkaktır. Zira; boru hattı sahipleri yüksek meblağlı bu harcama kalemini bertaraf ettikleri için, rakipleri karşısında ciddi bir maliyet avantajı elde

etmektedirler. Bu durum işin doğası gereğidir. Ancak hatların boş kapasite olduğu dönemlerde dahi hat sahiplerinin, koşullar karşılanmasına rağmen talep edenlere kullandırılmaması rekabeti bozucu nitelikte bir eylem olup; Kanun'un 19. Maddesinin 1. Fıkrasının d bendi gereğince idari para cezası ile yaptırıma bağlanmıştır.

4.3.4.2.6.Serbest Kullanıcı Lisansı

Kanun'da bir piyasa faaliyeti olarak sayılmayan Serbest Kullanıcılık 2. maddede; *“Kalorifer yakıtı, fuel-oil ve motorinde yıllık 5.000 tondan aşağı olmayacak şekilde Kurum tarafından ürün bazında belirlenen tüketim miktarından fazla yıllık petrol tüketimi olan lisanslı kullanıcı”*¹²¹ olarak tanımlanmaktadır.

Kanun'un 17. maddesine göre; *“Serbest Kullanıcıların belirlenmesine ve lisans verilmesine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenecektir.”*¹²²

Lisans Yönetmeliği'nin 29. maddesine göre;

*“Serbest Kullanıcılara kullanım türüne göre kalorifer yakıtı, fuel-oil ve motorin tedarik eden dağıtıcı lisansı sahipleri, yıllık tüketimi 5.000 tonun altında olmayacak şekilde Kurum tarafından belirlenecek olan yıllık tüketim miktarının altındaki kullanıcılara kendi işlettikleri akaryakıt bayileri üzerinden satış yapamayacaklardır.”*¹²³

4.3.4.2.7.İhrakiye Lisansı

Kanun'un 2. maddesinde İhrakiye; *“Ülkenin karasuları ve/veya karasuları bitişiğindeki deniz vasıtalarına veya hava meydanlarında yerli ve yabancı uçaklara vergili veya vergisiz sağlanan akaryakıt”*¹²⁴ olarak tanımlanmakta ve faaliyeti lisans

¹²¹5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

¹²²5015 Sayılı Kanun, 17'inci madde

¹²³Lisans Yönetmeliği, 29'uncu madde

¹²⁴5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

şartına bağlanmaktadır. Rafinerici lisansı sahipleri ile dağıtıcı lisansı sahipleri ise lisanslarına ayrıca işletmeleri kaydıyla ayrıca bir lisans almaksızın ihrakiye faaliyetinde bulunabileceklerdir.

İhrakiye teslimi lisansı alınabilmesi için; başvuru sahibinin asgari 3.000.000 TL ödenmiş sermayeli bir sermaye şirketi olması şartına ek olarak, yalnızca madeni yağ ve havacılık yakıtları teslimi faaliyetinde bulunacak başvuru sahibi dışındakiler için şirketin aktif toplamının en az 11.250.000 TL olması şartı aranmaktadır.

İhrakiye teslimi lisansı sahipleri ihrakiyeyi; yurt dışından ithal edebileceği gibi, yurt içindeki rafinerici veya diğer ihrakiye lisansı sahiplerinden de temin edebileceklerdir.

4.3.4.2.8. Dağıtıcı Lisansı

Kanun'un 2. maddesinde dağıtım faaliyeti ; “*Serbest kullanıcılara akaryakıt toptan satışı ve ikmal dahil bayilere akaryakıt satış ve ikmal faaliyetlerinin bütünü*”¹²⁵ olarak tanımlanmış ve faaliyeti lisans şartına bağlanmıştır.

Dağıtıcı lisansı alınabilmesi için; başvuru sahibinin asgari 10.000.000 TL ödenmiş sermayeli bir sermaye şirketi olması şartına ek olarak, 20.12.2014 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 5352 Sayılı Kurul Kararı gereğince şirketin aktif toplamının minimum 37.500.000 TL olması şartı aranmaktadır.

Dağıtıcı lisansı sahipleri yurt dışından ithal ettiği yahut, yurt içindeki rafinerici lisansı sahiplerinden ve Kuruldan izin almak şartıyla diğer dağıtıcı lisansı sahiplerinden temin ettiği akaryakıtı bayilik teşkilatını oluşturan sözleşmeli bayilerine, kendi mülkiyetindeki bayilere, serbest kullanıcılara, ihrakiye teslim şirketlerine, ÖTV siz olarak doğrudan ticari deniz vasıtalarına Kurul iznine tabi olarak, diğer dağıtıcı lisansı sahiplerine ve faaliyeti geçici olarak durdurulan dağıtıcıların bayilerine, faaliyetin durdurulduğu süre ile sınırlı olmak kaydı ile satıp, ikmal edebilecektir.

Yine dağıtıcı lisans sahipleri, lisanslarına işletmek kaydıyla ayrıca bir lisans almalarına gerek olmaksızın ihrakiye teslimi, depolama, taşıma ve madeni yağ faaliyeti sürdürebileceklerdir. Dağıtım lisansı, sahibine rafınaj ve iletim dışında tüm faaliyetlerde bulunma hakkı sağlamaktadır.

---

¹²⁵5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

Az önce de ifade ettiğimiz üzere; dağıtım lisansı sahibi ikmal edeceği akaryakıtı iç pazardan tedarik edebileceği gibi, Kanun'un 9. maddesinin 1. fıkrası ile tanınan yetki ile yurt dışından da ithal edebilecektir.

Dağıtıcı lisansının sağladığı en temel yetki 2. maddedeki dağıtıcı tanımında da açıkça ifade edildiği üzere; bayilik teşkilatını oluşturan sözleşmeli bayilere akaryakıt ikmal yetkisi olmasına rağmen, 2014 yılına kadar dağıtım şirketlerinin bayilik teşkilatı kurmaksızın, yalnızca lisansın imkan tanıdığı diğer faaliyetlerle iştiğal etmesini yasaklayan kısıtlayıcı bir hüküm koyulmamıştı. 28.11.2014 tarihli Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile dağıtıcı lisans sahiplerine, lisanslarının yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç altı ay içerisinde bayilik teşkilatı oluşturma yükümlülüğü getirilerek hukuki belirsizlik ortadan kaldırılmıştır.

5015 Sayılı Kanun'un 7. maddesine, 5576 Sayılı Kanun'un 2. maddesiyle "*Dağıtıcı lisansı sahipleri Kurum tarafından belirlenen esaslara uygun olarak bayilerinde kaçak akaryakıt satışının yapılmasını önleyen teknolojik yöntemleri de içeren bir denetim sistemi kurmakla yükümlüdür.*"¹²⁶ fıkrası eklenmiştir. Eklenen fıkranın genel gerekçesinde;

*"Petrol piyasasında petrol kaçakçılığından kaynaklanan haksız rekabetin önlenerek, adil bir rekabet ortamının ve ürün güvenliğinin sağlanması amacıyla 5015 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle kaçak petrolün tanımının yapılarak, petrol kaçakçılığı ile mücadelede karşılaşılan belirsizliğin giderilmesi, dağıtıcı lisansı sahiplerinin bayilerini Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunca belirlenen esaslara göre teknolojik yöntemleri de içeren denetim sistemi kurarak denetlemeleri, dağıtıcı lisansı sahiplerinin bayilerini denetlememelerinden kaynaklanan kaçak petrol satışına ilişkin sorunların giderilmesi ve kaçak petrol satanlara yaptırımlar getirilmesi amacıyla düzenleme yapıldığı"*¹²⁷

belirtilmiştir.

¹²⁶13.02.2007 tarih 26433 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren; *Petrol Piyasası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına dair 5576 Sayılı Kanun, 2'inci madde*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.resmigazete.gov.tr. (Erişim tarihi:21 Mayıs 2020).

¹²⁷5576 Sayılı Kanun'un 2. Madde Gerekçesi [Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.mevzuat.gov.tr (Erişim tarihi: 22.05.2020).

Denetim sisteminin esasları ise; Kurum tarafından çıkartılan 1240 Sayılı Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkındaki Kurul Kararı ile belirlenmektedir. Dağıtıcılara çok sayıda yükümlülük getiren bu Kurul Kararı ile dağıtıcıların tescilli markası altında piyasaya sunulan akaryakıtın kalite kontrolünün etkin biçimde yapılması, satılan akaryakıtın denetlendiği kaçak denetleme sisteminin kurulması ve tatbikine ilişkin usul ve esaslar belirlenmektedir.

4.3.4.2.8.1. Dağıtıcılar İçin Getirilen Rekabeti Korumaya Yönelik Pazar Kısıtlamaları

Kanun'un 7. maddesinin 5. fıkrası ; “*dağıtıcıların kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptığı satışın, dağıtıcının toplam yurt içi pazar payının %15'inden fazla olamayacağını*”¹²⁸ hükmüne bağlamıştır. Lisans Yönetmeliği'nin 44. Maddesinin 3. fıkrasında da; kanundaki düzenlemeyle paralel “*Dağıtıcı lisansı sahiplerinin kendi işlettikleri istasyonlar aracılığı ile yaptığı satış, dağıtıcının toplam yurt içi pazar payının %15'inden fazla olamaz*”¹²⁹ hükmüne yer verilmiştir. Bu hükümle piyasada dağıtıcı lisans sahiplerinin dikey entegrasyon amacı ile perakende satış ağı oluşturmalarına, yani dağıtım faaliyetlerinin yanı sıra yapabilecekleri bayilik faaliyetine bir sınırlama getirilmesi hedeflenmiştir. Aslında dağıtıcıların dikey entegrasyona gitmesinin maliyetleri düşüreceği ve netice olarak piyasadaki rekabetin güçleneceği, ayrıca bayinin sırf kanundaki kısıtlama nedeniyle sahibi olduğu istasyonu dağıtıcıya satma imkanının elinden alınmasının da, ticari özgürlüğün kısıtlanması anlamına geleceği düşünülebilir. Ancak böyle bir piyasa kısıtlamasına gidilme idi, ekonomik anlamda daha zayıf olan bayiler, karşılarındaki güçlü dağıtım şirketleri tarafından ele geçirilecek ve zamanla bireysel müteşebbüslerin piyasadaki silinmesi kaçınılmaz olacaktır.

Aynı amaçla konulan dağıtıcılara ilişkin bir diğer sınırlama ise; “*dağıtıcının yurt içi pazar payının toplam yurt içi pazar payının %45'ini geçemeyeceğine*”¹³⁰ ilişkin düzenlemedir. Bu düzenleme ile yoğunlaşmanın önlenmesi suretiyle olası hakim durumun kötüye kullanılması eylemlerinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Lisans Yönetmeliği'nin 34. maddesinin b bendi ile; 33. maddede sayılı faaliyeti

¹²⁸5015 Sayılı Kanun, 7' inci madde, 5' inci fıkra

¹²⁹Lisans Yönetmeliği, 44' üncü madde, 3' üncü fıkra

¹³⁰5015 Sayılı Kanun

geçici olarak durdurulan bir dağıtıcın bayisine yapılacak satışlar ile EPDK'dan alınacak kurul kararı ile yapılacak istisna satışlar dışında, bir dağıtıcının başka bir dağıtıcının bayisine satış yapmasını yasaklanmıştır. Bu hükmün gerekçesi ne olursa olsun, bayilerin istedikleri yerden akaryakıt temin etmelerinin önlenmesi dağıtıcılar arasındaki mağaza içi rekabetin önlenmesi anlamına gelecektir ki; bu durum Kanunun kendi amacı ile çelişmekte ve ona aykırılık teşkil etmektedir.

Dağıtıcılara ilişkin getirilen bir diğer faaliyet kısıtlaması da 9. maddenin 2. fıkrasındaki; *“Dağıtıcılar lisans başvurularında asgari yıllık 60.000 ton beyaz ürün (benzin,motorin) dağıtım projeksiyonu ile bayi bilgilerini Kurum’a vermek zorundadır.”*¹³¹ hükmü ile getirilmiştir. Kısıtlamaya aykırılık, 5015 sayılı Kanun kapsamında bir kabahat teşkil edecek ve 19. maddenin 1. fıkrasının ç bendinin 1. alt bendine göre idari para cezası ile cezalandırılacaktır.

Kanun’un 17. maddesinde ise; *“kalorifer yakıtı, fuel-oil ve motorinde yıllık tüketimi 5.000 tonun altında olmayacak şekilde Kurum tarafından belirlenecek olan yıllık tüketim miktarının altındaki kullanıcılara dağıtıcıların kendi işlettikleri bayileri üzerinden satış yapmaları”*¹³² yasaklanmaktadır. Toptancılık Limiti olarak nitelendirilen bu kısıtlamanın bayileri, dağıtıcıların sahibi bulunduğu bayilerden korumak maksadıyla konulduğu düşünülse de hükmün pratikte hiçbir faydası bulunmamaktadır. Zira; 5.000 ton Serbest Kullanıcı limitidir ve Lisans Yönetmeliği, Serbest Kullanıcılara bayilerin yanı sıra doğrudan dağıtıcıdan da akaryakıt temin edebilme imkanı tanımaktadır. O halde 17. madde hükmü dağıtıcıların serbest kullanıcılara kendi işlettikleri bayiler üzerinden ürün tedarikini yasaklasa dahi, serbest kullanıcıların doğrudan dağıtıcıdan ürün tedarik etmesinin yolu açık olduğu için düzenleme bayilere bir koruma sağlamayacaktır.

Ayrıca dağıtım şirketinin, kendi sahip olduğu akaryakıt istasyonları ile bayileri arasında rekabeti bozucu davranmaması onlara eşit davranması yolundaki sınırlama bağımsız karar alma imkanı sınırlı ve ekonomik anlamda neredeyse dağıtıcıya tabi olan bayileri koruyucu niteliktedir.

---

¹³¹5015 Sayılı Kanun, 9’ uncu madde, 2’ inci fıkra

¹³²5015 Sayılı Kanun, 17’ inci madde

4.3.4.2.9. Bayilik Lisansı

Kanun'un 2. maddesinde Bayilik faaliyeti; *“Karşılıklı yükümlülüklerinin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanarak akaryakıt dağıtım şirketleri tarafından gerçek ve tüzel kişilere akaryakıtın kullanıcılara ikmali yetkisi verilmesi işlemi”*¹³³ olarak tanımlanmaktadır. Sözleşme tabiri ile neyin kastedildiğini ise; tanımdaki *“Karşılıklı yükümlülüklerinin ekinde fizibilite olan ... akaryakıtın kullanıcılara ikmali yetkisi verilmesi işlemi”* ifadesi ile 8. maddedeki *“...Bayiler dağıtıcıları ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre faaliyet yürütürler. Bayiler lisanslarının devamı süresince bayisi olduğu dağıtıcı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmali yapılmaması ile yükümlüdür.”* ifadesini birlikte yorumlamak suretiyle tespit etmemiz mümkündür. Kastedilen sözleşme *“1)Taraflara karşılıklı yükümlülükler getiren, 2)Bayiye kullanıcılara akaryakıt ikmali yetkisi veren, 3)Tek elden satış sözleşmesi niteliği taşıyan, 4)Ekinde fizibilite raporu olan”*¹³⁴ bir sözleşmedir.

Yapılacak bayilik sözleşmesinin tek elden temin sözleşmesi niteliğinde olmasının rekabet hukuku bakımından hiçbir makul gerekçesi bulunmamaktadır. Sözleşme özgürlüğü çerçevesinde, tarafların özgür iradeleri ile bulabilecekleri alternatif sözleşme modelleri ile rekabetin daha etkin kılınacağı bir pazar yapısı oluşturma imkanı varken dağıtıcılar ile bayiler arasında yapılan tek tip ve birbirine paralel sözleşmeler rekabeti ortadan kaldıracı ve mevcut durumu dondurucu bir anlayıştır.

Bayilik faaliyetinde bulunabilmek için; Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği uyarınca; İl Sağlık Müdürlüklerinden ikinci sınıf ruhsat almak ve Açılması İzne Bağlı Yerlere Uygulanacak İşlemler Hakkında Yönetmelik uyarınca işletme izni almak gerekmektedir.

Bayilerin haklarını ise istasyonlu olup olmamalarına göre ayırarak kategorize etmek mümkündür. Kanun'un 9. maddesinin 7. fıkrasında ve Lisans Yönetmeliği'nin 38. maddesinin 1/b fıkrasında;

“Fabrika, şantiye, nakliye filosu gibi işletmeleri ve benzeri kendi ihtiyaçları için

¹³³5015 Sayılı Kanun, 2' inci madde

¹³⁴Tiryaki, R. , *Petrol Piyasasında İlişkilerin Tabi Olduğu Rejim*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi11/54.pdf . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

depolama imkanı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerler hariç olmak üzere, akaryakıt istasyonları dışında akaryakıt ikmal ve satışının yapılamayacağı”¹³⁵, “...yükümlülüğün ihlalinin ise idari para cezası ile cezalandırılacağı”

düzenlenmiştir. O halde anılan istisnalar dışında, istasyonlu bayiler istasyonları dışında, istasyonsuz bayiler ise hiçbir surette akaryakıt ikmal yapamayacaklardır.

Sadece istasyonlu bayiler tarafından yürütülen bir diğer faaliyet ise; tanker ve köy pompası vasıtasıyla tarım sektörünün ihtiyaçlarını karşılamak üzere akaryakıt satışı yapma yetkisidir.

Ayrıca Lisans Yönetmeliği'nin 44. Maddesi “*istasyonsuz bayilerin benzin türleri ile motorin, kırsal motorin, jet yakıtı ve otobiodizel satışını yasaklarken; istasyonlu bayiler bayisi bulunduğu dağıtım şirketinin dağıtımını yaptığı akaryakıt türlerini tamamını ikmal edebileceklerdir.*”¹³⁶

Bunların dışında, Dağıtım Lisansı başlığı altında değindiğimiz Kanun'un 17. maddesindeki Toptancılık Limiti kısıtlaması ile; “*kalorifer yakıtı, fuel-oil ve motorinde yıllık tüketimi 5.000 tonun altında olmayacak şekilde Kurum tarafından belirlenecek olan yıllık tüketim miktarının altındaki kullanıcılara dağıtıcıların kendi işlettikleri bayileri üzerinden satış yapmaları yasaklanarak*”¹³⁷, diğer bayilerin pazar kapasitesinin artırılmaya çalışıldığı düşünülebilir.

Kanun'un 8. maddesinin 2. fıkrası; “*bayilik lisansı sahiplerinin bayisi olduğu dağıtıcı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmalini yasaklamaktadır.*”¹³⁸ Yasağın ihlali Kanun'un 19. maddesi hükmüyle idari para cezası yaptırıma bağlanmıştır. Bu yöndeki bir diğer düzenleme; bayilerin diğer lisans sahiplerine yeniden satış amaçlı satış yapmasını yasaklayan Lisans Yönetmeliği'nin 38. madde hükmüdür. Bu düzenleme ile; bayilerin, sadece nihai kullanıcılara akaryakıt ikmal yapabileceği net olarak hükme bağlanmıştır.

---

¹³⁵5015 Sayılı Kanun, 9'uncu madde, 7'inci fıkra ve Lisans Yönetmeliği 38'inci madde, 1/b fıkrası

¹³⁶Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, 44'üncü madde

¹³⁷5015 Sayılı Kanun, 17'inci madde

¹³⁸5015 Sayılı Kanun, 8'inci madde, 2'inci fıkra

4.3.4.2.10. Taşıma Lisansı

Kanun'un 2. Maddesinde Taşıyıcı; "*Taşıma faaliyeti yapan gerçek ve tüzel kişiler*"¹³⁹ olarak tanımlanmakta ve faaliyetin icrası lisans şartına bağlanmaktadır. 5784 Sayılı Kanun değişikliğinden önce taşıma faaliyeti "*kara, deniz ve demiryolu araçlarıyla yapılan tüm nakil faaliyetlerinin bütünü*" olarak tanımlanırken; değişiklik ile karayolu ile yapılan petrol taşımacılığı kapsamdan çıkartılmıştır.

4.4. Tedarik Zinciri

4.4.1. Ham Petrol

Yurt içinde petrol arama ve üretim faaliyetlerine ilişkin usul ve esaslar, piyasa öncesi faaliyetlerin düzenlendiği, 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu'nda belirlenmiştir. Yurt içi üretimin %70'inin TPAO tarafından, kalanının yabancı sermayeli şirketler tarafından yürütüldüğü arama ve işleme faaliyetlerine ilişkin ruhsatlar Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir.

Yurt dışından petrol ithaline ilişkin düzenleme ise; piyasa faaliyetlerinin düzenlendiği 5015 Sayılı Kanun'un 9. maddesinde yer almaktadır. 9. madde hükmüne göre; "*yurt dışından petrol ve akaryakıt temin edebilecekler; rafinerici, dağıtıcı ve ihrakiye teslim lisansı sahipleri ile sınırlıdır. İstisna olarak, düşük garavite yerli ham petrol ile karıştırılacak miktarla sınırlı olmak üzere üreticilere ham petrol ithalatı imkanı*"¹⁴⁰ sağlanmıştır.

4.4.2. Akaryakıt

Ham petrolün ithalini düzenleyen 9. madde, akaryakıt ithal yetkisinin de rafinerici, dağıtıcı ve ihrakiye teslim lisansı sahipleri ile sınırlı olduğunu hükme bağlamıştır.

Yurt içi üretim ise rafineri lisans sahipleri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Üretilen yahut ithal edilen akaryakıtın yurt içindeki dolaşımına gelince;

-Rafineri lisansı sahipleri; ürettikleri yahut ithal ettikleri akaryakıtı diğer rafineri lisansı sahiplerine, dağıtım lisansı sahiplerine, ihrakiye lisansı sahiplerine

¹³⁹5015 Sayılı Kanun, 2'inci madde

¹⁴⁰5015 Sayılı Kanun, 9'uncu madde

satabilecekleri gibi yurt dışına ithal de edebileceklerdir.

-Dağıtıcı lisansı sahipleri; yurt dışından ithal ettikleri yahut rafineri lisansı sahiplerinden ve Kurul'dan izin almak suretiyle başka dağıtıcı lisansı sahiplerinden temin ettikleri akaryakıtı; bayilik teşkilatını oluşturan bayilerine, ihrakiye teslim lisansı sahiplerine, serbest kullanıcılara ve Kuruldan izin almak suretiyle başka dağıtıcılara satıp ikmal edebileceklerdir.

-İhrakiye teslim lisansı sahipleri; yurt dışından ithal ettikleri yahut rafineri lisansı sahiplerinden ve ihrakiye teslim lisansı sahiplerinden temin ettikleri akaryakıtı başka ihrakiye teslim lisansı sahiplerine yahut doğrudan ihrakiye kullanıcısına satıp, ikmal edebileceklerdir.

-Bayiler ise; dağıtıcı şirketlerinin faaliyetlerinin EPDK tarafından geçici olarak durdurulduğu haller istisna olmak üzere sadece bayisi bulunduğu dağıtım şirketinden akaryakıt temin edebilecektir. Faaliyeti geçici olarak durdurulan dağıtıcının bayisi EPDK'ya bilgi vermek suretiyle başka dağıtıcıdan akaryakıt temin edebilecektir. Bayiler temin ettikleri akaryakıtı sadece nihai kullanıcıya satıp, ikmal edebilecektir.

4.5.Kilometre Tahdidi

Kanun'un 8. maddesi'nde;

*“bayiler ve dağıtıcıların, lisanslarına göre kurdukları akaryakıt istasyonlarını Kurum'a bildirerek işletmeye başlayacakları, akaryakıt ve LPG istasyonları arasındaki mesafelerin, aynı yönde olmak üzere, şehirlerarası yollarda 10(on) kilometreden, şehir içi yollarda 1(bir) kilometreden az olmamak üzere Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelik ile düzenleneceği”*¹⁴¹

hükme bağlanmıştır.Kurul tarafından çıkartılan Lisans Yönetmeliği'yle de paralel bir düzenleme yapılarak, “istasyonlar arası kilometre tahdidi, şehirlerarası yollarda 10 km, şehir içi yollarda 1 km olarak”¹⁴² belirlenmiştir.

Kurul kararlarına göre istasyonların kilometre tahdidine uygunluğu lisans başvurusu sırasında Kurum'a ibrazı zorunlu olup;

¹⁴¹5015 Sayılı Kanun, 15'inci madde

¹⁴²Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, 45'inci madde

*“Büyükşehir belediye sınırları ve mücavir alanları içinde Büyükşehir Belediye Başkanlıkları'nca, belediye sınırları ve mücavir alanları içinde Belediye Başkanlıkları'nca, belediye sınırları ve mücavir alanları dışında ise İl Özel İdarelerince düzenlenen -Asgari Mesafe Tespit Tutanağı- ile tespit edilmektedir.”*¹⁴³

4.6.Ulusal Marker

*“Ulusal marker uygulaması ile; petrol piyasasında dolaşımda olan akaryakıtın piyasaya yasal yollardan girip girmediğinin tespiti ve bu surette petrol ve petrol ürünleri kaçakçılığının önlenmesi, belli amaçlar dahilinde kullanılmak üzere temin edilen ve bu nedenle vergi muafiyeti tanınan ürünlerin amacına uygun kullanımının denetlenmesi, piyasada teknik düzenlemelere aykırı akaryakıt satışı ile taşışın tespit edilmesi ve önlenmesi, akaryakıt kalitesinin güvenceye alınması”*¹⁴⁴,

ödedikleri para karşılığında teknik düzenlemelere uygun akaryakıt almalarının sağlanması suretiyle tüketicilerin korunması ve haksız rekabetin önlenerek rekabet ortamının etkin kılınması hedeflenmektedir.

Petrol ürünlerine belirli oranda eklenmek suretiyle ürünün piyasada yasal olarak dolaştığını belirleyen ulusal marker; akaryakıt içerisinde gözle görülmeyen, homojen olarak akaryakıtı karışabilen, silinemeyen, dozajı hassas olarak ölçülebilen, kimyasal formülü gizli kimyasal bir işarettir.

*“Özellikle akaryakıt ve diğer petrol ürünlerinin farklı perakende satış fiyatlarına sahip olduğu ve yüksek oranda vergi yükü taşıdığı, homojen bir vergi yapısının bulunmadığı, gümrük kontrollerinin yeterli olmadığı ve etkin bir gözetim ve denetim sisteminin sağlanamadığı petrol piyasalarında kaçakçılık, taşış, teknik düzenlemelere uygun olmayan ürün satışı, benzinde oktan dolandırıcılığı, kurşunlu benzinin kurşunsuz benzin adı altında piyasaya sunulması gibi yolsuzluklarla sıkça rastlanabilmektedir.”*¹⁴⁵

---

¹⁴³Petrol Piyasasında Lisans Başvurusu Açıklamalarına ilişkin 31.05.2011 tarih 3242/2 sayılı Rekabet Kurulu kararının 3. madde, 1. fıkrasının ç bendi [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi:22 Mayıs 2020)

¹⁴⁴Aslan, İ. Y. , (2008, s.125)

¹⁴⁵Kayıkçı, M. S. , (2019, s.177)

Bu yolsuzluklar, bedelini ödemesine rağmen teknik kriterlere uygun olmayan akaryakıt satılan tüketicilere, haksız rekabete sokulan diğer piyasa aktörlerine ve ülkelerin vergi gelirlerine büyük zarar vermektedir.

Klasik denetim yöntemlerinin yetersiz kalması sayılan sektörel önlemlerin alınması ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için yeni bir denetim enstrümanı kullanılmasını elzem kılmıştır.

Marker uygulamalarının ilk ortaya çıktığı dönemlerde özellikle akaryakıt dağıtım şirketleri kendi ürünlerinin kalite güvenliğini sağlamak, sözleşme imzaladıkları bayilerinde sadece kendi ürünlerinin satılmasını güvence altına almak, piyasaya sundukları akaryakıtı izlemek gibi amaçlarla kendi ürünlerini piyasadaki diğer ürünlerden ayırmak ve dağıtımını yaptıkları akaryakıtın kalitesi konusunda tüketiciler nezdinde yaratacakları olumlu izlenimle pazar paylarını arttırmak amaçlı şirket inisiyatifi ile marker uygulaması yapmışlardır.

Kaçak akaryakıtın, tüketiciler ve dağıtıcılar başta olmak üzere, tüm petrol piyasasına ve devlet maliyesine verdiği ağır zarar, yasal düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır. Ulusal marker uygulaması, ilk olarak 5015 Sayılı Kanun'un 18. maddesinin 1. fıkrasındaki; "*Rafinericiler ve dağıtıcılar yurt içinde pazarlayacakları akaryakıtta rafineri çıkışında veya gümrük girişinde Kurum'un belirleyeceği şart ve özellikte marker ekleyeceklerdir*"¹⁴⁶ hükmü ve aynı maddenin devam fıkralarındaki hükümlerle ile mevzuata dahil olmuştur.

5015 Sayılı Kanun'un genel gerekçelerinden birisi de; kaçak akaryakıtın önlenmesi olarak sayılmaktaysa da; kanun metninde uygulamanın amacına yer verilmemiştir. 5576 Sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile "kaçak petrol" tanımı ilk kez yasaya dahil edilmiş ve ulusal marker uygulamasının öncelikli amacının kaçakçılıkla mücadele olduğu hükme bağlanmıştır. 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda diğer kaçakçılık türleriyle birlikte düzenlenen petrol kaçakçılığı 5576 Sayılı Kanunla, 4926 Sayılı Kanun kapsamından çıkartılarak Petrol Piyasası Kanunu'na dahil edilmiştir. Ancak 5576 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikler piyasanın ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalınca 6455 Sayılı Kanun'la yeni değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir.

---

¹⁴⁶5015 Sayılı Kanun, 18' inci madde, 1' inci fıkra

6455 Sayılı Kanun’la Petrol Piyasası Kanunu’nun 18. maddesinde yapılan değişiklik ile; yurt içinde pazarlanacak benzin, motorin, biodizel, gazyağı, yakıt nafta, fuel-oil türleri ile akaryakıtla harmanlanan ürünlere marker eklenmesi zorunlu kılınmıştır.

18. maddeye göre; *“rafinerici, dağıtıcı ve ihrakiye teslim lisansı sahipleri, piyasaya sunacakları ürüne rafineri çıkışında, ithal edilen ürüne gümrük girişinde, biodizel üretim tesisinde, benzin türlerine harmanlanacak etenole ticari faaliyete konu edilmeden önce, depolama tesisinin girişinde”*¹⁴⁷ ulusal marker eklemekle yükümlü kılınmıştır.

---

¹⁴⁷5015 Sayılı Kanun, 18’ inci madde

BÖLÜM 5 : REKABET

5.1.Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar - 4. Madde

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesi ile; “Doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar”¹⁴⁸ yasaklanmaktadır. Bir anlaşmanın yasak kapsamında değerlendirilebilmesi için; ya rekabeti kısıtlama amacının olması, ya da bu etkiyi doğurması şarttır.

Değerlendirme esnasında, anlaşmanın rekabeti kısıtlama amacı taşıdığı tespit edilemedi ise, kısıtlama etkisinin olup olmadığının analizine geçilecektir. Kısıtlama etkisinin olup olmadığının tespitinde; ilgili pazar koşulları, tarafların mali tabloları, büyüme hedefleri gibi kriterler göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılacaktır.

“-Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi,

-Mal ve hizmet piyasalarının bölüşülmesi ile her türlü piyasa kaynaklarının veya unsurlarının paylaşılması ya da kontrolü,

-Mal veya hizmetin arz ya da talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi,

-Rakip teşebbüslerin faaliyetinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin boykot ya da diğer davranışlarla piyasa dışına çıkartılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi,

-Münhasır bayilik hariç olmak üzere, eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması,

-Sözleşmenin niteliği ve ticari teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer mal ve hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın ya da hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da arz edilen bir mal veya hizmetin

¹⁴⁸4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, 4' üncü madde

tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi,”¹⁴⁹

bu hallerin bazılarıdır.

Rekabet Hukuku’nda rekabeti kısıtlayıcı anlaşmalar tarafların aynı pazarda faaliyet gösterip göstermedikleri kriteri ölçü alınarak iki başlık altında değerlendirilmektedirler. Anlaşmanın aynı pazarda faaliyet gösteren rakip piyasa oyuncuları arasında yapılması halinde yatay anlaşmalardan, dağıtım zincirinin farklı aşamasında faaliyet gösteren piyasa oyuncuları arasında yapılması halinde ise; dikey anlaşmalardan bahsedilecektir.

5.1.1.Yatay Anlaşmalar

Aynı pazarda faaliyet gösteren rakip piyasa oyuncuları arasında yapılan ve genellikle fiyat tespiti veya pazar paylaşımı niteliği taşıyan yatay anlaşmalar, taraflar arasındaki rekabeti doğrudan kısıtlama potansiyeli barındırdığından dikey anlaşmalara oranla daha sakıncalıdır. Kartel olarak adlandırılan ve 4. madde kapsamında Rekabet Kurulu’nun müdahalesiyle karşılaşacak olan bu tip anlaşmalara çok sık rastlanmamakla birlikte Kurul önüne taşınmış birçok yatay anlaşma dosyası mevcuttur. Rakipler arası ilişkilere daima şüpheli yaklaşılmaması, genel teamül olmakla birlikte; rakipler arası her türlü ilişkinin rekabeti kısıtlayacağını söylemek de mümkün değildir. Nitekim; Kurul’un 06-95/1202-365 sayılı ve 28.12.2006 tarihli kararında; üç büyük dağıtım şirketinin aralarında yaptıkları lojistik anlaşmasının rekabeti kısıtlayıcı nitelikte olmadığı yönünde karar vermiştir.

5.1.1.1.Hava İkmal Anlaşmaları

06-95/1202-365 sayılı ve 28.12.2006 tarihli karara konu yatay anlaşma; “*BP Petrolleri A.Ş. , Mobil Oil Türk A.Ş. ve The Shell Company Of. Turkey Limited arasında yapılan Türk Hava Meydanlarında Depolama Ve Uçak Yakıt İkmali İçin Ortak Havacılık Operasyon Sözleşmesi*”¹⁵⁰ ile varılan anlaşmadır. Anılan üç

¹⁴⁹Aslan, İ. Y. , (2008, s.197)

¹⁵⁰28.12.2006 tarih ve 06-95/1202-365 sayılı ; *BP Petrolleri A.Ş., Mobil Oil Türk A.Ş. ve The Shell Company of Turkey Limited arasında imzalanan “Türk Hava Meydanlarında Depolama ve Uçaklara Yakıt İkmali İçin Ortak Havacılık Operasyon Sözleşmesi”ne menfi tespit istenmesi talebine ilişkin Rekabet Kurulu kararı*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

dağıtım şirketi, Rekabet Kurulu'na başvurarak İstanbul Atatürk, Antalya, İzmir Adnan Menderes ve Bodrum Havaalanındaki münferit depolama tesislerini bir araya toplayarak, depolama ve ikmal hizmetlerinin tek elden yürütülmesine ilişkin anlaşmanın rekabeti sınırlayıcı olmadığını tespitini istemiştir.

Kararda öncelikle uçak yakıtı pazarındaki dağıtım zinciri ve fiyatlama sisteminin işleyişi anlatılmış, ardından başvuruya konu hava ikmal anlaşması vasıflandırılarak, katılımcılara tanıdığı hak ve yükümlülükler değerlendirilerek karar verilmiştir.

...Tedarik Zinciri: Havacılık yakıtları pazarı, ikmal zinciri bakımından, akaryakıt pazarından farklılık arz etmektedir.

“Akaryakıt pazarında rafineri-dağıtım şirketi-bayi-tüketici şeklindedir bir ikmal zinciri varken, havacılık yakıtları pazarındaki zincir, rafineri-tedarikçi-tüketici şeklindedir. Buradaki tedarikçiler de genelde uluslararası çaptaki petrol şirketleridir. Pazarın yapısı itibarıyla bu pazarda bayilik sistemi bulunmamakta, bu şirketler doğrudan nihai kullanıcıya satış yapmaktadırlar. Avrupa'daki önemli havaalanlarında hizmet veren şirketlere bakıldığında, bunların Shell , BP, TotalFina, Elf, Statoil , Exxon Mobil gibi şirketler olduğu görülmektedir. Genelde bu şirketlerin havacılık faaliyetleri, diğer faaliyetlerinden ayrı bir şekilde yürütülmektedir.”¹⁵¹

Havaalanlarında uçaklara yakıt ikmali iki şekilde olmaktadır. Bunlardan birincisi, peron(körük) bulunmayan havaalanlarındaki ikmaldir. Bu havaalanlarında sağlayıcı şirket, depodan tanker araçlara (dispenser) doldurduğu yakıtı park alanında bekleyen uçağa götürerek burada ikmal yapmaktadır. Peron bulunan modern havaalanlarında ise uçaklara ikmal, “hidrant” denilen bir sistemle yapılmaktadır. Hidrant, sağlayıcı şirketlerinin depolarından başlayıp peronların altından geçen ve her peronda uçağa ikmal imkanı sağlayan, bütün yakıt satıcılarının kullandığı merkezi bir sistemdir.

Fiyatlama: *“Havayolu şirketleri yıllık yakıt ihtiyaçlarını ihale yoluyla karşılamaktadırlar. Bu durum bazen tüm ülke çapında ihaleye çıkılabileceği gibi, havaalanı bazında da ihaleye çıkılabilmektedir. İhalede belirlenen fiyatlar bir*

¹⁵¹06-95/1202-365 sayılı ve 28.12.2006 tarihli Rekabet Kurul kararı, Paragraf: 110

yıllık süre için geçerli olacağından, havacılık yakıtları pazarındaki rekabet bu ihalelerde oluşmaktadır. Bu nedenle, bir sonraki yıl için havayolu şirketlerinin hangi fiyata, nereden ve ne kadar yakıt alacakları ihaleler sonucu belli olduktan sonra, yıl içerisinde havayollarına yakıt satan teşebbüsleri fiyat ve satış koşulları gibi unsurlarla piyasada rekabet etmeleri söz konusu olmamaktadır. İhaleler sonucu yapılan kontratlar dışında plansız-spot satışlar ancak kargo uçakları ile rotası dışında farklı bir havaalanına inmek zorunda kalan uçaklar bakımından söz konusu olmaktadır.”¹⁵²

Taraflar bildirim formunda, bu ortak operasyonun sadece depolama ve ikmal hizmetlerini kapsayacağını, tarafların müşteri bulma, fiyatlandırma ve stratejik kararlarında serbest olacağını, bu surette sözleşmenin herhangi bir rekabet sorunu yaratmayacağını ifade etmektedirler.

Bildirilen sözleşmeyle; havaalanlarında akaryakıt depolaması için gerekli arazilerin sınırlı olması nedeniyle taraflarının havacılık ürünlerini ortak olarak depolaması ve ortak bir operasyonla uçaklara ikmaline imkan tanınması, bu ortak operasyon sonucu masrafların kısılarak maliyetlerin azaltılması, Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI) tarafından tahsis edilen sınırlı alanın verimli kullanılması, risklerin minimize edilmesi, çevre kirliliği oluşturabilecek durumların en aza indirgenmesi amaçlanmıştır.

Kurul 6. madde değerlendirmesi neticesinde; bildirilen sözleşmenin, hakim durumun kötüye kullanılmasıyla ilgili bir yönünün olmaması nedeniyle, 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında değerlendirilebilecek bir yanı bulunmadığı yönünde karar vermiştir.

4. madde değerlendirmesinde ise; sözleşmede taraflar arasında rekabeti kısıtlayıcı açık hiçbir hüküm bulunmamakla birlikte; öngörülen ortak operasyonun kendisinin Kanun'un 4. maddesi anlamında rekabeti kısıtlayıcı bir etki doğurup doğurmayacağını tespitinde, taraflar arasında rekabete duyarlı bilgilerin değişiminin rekabetçi davranışların koordinasyonuna neden olup olmayacağına bakılarak karar verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sözleşme kapsamında düzenlenen ortak operasyon sadece yakıtın havaalanlarında

---

¹⁵²06-95/1202-365 sayılı ve 28.12.2006 tarihli Rekabet Kurul kararı, Para. 130

depolanması, müşterinin uçağı geldiğinde buna ikmal yapılması ve buna ilişkin kayıtların tutulmasına yöneliktir. Bu ikmal safhasına kadar katılımcının bir müşteri bulması, bu müşteriyle fiyat, uçuş saatleri, ikmal miktarı gibi hususları içeren bir kontrat yapması, sonrasında günlük planlarına göre rafineriden/başka bir depodan yerli ürün alıp ortak operasyonun yapılacağı depolama tesislerine getirmesi gerekmektedir. Katılımcı yakıtı tesis arazisine getirmesine kadar geçen bu süreçte sözleşmeyi ilgilendiren husus bulunmamakta, yakıt tesis arazisine girdikten sonra sözleşme hükümleri işlemeye başlamaktadır. Bundan sonra tesis işleticisi, ürünü tahlil ettikten sonra depolayacak; kendisine bildirilen program dahilinde katılımcının müşterisi geldiğinde belirlenen miktardaki yakıtın ikmalini yapacak, ikmalı yapılan yakıtın fiyat ve satış koşulları ile ilgili hiçbir bilgisi ve inisiyatifi bulunmayacaktır. Bu şekilde özetlenen işlem ve havacılık yakıtları pazarının özellikleri dikkate alındığında, rakiplerin ortak ikmal operasyonu yürütmesi Kanun'un 4. maddesi kapsamında rekabetin kısıtlanmasına yol açmayacaktır. Zira; katılımcıların satış fiyatları ve tahmini satış miktarları gibi hususlar piyasadaki rekabeti tesis eden ihalelerle önceden belirlenmiş olup, sözleşme çerçevesinde yürütülen ortak operasyonun bu süreçte taraflar arasındaki rekabeti kısıtlayıcı bir amaca hizmet etmeyeceği gibi böyle bir etkiye de yol açabilecek nitelikte olmadığı da açıktır. Bilgi değişimi konusuna gelindiğinde, söz konusu ortak operasyon kapsamında tarafların, fiyat ve satış koşulları ortak operasyonla ilgili olmadığından, sadece birbirlerinin satış miktarları konusunda bilgi sahibi olmaları söz konusu olabilecektir.

“Havacılık yakıtları pazarının yukarıda açıklanan genel özellikleri dikkate alındığında, rakiplerin güncel satış miktarı bilgilerinin rekabete duyarlı bilgiler olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı, bu nedenle ortak operasyon kapsamında katılımcıların bu bilgileri elde etmesinin rekabeti kısıtlayıcı bir sonuca yol açmayacağı anlaşılmıştır.”¹⁵³

Kurul özellikle, katılımcıların satış fiyatları ve tahmini satış miktarları gibi hususların piyasadaki rekabeti tesis eden ihalelerle önceden belirlenmiş olduğundan ayrıca; söz konusu ortak operasyon kapsamında tarafların, fiyat ve satış koşulları ortak operasyonla ilgili olmadığından, sadece birbirlerinin satış miktarları konusunda bilgi sahibi olmalarına imkan tanıyan sözleşmenin 4054 Sayılı Kanun'u ihlal eden bir

¹⁵³06-95/1202-365 sayılı ve 28.12.2006 tarihli Rekabet Kurul kararı, Para.340

yönü bulunmadığı yönünde karar vermiştir.

5.1.1.2.Rakipleri Boykot

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 6. maddesinde düzenlenen Hakim Durumun Kötüye Kullanılması suretiyle rekabetin kısıtlanması hallerinden birisi de; dışlayıcı davranışlardır. Dışlayıcı davranışlar, rakiplerin rekabet etme koşullarını kötüleştirerek, bunların pazara girememesini veya pazar dışına itilmesini sağlamak suretiyle rekabetin azalmasını sağlayıcı hareketlerdir. Dışlayıcı davranışların başında da; Mal Vermeyi Kesme gelmektedir.

Mal Vermeyi Kesmekten bahsedebilmek için; hakim durumda olan teşebbüsün, uzun zamandır mal verdiği bir işletmeye, müşterinin talebinde her zamankine göre bir farklılık olmamasına ve mal vermeyi kesmek için haklı bir nedeni de bulunmamasına rağmen mal vermektan imtina etmesi unsurlarının varlığı aranacaktır. 4. maddedeki Rakipleri Boykot ise; 6. maddedeki Mal Vermeyi Kesmenin özel bir görünümüdür.

Tanımlamak gerekirse, Rakipleri Boykot; bir kısmı üst ve alt pazarda birlikte faaliyet gösteren tedarikçilerin, alt pazardaki rakiplerini zor duruma düşürmek için rakiplerine mal vermeyi topluca reddetmek suretiyle rekabeti sınırlandırmaları halidir. Geleneksel müşterisine mal vermeyi reddeden hakim durumdaki tedarikçinin, mal vermeyi reddetme yönündeki kararının tek yanlı bir karar değil; diğer rakiplerle birlikte alınmış bir karar olması şarttır.

“Rekabet Kurulu'nun 00-35/384-214 sayılı ve 19.09.2000 tarihli kararında; Mobil , Rafinaderij Shell Mersin N.V , BP Overseas Refining Company ve Marmara Petrol ve Rafineri İşleri A.Ş.'nin ortak olduğu ATAŞ rafinerisine hakkındaki şikayet”¹⁵⁴ üzerine, aynı zamanda dağıtım piyasasında faaliyet gösteren bu dört rakip firmanın, aralarında anlaşarak ATAŞ'ın diğer dağıtıcı firmalara mal verilmesine engel olmak suretiyle rekabeti sınırlandırıp sınırlandırmadıkları değerlendirilmiştir.

Türkiye'deki kurulu rafineri kapasitesinin %86'sı bir kamu kuruluşu olan TÜPRAŞ'a ait olmakla birlikte, özel sektörün yapmış olduğu rafineri girişimi olarak sadece ATAŞ rafinerisi bulunmaktadır. ATAŞ'ın ortaklarının ATAŞ Rafinerisi'ndeki hisse

¹⁵⁴Rekabet Kurulu'nun 00-35/384-214 sayılı ve 19.09.2000 tarihli ATAŞ kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

oranlarının, aynı firmaların rafineride ham petrol işleyerek ürün elde etme hakkı (Petrol Hakkı) oranlarını da temsil ettiği ve her ortağın, sahip olduğu Petrol Hakkı oranındaki ham petrolü rafineriye getirip işleyerek ürün haline getirebileceği görülmektedir. Buradan ATAS'ın, gerek ham petrolün alınması aşamasında, gerekse işlenmiş petrol ürününün pazarlanması aşamasında bağımsız bir teşebbüs gibi hareket etmediği, sadece ham petrolün işlenerek nihai ürün haline getirilmesi konusunda kurucularına hizmet veren bir yapısının olduğu sonucuna varılmaktadır. Başka bir deyişle, ATAS'ın tam teşekküllü bir yapısının olmadığı anlaşılmaktadır. Tam teşekküllü bir yapısının olmamasından dolayı yoğunlaşma doğurucu bir ortak girişim olarak değerlendirilemeyecek olan ATAS, kurucu firmaların aynı zamanda petrol ürünleri dağıtım sektöründe de faaliyet gösteriyor olmalarından dolayı rakipler arası koordinasyon sağlama riski taşımaktadır.

Kurul, yerinde yaptığı incelemede; ATAS Rafinerisi'nde "Petrol Hakkı" na sahip olan firmaların, sadece rafinerinin işleyişiyle ilgili aylık "Üretim Planlama Toplantıları" ve yılda bir kere "Genel Kurul Toplantısı" yaptıklarını tespit etmiş, bunun dışında Kanun'un 4. maddesinde belirtilen, arz edecekleri ürünün miktarı veya bu ürünlerin alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi gibi konularda ortak hareket ettiklerine dair herhangi bir delile rastlamamıştır. Bu nedenle ATAS'ın faaliyetleriyle ilgili Kanun'un 4. maddesi kapsamında soruşturma açılmasına gerek bulunmamıştır.

Kararda da ifade edildiği üzere; her bir ortağın ayrı ayrı çıkan ürünlerinin ATAS tarafından pazarlanması ya da satılması söz konusu değildir. Pazarlama ve satış faaliyetleri rafinerinin hissedarı olan pazarlama şirketleri tarafından yapılmaktadır. ATAS, ham petrolün alınması veya işlenmiş petrol ürününün pazarlanması aşamasında bağımsız bir teşebbüs gibi hareket etmemekte, sadece ham petrolün işlenerek nihai ürün haline getirilmesi konusunda kurucularına hizmet vermektedir. Bu durumda; 4. madde anlamında rekabeti sınırlayıcı bir Rakipleri Boykot kararından bahsedilemeyecektir.

5.1.2. Dikey Anlaşmalar

Üretim ve dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki ya da daha fazla teşebbüs arasında belirli mal ve hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan dikey anlaşmalar; rakipler arası rekabeti, yatay anlaşmalar kadar sınırlandırmamaları nedeniyle yatay anlaşmalar kadar sakıncalı bulunmazlar.

Bununla birlikte, akaryakıt piyasasında tedarik zincirinin son halkası, dağıtım şirketi ile bayiler arasındaki dikey anlaşmalar marifetiyle kurulduğundan, dikey anlaşmalar içerisinde yer alan rekabet etmeme yükümlülükleri ve Kurul'un bu yükümlülüklerle ilişkin verdiği kararlar Rekabet Hukuku'nun önemli konularındandır.

Bununla birlikte dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki tüm anlaşmalar Rekabet Hukukunun müdahalesine konu olamayacaktır. Zira; dağıtım şirketlerinin kendi işlettikleri bayiler ile bayinin dağıtım şirketinin acentesi olarak dağıtıcının nam ve hesabına satış yaptığı hallerde, rekabetin kısıtlanması sonucunu doğurabilecek bir anlaşmanın varlığından bahsedilemez. Rekabeti kısıtlama potansiyeli barındırmaları nedeniyle denetime tabi olan anlaşmalar; dikey anlaşmalarla kurulan dağıtım şirketi-bayi ilişkileridir.

İkinci bölümde, dağıtım şirketi ve bayilerin lisans şartları, hak ve yükümlülükleri, tedarik zincirindeki yerleri ve pazar kısıtlamaları incelenmişti. İlerleyen başlıklar altında ise; dağıtım şirketi ve bayiler arasında yapılan dikey anlaşma unsurlarının, rekabeti kısıtlayıcı niteliğinin bulunup bulunmadığı ve sözleşmelerle getirilecek ek yükümlülüklerin hangi şartlarla muafiyet kapsamına alınacağı değerlendirilecektir.

5.1.2.1. Dikey Anlaşmaların Unsurları

Dikey anlaşmalar; *“bir tarafta intifa veya kiracılık hakkı olan yeri bayiye kullandırma yükümlülüğü”* altına giren dağıtım şirketi ile; diğer yanda başta Rekabet Yasağı ve Tekelden Temin Yükümlülüğü olmak üzere; Müşteri ve Bölge Kısıtlamaları, Bölge Tahsisi, Yeniden Satış Fiyatlarının Tespiti, Sözleşme Konusu Malların Vasfını Değiştirmeme Yükümlülüğü, Sigorta Yükümlülüğü, Muayene ve İhbar Yükümlülüğü, Güvenlik Talimatlarına Uyuma Yükümlülüğü, Dağıtım Şirketinin Belirleyeceği Nakliye Şeklinin Kabul Yükümlülüğü, Stok Bulundurma Yükümlülüğü, *“Ödünç Verilen Malların Satış Yerinde Kullanılması Yükümlülüğü, Tamir ve Bakım Yükümlülüğü, Reyon ve Satış Mahallerinde Dağıtım Şirketinin Belirleyeceği Ürünleri Satma Yükümlülüğü ve Dağıtım Şirketinin Yarattığı Kimlik ve İmaja Uygun Davranma Yükümlülüğü...”*¹⁵⁵ gibi çok sayıda yükümlülüğün altında girmek suretiyle dağıtım şirketinden temin ettiği akaryakıtı kendi nam ve hesabına satan bayinin yer aldığı bir anlaşmadır.

¹⁵⁵Aslan, İ. Y. , (2008, s.200)

Dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki bu karşılıklı yükümlülüklerden bazıları rekabeti kısıtlayıcı nitelikte olabilmektedir.

5.1.2.2.Dağıtıcı Taraf Yükümlülüklerinin Rekabeti Kısıtlayıcı Nitelikte Olması

5.1.2.2.1.İntifa Hakkı Sahibi Dağıtıcının İstasyonun İşletme Hakkını Bayiye Bırakması

Uygulamada, bayilik faaliyetinin yürütüleceği yere ilişkin olarak; akaryakıt dağıtım şirketleri ile bayiler arasında, kademeli bir ilişkinin kurulduğu görülmektedir.

İlk aşamada; bayilik faaliyetinin yürütüleceği, mülkiyeti bayiye ait olan taşınmaz üzerinde, dağıtıcı şirket lehine 20-30 yıllığına intifa hakkı tesis edilmektedir. Resmi şekle tabi olan ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi için tapuya tescil edilen bu intifa hakkı, sonraki aşamaların birinci basamağını teşkil ettiğinden, hak karşılığında bayiye ayrıca bir ücret ödenmemektedir.

İkinci aşamada “*gayrimenkul üzerinde uzun süreli kullanım hakkı elde eden dağıtım şirketi, malik ile belirli süreli bayilik sözleşmesi yaparak, istasyonda kendi ürünlerinin yeniden satımı için, malike işletme hakkı vermektedir.*”¹⁵⁶

Tesis edilen bu işlemler tek başına 4. madde anlamında rekabeti kısıtlayıcı bir nitelik taşımamaktadır. Ancak tesis edilen intifa hakkının süresinin çok uzun olması, bir ekonomik tabiiyeti gündeme getirecektir ki; ileride incelenecek olan bu husus, rekabet hukukunun konularından birisini teşkil etmektedir.

5.1.2.3.Bayi Yükümlülüklerinin Rekabeti Kısıtlayıcı Nitelikte Olması

5.1.2.3.1.Rekabet Yasağı Ve Tekelden Temin Yükümlülüğü

Rekabet yasağı ve tekelden temin yükümlülüğü; Kanun’un 8. maddesindeki “*...Bayiler dağıtıcıları ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre faaliyet yürütürler. Bayiler lisanslarının devamı süresince bayisi olduğu dağıtıcı haricinde diğer dağıtıcı ve onların bayilerinden akaryakıt ikmali yapılmaması ile yükümlüdür.*”¹⁵⁷ ifadesi ile hükme bağlanmıştır. Bu yükümlülük kanundan doğan bir yükümlülük olmayıp, sözleşme hükmüyle getirilmiş olsa idi; hem istediği yerden mal temin etmesinin önüne geçilerek bayinin ekonomik özgürlüğünün sınırlandırdığı, hem de

¹⁵⁶Sanlı, C. K. , (2010) , *Rekabet Hukuk ve Özel Hukuk Açısından Akaryakıt Sözleşmeleri 2: Geline Nöta Sorunlar ve Değerlendirmeler*, Rekabet Dergisi , Cilt:3 , Sayı:11, ss.177-230 , s. 181

¹⁵⁷5015 Sayılı Kanun, 8’inci madde

pazarı diğer dağıtıcılara kapatacak olması nedeniyle rekabeti kısıtladığı söylenebilirdi

.5.1.2.3.2.Müşteri Ve Bölge Kısıtlamaları

Arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesinin rekabeti sınırlayacağı, Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesinde hükme bağlamıştır. Bayinin dağıtıcıdan temin ettiği akaryakıtı, satabileceği müşteri ve bölge konusunda dağıtıcının tabiiyetinde bulunması 4. maddeye aykırılık teşkil edecektir. Bununla birlikte, Kanun'un 9. maddesinin 7. fıkrasında ve Lisans Yönetmeliği'nin 38.maddesinin 1/b fıkrasındaki ; *“Fabrika, şantiye, nakliye filosu gibi işletmeleri ve benzeri kendi ihtiyaçları için depolama imkanı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerler hariç olmak üzere, akaryakıt istasyonları dışında akaryakıt ikmal ve satışının yapılamayacağı”*¹⁵⁸ hükmü ile bayinin anılan istisnalar dışında istasyon dışında satış yapması yasaklanırken, Lisans Yönetmeliği'nin 38. maddesindeki; *“bayilerin, sadece nihai kullanıcılara akaryakıt ikmali yapabileceği”* yönündeki hüküm ile; bayilerin başka bayilere veya onların dağıtıcılarına satış yapması kanun hükmüyle yasaklanmaktadır.

.5.1.2.3.3.Bölge Tahsisi

Önceki başlık altında da değindiğimiz üzere; bayilik faaliyeti hem yapılan işin doğası gereği, hem de kanundan doğan kısıtlamalar nedeniyle, istisna durumlar dışında istasyon dışında sürdürülemeyecek bir faaliyettir. Bu nedenle bölge tahsisi uygulaması fiilen mümkün değildir.

.5.1.2.3.4.Yeniden Satış Fiyatlarının Tespiti

Kanun'un 4. maddesi; *“...mal ve hizmetlerin alım ya da satım fiyatının,fiyatı oluşturan maliyet, kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesinin rekabeti sınırladığı...”*düzenlemiştir. O halde; asgari veya azami satış fiyatlarının tespiti yetkisinin dağıtıcıya verilmiş olması, kanuna açıkça aykırılık teşkil edecek olup; ilerleyen kısımlarda bu konu tekrar incelenecektir.

---

¹⁵⁸5015 Sayılı Kanun, 38' inci madde, 1' inci fıkranın b bendi

5.1.2.4.Sözleşme Süresinin Rekabeti Kısıtlayıcı Nitelikte Olması

Akaryakıt piyasasında dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki sözleşmeler genellikle belirli süreli olarak yapılmakla birlikte; dağıtıcı tarafından sona erdirilmedikçe otomatik olarak uzayacağı kabul edilmektedir. Sözleşme akıbetinin dağıtım şirketinin inisiyatifinde olması, rekabeti kısıtlayıcı nitelikteki bayi taraf yükümlülükleri ile bir araya geldiğinde, hem bayileri ekonomik tabiiyete mahkum edecek hem de piyasaya yeni girmek isteyenler için giriş engeli oluşturacaktır. Oluşan giriş engeli, hem marka içi rekabeti hem de markalar arası rekabeti kısıtlayacak ve pazar dinamizmini kaybedecektir.

5.1.3.Grup Muafiyetleri

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 4. maddesi;

*“Belirli bir mal ve hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylem ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemlerinin hukuka aykırı ve yasak olduğu”*¹⁵⁹

nu hükme bağlamıştır.

5. maddede ise; *“belirli şartların varlığı halinde Kurul tarafından, teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birlikleri kararlarının, 4. madde hükümlerinin uygulanmasından muaf tutulmasına, karar verilebileceği”*¹⁶⁰ düzenlenmiştir.

Belirli konulardaki anlaşma türlerine bir grup olarak muafiyet tanınması ve bunların şartları Kurum tarafından çıkartılan Tebliğler ile düzenlenmektedir. Akaryakıt piyasasındaki grup muafiyetleri ve muafiyetin şartları ise; *“14.07.2002 tarihinde 24815 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2002/2 Sayılı Tebliğ”*¹⁶¹ ile düzenlenir. 2002/2 Sayılı Tebliğ’de, *“18.09.2003 tarihli 2003/3 Sayılı Tebliğ”* ile

¹⁵⁹4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’ un 4’üncü maddesi

¹⁶⁰4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’ un 5’inci maddesi

¹⁶¹14.07.2002 tarih ve 24815 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; 2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ[Çevrimiçi]. Erişim adresi:

<https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebligler> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020)

bazı değişiklikler yapılmış; “25.05.2007 tarihli 2007/2 Sayılı Tebliğ” ile yapılan değişiklik ile de son halini almıştır.

2002/2 Sayılı Tebliğ’in 2. maddesinin 1. fıkrasına göre;

“Üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki ya da daha fazla teşebbüs arasında belirli mal ve hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan dikey anlaşmalar bu tebliğde belirtilen koşulları taşıması kaydıyla, Kanununun 4. maddesindeki yasaklamadan, Kanununun 5. maddesinin 3. fıkrasına dayanılarak grup olarak muaf tutulmuştur.”¹⁶²

5.1.3.1.Pazar Payı Eşiği

2002/2 Sayılı Tebliğ’in 2. maddesine, 2007/2 Sayılı Tebliğ ile eklenen 2. ve 3. fıkralarında;

“Bu tebliğ ile sağlanan muafiyet, sağlayıcının dikey anlaşma konusu mal veya hizmetlere sağladığı ilgili pazardaki pazar payının %40 ı aşmaması durumunda uygulanır.

Tek alıcıya sağlama yükümlülüğü içeren dikey anlaşmalarda muafiyet ,alıcının dikey anlaşma konusu malları ve hizmetleri aldığı ilgili pazardaki payının %40 ı aşmaması koşuluyla uygulanır.”¹⁶³

denilmektedir. O halde

“Sağlayıcının veya tek alıcıya sağlama yükümlülüğü içeren anlaşmalarda alıcının, pazar payının %40 eşiğini aşmaması, anlaşmanın 2002/2 Sayılı Tebliğ kapsamında muafiyetten yararlanmasının ön şartıdır. Taraflardan birinin pazar payının %40’ı aşması halinde anlaşma 2002/2 Sayılı Tebliğ kapsamında muafiyetten yararlanamayacak”¹⁶⁴ ve 4. madde anlamında bir ihlal teşkil edecektir.

Tebliğin Geçici 2. maddesinde;

¹⁶²2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği, 2’ inci madde, 1’ inci fıkra

¹⁶³2002/2 Sayılı Tebliğ’in 2’ inci maddesine, 25.05.2007 tarih 26532 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2007/2 Sayılı Tebliğ ile eklenen 2 ve 3’ üncü fıkralar [evrimii].

Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebligler> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020)

¹⁶⁴Aslan, İ. Y. , (2008, s.200)

“2007/2 Sayılı Tebliğ’in yürürlüğe girdiği tarihte 2002/2 Sayılı Tebliğ ile sağlanan grup muafiyetinden yararlanmakta olan, ancak 2002/2 Sayılı tebliğin, 2007/2 Sayılı Tebliğ ile değişik 2. maddesinde öngörülen kapsamın dışında kalan anlaşmaların, bu Tebliğ’in yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde 4054 Sayılı Kanun’un 5. maddesinde düzenlenen şartlara uygunluğunun sağlanması gerektiği”¹⁶⁵

düzenlenmiştir.

Böylelikle 2007 değişikliğinden önce 2002/2 Sayılı Tebliğ’e uyum sağlamakla birlikte; değişiklik sonrasında %40’lık pazar eşiği şartını karşılayamamaları nedeniyle kapsam dışında kalacak olan anlaşmalar için, 01.07.2008 tarihinde kadar bir geçiş süreci sağlanmıştır. 01.07.2008 tarihine kadar uyumlaştırmanın sağlanması halinde; grup muafiyetinden yararlanılmaya devam edilirken; uyumlaştırmanın sağlanamaması halinde; muafiyet kapsamından çıkacak ve rekabeti kısıtladığından bahisle yasaklanacaktır.

Tebliğ’in, pazar payının ne şekilde hesaplanacağına ilişkin 6/A maddesinde;

“Anlaşma konusu mal ve hizmetlerle birlikte alıcı tarafından ürünün nitelikleri, fiyatları ve kullanım amaçları bakımından ikame edilebilir veya değiştirilebilir olarak kabul edilen ve yine sağlayıcı tarafından satılan diğer mal veya hizmetlerin pazar satış değerlerinin esas alınarak”¹⁶⁶

hesaplanacağı ifade edilmiştir.

Ayrıca 6. maddenin c ve d bendinde; önceleri %40’lık pazar payı şartını karşılıyor olmasına rağmen, daha sonra %45’i aşmayacak şekilde eşiğin aşılması halinde; eşiğin aşıldığı yılı takip eden iki yıl boyunca ve yine önceleri %40’lık şartı karşılıyor olmasına rağmen, daha sonra %45’i aşacak şekilde eşiğin aşılması halinde ise; eşiğin aşıldığı yılı takip eden bir yıl boyunca muafiyetin geçerli olacağı düzenlenmiştir.

5.1.3.2.Sözleşme Konusu Malların Belirli Olması

2002/2 Sayılı Tebliğ’in 2. maddesinde;

“...bu Tebliğde belirtilen koşulları taşıması kaydıyla, üretim veya dağıtım

¹⁶⁵Sanlı, C. K. , (2010 , s.186)

¹⁶⁶2002/2 Sayılı Tebliğ’in 6’ ıncı maddesinin , a bendi

*zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki veya daha fazla teşebbüsler arasındaki mal ve hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan sözleşmelerin, Kanun'un 4. Maddesindeki yasaklamalardan muaf tutulabilmesi için, sözleşmeye konu mal ve hizmetlerin belirli mal ve hizmetler olması şartının aranacağı...*¹⁶⁷ düzenlenmiştir.

Ancak Rekabet Kurulunun değişik tarihlerde vermiş olduğu çok sayıdaki kararında; başvuruya konu bayilik anlaşmasının konusunun belirli bir mal ve hizmet olup olmadığını değerlendirmeksizin, anlaşmanın muafiyet kapsamına gireceği sonucuna ulaştığı görülmektedir

Bu durumda Tebliğ'in 2. maddesindeki, anlaşmanın belirli mal ve hizmetlere ilişkin olması şartının fiilen hükümsüz kaldığını söyleyebiliriz.

5.1.3.3. Yasak Sınırlamalar

Tebliğ'in 4. maddesinde anlaşmaları grup muafiyeti kapsamı dışına çıkaran sınırlamalar sayılmıştır.

4. maddenin a bendinde;

“alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesi ve hatta, satıcının baskısı veya teşviki ile belirlenen azami fiyatın asgari fiyata veya sabit fiyata dönüşmesi”,

b bendinde;

“alıcının müşterilerince yapılacak satışları kapsamaması kaydıyla, sağlayıcı tarafından kendisine veya bir alıcıya tahsis edilmiş münhasır bir bölgeye ya da münhasır müşteri grubuna yapılacak aktif satışların kısıtlanması,

toptancı seviyesinde faaliyet gösteren alıcının son kullanıcılara yönelik satışların kısıtlanması,

bir seçici dağıtım sistemi üyelerinin yetkili olmayan dağıtıcılara satış yapmalarının kısıtlanması,

birleştirilmek amacıyla tedarik edilen parçaların söz konusu olması halinde

---

¹⁶⁷2002/2 Sayılı Tebliğ'in 2 inci maddesi

,alıcının bunları üretici konumundaki sağlayıcının rakiplerine satmasının kısıtlanması halleri hariç olmak üzere; alıcının sözleşme konusu mal ve hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirilmesi”,

c bendinde;

“seçici dağıtım sisteminde, bir sistem üyesinin yetkili olmadığı yerde faaliyet göstermesinin yasaklanması hakkı saklı kalmak kaydıyla, perakende seviyesinde faaliyet gösteren sistem üyelerinin son kullanıcılara yapacakları aktif veya pasif satışların kısıtlanması”,

d bendinde;

“seçici dağıtım sisteminde, sistem üyelerinin kendi aralarındaki alım ve satımın engellenmesi”,

e bendinde;

“parçaların birleştirilmesi ile oluşturulan malların söz konusu olması halinde bu parçaları satan sağlayıcı ile birleştiren alıcı arasındaki anlaşmalarda, sağlayıcının bu parçaları son kullanıcılara veya malların bakımı ya da onarımıyla alıcı tarafından yetkilendirilmemiş tamircilere yedek parça olarak satmasının yasaklanması, anlaşmaları grup muafiyeti kapsamı dışına çıkaran sınırlamalar”¹⁶⁸

olarak belirtilmiştir.

Bu sınırlamalardan herhangi birini içeren anlaşma grup muafiyetinden yararlanamayacak ve 4. madde anlamında bir rekabet ihlali oluşturacaktır.

4. maddenin b bendinde, alıcının sözleşme konusu mal ve hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirilmesinin, 4 paragraf halinde sayılan istisna kısıtlamalar haricinde yasak kısıtlama olduğu ve grup muafiyetine engel teşkil edeceği açıkça düzenlenmiştir. O halde 4 paragraf haline sayılan bu istisnai kısıtlamalar grup muafiyetinden kapsamına dahil edilebileceklerdir.

Uygulamada en çok karşılaşılabilecek ihtimal; *“sağlayıcı tarafından kendisine veya bir alıcıya tahsis edilmiş münhasır bir bölgeye ya da münhasır müşteri grubuna*

¹⁶⁸2002/2 Sayılı Tebliğ'in 4' üncü maddesinin a, b, c, d, e bentleri

yapılacak aktif satışların kısıtlanması” halidir. Bu durumda; dağıtım şirketleri sözleşmelerine koyduğu kısıtlayıcı hükümlerle, bayilerinin, başka bayilerine tahsis ettiği müşteri ve bölgelere satış yapmalarını engelleyebilecek ve bu kısıtlayıcı hükümler muafiyet kapsamına dahil edilebilecektir. Ancak bu muafiyet hükmünden yararlanabilmek için bayilere münhasır müşteri grubu veya münhasır bölge tanınmış olması şarttır. Yani; münhasır bölge veya münhasır müşteri grubu tahsis edilmeksizin yapılan bölge ve müşteri kısıtlamaları muafiyetten faydalanamayacaktır.

Bu hükmün uygulaması yalnızca; bayilerin istasyon dışı satışlarında karşımıza çıkabilecektir. Zira, Lisans Yönetmeliği'nin 38. maddesine göre;

*“Fabrika, şantiye, nakliye filosu işletmeleri ve kendi ihtiyaçları için depolama imkanı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerler hariç olmak üzere, akaryakıt istasyonları dışında akaryakıt ikmal ve satışının yapılması mümkün değildir”.*¹⁶⁹

Bu durumda sayılan istisnai haller dışında bölge kısıtlaması hükmü de bir anlam ifade etmeyecektir. İstasyon dışı satışlar için de, bölge ve müşteri tahsisi çok zor bir uygulama olacağından; münhasır müşteri grubu ve münhasır bölge tahsisine dayalı muafiyet hükmü sık uygulama alanı bulamayacaktır.

5.1.3.4.Fiyat Tespiti

4. maddenin a bendine göre;

*“alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesi, yasak sınırlama niteliğindedir. Ancak, baskı veya teşvik sonucu sabit veya asgari satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla; satıcının azami satış fiyatı belirlemesi veya fiyat tavsiyesinde bulunması mümkündür”.*¹⁷⁰

Yapılan bayilik sözleşmelerinde de sıklıkla, azami fiyat veya tavsiye fiyat belirleme yetkisini dağıtım şirketine veren hükümlere yer verildiği görülmektedir.

Dağıtım şirketine verilen azami fiyat belirleme yetkisinin, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu hükümleriyle birlikte değerlendirmek yerinde olacaktır. 5015 sayılı Kanun'un 10. maddesinde;

¹⁶⁹Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği, 38' inci madde

¹⁷⁰2002/2 Sayılı Tebliğin 4/a maddesi

“Rafinerici ve dağıtıcı lisansı kapsamında yapılan piyasa faaliyetlerine ilişkin fiyatların, en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa oluşumu dikkate alınarak, lisans sahipleri tarafından hazırlanan tavan fiyatlar olarak Kurum’a bildirilir.”¹⁷¹

hükmü yer almaktadır. Paralel bir düzenleme Lisans Yönetmeliği’nde de mevcuttur.

Burada dikkat edilmesi gereken husus; sözleşmelerdeki azami fiyat ve tavsiye fiyat belirleme yetkisi veren bu hükümlerin, fiyatları fiilen sabit bir fiyata dönüştürmemesinin temin edilmiş olmasıdır. Aksi durumda anlaşma muafiyet kapsamı dışında kalacak ve 4. madde anlamında açıkça bir rekabet ihlali oluşacaktır. Zira bu hükümle amaçlanan; bayinin asgari satış fiyatı belirleme inisiyatifinin kendine bırakılarak, rakipleriyle istediği fiyatlarla rekabet etmesine imkan sağlanmasıdır. Böylelikle bayi; kendi karından fedakarlık etmek suretiyle, rakipleriyle istediği ölçüde rekabete girme imkanına sahip olacaktır.

Rekabet Kurulu; Aytemiz Akaryakıt Dağıtım A.Ş. (AYTEMİZ), Lukoil Eurasia Petrol A.Ş. (LUKOIL) ve TP Petrol Dağıtım A.Ş.’nin (TP) İstanbul, Bursa, Mersin ve Aksaray illerinde bulunan bayilerinin akaryakıt pompa satış fiyatlarına müdahale ederek, bayilerin pompa satış fiyatlarını tavan (tavsiye) fiyat üzerinden yapmaları konusunda zorladıkları, bayilerin bu fiyatın altında satış yapmaları durumunda bayilerine müdahale ettikleri ve bayilerin panolarına indirimli satış fiyatını yazmalarını engelledikleri iddialarını değerlendirdiği 11.10.2018 tarihli ve 18-38/603-293 nolu kararında;

“4054 sayılı Kanun’un Kapsam başlıklı 2. maddesinde; ... mal ve hizmet piyasalarında faaliyet gösteren ya da bu piyasaları etkileyen her türlü teşebbüsün aralarında yaptığı rekabeti engelleyici, bozucu ve kısıtlayıcı anlaşma, uygulama ve kararlar ile piyasaya hakim olan teşebbüslerin bu hakimiyetlerini kötüye kullanmaları... bu Kanun kapsamına girer, hükmü yer almaktadır.

Aynı Kanun’un 4. maddesinde ise; Belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemleri hukuka aykırı ve yasaktır... hükmüne yer verilmiş ve aynı maddede

---

¹⁷¹5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 10’uncu madde

rekabeti kısıtlayıcı nitelikte hollere tadadi şekilde yer verilen örnek holler arasında; mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesi sayılmıştır.

Öte yandan bayiler ile dağıtıcıların akaryakıt endüstrisinin değer zinciri üzerinde farklı seviyelerde faaliyet göstermeleri nedeniyle bayiler ile dağıtıcılar arasındaki ilişkinin 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara ilişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin kapsam başlıklı 2. maddesi çerçevesinde bir dikey ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı maddede ilgili dikey anlaşmanın anılan Tebliğ kapsamında öngörülen şartları taşıması durumunda 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinde öngörülen yasaklamalardan grup olarak muaf tutulacağı belirtilmektedir.

2002/2 sayılı Tebliğ'in Anlaşmaları Grup Muafiyeti Kapsamı dışına çıkaran sınırlamalar başlıklı 4. maddesinin a bendine göre; alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesi anlaşmayı grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarmaktadır. Bununla birlikte aynı bentte;

...Şu kadar ki taraflardan herhangi birinin baskısı veya teşvik etmesi sonucu sabit veya asgari satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla, sağlayıcının azami satış fiyatını belirlemesi veya satış fiyatını tavsiye etmesi mümkündür.”¹⁷²

denilmektedir.

Kurul; bu hükümler çerçevesinde öncelikle AYTEMİZ, LUKOIL ve TP’de yapılan yerinde incelemelerde elde edilen belgelerin, bayilerin pompa satış fiyatlarına müdahale niteliğinde olup olmadığını değerlendirmiş, devamında incelenen teşebbüslerden alınan veriler doğrultusunda, söz konusu illerde anılan teşebbüslerin bayilerinin günlük pompa satış fiyatlarını içeren verileri analiz etmiştir.

AYTEMİZ’de gerçekleştirilen yerinde incelemede; bayilerin benzin ve motorin ürünlerinde pompa fiyatlarında Türkiye geneli ve il bazında artış ve azalışlara gittiği tespit edilmiştir. Her ne kadar, AYTEMİZ ile bayileri arasındaki e- postalarda pompa fiyatı ibaresi kullanılmış olsa da bu ifadelerde kastedilenin aslında bayilere yönelik

¹⁷²Rekabet Kurulu’nun 11.10.2018 tarih ve 18-38/603-293 sayılı, Aytemiz Akaryakıt Dağıtım A.Ş. , Lukoil Eurasia Petrol A.Ş. (LUKOIL) ve TP Petrol Dağıtım A.Ş.kararı, Para 69 - 73[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

uygulanan tavsiye satış fiyatı olduğu anlaşılmıştır. Şöyle ki TÜPRAŞ'ın akaryakıt fiyatlarında artış ya da azalış yapması durumunda dağıtım şirketleri bu fiyat artış ve azalışlarına göre aksiyon almakta ve fiyat değişikliği gerçekleştiği anda bayilere genellikle SMS aracılığı ile tavsiye satış fiyatı hususunda bilgilendirme gönderilmektedir. Zira belgelere göre, fiyatlar tüm Türkiye veya İstanbul Avrupa yakası, Giresun, Samsun gibi belirli coğrafi bölgeler bakımından tespit edilmektedir. Böylesine kapsamlı bir fiyatlama değişikliğinin her bir bayinin nihai fiyatlarının tespit edilmesinden ziyade bayilere tavsiye olarak bildirilen fiyatın değiştirilmesi olduğu barizdir. Nitekim söz konusu e-postalar Türkiye geneli benzin ve motorin fiyatlarındaki değişim hakkında olup, bayi özelinde fiyat artışı hususunda zorlayıcı bir ifade tespit edilmemiştir.

AYTEMİZ Akaryakıt Satış Genel Müdür Yardımcısı ile Satış Müdürleri arasında gerçekleşen 02.09.2018 tarihli e-postada yer alan; “Yarın ikmalleri mümkün olduğunca istasyon ve dış satışları birer tankeri geçmeyecek şekilde verelim. Tüpraş ürün kısıtlamasına gidebilir. Bayiler bu dönemde anlayışlı olsunlar. Özellikle indirim yapan bayiler indirimlerini, cari çalışan bayiler cari satışları gözden geçirsinler” ifadelerinden ise; TÜPRAŞ'ın ürün arzında kısıtlamaya gidebileceği, konu hakkında bayilerin bilgilendirilmesi, indirim yapan bayilerin bu kısıtlama sebebi ile indirimlerini gözden geçirmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Bu ifadelerin indirim yapan bayilerin indirim yapmamaları hususunda zorlanması değil, TÜPRAŞ'ın ürün arzını kısıtlaması sebebi ile fiyatların artabileceği bu durumun marj daralmasına neden olabileceği, bu nedenle de bayilerin daha dikkatli davranması gerektiği yönünde bir bilgilendirme olduğu değerlendirilmiştir. Nitekim e-postada “bayilerin indirimlerini gözden geçirmeleri” istenmektedir. Dolayısıyla indirim yapıp yapmama konusunda iradenin halen bayilerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Şu halde AYTEMİZ tarafından bayilerinin tavsiye edilen satış fiyatının altında satış yapmalarını engellemeye yönelik herhangi bir bulgunun varlığından da bahsedilemeyecektir.

LUKOİL'de elde edilen belgelere yönelik değerlendirmede ise; LUKOİL bayilerinin tavsiye edilen satış fiyatının üstünde olmaması koşulu ile akaryakıt satış fiyatını belirleme serbestisi bulunduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar e-postalarda bayilerin tavsiye edilen fiyattan farklı satış yapmaları hususunun satış departmanının

sorumluluğunda olduğu ifade edilmiş olsa da, bayinin fiyat serbestisini engellemeye yönelik herhangi bir yaklaşımda bulunmadığı tespiti yapılmıştır. Satış departmanı tarafından fiyatlar ile ilgili incelenen hususun tavsiye edilen satış fiyatları üzerinden yapılan indirimler değil, aksine tavsiye edilen fiyatların üzerinden yapılan satışlar olduğu, dolayısıyla bayilerin indirim yapma serbestilerine herhangi bir müdahalede bulunulmadığı değerlendirilmiştir.

Kurul, yerinde yaptığı incelemelerde bulduğu bazı e-postalarda yer verilen ifadelerden, şirketin indirim yapan bayilerini desteklemek amacıyla söz konusu bayilere destek primi verdiğini, böylelikle markalar arası rekabette öne geçebilmek amacıyla indirim yapması, teşvik edilen bayinin çevresindeki diğer bayiler ile rekabet etmesini temin amacıyla dağıtım firması tarafından desteklendiği ve hatta dağıtım firmasının karının sırf bu amaçla bayiye kanalize ettiğini tespit etmiştir. Dolayısıyla söz konusu rekabet primi uygulamasının bayilerin indirim yapmasını destekler nitelikte bir şirket politikası olduğu aşikardır.

Bu çerçevede Kurul; LUKOIL'in bayilerinin satışlarına müdahale ederek, bayilerini tavsiye edilen satış fiyatı üzerinden pompa fiyatlarını belirlediği hususunda herhangi bir bulguya ulaşmadığı gibi bilakis LUKOIL'in, bayilerinin pompa satış fiyatlarında indirim yapabilmeleri ve diğer istasyonlar ile rekabet edebilmeleri amacıyla prim desteği sağladığı kanaatine ulaşmıştır.

LUKOIL ile bayi arasındaki "AKARYAKIT VE LPG" konulu e-postada, kurdaki artış nedeniyle akaryakıt ve LPG'ye zam gelmesinin gerektiği, ancak bu zamların ÖTV'den karşılanacak olması nedeni ile fiyata yansıtılmayacağı, zam yapılmasa da ürün maliyetinin oldukça arttığı ve sattıkları maldan zarar etmeye başladıkları, bu durumun bayiler ile görüşülerek tavsiyede bulunulması gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. Bu noktada e- postada "KESİNLİKLE YAZILI OLMADAN (Mail, Whatsapp), Bayilerimizle sözlü olarak iletişime geçip, durumu anlatınız. LPG'de fiyat indirimi yapan bayilere, ikmalde sıkıntı yaşanabileceği, bu sebeple fiyatlarını artırmaları tavsiyesinde bulunun" ifadelerini hassasiyetle değerlendirmek yerinde olacaktır. Zira; söz konusu ifadeler her ne kadar bayilerin fiyatlarına müdahale gibi algılanabilecek olsa da, bu ifadelerin kurdaki artış sebebiyle yaşanması muhtemel fiyat artışları konusunda bayilerin uyarılmasına yönelik olduğu barizdir. Nitekim e-postada bayilerin fiyatlarını mutlaka artırmaları talep edilmemekte, söz konusu riskleri dikkate alarak tavsiyede bulunulması istenmektedir. Sonuç olarak bayinin

fiyat artırma veya artırmama konusunda halen bir iradesinin bulunduğu dolayısıyla bu e- postanın bayinin nihai satış fiyatlarına bir müdahale olarak yorumlanmaması yerinde olacaktır.

Nitekim Kurul da; AYTEMİZ, LUKOIL ve TP’de gerçekleştirdiği yerinde incelemelerde elde ettiği belgelerden dağıtım şirketlerince bayilerinin pompa satış fiyatına doğrudan ya da dolaylı şekilde müdahale ettiklerini içeren herhangi bir belgeye rastlanmadığından 4054 Sayılı Kanun’un 4. Maddesi anlamında bir rekabet ihlali oluşmadığı şeklinde karar verilmiştir.

5.1.3.5.Rekabet Yasağı

Tebliğ’in Rekabet Etmeme Yükümlülüğü’nü düzenleyen 5. maddesi ile alıcıya getirilen belirsiz süreli veya süresi beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülükleri grup muafiyeti kapsamı dışına çıkartılmıştır.

Rekabet Etmeme Yükümlülüğü ise Tebliğ’in 3. maddesinde şöyle tanımlanmıştır;

“Alıcının anlaşma konusu mal ve hizmetlerle rekabet eden mal ve hizmetleri üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını engelleyen doğrudan ya da dolaylı her türlü yükümlülüktür. Ayrıca alıcının bir önceki takvim yılındaki alımları esas alarak ilgili pazardaki anlaşma konusu mal ve hizmetlerin %80 inden fazlasının sağlayıcıdan ya da sağlayıcının göstereceği başka bir teşebbüsten satın alınmasına yönelik olarak alıcıya doğrudan veya dolaylı bir biçimde getirilen herhangi bir yükümlülük de rekabet etmeme yükümlülüğü olarak kabul edilir.”¹⁷³

Dağıtım şirketleri ile bayiler arasındaki bayilik sisteminin kuruluş aşamalarına önceki bölümlerde değinmiştik. Uygulamada dağıtım şirketlerinin, bayilik sözleşmesi kurulmadan önce, bayilerin kendi mülkiyetlerinde bulunan veya üçüncü kişilere ait olmakla birlikte bayilik faaliyeti yürütmek amacıyla

“bayilerce kiralanan istasyonlar üzerinde, kendileri lehine intifa yahut tapuya şerh edilerek güçlendirilmiş kira hakkı tesisini ön koşul olarak ileri sürdüğü;

¹⁷³2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara Dair Tebliğ , 3’üncü madde

bayilik sözleşmelerinin bu prosedürün tamamlanmasından sonra düzenlendiği görülmektedir. Bu çerçevede taraflar arasında mal veya hizmet alımına, satımına veya yeniden satımına ilişkin faaliyetlerin tabi olacağı esaslar münhasır nitelikte düzenlenen bayilik sözleşmeleri ile belirlenirken, anlaşmanın bir bütün olarak geçerli olacağı süre ise tesis edilen kullanım hakkının süresine bağlı olmaktadır.”¹⁷⁴

Zira, istasyonun maliki olan veya malik bulunan üçüncü şahıstan kiralayan bayiler; istasyon üzerinde dağıtım şirketleri lehine tesis edilen intifa/kira hakkı süresince aynı dağıtım şirketi ile çalışmayı yani; dağıtım şirketince sunulan mal veya hizmetlerle rekabet etmeme yükümlülüğüne tabi olmayı kabul etmeyip, sözleşmeyi yenilememeyi tercih ettikleri takdirde; faaliyetini sürdürdüğü istasyonu dağıtıcı şirketin kullanımına terk etmek zorunda kalacaklardır. Rekabet etmeme yükümlülüğü bakımından, sözleşme süresini etkisiz hale getiren ve bayileri intifa hakkı süresinin bitimine kadar ekonomik anlamda dağıtıcıya tabi olmaya mahkum eden bu uygulama yeni bir düzenleme yapılmasını zorunlu kılmıştır.

2002/2 Sayılı Tebliğ’in 5. maddesi’nde, 18.09.2003 tarihli 2003/3 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliği ile yapılan bu değişiklik sonrasında, maddenin anlaşma sürelerinin düzenlendiği kısım bugünkü halini almıştır.

“Madde 5- Bu tebliğ ile tanınan muafiyet anlaşmada yer alan, aşağıda belirtilen yükümlülükler uygulanmaz:

a) Alıcıya getirilen belirsiz süreli veya süresi beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü.

(Değişik: 2003/3 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliği; RG- 18.09.2003 , 25233) Rekabet etmeme yükümlülüğünün yukarıda belirtilen süreyi aşacak şekilde zımnen yenilenebileceğinin kararlaştırılması halinde rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılır.

¹⁷⁴Gürzumar, O. B. ,Sanlı, K. C. , (2009) , *Akaryakıt Bayileri ile Akaryakıt Dağıtım Şirketleri Arasında Akdedilen Bayilik ve İntifa Hakkı Sözleşmelerinin 4054 Sayılı Kanun’un 4. Maddesine Aykırı Kabul Edilmesi Halinde Ortaya Çıkacak Özel Hukuk Sorunları Hakkında*, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 549-577

Alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazisi ile birlikte veya alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait ise yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir aynı şahsi kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdürecektse, alıcıya getirilen Rekabet Etmeme Yükümlülüğü, söz konusu tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süreye bağlanabilir. Şu kadar ki; rekabet etmeme yükümlülüğü, bu sürenin beş yılı aşan kısmı bakımından, sadece alıcının söz konusu tesiste yürüteceği faaliyetini kapsar.”¹⁷⁵

Sözleşmenin belirli - belirsiz süreli olduğunun tespitine yönelik, “2002/2 sayılı Tebliğ’in uygulamasına dair Dikey Kılavuz”da, detaylı bir düzenleme yer almaktadır. Dikey kılavuz düzenlemesine göre;

“Alıcıya anlaşma geçerli olduğu sürece rekabet etmeme yükümlülüğü getiren ve taraflardan herhangi biri belli bir süre önceden itiraz etmedikçe her yıl yenilenmiş kabul edilen bir yıllık bir dağıtım anlaşması belirsiz süreli olarak kabul edilecektir. Ancak, bu anlaşmanın her yıl yenilenebilmesi için tarafların açıkça iradelerini birbirlerine bildirmeleri zorunlu ise anlaşma belirsiz süreli sayılmayacaktır. Başka bir deyişle, belirli süre içerisinde taraflar bu anlaşmayı devam ettirmek istediklerini birbirlerine açıkça bildirmedikçe anlaşmanın uzamadığını kabul eden bir düzenlemeye dayanan rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli kabul edilmeyecektir.”¹⁷⁶

2003/3 Sayılı Tebliğin Geçici maddesinde;

“Bu Tebliğin yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılmış olan anlaşmaların, 2002/2 Sayılı Tebliğ’de öngörülen grup muafiyetinden yararlanabilmesi için, bu Tebliğ’in yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 2 yıl içerisinde yukarıdaki linci madde ile getirilen değişikliğe uygunluğun sağlanması gerekir. Bu süre içerisinde anılan anlaşmalara 4054 Sayılı Kanun’un 4. Maddesinde öngörülen yasaklama

¹⁷⁵18.09.2003 tarih ve 25233 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; 2003/3 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliği ile değişik 2002/2 Sayılı Tebliğ’in 5’ inci maddesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebligler> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

¹⁷⁶2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ’in Uygulamasına Dair Dikey Kılavuz[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat> . (Erişim tarihi:20.05.2020)

*uygulanmaz.*¹⁷⁷

düzenlemesi yer almaktadır.2003/3 sayılı tebliğ ile yapılan bu değişiklik ile

*“18.09.2003 tarihinden önce imzalanmış süresiz ya da 5 yıldan fazla rekabet yasağı hükümleri içeren dikey sözleşmelerin yasaklı süreye ilişkin sözleşme hükümlerinin, 18.09.2005 tarihine kadar tebliğe uygunluğunun sağlanması imkanı tanınarak anılan sözleşmelerin grup muafiyetinden yararlanmasının şartları belirlenmiştir.”*¹⁷⁸

Yapılan düzenlemeye göre; düzenlemenin yapıldığı tarihten itibaren sözleşmedeki rekabet etmeme yükümlülüğünün kalan süresinin 5 yıl veya daha kısa olması halinde yükümlülük bu süre boyunca muafiyetten yararlanacak, kalan sürenin 5 yılı aşması halinde ise 18.09.2010 tarihinde muafiyet sona erecektir. Uyumlaştırmanın gerçekleştirilmemesi halinde; sözleşmelerin ilgili hükümleri muafiyet kapsamı dışında kalacaktır.

Rekabet Kurulu da incelediği çok sayıda dosyada;

*“18.09.2005 tarihinden önce yapılmış olan ve süresi beş yılı aşan anlaşmaların, Kurul tarafından uygulanan azami hadde indirme ilkesi gereğince 18.09.2010 tarihine kadar; 18.09.2005 tarihinden sonra yapılmış olan anlaşmaların ise yapıldıkları tarihten itibaren en fazla beş yıl süre ile 2002/2 sayılı Tebliğ’de düzenlenen grup muafiyetinden yararlanabileceğine ve bu tarihten sonra muafiyet koşullarının ortadan kalkacağına; bu sürelerin bitiminden itibaren intifa hakkı çerçevesinde bayilerin yeniden sözleşme yapmaya zorlanması halinde 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi çerçevesinde işlem başlatılacağına ilgili taraflara bildirilmesi”*¹⁷⁹

yönünde karar tesis etmiştir.

2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği’nin Açıklanmasına Dair Rekabet Kurulu Kararı’nın Değiştirilmesine Dair Kararda yer alan

---

¹⁷⁷2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ’de Değişiklik Yapan 2003/3 Sayılı Tebliğin Geçici maddesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebligler> . (Erişim tarihi:20.05.2020).

¹⁷⁸Sanlı, C. K. , (2010 , s. 187)

¹⁷⁹Aslan, İ. Y. , (2008, s.236-243)

uyumlaştırmanın metoduna ilişkin düzenlemede; iki yıllık geçiş süresinde yapılması gerekenin rekabet etmeme yükümlülüğünün süresinin Tebliğ'in cevaz verdiği 5 yıla çekilmesi olduğu, bu bağlamda dağıtıcı firmaların tek taraflı olarak yapacağı değişikliğin rekabet mevzuatına uyumun sağlanması ile sınırlı olduğu, bunun ötesindeki değişikliklerin anlaşmanın esaslı unsurlarında değişiklik yapmak anlamına geleceği ve bunun da tek taraflı olarak yapılmasının mümkün olmadığı yani tarafların mutabakatını gerektirdiği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte, belirli koşulların varlığında, ilgili dikey anlaşmanın 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde düzenlenen istisna kapsamında kabul edilmesi mümkündür. Ancak *“bir dikey anlaşmanın 2002/2 sayılı Tebliğ'in anılan maddesinde öngörülen istisna hükmünde kabul edilebilmesi için, dikey anlaşmanın kurulduğu andan itibaren malik ile işletici arasında herhangi bir hukuki veya iktisadi bağlantının bulunmaması”* gerekmektedir.

Tebliğ'in 5. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde,

“Alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazi ile birlikte veya alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait ise, yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir aynı veya şahsi kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdüreceksen, alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü, söz konusu tesisin alıcı tarafından kullanıldığı süreye bağlanabilir...”¹⁸⁰

denilerek, alıcıya süresi beş yılı aşacak şekilde rekabet etmeme yükümlülüğü getirebilmek için, akaryakıt istasyonunun mülkiyetinin doğrudan sağlayıcıya ait olması ya da üst hakkının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde edilmiş olması şart koşulmaktadır. Ayrıca, 2002/2 sayılı Tebliğ'in ne şekilde uygulanacağını ayrıntılı bir şekilde düzenleyen ikincil mevzuat aracı Dikey Kılavuz'un 39. paragrafında;

“...Bir başka deyişle, sağlayıcı tesisin mülkiyetini alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir aynı veya şahsi hak (kira, ariyet, üst ve intifa gibi) çerçevesinde elinde bulunduruyor ise ancak o zaman beş yıldan daha uzun bir

¹⁸⁰2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin 5'inci maddesinin, 1'inci fıkrasının (a) bendi

süre için alıcıya rekabet etmeme yükümlülüğü getirebilir...¹⁸¹

ifadesiyle süresi beş yılı aşacak şekilde rekabet etmeme yükümlülüğü getirebilmenin şartları yinelenmiştir.

Kılavuz'un 35. paragrafında,

“...Taraflar arasındaki, rekabet yasağı içeren bayilik, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler ile birlikte bu sözleşmelerin süresine etki eden intifa, tapuya şerh edilmiş kira, ekipman gibi sözleşmelerin hepsinin ortadan kalktığı tarih ise, rekabet yasağının sona erme tarihi olarak değerlendirilecektir. Bayilik, işleticilik, tedarik vb. sözleşmeler sürmekteyken intifa, kira, ekipman vb. sözleşmelerin sona erdirilmesi veya tam tersine; intifa, kira, ekipman vb. sözleşmeler sürmekteyken mevcut bayilik, işleticilik, tedarik sözleşmeleri sona erdirilerek bu nitelikte yeni bir sözleşme yapılması hallerinde dikey ilişkinin kesintiye uğramadığı kabul edilecek ve beş yıllık süre bu doğrultuda hesaplanacaktır.”¹⁸²

hükmü yer almaktadır.

Kurul'un son dönemde vermiş olduğu kararların hemen tamamında, bayilik sözleşmeleri ile bu sözleşmelerde yer alan rekabet etmeme yükümlülüğünün süresine etki eden intifa sözleşmeleri ve kira sözleşmelerinin tek bir dikey anlaşma olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu durumda, rekabet yasağının sona erme tarihi, taraflar arasındaki sözleşmelerin ve tapuya şerh edilmiş intifa ve kira gibi hakların ortadan kalktığı tarih ile aynı tarih kabul edilecek ve dikey anlaşma, taraflar arasındaki rekabet yasağına başlangıç teşkil eden ilk bayilik sözleşmesinin yapıldığı tarihten itibaren en fazla beş yıl süre ile 2002/2 sayılı Tebliğ'de düzenlenen grup muafiyetinden yararlanabilecektir. Bu yönde verilen ilk karar Kurul'un Total-Akdağ kararını

“...işletme sözleşmesinin kira sözleşmesi ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği zira; kira sözleşmesinin fiilen ilişkiyi uzattığı ve dolayısıyla da taraflar arasında işletme ve kira sözleşmelerinden oluşan anlaşmayı belirsiz süreli hale

¹⁸¹2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz, Para. 39

¹⁸²2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin Uygulanmasına Dair Kılavuz, Para. 35

getirerek Tebliğ'in dışına çıkarttığı..."

gereğesiyle gözden geçirilmek üzere iptal eden Danıştay kararı üzerine yeniden verilen Total–Akdağ kararı olmuştur.

Danıştay'ın iptal kararı üzerine Kurul, Total-Akdağ arasındaki uyuşmazlığı tekrar incelemeye almış ve “*Danıştay'ın bu iki sözleşmeyi 4. madde anlamında tek bir anlaşma olarak gördüğünü belirterek, bu anlaşmanın da Tebliğ'e uygun hale getirilmesi gerektiğine*”¹⁸³ karar vermiştir. Kurulun bu yaklaşımı, dağıtım anlaşmalarını çeşitli nedenlerle sonlandırmak isteyen pek çok bayinin Kurul'a başvurusuna sebep olmuş ve Kurul kararlarında dikey anlaşmaların 2010 yılına kadar grup muafiyetinden faydalanabileceği ancak 2010 tarihinden sonra tarafların ortak iradesi olmaksızın uzatılmaya çalışılmasının 4. madde anlamında ihlal teşkil edeceği yönünde kararlar vermiştir.

Rekabet Kurulu, Çay Belediye Başkanlığı tarafından ileri sürülen, LUKOIL Eurasia Petrol A.Ş.'nin yapmış olduğu dikey anlaşmalar ve diğer uygulamaları ile 4054 sayılı Kanun'u ve 2002/2 sayılı Tebliğ'i ihlal ettiği iddialarını değerlendirdiği 18-09/154-74 nolu 29.03.2018 tarihli incelemesinde;

Çay Belediye Başkanlığı'nın;

-(BELEDİYE) ile LUKOIL Eurasia Petrol A.Ş. (LUKOIL) arasında 2008 yılı içerisinde bayilik sözleşmesi imzalandığı, üzerinde akaryakıt bayilik faaliyeti yürütülen ve mülkiyeti BELEDİYE'ye ait olan Afyonkarahisar ili, Çay ilçesi, Dört Yol mahallesi, Körbağlar mevki, 696 ada, 1 parsel, 2371 sayfada kayıtlı olan taşınmaz üzerinde LUKOIL lehine 02.04.2008 tarihinde başlayan 15 yıl süreli intifa hakkı tesis edildiği,

- BELEDİYE adına kayıtlı olan taşınmaz üzerindeki intifa hakkının kaldırılması için LUKOIL'e, Çay Noterliğinin 19.12.2017 tarih ve 5231 sayılı yevmiyesi ile ihtarname keşide edildiği, ancak LUKOIL'in bu ihtarnameye cevap vermediği ve intifanın kaldırılması hususunda bir işlem yapmaksızın zımnen reddettiği,

- Tapuda BELEDİYE adına kayıtlı olan taşınmaz üzerindeki intifa hakkının 4054

---

¹⁸³ *Rekabet Kurulunun 06-04/57-15 sayılı kararının Danıştay 13. Dairesi tarafından iptali üzerine dosyanın yeniden değerlendirildiği 30.10.2008 tarih ve 08-61/997-389 sayılı TOTAL– AKDAĞ kararı*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun (4054 sayılı Kanun) ve 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği (2002/2 sayılı Tebliğ) uyarınca değerlendirilmesi ve LUKOIL lehine tesis edilen 15 yıl süreli intifa hakkının kaldırılması gerektiği yönündeki iddialarına karşılık,

LUKOIL Eurasia Petrol A.Ş. (LUKOIL);

-Mülkiyeti BELEDİYE'ye ait olan dosya konusu taşınmaz üzerinde LUKOIL lehine 02.04.2008 tarihinde 15 yıl süreli intifa hakkı tesis edildiği,

- Mezkr taşınmaz ile ilgili olarak bayilik faaliyeti yürütülmesi amacı ile ORPLAN ile LUKOIL arasında 13.02.2008 tarihli beş yıl süreli bir bayilik sözleşmesi imzalandığı,

- Devamında söz konusu sözleşmesinin feshi amacıyla 10.07.2013 tarihinde taraflar arasında fesih protokolünün imzalandığı,

- 10.07.2013 tarihinde MÜCAHİT PETROL ile LUKOIL arasında ilgili taşınmaz üzerine bayilik faaliyeti yürütülmesi amacıyla sona erme tarihi 02.03.2018 olan bayilik sözleşmesinin imzalandığı,

- Akaryakıt bayilik faaliyeti yürütülen taşınmazın mülkiyetinin BELEDİYE'ye ait olduğu, malikin kamu tüzel kişisi olması nedeniyle bayi ile malik arasında doğrudan bir bağlantının tespit edilemediği, LUKOIL'in sahip olduğu intifa hakkının bayiler ile bağlantısı olmayan BELEDİYE tarafından sağlanan hak çerçevesinde tesis edildiği, bununla birlikte anılan intifa hakkının tesisinden önce bayiler ile BELEDİYE arasında akdedilmiş herhangi bir sözleşme ve sair ilişki kaydının LUKOIL'de bulunmadığı,

- Başvuruya konu taşınmaz üzerinde LUKOIL ile bayi ORPLAN arasında akdedilen bayilik sözleşmesinden önce kurulmuş bir akaryakıt istasyonunun bulunmadığı ve akaryakıt satış faaliyetinin ilk defa söz konusu bayilik sözleşmesi çerçevesinde gerçekleştirilmeye başlandığı, akaryakıt istasyonunun kuruluşuna ilişkin maliyetin LUKOIL tarafından karşılandığı,

- Taşınmaz üzerinde kurulu akaryakıt istasyonunun üzerinde daha önce gerçek ve/veya tüzel kişi tarafından akaryakıt bayilik faaliyeti yapılmamış olması ve akaryakıt istasyonunun kuruluşuna ilişkin maliyetin LUKOIL tarafından karşılanmış olması nedeniyle rekabet hukuku mevzuatı ile Kurul kararlarına uygun işlem tesis edilmiş olduğunu iddialarına karşı,

Rekabet Kurulu yapmış olduğu incelemeler ve değerlendirmeler neticesinde;

İlk olarak akaryakıt istasyonu yapımı ve işletilmesi için BELEDİYE'nin açtığı ihaleyi kazanan bayi ORPLAN ile arazi maliki BELEDİYE arasında 02.11.2007 tarihinde, Dört yol Kavşağı Akaryakıt, Servis ve LPG İstasyonunun Yap-İşlet Yöntemi ile Yapım, Kira ve İşletmesine Ait Sözleşme'nin (Yap-İşlet Sözleşmesi) akdedildiği; ardından 13.02.2008 tarihinde, bayi ORPLAN ile tedarikçi LUKOIL arasında muhteviyatında otomatik uzama hükmü bulunan beş yıllık bir bayilik sözleşmesinin imzalandığı; 02.04.2008 tarihinde ise mülkiyeti BELEDİYE'ye ait olan taşınmaz üzerinde LUKOIL lehine 15 yıl süreli bir intifa hakkının tesis edildiği tespiti yapılmıştır.

Devam eden süreçte bayi ORPLAN; 10.05.2013 tarihinde, BELEDİYE ile imzaladığı Yap-İşlet Sözleşmesi uyarınca sahip olduğu hak ve yükümlülükleri MÜCAHİT PETROL'e devretmek amacıyla BELEDİYE'ye başvurmuş ve dosya konusu istasyon üzerindeki işletme hakkı BELEDİYE'nin almış olduğu 23.05.2013 tarihli ve 70 sayılı Encümen Kararı doğrultusunda MÜCAHİT PETROL'e devredilmiştir. İşletme hakkının MÜCAHİT PETROL'e devredilmesiyle birlikte ORPLAN ve LUKOIL arasında 10.07.2013 tarihli bir fesih protokolü imzalanmış, akabinde de LUKOIL ve yeni bayi MÜCAHİT PETROL arasında başlangıç tarihi 10.07.2013, sona erme tarihi 02.03.2018 olan yeni bir bayilik sözleşmesi akdedilmiştir.

2002/2 sayılı Tebliğ'in 5. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, *“süresi beş yılı aşan yahut belirsiz süreli rekabet etmeme yükümlülüğü içeren anlaşmaların grup muafiyetinden yararlanamayacağı”* hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte aynı maddenin devamında,

“Alıcının anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin mülkiyeti arazi ile birlikte veya alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir üst hakkı çerçevesinde sağlayıcıya ait ise, yahut alıcı bu faaliyetini sağlayıcının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde ettiği bir ayni veya şahsi kullanım hakkının konusu olan bir tesiste sürdüreceyse, alıcıya getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü, söz konusu tesisin alıcı tarafından

kullanıldığı süreye bağlanabilir”¹⁸⁴

denilerek, alıcıya süresi beş yılı aşacak şekilde rekabet etmeme yükümlülüğü getirebilmek için, akaryakıt istasyonunun mülkiyetinin ya da üst hakkının alıcı ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden elde edilmiş olması şart koşulmaktadır.

Rekabet Kurulu; ORPLAN ile LUKOIL arasında akdedilen 13.02.2008 tarihli ilk bayilik sözleşmesinin otomatik uzama hükmü içermesi ve söz konusu anlaşmanın feshedildiği 10.07.2013 tarihine kadar fiili olarak beş yıldan uzun bir süre (beş yıl dört ay 26 gün) yürürlükte kalması, ayrıca malik BELEDİYE ile bayi ORPLAN arasında akdedilmiş olan Yap-İşlet Sözleşmesi'nin de dikey ilişkiyi istisna kapsamından çıkararak bir bağlantı niteliği taşıması, dolayısıyla dikey ilişkinin 2002/2 sayılı Tebliğ ile tanınan istisnadan da yararlanma imkânının bulunmaması, hususlarını göz önünde bulundurarak; taraflar arasındaki dikey ilişkinin 2002/2 sayılı Tebliğ ile öngörülen grup muafiyeti kapsamında bulunmadığı yönünde karar vermiştir.

Kurul, bu karar gibi aynı nitelikteki tüm anlaşmalara ilişkin başvurularda; “muhtelif sözleşmelerle kurulmuş olan dikey ilişkinin, 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği ile tanınan grup muafiyetinden ve istisna hükmünden yararlanamayacağına...” karar vermekle yetinmiş; konunun özel hukuku ilgilendirdiği gerekçesiyle başvuru sahibinin “kira sözleşmesi/intifa hakkının Kanun'un 4. maddesine aykırılık teşkil ettiği ve kaldırılması gerektiği yönünde karar tesisi” talepleri hakkında karar vermekten imtina etmiştir. “Kurul'un bu yöndeki 06-04/56-14 Sayılı kararının iptali için açılan dava vesilesi ile Danıştay 13. Dairesi de Rekabet Kurulu'nun bu yaklaşımını onaylamıştır.”¹⁸⁵

Üstünde durulması gereken bir diğer önemli husus da; 5. maddedeki yasaklılık hali ile 4. maddedeki yasaklılık hallerinin birbirinden farklı olduğu hususudur. Yasak Kısıtlamalar başlığı altında detaylı olarak incelediğimiz üzere; Tebliğin 4.

¹⁸⁴2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği 5'inci madde

¹⁸⁵Rekabet Kurulunun 26.01.2006 tarih ve 06-04/56-14 sayılı , Shell ve Aypet arasında akdedilmiş olan bayilik sözleşmesinin rekabet hukukuna uygunlaştırılmasında ortaya çıkan anlaşmalığa ilişkin SHELL – AYPET kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

maddesinde sayılan

“alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesi gibi, alıcının sözleşme konusu mal ve hizmetleri satacağı bölge veya müşterilere ilişkin kısıtlamalar getirilmesi gibi hiçbir surette muafiyetten yararlanamayan bir yükümlülük sözleşmenin tamamını muafiyet kapsamı dışına çıkartırken”¹⁸⁶,

5. maddeye aykırılık olması halinde sadece bu hüküm muafiyetten yararlanamayacaktır.

Son olarak, Tebliğ uyarınca rekabet yasağına ilişkin hükmün kısmi bir geçersizlik durumu yaratıp; Rekabet Kanunu önünde sözleşmenin tümünü geçersiz kılmamakla birlikte; Tebliğ’in 5. maddesine aykırı bir yükümlülük barındıran sözleşme hükmünün, sözleşmenin geri kalanından ayrılmasının mümkün olduğu takdirde - taraflar bu yasaklı hüküm olmasaydı dahi sözleşmeyi yapma iradesine sahip olacaktılar ise -; rekabet yasağına ilişkin hükmün geçersiz sayılacağı, sözleşmenin kalan kısmının geçerli olacağını, şayet taraflar 5. maddeye aykırı iş bu rekabet yasağı hükmü olmasa idi, sözleşmeyi hiç yapmayacak idiler ise BK 20/2 uyarınca sözleşmenin topyekun geçersiz sayılacağını ifade etmeliyiz.

5.1.4. Bireysel Muafiyetler

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’un 5. maddesinde, 16.06.2020 tarih ve 7246 Sayılı Kanun’un 1. maddesi ile yapılan değişiklik;

“i) Malların üretim veya dağıtım ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmelerin sağlanması,

ii) Tüketicinin bundan yarar sağlaması,

iii) İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması,

iiii) Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması şartlarının tamamının varlığı halinde teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birlikleri kararlarının 4’üncü madde

¹⁸⁶2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği 4’üncü madde

hükümlerinin uygulanmasından muaf olacağı”¹⁸⁷

ifade edilmiştir.

Değişiklik öncesinde muafiyet kararı verilmesi Kurul’a ait iken, 7246 Sayılı Kanun’un 1. maddesi ile muafiyet rejimi tümüyle değiştirilerek muafiyet verme yetkisi teşebbüsün kendisine bırakılmıştır. Teşebbüsler, aralarındaki ilişkilerde 4. madde kapsamına girmediklerini, dolayısıyla muafiyet koşulları içinde çalıştıklarına kendi kendilerine karar verebilecekleri gibi bu yönde karar çıkartmak üzere mahkemeye de başvurabileceklerdir.

“Bir anlaşmanın 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesinden muaf olabilmesi için, öncelikle anlaşma konusu olan malın üretimi ve dağıtımı ile ilgili olarak bir gelişme veya iyileşme olması ya da ekonomik veya teknik gelişme sağlanması gerekmektedir. Bentte kastedilen ekonomik fayda veya menfaatin, sadece teşebbüslerin kendi açılarından sağlayacakları menfaat veya kazanç şeklinde değil, aynı zamanda bunların ekonomiye yapacakları somut katkı şeklinde anlaşılması gerekmektedir.”¹⁸⁸

“4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi anlamında rekabeti sınırlayıcı etkileri olan bir anlaşmanın muafiyetten faydalanabilmesi için aranan ikinci koşul, yukarıda ifade edilen ekonomik iyileşme veya gelişmelerden tüketicilerin de faydalandırılmasıdır.”¹⁸⁹

O halde, iyileşme veya gelişme sağladığı söylenebilecek olan bir anlaşma, bu yararı tüketicilere yansıtmadığı sürece muafiyetten faydalanamayacaktır. 4054 sayılı Kanun’da

“yararlanmanın ölçüsü ve kapsamı konusunda herhangi bir ifadeye yer verilmemiş olmakla birlikte, tüketiciye yansıtılabilecek yararlardan en somutu, fiyatlarda sağlanacak düşüşlerdir. Bunun dışında, kalitenin artması, ürün çeşitliliğinin sağlanması, ekonomiye yeni malların kazandırılması, satış sonrası etkin hizmetler, malın arzında devamlılığının sağlanması gibi başkaca ekonomik faydalar da, tüketicilerin elde edeceği menfaat kapsamında

¹⁸⁷4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 5’inci madde

¹⁸⁸Güner, C. , (2007) , *Rekabet Hukukunda Yasak İlkesinden Muafiyet*, TBB dergisi, Sayı: 71, ss.140 -173 , s. 151

¹⁸⁹4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 5’ inci madde

değerlendirilebilecektir.”¹⁹⁰

Üçüncü koşul olan

“İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması koşulunun temelinde ise; piyasada etkin rekabetin bulunmadığı durumlarda, anlaşmadan beklenen ekonomik yararların gerçekleşmeyeceği veya anlaşmanın meydana getireceği yararların zararlardan fazla olmayacağı varsayımı yatmaktadır. Gerçekten de, teşebbüslerin piyasadaki rekabet baskısından uzaklaşmaları, anlaşmadan beklenen ekonomik yararların gerçekleşmemesine yol açacaktır. Bu nedendir ki, bu koşulun değerlendirmesi yapılırken ön plana çıkan nokta, pazarın yapısal özellikleri olmalıdır.”¹⁹¹

Başvuru konusu anlaşma ile yapılacak yatırımların esasen piyasada rekabet karşıtı kapama riski ve paralel ağ etkileri riski ihtiva edip etmediği önem arz etmektedir.

Rekabet hukuku, anlaşmalara muafiyet tanınması için öncelikli olarak tüketicilere ve sonrasında piyasalara ve ekonomiye fayda sağlanmasını ön şart olarak aramaktadır.

“Ancak tüketicilere yansıtılan ekonomik gelişme veya iyileştirmenin elde edilmesinde, rekabeti daha az sınırlayan bir yöntem mevcut ise, söz konusu anlaşmanın muafiyet alması mümkün değildir. Diğer bir deyişle, sınırlayıcı hükümler olmaksızın veya bu hükümler yumuşatılarak anlaşmadan beklenen faydanın elde edilmesi mümkün ise, o takdirde anlaşmanın muafiyetinden bahsedebilmek söz konusu olmayacaktır.”¹⁹²

“Kısaca, ölçülülük ilkesi ya da denge ilkesi olarak ifade edilebilecek olan bu prensibe göre, sınırlama, elde edilmek istenen olumlu amaca uygun ve o amacın elde edilmesi için gerekli olmalıdır. Bu ilkeye aykırılık, izlenen amacın elde edilmesi için rekabetin gereğinden fazla sınırlandırılmasına veya rekabetin sınırlandırılması gereğinin dahi bulunmadığı halde sınırlandırılmasına yol açar. Teşebbüsler prensip olarak, anlaşma ile izledikleri ekonomik amaçların gerçekleştirilmesinde, rekabeti en az sınırlayıcı yöntemi tercih etmekle yükümlüdürler. Tespit edilen faydadan tüketicilerin de yararlandığı varsayımı ile,

¹⁹⁰Topçuoğlu, M. , (2001) , *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*, Ankara: Rekabet Kurulu, s. 253

¹⁹¹Güner, C. , (2007, 152)

¹⁹²Badur, E. , (2001) , *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar (Uyumlu Eylem ve Kararlar)*, Ankara: Rekabet Kurumu, s. 129

sınırlamanın bu faydaların elde edilmesi için gerekli ve hatta zorunlu olması gerekir. Sınırlayıcı hükümler olmaksızın veya bu hükümler yumuşatılarak anlaşmadan beklenen faydanın elde edilmesi mümkün ise, o takdirde muafiyetten faydalanabilmek söz konusu olmaz. Getirilen rekabet sınırlaması ile elde edilen fayda arasında ne zaman ölçülülük ilkesine riayet edildiği hususunda genel bir kriter vermek mümkün değildir. Ölçü, anlaşma ile izlenen amaca bağlı olarak değişebileceğinden, öncelikli olarak anlaşmanın yorumlanarak amacının tespit edilmesi gerekmektedir.”¹⁹³

5.1.5. Muafiyetlerin Geri Alınması

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’un 13. maddesinde;

“Kararların alınmasına esas teşkil eden herhangi bir olayda değişiklik olması, karara bağlanan şartların veya yükümlülüklerin yerine getirilmemesi yahut kararın söz konusu anlaşma hakkında yanlış veya eksik bilgiye dayanarak verilmiş olması halinde muafiyet veya menfi tespit kararlarının geri alınabileceğini”¹⁹⁴ düzenlemiştir.

2002/2 Sayılı Tebliğin 6. maddesi ise;

“Bu tebliğ ile muafiyet tanınmış bir anlaşmanın, Kanun’un 5. maddesinde düzenlenen koşullarla bağdaşmaz etkilere sahip olduğunun tespit edilmesi halinde Rekabet Kurulu, Kanun’un 13. maddesine dayanarak, anlaşmaya bu Tebliğ ile tanınan muafiyeti geri alabilir.”¹⁹⁵

ifadesi ile grup muafiyetinin geri alınmasını düzenlemiştir.

Burada önemle üzerinde durulması gereken husus ise; Tebliğ’in 4. maddesinde sayılı yasak sınırlamalardan birisini ihtiva etmeyen ve 5. Maddesindeki rekabet yasağı şartlarını karşılayan anlaşmalar başka bir değerlendirmeye tabi tutulmaksızın Grup Muafiyeti kapsamına dahil edilirken; Tebliğ’in 6. maddesinin;

“Kanun’un 5. maddesinde sayılı Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmelerin sağlanması, Tüketicinin bundan yarar sağlaması, İlgili piyasanın

¹⁹³Aslan, İ. Y. , (2008, s.254-255)

¹⁹⁴4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 13’üncü madde

¹⁹⁵2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği 6’ıncı madde

önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması ve Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması”¹⁹⁶

şartların yokluğunu muafiyetin geri alınması sebebi olarak düzenlemiş olmasıdır. Başka bir deyişle Tebliğ, sağlamak için varlığını aramadığı şartların yokluğunu, sağladığı muafiyeti geri almak için yeter şart saymaktadır. O halde Grup Muafiyeti Tebliğ’leri, teşebbüsün konumu, pazar payı, pazarın yapısı gibi büyük önem arz eden dinamik şartları göz önünde bulundurmaksızın bir takım genel şartların karşılanması kaydıyla tüm teşebbüslerin grup muafiyetinden faydalanmalarına imkan tanımaktaysa da; grup muafiyetinden faydalanma koşullarının mümkün olduğunca Kanun’un 5. maddesindeki koşulları karşılayacak şekilde düzenlenmesi daha uygun olacaktır. Diğer bir ifade ile

“Kanun’un 5. maddesiyle bağdaşmaz etkilere sahip olma olasılığı yüksek olan anlaşma yapıları grup muafiyeti kapsamına alınmamalıdır.” Zira; “grup muafiyetinden yararlanmasına rağmen ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabeti kısıtlayacağı öngörülebilir anlaşmaların buna rağmen grup muafiyeti kapsamına alınması, teşebbüslere pazardaki yapıyı kendileri lehine bozma imkanı tanıyacaktır.”¹⁹⁷

Grup muafiyetinden faydalanabilmek için, ilgili anlaşma taraflarının pazar paylarının büyüklüğü kısmen önem arz etse de; anlaşmanın tarafı olan ve sahip olduğu pazar payı nispetince potansiyel olarak pazarı etkileme imkanına sahip olan teşebbüsün pazardaki konumu ciddi anlamda pazarın kapanması neticesi doğurabilecektir. Böyle bir durum karşısında; piyasada rekabetin sağlıklı işleyişinin temini amacıyla pazar gücü önemli seviyelere ulaşmış teşebbüslerin taraf olduğu muafiyet kapsamındaki anlaşmaların, Kanun’un 5. maddesiyle bağdaşmaz etkilerinin tespiti halinde derhal muafiyet kapsamından çıkartılması gerekecektir.

Özellikle oligopolistik pazarlardaki tüm dağıtım şirketlerinin birbiri ile paralel dağıtım sözleşmeleri uygulayarak kendi bayilerine hep aynı türden yükümlülükler yüklemesi piyasanın mevcut hali ile dondurulması, yeni girişlerin önlenmesi ve büyüme engelleri yaratılması ve yeni girenlere anormal maliyetler yüklenmesine

¹⁹⁶4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 5’inci madde

¹⁹⁷Aslan, İ. Y. , (2008, s.254-255)

sebebiyet verecektir. Rekabet etmeme yükümlülüğü ve tekelden temin yükümlülüğü gibi yükümlülükler uzun süreli sözleşmelerle birleştiği ve piyasadaki dağıtım şirketlerinin büyük bir bölümünün aynı yükümlülükleri bayilerine yüklediği hallerde anlaşmaların paralel etkisi ile piyasa yeni girişlere kapanmış olacaktır.

Oluşacak paralel ağların piyasalar üzerinde yıkıcı etkinin bertaraf edilebilmesi amacıyla Tebliğ'in 6. maddesinin 2. paragrafındaki;

*“Dikey sınırlamaların oluşturduğu paralel ağların ilgili pazarın %50'sinden fazlasını kapsamaması halinde, Kurul'un ayrıca çıkaracağı bir Tebliğ ile, ilgili pazarda belirli sınırlamaları içeren dikey anlaşmaları bu Tebliğ'in sağladığı muafiyetin dışına çıkarılabileceği”*¹⁹⁸

düzenlemesinin yapılması elzem olmuştur. Gerçekten de

*“Türkiye akaryakıt dağıtım pazarında bulunan en büyük giriş engelini, bayilik ağına sahip olmanın zorluğu olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Ancak burada hissedilen zorluk düzenlemelerden değil, sektörün zamanla oluşmuş Türkiye'ye özgü sağlayıcı-bayi ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de dağıtım firmalarının mutlak mülkiyetine sahip oldukları istasyon sayısı çok az olmakla birlikte, tek elden satın alma sözleşmeleriyle yapılan bayilik anlaşmaları 15-20 yılı bulan uzun süreleri kapsamaktadır. Ülkede istasyon sayısının hızla artması ve genel bayilik ağının yeterli düzeye gelmesi sonucu, piyasaya yeni girmek isteyen bir girişimci için en önemli husus, mevcut istasyonlarla anlaşmalar yapabileme şansını yakalayabilmesidir.”*¹⁹⁹

Mevcut teamüller ise bu şansı azaltmaktadır. Bu nedenle, rekabet ortamının sağlanabilmesi adına; Rekabet Otoritesinin muafiyet değerlendirmesi yaparken, mevcut anın analiziyle yetinmeyip tarafların özel koşullarını ve anlaşmaların potansiyel etkilerini de hassasiyetle değerlendirmesi, piyasalar için hayati önem arz etmektedir.

¹⁹⁸2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği, 6'ncı madde, 2'inci fıkrası

¹⁹⁹Soysal, C. , (2003) , Rekabet Perspektifinden Türkiye Akaryakıt Sektörü, Ankara: Rekabet Kurumu, s. 29-45

5.2.Hakim Durumun Kötüye Kullanılması - 6. Madde

Serbest piyasa ekonomisi içinde, piyasa oyuncularının çeşitli değişkenlere bağlı olarak diğer piyasa oyuncularına göre daha güçlü bir pozisyona ulaşması mümkündür. Bu güç, zamanla onların oyunkurucu olmalarına fırsat tanırken; piyasa şartlarını kendi karar ve uygulamalarıyla tek başına belirleme eğilimine kapılmalarına da neden olabilecektir. Zira; hakim durumda olan bir teşebbüs rakiplerine kıyasla içinde bulunduğu piyasanın rekabet koşullarını daha kolay yönlendirebilecektir.

Kanun koyucu, hakim durumdaki teşebbüsün gerek rakiplerinin faaliyetlerini zorlaştırmak, gerekse piyasa dışına itici faaliyetlerde bulunmak suretiyle hakim durumunu kötüye kullanmasını engellemek amacıyla 6. madde düzenlemesini yapmıştır.

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un 6. maddesi;

*“Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde veya bir bölümünde, bir mal ve hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanmasını”*²⁰⁰

yasaklamıştır.

Bir eylemin, 6. madde anlamında hakim durumun kötüye kullanılması olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle;

“belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleme gücüne sahip bir teşebbüsün varlığı aranacaktır”.²⁰¹

Avrupa Topluluğu uygulamalarına baktığımız zaman ise; çok yüksek pazar payının tek başına hakim durumun kabulü için yeterli görülmesinin yanı sıra örneğin; bir işletmenin üretimden dağıtıma kadar ürünün pazara ulaştırılmasındaki zincirde her

²⁰⁰4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 6'ncı madde

²⁰¹Aslan, İ. Y. , (2007) , *Rekabet Hukuku Teori Uygulama ve Mevzuat*, I. Baskı, Bursa: Ekin yayınevi , s.435-463

halkayı kendisi oluşturacak şekilde bir bütünlük sağlamasının yahut pazar önderi bir firmanın yeni ve üstün bir teknolojiyi tek başına elinde bulundurmasının ve yahut işletmenin ürettiği ürünlerin çok çeşitli olmasının, destekleyici başka unsurlarla birlikte hakim durum göstergesi olarak kabul edildiğini görmekteyiz.

Teşebbüsün hakim durumda olup olmadığı çok aşamalı bir değerlendirme neticesinde belirlenebilecektir. Bunun için de; öncelikle ilgili ürün ve coğrafi pazarın tanımlanması gereklidir. Pazarın tanımlanmasından sonra, ilgili teşebbüsün pazar payının değerlendirilmesine geçilir. Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuzun 12. paragrafında; “*Aksini gösterecek bir durum söz konusu olmadığı takdirde, ilgili teşebbüsün pazar payının %40’ın altında olmasının, hakim durumun mevcut olmadığına karine teşkil edeceği*” ifade edilmiştir. İlgili teşebbüsün pazar payının %40’ı aşması halinde sonraki aşamaya geçilerek, rakiplerinin pazar payı, pazarın genel yapısı, pazara giriş engelleri ve alıcı gücü gibi diğer kriterler baz alınarak tespit yapılacaktır.

Kurul, BP Petrolleri A.Ş.’nin, tedarikçisi olduğu Castrol marka madeni yağları, Borusan Otomotiv yetkili servisi olarak faaliyet gösteren İstanbul Otomotiv Hizmetleri İthalat İhracat San. ve Tic. A.Ş.’ye tedarik etmediği, bununla birlikte diğer tüm Borusan Otomotiv yetkili servislerine tedarik ettiği ve bu yolla 4054 sayılı Kanun’un 4. ve 6. maddelerini ihlal ettiği iddiasını değerlendirdiği 19-40/652-278nolu kararında; öncelikle BP Petrolleri A.Ş.’nin; “Türkiye” coğrafi pazarında, “otomotiv madeni yağları” ürün pazarında faaliyette bulunduğu tespitinden sonra BP Petrolleri A.Ş.’nin pazar payı incelemesine geçilmiştir.

Kurul BP’nin pazar lideri konumunda olduğunu, BP’yi sırasıyla POAŞ, SHELL ve TOTAL firmalarının izlediğini, BP’yi takip eden iki şirketin pazar paylarının nispeten BP ile yakın seyrettiğini, bu nedenle POAŞ, SHELL, TOTAL, OPET gibi uluslararası faaliyetleri bulunan rakip teşebbüslerin BP üzerinde rekabetçi baskı yaratma ihtimalinin yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bununla birlikte Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz’un (Hâkim Durum Kılavuzu) 12. Paragrafında; “*aksini gösterecek bir durum söz konusu değilse, %40’ın altında pazar payına sahip olan teşebbüslerin hâkim durumda olması ihtimalinin düşük kabul edileceği*”²⁰² ifade edilmektedir. Bu kapsamda kesin bir

²⁰²Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz (Hâkim Durum Kılavuzu) Paragraf:12 [Çevrimiçi]. Erişim adresi:<https://lexpera.com.tr> .(Erişim tarihi:20.05.2020).

hâkim durum tespiti yapılamamakla birlikte, BP'nin sektörde önemli bir pazar payına sahip olduğu ancak bu pazar payının hâkim durum yaratacak seviyesine ulaşmadığı ifade edildikten sonra pazara giriş engelleri incelemesine geçilmiştir.

Pazara giriş engelleri değerlendirmesinde; madeni yağ üretimi ve ithalatı yapılabilmesi için EPDK'dan lisans alınması gerekmektedir birlikte madeni yağ satışına ilişkin olarak herhangi bir izin ya da onayın gerekmediği, buna ek olarak pazarda herhangi bir giriş engeli bulunmadığı, ilk dolun aşamasında yağ tedarik eden otomotiv firmalarının ve uzun yıllar süre gelen ticari ilişkiler çerçevesinde önemli miktarda alımlar gerçekleştiren distribütörlerin BP karşısında alıcı gücüne sahip olduğu tespiti yapılmıştır.

EPDK 2018 Yılı Sektör Raporu verilerine göre Türkiye'de dağıtım faaliyetinde bulunan pazar payı en yüksek yedi şirket sırasıyla; “%21,78 ile Petrol Ofisi A.Ş. , %18,67 ile Opet Petrolcülük A.Ş. , %15,99 ile Shell&Turcas Petrol A.Ş. , %9,14 ile BP Petrolleri A.Ş. , %5,56 ile Total Oil Türkiye A.Ş. , %4,55 ile Aytemiz Akaryakıt Dağıtım A.Ş. , %4,02 ile TP Petrol Dağıtım A.Ş.’dir.”²⁰³ Faaliyette bulunan hiçbir dağıtım şirketi, hakim durumun tespiti için aranan %40’lık eşiği aşmadığından; 6. maddedeki hakim durumun kötüye kullanılması hükümleri dağıtım şirketleri yönünden uygulama alanı bulamayacaktır. Bu durumda; 6. madde anlamında bir rekabet ihlali yalnızca ülkedeki arama ve üretim pazarının yaklaşık %70’ine sahip Tüpraş uygulamaları bakımından söz konusu olabilecektir.

5.2.1.İlgili Pazarın Tespiti

İlgili pazarın tespiti; değerlendirmeye konu uygulamanın etkisini gösterdiği alanın sınırlarının, bu etkilerin türünün ve ilgili teşebbüslerin pazar gücünün yani bu işlemlerin yaratacağı rekabetçi endişelerin derecesinin tespiti bakımından önemlidir. Zira; kanun belirli bir mal ve hizmet piyasasındaki hakim durumun kötüye kullanılmasını yasaklamaktadır ve eylemin kötüye kullanma niteliğinde olup olmadığının doğru tespiti ilgili ürün ve coğrafi pazarın doğru tespitinden geçmektedir. İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuzda ilgili pazarın ilgili

²⁰³EPDK 2018 Yılı Sektör Raporu. Dağıtıcı firma verileri[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/5-5847/2018-yillik-sektor-raporlari> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

ürün pazarı ve coğrafi pazar olmak üzere iki yönden tanımlanacağı şeklinde bir temel ilke konulmuştur.

5.2.1.1. Ürün Pazarı

İlgili ürün pazarı, Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'da tanımlanmamış olmakla birlikte; 2002/2 Sayılı Tebliğ'in 3. maddesinin c bendindeki dolaylı tanım, 1997/1 Sayılı Tebliğ'in 4. maddesindeki ve İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuzdaki ilgili ürün pazarı tanımı Kurul'un değerlendirmelerinde yol gösterici olmuştur.

2002/2 Sayılı Tebliğ'in 3. maddesinin c bendi;

*“Ürün pazarının anlaşma konusu mal ve hizmetler ile alıcı açısından ürün özellikleri, fiyatları ve kullanım amaçları bakımından bunlarla değiştirilebilir ya da bunları ikame edebilir kabul edilen mal ve hizmetleri kapsayacağı”*²⁰⁴

ifadesiyle ilgili ürün pazarını dolaylı olarak tanımlarken, 1997/1 Sayılı Tebliğ'in 4. maddesi ilgili ürün pazarının tespitinde;

*“Tüketicinin gözünde fiyatı, kullanım amaçları ve nitelikleri bakımından aynı sayılan mal ve hizmetlerden oluşan...”*²⁰⁵

pazarın dikkate alınması gerektiğini düzenlemiştir.

Paralel bir düzeleme de İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz'da yer almaktadır. Kılavuz'a göre İlgili Ürün Pazarı;

*“alıcı açısından ürün özellikleri, fiyatları ve kullanım amaçları bakımından birbiriyle değiştirilebilir ya da birbirini ikame edebilir kabul edilen mal ve hizmetler topluluğundan oluşmaktadır.”*²⁰⁶

Kurul'un bu yöndeki yaklaşımını ise; değişik tarihlerde vermiş olduğu az sayıdaki hakim durumun kötüye kullanılması suretiyle rekabet ihlali kararından tespit

²⁰⁴ 2002/2 Sayılı Tebliğ'in 3'üncü maddesinin c bendi

²⁰⁵ 12.08.1997 tarih ve 23078 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1997/1 Sayılı Tebliğ'in 4'üncü maddesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebliğ> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

²⁰⁶ Rekabet Kurulu. İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fkilavuz%2fkilavuz5.pdf . (Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020).

etmemiz mümkündür. 19.09.2000 tarih ve 00-35/384-214 numaralı ATAŞ kararındaki ilgili ürün pazarı değerlendirmesi; Kurul'un ilk dönemdeki anlayışının tespiti bakımından önemlidir:

Bir kamu kuruluşu olan ve özelleştirme çalışmaları devam etmekte olan TÜPRAŞ ile özel sektöre ait ATAŞ rafinerileri, Türkiye'deki ham petrolü işleyen iki kuruluştur. Batman, İzmir, İzmit ve Kırıkkale'de olmak üzere dört rafinerisi bulunan TÜPRAŞ, 1995 yılı itibariyle, Türkiye'nin kurulu rafineri kapasitesinin %86'sını, ATAŞ ise %14'ünü elinde bulundurmaktadır.

Rafinaj işlemi, ham petrolün işlenerek nihai petrol ürünü haline çevrilmesinden ibarettir. Bu işlemde ilk olarak ham petrol damıtılıp değişik kaynama noktalarındaki bileşenler haline dönüştürülür. Ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen bu ara mamullerin dağılımı daha çok girdi olarak alınan ham petrolün çeşidine ve kalitesine göre belirlenir. Daha sonra bu ara mamuller, nihai ürün haline dönüştürülecekleri dönüşüm ("cracking") ünitelerine gönderilirler.

“Rafineriden çıkacak olan nihai ürünlerin miktarları ve çeşitleri, rafinerinin sahip olduğu ünitelere ve teknolojik özelliklerine bağlıdır. Rafinerinin mevcut teknolojik yapısında yenilik yapmanın hem yüksek bir maliyet oluşturması, hem de uzun bir zaman alması sebebiyle, refinaj işlemine girdi olarak kullanılan ham petrolden çıkacak hangi çeşit petrol ürününün ne miktarda üretileceği daha baştan bellidir ve sabittir. Bir petrol ürününden daha fazla üretebilmek için daha fazla ham petrolü girdi olarak kullanmak, dolayısıyla diğer petrol ürünlerinden de daha fazla üretmek gerekir. Başka bir deyişle, rafineride üretilen petrol ürünlerinin, üretim miktarları birbirine bağlı olan "joint product"lar (bağlı ürünler) olduğu söylenebilir. Bir rafineriden çıkan ürünlerin hepsinin üretimleri birbirine bağlı olduğu için bu ürünlerin tek bir ürün pazarının içinde oldukları, dolayısıyla bir rafinerinin etkili olduğu ilgili ürün pazarının, o rafineride üretilen bütün petrol ürünleri olduğunu”²⁰⁷

söylemek yerinde olacaktır.

Kararda da açıkça ifade edildiği üzere, Kurul ilk dönem kararlarında; ilgili ürün

---

²⁰⁷ Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı TÜPRAŞ - ATAŞ kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .(Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

pazarının, o rafineride üretilen bütün petrol ürünleri olduğu yönünde karar verirken; sonraki dönem kararlarında bu eğilimden vazgeçerek ürün pazarını daha dar tespit edip, teşebbüsün nispi pazar gücünü artırmak suretiyle hakim durumda kabul edilmesinin kolaylaştırmanın yolunu açmıştır. Nitekim Kurul 16.04.2002 tarih ve 02-24/244-99 nolu Tüpraş kararında;

“Perakende satışların akaryakıt istasyonlarında yapılması, büyük müşterilere satışların ise çok farklı yöntemler ve dağıtım kanalları aracılığı ile gerçekleştirilmesi nedeniyle, akaryakıt ürünleri dağıtımını büyük müşterilere yapılan satışlar ve perakende satışlar şeklinde iki pazara ayrılmıştır.

Motorin, fuel-oil, LPG vb akaryakıt ürünlerinin büyük müşterilere yapılan satışları açısından ürünlerin, fabrikalar, termik santraller, ısınma amacıyla konutlar ve ticari amaçlı kamyon filoları gibi farklı müşteri gruplarının olduğu, bu ürünler arasında talep ikamesinin bulunmadığı, ayrıca bu ürünlerin dağıtım kanallarındaki farklılık nedeniyle arz yönünden de tam bir ikamenin bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu çerçevede, akaryakıtın toptan satışlarında, akaryakıt ürünlerinin her biri ayrı ürün pazarı olarak alınmıştır.”²⁰⁸

demektedir.

Böylelikle ilgili ürün pazarının, o rafineride üretilen bütün petrol ürünleri olduğu yönündeki eğilim terk edilerek pazarın, büyük müşterilere yapılan satışlar ve perakende satışlar şeklinde ikiye ayrıldığı bir döneme girilmiştir. Son dönem kararlarında ise, bu eğilimden de vazgeçilerek; beyaz ürün-siyah ürün pazarı ayırımına gidilmeye başlandığı görülmektedir. Zira Kurul; 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 nolu Tüpraş kararında çok da gerekçelendirme gereği hissetmeden

“ürün pazarının, benzin, motorin, gaz yağı ve jet yakıtı çeşitlerinden oluşan ve motorlu taşıtlarda kullanılan beyaz ürünler ve fuel-oil, kalorifer yakıtı, asfalt çeşitlerinden oluşan ve ısınma ve izolasyon amacıyla kullanılan siyah ürünler pazarı olmak üzere ikiye ayrılacağını”²⁰⁹

ifade etmiştir.

²⁰⁸ Rekabet Kurulu'nun 16.04.2002 tarih ve 02-24/244-99 sayılı TÛPRAŞ kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

²⁰⁹ Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı TÛPRAŞ kararı

Kurul kararlarında adım adım pazarın daraltılma eğilimine gidildiği görülmektedir. Kanaatimizce de yerinde olan bu uygulama zaten %40'lık pazar payı eşiği nedeniyle istisnaen uygulanabilen 6. madde uygulamasına işlerlik kazandırılabilmesi adına faydalı olabilecektir.

5.2.1.2. Coğrafi Pazar

Rekabet Kanunu'nda Coğrafi Pazar tanımına yer verilmemiştir. Bu hususta 1997/1 Sayılı Birleşme ve Devralmalar Tebliği'nin 4. madde düzenlemesi yol gösterici mahiyettedir. 4. maddeye göre;

“ülkenin önemli bir bölümünden oluşan coğrafi pazar, teşebbüslerin, mal ve hizmetlerin arz ve talebi konusunda faaliyet gösterdikleri rekabet koşullarının yeterli derecede homojen ve özellikle rekabet koşulları komşu bölgelerden hissedilir derecede farklı olduğu için bu bölgelerden kolayca ayrılabilen bölgelerdir. Coğrafi Pazar değerlendirmesi yapılırken, özellikle ilgili mal ve hizmetlerin özellikleri ile tüketici tercihleri bakımından giriş engellerinin, ilgili bölge ile komşu bölgeler arasında teşebbüslerin pazar payları veya mal ve hizmetlerin fiyatları bakımından hissedilir bir farklılığın varlığı gibi unsurların dikkate alınacağı”²¹⁰

düzenlenmiştir. 19.09.2000 tarih ve 00-35/384-214 numaralı ATAŞ kararındaki coğrafi pazar değerlendirmesinde;

“Türkiye'deki bir rafinerinin etkili olduğu coğrafi pazarın belirlenmesinde, petrol ürünlerinin üretiminden ziyade, o rafinerinin petrol ürünlerinin dağıtımı ve pazarlanması alanındaki etkilerinin değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Petrol ürünlerinin dağıtımı incelendiğinde, rafinerilere yakın olan bölgelerde, akaryakıt istasyonlarının doğrudan rafineriden ürün temin edebildiği görülmekteyken, diğer bölgelere yapılacak olan dağıtım için akaryakıt depo ve terminalleri önem kazanmaktadır. Bu terminaller özellikle, akaryakıt talebinin yüksek olduğu sanayi bölgelerine ve nüfusun yoğun olduğu yerleşim alanlarına yakın yerlere konuşlandırılırlar. Terminallerde depolanan yakıt, daha sonra yeniden satış

²¹⁰1997/1 Sayılı Birleşme ve Devralmalar Tebliği, 4'üncü madde[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebliğ> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

yapan akaryakıt istasyonlarına ve toptan alış yapan müşterilere nakledilir. Petrol ürünlerinin rafineriden alınıp terminallere ve terminallerden de nihai satış noktalarına taşınması genellikle tankerler vasıtasıyla yapılmaktadır. Türkiye'de, akaryakıtın istasyonlara taşınma işlemi genellikle bayinin kendi araçlarıyla gerçekleştiriliyor olmakla birlikte, son zamanlarda bazı dağıtım firmalarının bu taşıma faaliyetini üstlendikleri görülmektedir. Ayrıca, akaryakıtın depolandığı terminallere farklı rafinerilerden ürün getirmek de mümkündür. Akaryakıt ürünlerinde dağıtım firmalarının ve bayilerin kar marjlarının devlet tarafından belirlendiğini de dikkate alarak, Türkiye'deki rafinaj sektörünün coğrafi pazar sınırlarının iyi çizilebilmesi için; taşıma maliyetlerinin ürün alınacak rafineri seçimini ne ölçüde etkilediği, bir rafineride üretilen ürünün ne kadarının kendi bölgesinde satıldığı ve ne kadarının başka bölgelere gönderildiği gibi hususların netleştirilmesi gerekmektedir. Türkiye çapında beş ana rafineriden (TÜPRAŞ-İzmit, Aliğa, Kırıkkale, Batman ve ATAŞ-Mersin) ya üretim yoluyla ya da ithal yoluyla elde edilen ürünün yurdun çeşitli yerlerindeki depolarda saklandıktan sonra bayilere taşınabiliyor olması ve devlet tarafından belirlenen dağıtım firmaları / bayi kar marjlarının Türkiye'deki herhangi bir rafineriden bir bayinin ürün alamaması durumunda en az ikinci bir rafineriden ikmal yapabilmesine olanak sağlayacak şekilde taşıma maliyetlerinin (navlunların) üstünde olması nedeniyle ilgili coğrafi pazar, Türkiye Cumhuriyeti sınırları olarak belirlenmiştir”²¹¹

ifadelerine yer verilmektedir.

Kararda detaylı olarak gerekçelendirildiği üzere Kurul; petrol piyasasına ilişkin vermiş olduğu kararlarında tüm ülke topraklarını ilgili coğrafi pazar olarak kabul etmektedir. İlgili ürün pazarı başlığı altında da değindiğimiz üzere ilgili pazarın geniş tanımlanması ilgili teşebbüsün nispi pazar gücünü küçültecek ve rekabet ihlali kararı vermek zorlaşacaktır. Kanaatimizce coğrafi pazarın “Türkiye Cumhuriyeti sınırları” şeklinde fazlası ile genişletmek 6. madde uygulamasını fevkalade zorlaştırmaktadır. Zira; 6. madde uygulaması için öncelikle %40'lık eşğin aşılması gerekmektedir ve bir teşebbüsün Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının tamamının dahil olduğu bir pazarın

²¹¹Rekabet Kurulu'nun 19.09.2000 tarih ve 00-35/384-214 sayılı ATAŞ kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

%40'ını elinde bulundurması çok zor gerçekleşecek bir unsurdur.

Faaliyette bulunan hiçbir dağıtım şirketinin, hakim durumun tespiti için aranan %40'lık eşiği aşmadığından; 6. maddedeki hakim durumun kötüye kullanılması hükümlerinin dağıtım şirketleri yönünden uygulama alanı bulamayacağını daha önce ifade etmiştik. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun 2018 Yılı Sektör Raporunda yer alan dağıtıcı lisans sahiplerinin yurtiçi satışları ve pazar paylarını gösterir tabloya da ilk bölümde yer verilmişti. Sektörde başı çeken Petrol Ofisi A.Ş.'nin dahi %21,78'lik payla 6. maddede aranan %40'lık eşikten çok gerilerde olduğu görülmektedir. Halbuki; ilgili ürün pazarı veya coğrafi pazar kapsamı daha dar tutulsa idi; ürün bazında veya il bazında %40'lık eşiğin aşıldığı pazarların varlığı tespit edilecek ve dağıtım lisans sahipleri bakımından uygulama alanı bulmayan 6. maddedeki Rekabet İhlali hükmünün, dağıtıcı lisansı sahipleri bakımından uygulanması mümkün olabilecektir.

5.2.2. Kötüye Kullanma Halleri

4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi, hakim durumun kötüye kullanılması hallerini birkaç örnekle saymakta, ancak hakim durumun kötüye kullanılması kavramını tanımlamamaktadır. Kavramı oluşturan unsurların dahi sayılmamış olması; eylemin kötüye kullanma olup olmadığının tespitinde uygulayıcılara büyük sorumluluk yüklemektedir. Yapılacak değerlendirme; hakim durumdaki teşebbüslerin diğer teşebbüslere göre sahip oldukları güç nedeniyle özel bir sorumluluklarının bulunduğu ve bu özel sorumluluğa aykırı hareketin rekabet ihlali doğuracağı prensibine dayanacaktır.

Değerlendirmeye konu eylemin kötüye kullanma niteliğinde olup olmadığının tespitinde uygulayıcılar bakımından en belirleyici kriter; eylemin, düzenlemeyle ulaşılmak istenen amaca aykırılık teşkil edip etmediğidir. Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un genel gerekçesinde temel amacın; "*rekabet sürecinin ya da serbest rekabetin muhafazası*" olduğu ifade edilmiştir. Etkin bir rekabet ortamının sağlanması ise; "*kaynakların etkin dağılımı ve artan ekonomik verimlilik ile birlikte daha az maliyetle daha verimli üretimin yapılmasını*"²¹² sağlanacak ve bu da başta tüketiciler olmak üzere tüm toplumun refah düzeyinin artmasına hizmet edecektir. O

²¹²4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'un Genel Gerekçesi[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr> .(Erişim tarihi:25 Mayıs 2020).

halde, gerekçede sayılan bu amaçlardan herhangi birine aykırı veya zarar verici her türlü eylem, hakim durumun kötüye kullanılması sayılarak ihlal olarak değerlendirilecektir.

Ayrıca kötüye kullanma tespiti yapılırken uygulayıcıların; Avrupa Birliği mevzuatındaki ve uygulamalarındaki değişikliklere paralel olarak hakim durumdaki teşebbüsün rakiplerinin ve müşterilerinin ekonomik özgürlüklerini koruyan şekilci bir yaklaşımdan uzaklaşarak, tüketici refahını esas alan bir yaklaşımla değerlendirme yapması şarttır. Nitekim Kötüye Kullanma Kılavuzu'nda da; "*hâkim durumdaki teşebbüslerin sahip oldukları pazar gücünün avantajından faydalanarak doğrudan ya da dolaylı olarak tüketici refahını azaltması muhtemel davranışlarda bulunmalarının*"²¹³, hakim durumun kötüye kullanma olarak tanımlanacağı ve 6. madde anlamında rekabet ihlali oluşturacağı ifade edilmektedir. Böylelikle 6. maddeyle izlenen amacın tüketici refahının artırılması olduğu açıkça kabul edilmektedir.

Kanun'un 6. maddesinde örnekleme yoluyla belirtilen kötüye kullanma hallerinin başında; hakim durumdaki teşebbüs tarafından piyasaya girişlerin engellenmesi veya rakiplerin faaliyetlerini zorlaştırmak maksadıyla bir takım eylemlerin yapılması gelmektedir. Adalet Divanı kararlarında da sık sık tartışılan bu kötüye kullanma halinin en tipik örneği; maliyetin altında satış yapılmasıdır. Hakim durumdaki teşebbüs maliyetin altındaki satışa bir süre dayanabilecektir ama bu süreçte rakipler piyasadan çekilmek zorunda kalacak ve netice itibarıyla rekabet ortamı ortadan kalkmış olacaktır. Keza; tekelden satın alma yükümlülüğü de, alıcıyı rakip mallarını almaktan men edeceğinden rakip teşebbüslerin faaliyetlerini zorlaştırmaya niteliktedir.

6. maddede örnekleme yoluyla sayılan kötüye kullanma hallerinden bir diğeri ise; Roma Anlaşması'nda da düzenleme alanı bulmuş olan ayrımcılıktır. Ayrımcılık, Anlaşma'nın 86/2 maddesinde;

"...eşit durumdaki teşebbüsler tarafından hukuki işlemlerde, hakim durumdaki teşebbüsün bu hukuki işlemlerin taraflarını, rekabet edilebilirlikleri bakımından birbirine dezavantajlı konuma getirecek şekilde farklı şartlar uygulaması olarak tanımlanmaktadır. Farklı fiyat uygulamaları yapmak, ürün satmayı veya temel

---

²¹³Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz(Hâkim Durum Kılavuzu)

kaynak faaliyetten yararlandırmayı reddetmek veya farklı koşullar ileri sürmek de ayrımcı nitelikteki faaliyetlerin başında gelmektedir.”²¹⁴

Maddenin c bendi ile;

“Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal ve hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım şartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi suretiyle ek yükümlülük koyma veya malın tekrar satışına ilişkin şartların belirlenmesine yönelik eylemler”²¹⁵

de kötüye kullanma olarak nitelendirilmektedir. Burada kullanılan ek yükümlülük ifadesini, “...alıcının almak istediği bir malın ticari ilişkisinin gereği olmayan veya alıcının istemediği veya yararının talep edilecek düzeyde olmadığı bir malla birlikte alınmasının veya teşhirin şart koşulması...” olarak tanımlanabilecektir.

Yine 6. maddenin d bendi ile; Roma Anlaşması’nda açıkça yer verilmemekle birlikte, Komisyon ve Adalet Divanı kararlarında sıkça tartışılan; “belirli bir piyasadaki hakimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticari avantajlardan yararlanarak başka bir mal ve hizmet piyasasındaki rekabet koşullarını bozmayı amaçlayan eylemler”²¹⁶ de açıkça bir kötüye kullanma hali olarak sayılmıştır.

Örnekleme yolu ile sayılan kötüye kullanma hallerinin sonuncusu maddenin e bendinde yer alan; “...tüketicinin zararına olarak üretimin, pazarlamanın ya da teknik gelişmenin kısıtlanması...”²¹⁷ halidir. Roma Anlaşması’nda da yer verilen bu kötüye kullanma halinin uygulaması esnasında rekabet hukukunun temel amacı olan rekabetin korunması ilkesi ile benddeki düzenlemenin amacı olan tüketicinin korunması ilkesinin birlikte değerlendirilmesi yerinde olacaktır.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus da;

---

²¹⁴Roma Anlaşması (05.03. 1957de imzalanarak 01.01.1958 yürürlüğe girmiştir.01.12. 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon antlaşması ile adı değişerek; “ Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma” olmuştur.) Anlaşmanın 86’inci maddesinin 2’inci fıkrası[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.dpt.gov.tr . (Erişim tarihi: 24.05.2020).

²¹⁵4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 6/c maddesi

²¹⁶4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 6/d maddesi

²¹⁷4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 6/e maddesi

“hakim durumdaki teşebbüslerin kendi iç etkinlikleri sonucu rekabette ön plana çıkmalarının hakim durumun kötüye kullanması sonucu doğurup doğurmayacağı hususudur. Kurul, hakim durumdaki teşebbüslerin, bu hakim durumlarını kendi iç etkinlikleri ile sürdürdükleri durumların Rekabet Hukuku tarafından korunacağına sektör dışı vermiş olduğu çoğu kararında yer vermiştir. Diğer taraftan, bu teşebbüslerin kendi iç etkinliklerinden bağımsız yöntemlerle bu konularını korumaya veya güçlendirmeye çalışmalarının kötüye kullanma olarak değerlendirilmesi gerekir. Bütün teşebbüslerin amacı pazarda tek ve en iyi olmaktır. Ancak teşebbüslerin bu amaçlarını etkinlikten bağımsız olan yöntemlerle rakiplerini dışlayarak gerçekleştirmeye çalışmaları rekabetten beklenen faydalarla bağdaşmadığından anılan kapsamdaki eylemler Rekabet Hukuku’nda yasaklanmıştır. Keza Kurul hakim durumdaki teşebbüsün, herhangi bir davranışı verimlilik artışına dönük değil de yalnızca rakiplerin faaliyetlerini ve piyasaya girişlerini zorlaştırma amaçlı ise”

bunun bir kötüye kullanma olduğunun varsayılacağını; söz konusu firmanın da bu varsayımı, *“uygulamalarının dışlamaya yol açmayacağını, verimlilik artışının tüketicilere nihai faydasının rekabetin engellenmesinin zararından fazla olacağını veya başka makul sebepler öne sürerek”*²¹⁸ çürütebileceğini kaydetmiştir.

Kötüye kullanma hallerini, hakim durumunun avantajını kullanarak aşırı fiyatlandırma gibi tüketicinin refahını doğrudan azaltan sömürücü davranışlarla, mal vermeyi reddetme gibi tüketicinin refahını dolaylı olarak azaltan dışlayıcı davranışlar olmak üzere iki grup olarak tasnif etmek de mümkündür

5.2.2.1. Yıkıcı Fiyatlama

Yıkıcı fiyatlama, Kötüye Kullanım Kılavuzu’nda sözleşme yapmanın reddinden sonra gelen ve rekabet hukukunun doğru bir enstrümanı olup olmadığı en çok tartışılan sömürücü nitelikte bir kötüye kullanma halidir. AB rekabet hukukunda; özellikle pazarın kısa ya da orta vadede kendisini düzeltmesinin beklendiği hallerde müdahale edilmemesi gereği kabul edilerek, ancak çok istisnai durumlarda ihlal kararı verilebilmektedir. Ülkemiz uygulamasına bakıldığında ise aşırı fiyatlama

²¹⁸Özkan, A. F. , (2013) , *Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Kötüye Kullanma Niteliğindeki Davranışlarının Değerlendirilmesine İlişkin Kılavuz Taslağının Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, ss. 311 – 350 , s. 331

eyleminin bugüne kadar sınırlı sayıda soruşturmaya konu edildiği ve Kurul yaklaşımının da; AB'yle paralel olarak aşırı fiyatlamaya ilişkin uygulamaların ancak istisnai hallerde kabulü yönündedir.

Gerek AB Komisyonu ve gerekse benzer bir yaklaşımla Rekabet Kurulu'nun yıkıcı fiyatlamaya yönünde kararlar vermektan imtina etmesine neden olan; fiyatlara müdahalenin pazara yeni giriş yapmak isteyen teşebbüsler üzerinde caydırıcı bir etki doğurabileceği,

“teşebbüslerin yatırım ve inovasyon güdüsünü azaltabileceği ve aşırı fiyatın tespitinde ve müdahale ile belirlenecek adil fiyatın oluşturulmasında hata riskinin bulunabileceği”²¹⁹ gibi kaygılar, “hakim durumdaki teşebbüsün ortalama kaçınılabilir ve uzun dönem ortalama artan maliyetlerinin esas alınması ve eş etkin rakip testinin uygulamaya başlanmasıyla giderilmiştir. Bugün, AB rekabet hukuku uygulamasında hakim görüşü oluşturan bu uygulamanın Kurul'un özellikle yeni tarihli kararlarında sıkça uygulandığı görülmektedir.”²²⁰

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer husus da; hakim durum değerlendirmesine müteakip, yıkıcı fiyatlamaya değerlendirilmesi yapılırken, fiyat maliyet karşılaştırması yapmakla yetinilmeyip, tekel ya da tekele yakın bir duruma yol açan yüksek ve geçici olmayan pazara giriş engellerinin varlığının aranıp aranmayacağı hususudur. Önceki dönem kararlarında Kurul; 09-52/1246-315 Sayılı Tüpraş kararında da ifade edildiği üzere; ...aşırı fiyatlara müdahalenin, pazarda giriş engellerinin bulunmadığı durumlarda pazara yeni girişler bakımından caydırıcı olabileceğini; bu nedenle aşırı fiyatlamaya kötüye kullanma olarak kabul edilmesi için tekel ya da tekele yakın bir duruma yol açan yüksek ve geçici olmayan pazara giriş engellerinin varlığının ya da tekel veya tekele yakın durumun halihazırda mevcut olan ya da geçmişten gelen münhasır veya özel haklardan ileri gelen bir durumun varlığının gereğini şart olarak ararken ilerleyen dönem kararlarında bu eğilimden vazgeçtiği görülmektedir.

Kurul'un Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.'nin fiyatlandırma ve sözleşmelere ilişkin

²¹⁹Rekabet Kurulu'nun 04.11.2009 tarih ve 09-52/1246-315 sayılı TÜRPAŞ – JET A-1 kararı, para. 110 [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020)

²²⁰Özkan, A. F. , (2013 , s.337)

uygulamaları yoluyla 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesini ve Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. ile Opet Petrolcülük A.Ş.'nin pazar paylaşımı ve diğer yollarla aynı Kanun'un 4. maddesini ihlal edip etmediğini değerlendirdiği 14-03/60-24 Sayılı kararında; ilgili ürün pazarı ve coğrafi pazar incelemesine müteakip hakim durum ve piyasaya giriş engelinin bulunup bulunmadığı değerlendirmesinde;

“ Dosya mevcudu bilgilere göre, 2012 yılında akaryakıt dağıtım firmaları tarafından yapılan benzin satışlarının %97,8'i, motorin satışlarının %56'sı ve siyah ürün satışlarının ise %77'si TÜPRAŞ'a ait rafinerilerden temin edilmiştir. 2005 yılında bu oranların sırasıyla %76, %65 ve %91 düzeyinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla 2005 yılından bu yana TÜPRAŞ'ın pazar paylarının dalgalanmalarla birlikte yüksek seviyelerini koruduğu anlaşılmaktadır.

İlgili pazarlarda oldukça yüksek giriş engelleri bulunmaktadır. Ortalama 5-6 milyon ton/yıl ham petrol işleme kapasitesine sahip olan bir rafineri kurulması yaklaşık 5 milyar ABD Doları gibi yüksek bir yatırım maliyeti ve faaliyete başlaması da oldukça uzun bir zaman gerektirmektedir. Bunun yanısıra batık maliyetlerin yüksekliği de vurgulanmalıdır.

Nitekim TÜPRAŞ'ın özelleştirilmesinin üzerinden geçen yaklaşık 8 yılda yeni bir rafineri faaliyete geçmediği gibi, hâlihazırda pazara girişe yönelik tek somut adım olan SOCAR Türkiye Enerji A.Ş. tarafından İzmir Aliağa'da yatırımına başlanan rafinerinin de 2018 yılından önce üretime başlaması beklenmemektedir.

Akaryakıt ürünlerinin toptan satış pazarlarında ithalat ve dağıtıcılar arası ticaret yoluyla da faaliyette bulunmak mümkün olmakla birlikte, bu kanalların TÜPRAŞ'a etkin bir alternatif oluşturmadığı anlaşılmaktadır.

...dağıtım şirketlerinin iletecekleri yıllık tahsisat taleplerine uygulanacak vade, vade farkı, prim ve iskonto gibi hususların TÜPRAŞ tarafından belirlenerek dağıtım şirketlerine bildirildiği, dağıtım şirketlerinin ise kayda değer bir pazarlık imkânının olmadığı görülmektedir.

...TÜPRAŞ tarafından arzın öngörülme yen şekilde sınırlandırılması durumunda POAŞ gibi Türkiye'nin en büyük dağıtım şirketinin dahi makul bir süre içinde alternatif temin kaynaklarına ulaşmasının mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu hususlar çerçevesinde Tüpraş'ın ilgili ürün pazarlarında hakim durumda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.”²²¹

Pazara giriş engeli ve hakim durum tespiti yapıldıktan sonra değişen teamüller çerçevesinde aşırı fiyatlamanın yeniden tanımı yapılarak iki aşamalı ekonomik değerlendirme testine geçilmiştir.

“Ekonomik değerlendirme testi; ürün maliyetinin net ve kesin olarak hesaplanabildiği durumlarda tüm üretim maliyetleri toplamı ile fiyatın karşılaştırılması ve ilgili/komşu pazarlardaki aynı veya benzer ürünlerin fiyatlarının karşılaştırılması suretiyle ürünün ekonomik değeri ile fiyatları arasındaki farkın belirlenmesi faaliyetidir.

Hakim durumdaki bir teşebbüsün fiyatının sürekli bir biçimde ve önemli ölçüde rekabetçi fiyatın üzerinde olması hali aşırı fiyatlama olarak kabul edilmektedir. Sömürücü nitelikteki davranışlar içinde yer alan ve tüketici refahında doğrudan bir kayba ve dağılım etkinsizliğine yol açan aşırı fiyatlama uygulamaları, tüketici refahı odaklı olan rekabet hukukunun alanlarından birini oluşturmaktadır.”²²²

Tüpraş'ın ; *“aşırı fiyatın pazar gücünün uygulanması sonucunda sürekli olarak rekabetçi düzeyin önemli ölçüde üzerinde belirlenen fiyat şeklindeki tanımı ve Rekabet Kurulu kararlarında hâkim durumda olan bir teşebbüsün rekabetçi şartlarda uygulayamayacağı ve sunduğu ürünün ekonomik değerinin önemli ölçüde üzerinde olan fiyatların aşırı fiyat olarak değerlendirildiği dikkate alındığında, aşırı fiyatlama ihlalinden bahsedebilmek için ortada tekel ya da tekele yakın hâkim durumda bulunan bir teşebbüsün bulunması gerektiği iddiası”²²³*

Kanun'un 6. maddesinin lafzında böyle bir şart aranmadığından bahisle

²²¹Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı, Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş. – OPET kararı, para. 23 -29

²²²Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para. 32

²²³Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para. 148

reddedilmiştir. Şu halde; “hakim durumda olan bir teşebbüsün rekabetçi şartlarda uygulayamayacağı ve sunduğu ürünün ekonomik değerinin önemli ölçüde üzerinde olan fiyat” olarak tanımlanan aşırı fiyatın tanımının da değiştiğini ve artık ihlalden bahsedebilmek için; tekel ya da tekele yakın bir hakim durumun varlığının da aranmayacağını söyleyebilmemiz mümkündür.

“Aşırı fiyata ilişkin değerlendirmede ekonomik değer testinin (EDT) esas alındığı, daha sonra geliştirilen yöntemlerin ise EDT ile çizilen temel çerçeveye dayandığı görülmektedir. İki aşamalı bir test olan EDT’nin ilk aşamasında inceleme konusu ürün/hizmetin fiyatı ile maliyeti; ikinci aşamada ise fiyat kendi içinde ya da rakip ürün fiyatları ile karşılaştırılmaktadır.

Fiyat-maliyet karşılaştırmasında, ürün maliyetleri ile fiyat arasındaki fark ve teşebbüsün ne oranda kar elde ettiği tespit edilmekte, maliyetlerin ve üzerine eklenen makul kar marjının toplamını aşan fiyatların aşırı olduğu kabul edilmektedir. Ancak maliyetlerin ve makul kar oranının sağlıklı olarak belirlenmesine ilişkin zorluklar, bu yöntem ile aşırı fiyat tespitinde eksik ve hatalı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle, aşırı fiyat tespitinde ilk aşamada ulaşılan sonuçların ikinci aşamada elde edilen bulgularla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Testin ikinci aşamasında, ürün fiyatı teşebbüsün hem kendi fiyatı (farklı coğrafi bölgeler, farklı müşteri grupları ve farklı zaman dilimlerinde uyguladığı fiyatlar) ile hem de rakip teşebbüs fiyatları ile karşılaştırılmaktadır. Bu kapsamda fiyat düzeylerinin kıyaslanması esas olmakla birlikte, kar marjlarının kıyaslanması da söz konusu olabilmektedir.”²²⁴

“TÜPRAŞ RSF’lerinin Aşırı Fiyat Niteliği Taşıyıp Taşımadığına İlişkin Değerlendirme;

Bu çerçevede öncelikle TÜPRAŞ tarafından uygulanan RSF’ler, en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa fiyat oluşumu olarak kabul edilen Platts İtalya CIF Med fiyatları ile ve ayrıca TÜPRAŞ’ın ihracat fiyatları ile karşılaştırılacaktır. Daha sonra fiyat-maliyet karşılaştırması yapılacak ancak

²²⁴Rekabet Kurulu’nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para.34-35

maliyet hesaplamasının sağlıklı bir veri sunmaması nedeniyle bu hususta kesin bir değerlendirme yapılmayarak, dosya konusu bakımından dikkat çekici olan hususlar vurgulanacaktır.

TÜPRAŞ'ın Türkiye rafinaj pazarında tek oyuncu olması, farklı coğrafi pazarlarda faaliyet gösteren rakip teşebbüslerin ise ham petrol temin kaynaklarının, lojistik koşullarının, tabi oldukları yasal düzenlemelerin farklı olması gibi nedenlerle sağlıklı sonuç vermeyeceği kanaatine ulaşılması nedeniyle rakipler/pazarlar arasında fiyat karşılaştırması veya coğrafi fiyat karşılaştırması yapılmamıştır.”²²⁵

*“TÜPRAŞ Fiyatları İle Platts İtalya CIF Med Fiyatlarının Karşılaştırılması;
TÜPRAŞ RSF'lerine ilişkin olarak 2008-2012 yıllarının tamamını kapsayacak şekilde bir aşırı fiyatlama tespiti yapmak mümkün olmamakla birlikte, özellikle 2008 yılının son üç ayında RSF'lerin Platts İtalya CIF Med fiyatlarının önemli ölçüde üzerinde olduğu görülmektedir. 11.10.2008 - 01.01.2009 tarihleri arasında ortalama RSF, ortalama Platts İtalya CIF Med fiyatlarından benzinde %14,5 ve motorinde %15 oranında daha yüksek gerçekleşmiştir.*

Bu noktada yıllık bazda yapılan karşılaştırmada en yüksek %5 civarında olan farkın 11.10.2008 - 01.01.2009 tarihleri arasında yaklaşık 3 katına çıktığı vurgulanmalıdır.

*TÜPRAŞ'ın Yurt İçi RSF'leri İle İhracat Fiyatlarının Karşılaştırılması;
TÜPRAŞ yurt içi RSF'leri ile ihracat fiyatlarının aylık ortalamalarına bakıldığında, kurşunsuz benzin RSF'lerinin her zaman ihracat fiyatlarının üzerinde gerçekleştiği; 2008'in son üç ayında ise aradaki farkın %20-30 oranına kadar çıktığı görülmektedir. Aynı karşılaştırma motorin için yapıldığında ise bazı dönemlerde ihracat fiyatları yurt içi RSF'lerin altına düşmekle birlikte, yine 2008'in son üç ayında RSF'lerin ihracat fiyatlarından yaklaşık %20 daha yüksek olduğu görülmektedir.*

TÜPRAŞ'ın RSF'leri ile Maliyetlerinin Karşılaştırılması;

---

²²⁵Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para. 66-67

Aşırı fiyat tespitine ilişkin değerlendirmede fiyat kıyaslamalarının yanısıra fiyat-maliyet analizleri yapılmaktadır. Ancak rafineri üretim teknolojilerinin ve sektörün özellikleri nedeniyle ürün bazında sağlıklı bir maliyet hesaplamasının mümkün olmaması bu hususta bir analiz yapılmasının önünde engel oluşturmaktadır. Dosya mevcudu bilgilere göre; TÜPRAŞ'ın ürün maliyetleri sadece muhasebe ve vergi amaçlı hesaplanmakta olup, gerçek maliyetleri yansıtmamaktadır. Ayrıca TÜPRAŞ yetkilileri tarafından ürün fiyatlarının maliyetlerinden bağımsız olarak uluslararası piyasada belirlendiği ve maliyetlerin fiyatlandırmaya herhangi bir etkisinin bulunmadığı, bu nedenle ürünlerin gerçek kar/zarar durumunun tespit edilemeyeceği, rafınaj sektöründe bütün olarak rafineri karlılığının dikkate alındığı, buna bağlı olarak üretim/satış optimizasyonuna gidildiği ifade edilmiştir.”²²⁶

“11.10.2008- 01.01.2009 tarihleri arasındaki yaklaşık üç aylık dönemde TÜPRAŞ tarafından uygulanan RSF'lerin EPDK tarafından uygun bulunan 22.12.2006 tarihli Akaryakıt Tavan Fiyat Tarifesine göre belirlenmediği tespiti çerçevesinde de, piyasada düzenleyici kurumun fiyatlamaya ilişkin bir regülasyonu bulunmakla birlikte, buna aykırı davranan TÜPRAŞ'ın fiyat serbestisine sahip olduğu anlaşılmaktadır.”²²⁷

Yukarıda yer verilen tespitler doğrultusunda, TÜPRAŞ'ın 11.10.2008 - 01.01.2009 tarihleri arasında aşırı fiyatlama yoluyla hâkim durumunu kötüye kullandığı ve böylelikle Kanun'un 6. maddesini ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

5.2.2.2.Sözleşme Yapmanın Reddi

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'da açıkça bir rekabet ihlali olarak düzenlenmemiş olmakla birlikte; “sözleşme yapmanın (veya mal vermenin) reddi; Türk rekabet hukukunda en fazla incelenen dışlayıcı nitelikte bir kötüye kullanılması halidir.”²²⁸

²²⁶Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para.71-73-75

²²⁷Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para.80

²²⁸Özkan, A. F. , (2013, s. 336)

“Hakim durumdaki bir teşebbüsün ürettiği mal ya da hizmetler ile sahibi olduğu maddi ya da gayri maddi işletme unsurlarını başka teşebbüslere sağlamaması veya bunların diğer teşebbüsler tarafından kullanılmasına izin vermemesi şeklinde tanımlanan sözleşme yapmanın reddi; zorunlu unsur doktrinine dayanmaktadır. Zorunlu unsur doktrini ile birbiriyle bağlantılı olan pazarlardan birisinde hakim durumda olan bir teşebbüsün, sahip olduğu imkan, tesis ve altyapı gibi bir unsurun, bağlantılı pazardaki rekabetçi yapı için vazgeçilmez olduğu ve bu unsurun alternatifinin oluşturulmasının hukuki, teknik veya ekonomik olarak mümkün olmadığı durumlarda, teşebbüse sahip olduğu bu unsuru alt pazardaki rakip teşebbüslerin kullanımına açma zorunluluğu”²²⁹

getirilmektedir.

Sözleşme serbestisi ilkesi uyarınca; hiçbir teşebbüsün başka bir teşebbüsle sözleşme yapmaya zorlanamayacağı esas olmakla birlikte; yıkıcı fiyatlama başlığı altında incelediğimiz 09-52/1246-315 Sayılı Tüpraş kararında da ifade edildiği üzere;

“hakim durumdaki teşebbüslerin sahip oldukları pazar gücünün avantajından faydalanarak gerçekleştirdikleri tüketici refahını azaltıcı nitelikteki eylemleri Kanun’la yasaklanmış olduğundan, hakim durumdaki teşebbüslerin, eylemleri ile rekabetin kısıtlanmamasına yol açmama şeklinde özel sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmektedir. Bu özel sorumluluk, hâkim durumdaki teşebbüslerin meşru ticari menfaatlerini koruma amacıyla hareket ettiklerini öne sürdükleri hallerde dahi Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) içtihatlarıyla da altı çizilen orantılılık ilkesine riayet etmelerini zorunlu kılmaktadır. Orantılılık ilkesi, meşru ticari menfaatini korumayı amaçladığını öne süren hâkim durumdaki teşebbüsün; (i) kullandığı araç ya da yöntemlerin korunmaya çalışılan menfaati makul biçimde elde edebilmek için uygun olmasını ve (ii) davranışın zorunlu olmasını gerektirmektedir. Bu gerekliliğin doğal bir yansıması, alıcılarla yapılan sözleşmelerde doğrudan ya da dolaylı olarak tüketici refahının azalması sonucunu doğurabilecek hükümlerin dikte edilmesinden kaçınılması kadar, sözleşme hükümlerinin de korunmaya çalışılan menfaate kıyasla ölçsüz bir

²²⁹Erdem, E. , (2013) , *Mal Vermeyi Red Etme Durumu Yolu ile Hakim Durumun Kötüye Kullanılması*[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/mal-vermeyi-reddetme-yoluyla-hakim-durumun-kotuye-kullanilmasi> . (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2020)

cezalandırma aracı olarak kullanılmasından imtina edilmesidir.”²³⁰

Hakim durumdaki teşebbüsün faaliyetinin, “*mal vermeyi kesme yoluyla pazarda rekabeti sınırlandırmak veya ortadan kaldırmak amacını ve/veya etkisini taşıyıp*” taşımadığının tespitinde Rekabet Kurulu’nun; Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD) kararlarına paralel bir uygulamayla belirlediği şartlar esas alınmaktadır. Bu şartlar doğrultusunda sözleşme yapmanın reddinin kötüye kullanma kabul edilebilmesi için;

“mal talebinde bulunan işletmeye uzun süreden beri mal veriliyor olması, müşterinin talebinin her zamankinden farklı olmaması ve mal vermeyi kesmek için başka bir haklı sebebin olmaması şartlarının birlikte gerçekleşmesi aranmaktadır. Ancak bir işin yürütülmesi için esaslı unsur niteliğindeki (essential facilities) mallara girişin engellenmesi halinde”²³¹;

ilk defa mal talebinde bulunuluyor olursa dahi diğer şartlar aranmaksızın reddetme eylemi kötüye kullanma kabul edilecektir. Hatta, Kurul’un sektör dışı bazı kararlarında²³² mal vermemenin kötüye kullanma kabul edilebilmesinin şartları arasında; “*zorunluluk veya vazgeçilmezlik unsuruna yer verilmediği, haklı gerekçenin olmadığı durumlarda rekabet zararı da doğuruyorsa mal vermemenin yasaklanabileceği öngörülmektedir.*”²³³ Ancak zorunluluk / vazgeçilmezlik unsuru aransın aranmasın Kurul, hakim durumdaki teşebbüsün nihai ürün ve hizmet piyasasındaki rekabeti kısıtlama amacı veya tehlikesi oluşturduğu yönünde karar verilebilmesi için müşterilerinin pazarında faaliyet gösteriyor olmasının ön şart olarak aranacağı hususunu kararlarında açıkça ifade etmektedir.

“Kurul, zorunlu unsur değerlendirmesi yaparken öncelikle, mal veya hizmet verilmeyen teşebbüs bakımından başka mevcut veya potansiyel alternatif temin kaynağı bulunup bulunmadığını inceleyecektir.” Alternatif temin kaynağı değerlendirmesinde ilk basamak alternatif yolun mümkün ve rasyonel olup olmadığı incelemesidir. Alternatif bir temin kaynağına ulaşmak mümkün ve rasyonel değilse

²³⁰ Rekabet Kurulu’nun 04.11.2009 tarih ve 09-52/1246-315 sayılı TÜPRAŞ kararı

²³¹ Aslan, İ. Y. , (2008, s.179)

²³² Rekabet Kurulu’nun 26.08.2009 tarih ve 09-39/949-236 sayılı Anadolu Cam – Solmaz Mercan kararı [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

²³³ Özkan, A. F. , (2013, s.336)

yahut aşırı derecede zor ise; ikinci basamağa geçilerek; hakim durumdaki teşebbüsün pazara girmek isteyen teşebbüse mal veya hizmet vermeyi reddetmesinin alt pazarda etkin rekabeti ortadan kaldırıp kaldırmadığı incelenecektir. Hakim durumdaki teşebbüsün alt pazardaki payı büyüdükçe ve mal vermeyi reddettiği teşebbüsle ürettiği mal ve hizmetlerin birbirini ikamesi yakınlaştıkça reddetme eyleminin etkin rekabeti ortadan kaldırma ihtimali yükselecektir. Nitekim Yıkıcı Fiyatlama başlığı altında incelediğimiz 14-03/60-24 Sayılı Tüpraş kararında;

“...Yukarıda da ifade edildiği üzere, ilgili pazarlarda TÜPRAŞ yegâne üretici olarak faaliyetini sürdürmektedir. Pazara yeni bir girişin ise en erken 2018 yılında olabileceği öngörülmektedir. Akaryakıt ürünlerinin toptan satış pazarlarında ithalat ve dağıtıcılar arası ticaret yoluyla da faaliyette bulunmak mümkün olmakla birlikte, bu kanalların TÜPRAŞ'a etkin bir alternatif oluşturmadığı anlaşılmaktadır.

Hal böyleyken, oldukça istisnai bir nitelik arz eden mevcut pazar yapısında, TÜPRAŞ'ın hem toptan satışlar bakımından rakibi, hem de müşterisi ve Türkiye'nin en büyük akaryakıt dağıtım şirketi olan POAŞ'ı dahi kısa sürede TÜPRAŞ tarafından ortaya konulan şartları kabule icbar eden bir uygulamanın doğası gereği rekabete aykırı etkilere sahip olacağı açıktır. Nitekim yukarıda da bu husus vurgulanmış ve bahse konu uygulamalar sebebiyle POAŞ ve ALPET'in, alım programlarını kendi iradeleriyle belirledikleri zaman, miktar ve koşullarda alternatif temin kaynaklarına yönlendirebilmek yerine TÜPRAŞ'a kaydırmak durumunda kaldıkları, bu durumun TÜPRAŞ'ın hâkim durumdaki teşebbüsün sahip olduğu özel sorumluluk ile bağdaşmayan dosya konusu uygulamalarının rekabet karşıtı etkilerini de ortaya koyduğu tespiti yapılmıştır.”²³⁴

Zorunlu unsur incelemesinin üçüncü aşamasında; reddetme eyleminin etkin rekabeti ortadan kaldırmak suretiyle muhtemel tüketici zararına yol açıp açmadığı incelenecektir. “Reddetmenin tüketici zararına yol açmasının muhtemel olup olmadığı değerlendirilmesinde, tüketiciler bakımından, mal vermeyi reddetmenin ilgili pazardaki olumsuz sonuçlarının”²³⁵, hakim durumdaki teşebbüse mal verme

²³⁴Rekabet Kurulu 17.01.2014 tarihli, 14-03/60-24 sayılı Türk Petrol Rafinerileri A.Ş. – OPET Petrolcülük A.Ş. kararı

²³⁵Erdem, E. , (2013)

yükümlülüğü getirilse idi; bu yükümlülüğün sebep olacağı olumsuz sonuçlardan daha fazla olup olmadığı incelenecektir.

Bu üç şartın birlikte gerçekleşmesi halinde, hakim durumun mal vermeyi kesmek için haklı sebebi de yoksa hakim durumdaki teşebbüsün mal vermeyi kesmek suretiyle hakim durumunu kötüye kullandığına, bu surette 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 6. maddesini ihlal ettiğine karar verilecektir.

5.2.2.3. Fiyat/Marj Sıkıştırması

Fiyat/Marj sıkıştırması daha ziyade üst ve alt pazarın her ikisinde birden faaliyet gösteren hakim durumdaki teşebbüsün, alt pazardaki konumunu güçlendirmek maksadıyla bu pazardaki rakiplerine faaliyetlerine sürdürebilmeleri için yeterli bir kar marjı bırakmayan bir fiyat uygulamasına gitmesi olarak tanımlanabilecektir. “AB Rehberi’nde sözleşme yapmanın reddi bağlamında değerlendirilerek bağımsız bir ihlal türü olmaktan çıkartılan fiyat/marj sıkıştırması”²³⁶, Kötüye Kullanma Kılavuzunda AB Rehberi’nden farklı bir şekilde değerlendirilerek bağımsız bir başlık olarak düzenlenmiştir. Kötüye Kullanma Kılavuzu’nda, fiyat/marj sıkıştırması;

*“dikey ilişkili pazarda faaliyet gösteren ve üst pazarda hakim durumda bulunan bir teşebbüsün üst pazar ürünü fiyatı ile alt pazar ürünü fiyatı arasındaki marjı, alt pazarda eşit derecede etkin bir rakibin dahi karlı bir şekilde kalıcı olarak ticari faaliyette bulunmasına imkan vermeyecek nitelikte belirlemesi”*²³⁷

olarak tanımlanmakta ve

“AB Rehberi’nde bulunmayan 3 madde içermektedir. Ancak fiyat/marj sıkıştırmasında Kurul’un hangi analizi yapacağı Kötüye Kullanma Kılavuzunda öngörülmüş olup, bu maddedeki koşullar yine AB rekabet hukukundan alınmıştır. Kılavuzda fiyat/marj sıkıştırmasının münferit bir kötüye kullanma olarak tanımlanması yerinde bir yaklaşım olmuştur. Zira; sözleşme yapmanın reddi yahut yıkıcı fiyatlamadan farklı olarak fiyat/marj sıkıştırmasında aslolan; üst pazardaki fiyatların aşırı ya da alt pazardaki fiyatların yıkıcı olup olmaması değil, bu iki pazar arasındaki marjın alt pazarda karlı bir şekilde faaliyet

²³⁶Özkan, A. F. , (2013, s.338)

²³⁷Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz (Hâkim Durum Kılavuzu) Para:61

göstermek için yetersiz olmasıdır.”²³⁸

Kurul’un sektöre ilişkin fiyat/marj sıkıştırması değerlendirmesi yaptığı en tipik karar 02-24/244-99 Sayılı Tüpraş kararıdır. Kurul ,

“Tüpraş’ın Batman Rafinerisi’nden yaptığı fuel-oil satışlarında ve Kırıkkale Rafinerisi’nden yaptığı nafta satışlarında nihai tüketicilere dağıtım firmalarından daha düşük fiyat uygulamasının, ayrıca Kırıkkale Rafinerisi’nden ithalat imkanına bağlı olarak, rekabete daha açık olan liman bölgelerine bu imkanın bulunmadığı bölgelere göre daha düşük fiyatla satış yapmasının; dağıtımdaki rakiplerini piyasa dışına çıkarmak ya da nihai tüketiciler arasında ayırım yapmak kastına yönelik olmadığı, keza; sınır ticareti ile LPG’ye uygulanan sübvansiyonların pazarın yapısında belirsizliğe ve dengesizliğe yol açtığı ve üretim planlamasında oluşan sıkıntıları aşmak amacıyla belirtilen faaliyetlerin yapıldığının tespiti ile bu gerekçelerin haklı ve kabul edilebilir olması nedeniyle Tüpraş’ın faaliyetlerinin 6. madde anlamında bir rekabet ihlali oluşturmayacağına”²³⁹

karar vermiştir.

5.2.2.4. Mal Alımını Kesme

Kanun’un 6. maddesinin d bendi ile; *“belirli bir piyasadaki hakimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticari avantajlardan yararlanarak başka bir mal ve hizmet piyasasındaki rekabet koşullarını bozmayı amaçlayan eylemlerin açıkça bir kötüye kullanma hali teşkil edeceği”²⁴⁰* ifade edilmektedir. Bununla birlikte maddedeki özel düzenleme olmasaydı dahi; rekabet hukuku ilkelerinin bir gereği olarak; hakim durumdaki teşebbüsün alt ve üst pazardaki rekabeti bozmamak gibi özel bir yükümlülüğünün mevcudiyetinden bahsedilebilecektir.

Dışlayıcı nitelikteki bu kötüye kullanma halinin petrol piyasasındaki en tipik örneği; akaryakıt piyasasında hakim durumda bulunan *“Tüpraş’ın Alaaddin Middle East Ltd. Şti’den yaptığı ham petrol alımını, sözleşmeyi feshetmek suretiyle durdurarak anılan şirketin faaliyetlerini zorlaştırdığı iddialarını değerlendirdiği 02-24/243-98*

²³⁸Özkan, A. F. , (2013, s.337)

²³⁹Rekabet Kurulu’nun 16.04.2002 tarih ve 02-24/244-99 sayılı TÜRPAŞ kararı

²⁴⁰4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 6’inci maddesinin d bendi

Sayıli kararidir.”²⁴¹ Kurul kararında; “Batman Rafinerisi’nin ağırlıklı olarak bölgede üretilen ham petrolü işlemekte olan bir rafineri konumunda olduğu, Türkiye’de ham petrol üretimi ve ithalatı yapan başlıca kuruluş TPAO olmakla birlikte Alaaddin, Mobil/Dorchester,Perenco gibi firmaların da faaliyet gösterdiği, TPAO’nun ürünü boru hattı aracılığıyla teslim aldığı, Batman rafinerisine satış yapıldığı zaman ise TPAO’nun sahip olduğu boru hattının kullanıldığı, bunun tek istisnasının Alaaddin Middle East Ltd. Şti olduğu, Alaaddin’in kendi araçları ile rafineri içine teslimat yaptığı” ifadelerine yer vermiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde Kurul; TÜPRAŞ’ın, rafinerinin güvenlik ihtiyaçlarını karşılama ve muayene, boşaltma, teslim işlemlerinin rafineri içerisinde kara taşıtları ile gerçekleştirilmesinin neden olduğu riskleri, bu işlemleri tahliye sistemi vasıtasıyla yaparak ortadan kaldırma amacıyla anlaşmayı feshettiği ve ALADDİN'den ham petrol alımını durdurduğu, ALADDİN'in dışında bütün alımların boru hattı ile yapıldığı dikkate alındığında, bu şirketin durumunda başka firma olmadığı, dolayısıyla farklı muamele ve ayrımcılık gibi kötüye kullanma hallerinin bulunmadığı kanaatine varmıştır. Ayrıca, feshedilen anlaşmanın sadece güvenlikle ilgili maddesinin değiştirilmesi sonucu yeniden ürün teslimatına başlandığı da tespit edilmiştir. Keza,TPAO tarafından gönderilen yazıdan; TPAO ile ALADDİN arasında 1.1.1997'de yürürlüğe giren 'Yerli Ham Petrol Satış Anlaşması' kapsamında, ALADDİN'in TPAO'ya ham petrol satışı yaptığı, bu satışların miktarının da özellikle ALADDİN ve TÜPRAŞ arasında anlaşmazlığın olduğu dönemde arttığı anlaşılmıştır.

Kurul; TÜPRAŞ'ın Aladdin Middle East Ltd. Şti. ile yaptığı Yerli Hampetrol Satış Anlaşmasını tek taraflı feshedip mal almayı kesmesi eyleminin, muayene-boşaltma-teslim işlemlerinin rafineri içerisinde kara taşıtları ile gerçekleştirilmesinin taşıdığı riskler dolayısıyla bu işlemleri tahliye sistemi vasıtasıyla yaparak söz konusu risklerin ortadan kaldırılması ve rafinerinin güvenliğinin sağlanması amacından kaynaklandığı, iş bu sebeple TÜPRAŞ'ın söz konusu eyleminin 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında bir ihlal teşkil etmediği ve soruşturma açılmasına gerek olmadığı yönünde karar vermiştir.

---

²⁴¹Rekabet Kurulu'nun 16.04.2002 tarih ve 02-24/244-99 sayılı TÜPRAŞ kararı

5.2.2.5.Bağlama Uygulamaları

Kanun'un 6. maddesinin c bendinde;

“bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal ve hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da satın alınan bir malın belirli bir fiyatın altında satılmaması gibi tekrar satış halinde alım satım şartlarına ilişkin sınırlamalar getirilmesi suretiyle ek yükümlülük koyma veya malın tekrar satışına ilişkin şartların belirlenmesine yönelik eylemler”²⁴²

de kötüye kullanma olarak sayılmıştır.

“Hâkim durumdaki bir teşebbüsün bağlayıcı bir uygulamada bulunması ya da bağlayıcı bir kayıt dayatmasınının 6. madde anlamında ihlal oluşturacağını düzenleyen hükmün amacı, hâkim durumda bulunan teşebbüs tarafından, pazarlık imkanı bulunmayan teşebbüslere karşı, ticari bağımsızlığa aykırı olacak şekilde yapılan dayatmaların önüne geçmektir. Sözleşme özgürlüğü ilkesi gereğince tüm teşebbüslerin iş yapacakları teşebbüsleri seçme özgürlükleri bulunmakla birlikte, rekabet hukukunda istisnai hallerde hâkim durumdaki teşebbüslerin sözleşme yapmayı reddetmeleri rekabeti kısıtlayıcı bir davranış olarak nitelendirilerek ilgili teşebbüse sözleşme yapma yükümlülüğü getirilebilmektedir.”²⁴³

Mal vermenin reddi, hâkim durumdaki teşebbüsün, hiçbir haklı gerekçe bulunmaksızın mal vermeyi kesmesi şeklinde doğrudan ortaya çıkabileceği gibi;

“makul olmayan ertelemeler, ürün arzının azaltılması ve makul olmayan sözleşme şartları ileri sürülmesi gibi dolaylı olarak da ortaya çıkabilmektedir. Mal vermenin hâkim durumdaki teşebbüs tarafından getirilen; belirli bir malın veya hizmetin de birlikte satın alınması gibi bir koşula bağlandığı haller ise koşullu

²⁴²4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesinin c bendi

²⁴³Erdem, E. ,(2013)

reddetme olarak nitelendirilmekte ve bağlama başlığı değerlendirilmektedir.”²⁴⁴

“Bir mal veya hizmeti hâkim durumdaki teşebbüsten satın alan müşterilerin bir başka mal veya hizmeti de aynı teşebbüsten almasının zorunlu kılınması olarak tanımlanan bağlama davranışı, iki ayrı ürün olarak kabul edilebilecek ürünlerin entegre edilmesi”²⁴⁵

yoluyla veya bağlama sözleşmeleri vasıtasıyla gerçekleştirilebilmektedir.

Hâkim durumdaki teşebbüs, bağlama yoluyla, bağlı pazardaki rakiplerinin potansiyel müşterilerinin sayısını azaltarak rakiplerinin pazar dışına çıkmasına neden olabileceği gibi; pazara girmek isteyen teşebbüsler için yeni giriş engelleri de yaratabilmektedir. Bu şekilde bağlı pazarın kapanması hem hakim durumdaki teşebbüsün bağlı pazarda daha çok kâr elde etmesini hem de bağlayan pazarda hakimiyetinin güçlenmesine sebep olacaktır.

AB rehberinin aynen alınması sonucu kılavuzda; bağlama uygulamalarında

“pazar gücüne ve pazar gücünün bağlayan ürün pazarından, bağlanan ürün pazarına aktarılmasına dayalı klasik teorilere ek olarak, tüketici zararı odaklı ve zorlama unsurunun yokluğunda iki ayrı ürün analizine yoğunlaşan modern teorilerin benimsendiği görülmektedir. Klavuzda bağlama uygulamasının 6. maddeye aykırı olması için iki koşulun varlığı aranmaktadır: “ i) bağlayan ve bağlı ürünlerin iki farklı ürün olması, ii) bağlama uygulamasının rekabet karşıtı piyasa kapamaya sebep olmasının muhtemel olması. Kurul’un geçmiş kararlarında başka koşulların da varlığı arandığı, bu bağlamda karardan karara farklılıklar bulunduğu görülse de klavuzda iki koşulun yeterli olduğu düşünülmektedir.”²⁴⁶ “Ancak AB Rehberi’nin aynen alınması sonucu, kılavuzda bağlama uygulamalarının sömürücü kötüye kullanmaya yol açacağına hiç vurgu

²⁴⁴Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Taslak Kılavuz Para:39

[Çevrimiçi]. Erişim adresi:

www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fkilavuz%2fkilavuz5.pdf. (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

²⁴⁵Erdem, E. ,(2013)

²⁴⁶Rekabet Kurulu’nun 09.12.2009 tarih ve 09-58/1405-367 sayılı TÜVTÜRK Kararı [Çevrimiçi].

Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

yapılmamış olsa da Kurul'un önceki kararlarında bağlamanın tüketicilerin sömürülmesine de yol açabileceği kabul görmüştür.”²⁴⁷

Kurul'un,

“bir ürünün satışını bir başka ürünün de TÜPRAŞ tarafından yeterli görülen miktar ve/veya oranlarda TÜPRAŞ'dan temin edilmesi şartına bağlamak ve bunun temini için arzı kısmak dâhil çeşitli uygulamalarda bulunmak yoluyla,2008 yılında Altınbaş Petrol ve Ticaret A.Ş. (ALPET)'ye, 2009 yılında ise OMV Petrol Ofisi A.Ş. (POAŞ)'ye karşı hâkim durumunu kötüye kullandığı ve böylelikle Kanun'un 6. maddesini ihlal ettiği iddiasını değerlendirdiği 14-03/60-24 Sayılı kararında;

Belgedeki ifadelerden, TÜPRAŞ'ın ALPET'i yalnızca belirli ürünleri değil, hem siyah hem de beyaz ürünleri alması yönünde 2006 yılından itibaren düzenli olarak uyardığı, ALPET'in alım programını TÜPRAŞ'ın istediği şekilde gerçekleştirmemesi üzerine de ürün tahsislerini düşürdüğü anlaşılmaktadır.

...TÜPRAŞ Şubat 2008'de ALPET'in toplam 8.090 ton'luk motorin talebine karşılık 1.626 ton; 835 ton'luk kurşunsuz benzin talebine karşılık 180 ton, 1.880 ton'luk fuel oil talebine karşılık 376 ton ve 4.350 ton'luk fuel oil no4 (kalorifer yakıtı) talebine karşılık 870 ton olmak üzere, ALPET baz talebinin yalnızca %20'si seviyelerinde tahsisat yapmıştır. Söz konusu tahsisat miktarlarının, ALPET'in 2008 yılı Ocak ayında gerçekleştirdiği fiili çekiş miktarlarının dahi altında belirlendiği dikkat çekmektedir. ALPET'in Ocak 2008'de toplam talebinin %52'si düzeyinde (motorinde %22, benzinde %75, fuel oil'de %62 ve fuel oil no4'de %98 olmak üzere) fiili çekiş oranına ulaştığı anlaşılmaktadır...

Aynı yılın Mart ve Nisan aylarında da ALPET'in talebinin yine yaklaşık %20'si seviyesinde ürün tahsisatı yapıldığı görülmektedir. TÜPRAŞ ALPET'e -Mayıs 2008 ayından itibaren kalorifer yakıtı tahsisleriniz diğer ürün çekişlerinizdeki gelişmeler paralelinde düzenlenecektir.- ifadesine yer verilen 07.04.2008 tarihli bir yazı göndermiştir...

²⁴⁷Özkan, A. F. , (2013, s.340)

...Makul bir süre içinde alternatif temin kaynağına ulaşma imkânı bulunmayan POAŞ'ın Ekim ayı ortasında bazı ürünlerde satış yapamama ve ulusal stok tutma yükümlülüklerini yerine getirememeye durumunun ortaya çıkması üzerine TÜPRAŞ'dan yapacağı kırsal motorin alımlarını artırmaya razı olduğu ve ancak bu gelişme neticesinde POAŞ'a yönelik tahsisat sınırlandırmasına son verildiği,

- Nitekim yıl sonu itibarıyla POAŞ'ın TÜPRAŞ tarafından bildirilen miktarda alım yapmak durumunda kaldığı anlaşılmaktadır.”²⁴⁸

“TÜPRAŞ'ın akaryakıt dağıtım şirketleri ile bu koşulları dayatabildiği sözleşmeler yapabilmesinin ilgili pazarlarda hakim durumda olmasından kaynaklandığı vurgulanmalıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu uygulama kapsamında dağıtım şirketlerinin tahsisat taleplerine uygulanacak vade, vade farkı, prim veya iskonto gibi hususlar TÜPRAŞ tarafından belirlenerek dağıtım şirketlerine bildirilmekte, dağıtım şirketlerinin ise kayda değer bir pazarlık imkânı bulunmamaktadır.

Hâkim durumdaki teşebbüslerin sahip oldukları pazar gücünün avantajından faydalanarak gerçekleştirdikleri tüketici refahını azaltıcı nitelikteki eylemleri Kanun tarafından yasaklanmaktadır. Bu itibarla, hâkim durumdaki teşebbüslerin, eylemleri ile rekabetin kısıtlanmasına yol açmama şeklinde özel sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmektedir. Bu özel sorumluluk, hâkim durumdaki teşebbüslerin meşru ticari menfaatlerini koruma amacıyla hareket ettiklerini öne sürdükleri hallerde dahi Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) içtihatlarıyla da altı çizilen orantılılık ilkesine riayet etmelerini zorunlu kılmaktadır.”²⁴⁹

“...TÜPRAŞ'ın yukarıda yer verilen ilgili yıllardaki üretim ve arz miktarları ile alıcıların talebine ilişkin veriler çerçevesinde, salt rafineri üretim dengelerini korumak şeklindeki bir argümanın, POAŞ ve ALPET'e yönelik yukarıda yer verilen uygulamaların objektif haklı gerekçesini teşkil edemeyeceği de açıktır.

Bahse konu uygulamalar sebebiyle gerek POAŞ gerekse ALPET, alım

²⁴⁸Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı Türkiye Petrolleri Rafinerileri A.Ş. – OPET kararı, para.109 -113

²⁴⁹Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para.116-117

programlarını kendi iradeleriyle belirledikleri zaman, miktar ve koşullarda alternatif temin kaynaklarına yönlendirebilmek yerine TÜPRAŞ'a kaydırmak durumunda kalmakta, bu durum TÜPRAŞ'ın hâkim durumdaki teşebbüsün sahip olduğu özel sorumluluk ile bağdaşmayan dosya konusu uygulamalarının rekabet karşıtı etkilerini de ortaya koymaktadır. Söz konusu uygulamanın yüksek depolama kapasitesi ve ithalat imkânı ile Türkiye'nin en büyük dağıtım şirketi olan POAŞ'ı dahi kısa sürede TÜPRAŞ'ın koyduğu şartları kabule zorladığı görülmektedir.”²⁵⁰

Kurul yaptığı değerlendirmeler neticesinde; TÜPRAŞ'ın sözleşmelere ilişkin uygulamaları yoluyla hâkim durumunu kötüye kullandığı ve Kanun'un 6. maddesini ihlal ettiği kanaatine ulaşmıştır.

5.2.3.Oligopol Piyasalarda Hakimiyet

“Birbirlerinin karar ve davranışları üzerinde etki edebilecek kadar az sayıda bulunan satıcının çok sayıda alıcı ile karşılaştığı ve firmalar arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisinin olduğu piyasa türüne oligopol piyasa adı verilir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere; oligopol piyasaları diğer piyasalardan ayıran en önemli özellik piyasada az sayıda satıcının bulunması ve satıcıların karar ve davranışlarının birbirlerinden etkileniyor olmasıdır.”²⁵¹

Satıcılar arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisinin hakim olduğu bu piyasalarda, pazar gücüne sahip teşebbüs kendi davranışlarının, pazardaki diğer teşebbüslerin davranışları üzerinde bir hayli etkili olduğunun ve her davranışının pazarda bir karşılığının olacağını farkında hareket eder.

Bu karşılıklı bağımlılık ve hassasiyet hali satıcıların aralarında bir anlaşma bulunmaksızın arzı kısıp, tekeli bir fiyat uygulamasına gitmek suretiyle rekabetten kaçınmasına da fırsat verecektir. Bu durumda teşebbüslerin ortak bir eylemle rekabetten imtina ettiklerini söyleyebilmek için aralarında bir anlaşmanın varlığı da aranmayacaktır.

Akaryakıt ürünleri dağıtım pazarına baktığımızda; altı teşebbüsün pazarın %90'ını oluşturduğu görülmektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun 2018 yılı sektör

²⁵⁰ Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 14-03/60-24 sayılı kararı, para.120-121

²⁵¹ Aslan, İ. Y. , (2008, s.174)

verilerine göre; Türkiye çapında en yaygın bayilik ağına ve depolama kapasitesine sahip olan POAŞ, pazarın % 22,40'ına , Opet Petrolcülük A.Ş. % 17,83'üne , Shell& Turcas %14,92'sine , BP Petrolleri A.Ş. %8,49'una , Aytemiz Akaryakıt A.Ş. %5,6'sına , TP Petrol Dağıtım A.Ş. %4,22'sine hakimdir. Bu veriler ışığında Türkiye'deki akaryakıt ürünleri dağıtım pazarının oligopol piyasa görünümü sergilediğini söylememiz yerinde olacaktır. Kurul'un, oligopolistik bağımlılık neticesinde paralel davranış sergilemesi halinde, pazara hakim bu 5-6 dağıtıcı teşebbüsü, "zımnî işbirliği" kapsamında birlikte hakim durumda kabul ederek; 6. madde kapsamında rekabet ihlali kararı vermesinin yolu açıktır.

Ancak Kurul kararlarına baktığımızda; akaryakıt dağıtım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüsler arasındaki paralel fiyatlama davranışının, 6. madde anlamında bir hakim durumun kötüye kullanılması teşkil edip etmediğinden ziyade, 4. Madde anlamında bir anlaşma veya uyumlu eylemden kaynaklanıp kaynaklanmadığının değerlendirildiğini ve yapılan değerlendirme neticesinde de genellikle rekabet ihlali oluşmadığı yönünde karar verildiğini görmekteyiz.

"Kurul'un akaryakıt dağıtım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin paralel fiyatlama ve bilgi değişimi yoluyla 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal edip etmediklerini değerlendirdiği 12-36/1040-328 Sayılı kararı"²⁵²nda, öncelikle ihlalin ortaya konulabilmesi için salt paralel davranışların yeterli olup olmadığı hususu tartışılmıştır.

Oligopol piyasalar, temel itibarıyla az sayıda teşebbüsün faaliyet gösterdiği, ürünün homojen, yoğunlaşma oranlarının ve giriş engellerinin genellikle yüksek, teşebbüsler arasında uzun dönemli etkileşimin bulunduğu piyasalardır. Bu tür piyasalarda faaliyet gösteren teşebbüsler, her türlü pazar davranışının rakipleri tarafından takip edildiğini ve karşılık göreceğini bilmektedirler. Oligopol piyasalarda teşebbüslerden birinin rakipleri tarafından takip edilebilmekte, benzer şekilde birinin fiyatı düşürmesi durumunda bunu genellikle rakipler tarafından yapılan fiyat indirimleri izlemektedir. Zira bu tür bir fiyat indirimi takip etmeyen teşebbüslerin pazar paylarını kaybetme riski ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle iktisadi açıdan paralel

²⁵²Rekabet Kurulu'nun 04.07.2012 tarih ve 12-36/1040-328 sayılı; Akaryakıt dağıtım sektöründe faaliyet gösteren teşebbüslerin paralel fiyatlama ve bilgi değişimi yoluyla 4054 Sayılı Kanun'un 4. maddesini ihlal edip etmediklerine ilişkin kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

davranışlar oligopol piyasalarda genellikle olağan bir durum olarak nitelendirilmektedir.

“Oligopolistik bağımlılık veya bilinçli paralellik olarak ifade edilen bu özellik oligopolistik pazarlarda faaliyet gösteren teşebbüslerin fiyatlandırma davranışlarında paralelliklerin oluşmasına neden olabilmektedir. Oligopolistik bağımlılıktan kaynaklanan paralel davranışların teşebbüsler arasındaki iletişimi gösteren bir delil olmaksızın uyumlu eylem olarak kabul edilip edilemeyeceği”²⁵³

öteden beri tartışılmakla birlikte, gerek literatürde gerekse uygulamada uyumlu eylemin ortaya çıkması için paralel fiyat hareketleri yanında rakipler arasında iletişimin varlığını gösteren ek delillerin aranması gerektiği yaygın olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı, teşebbüsler arasındaki fiyat hareketlerinin elde edilen delillerle birlikte değerlendirilmesi şarttır.

İnceleme sırasında; dağıtım şirketlerinin PETDER bünyesinde birbirleriyle bilgi paylaşımında buldukları ve söz konusu bilgi değişimini geliştirebilmeye yönelik çeşitli toplantılar yaptıkları tespit edilmiştir. Bu toplantıların yasak olan anlaşma veya uyumlu eylem yerine yasak olmayan bilinçli paralelliği teşvik etmiş olması muhtemeldir.

İnceleme neticesinde; dağıtım seviyesinde faaliyet gösteren teşebbüsler arasında TÜPRAŞ tarafından yapılan fiyat değişikliklerini izleme yönünde belirgin bir paralel fiyatlandırma eğilimi bulunduğu görülmekle birlikte, bahse konu paralel fiyatlandırma davranışının 4054 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesi anlamında bir anlaşma veya uyumlu eylemden mi kaynaklandığı yoksa mevcut durumda gerek ilgili mevzuat gerekse düzenleyici otorite uygulamaları ve PETDER bünyesinde gerçekleşen bilgi paylaşımı nedeniyle aşırı derecede şeffaflaşmış bir oligopol pazar yapısından kaynaklanan bilinçli paralelliğin bir sonucu mu olduğu konusunda yeterli bulguya ulaşılamamakla birlikte;

---

²⁵³Çelen, A. , (2003), “*Oligopolistik Pazarlarda Gözlenen Paralel Davranışların Rekabet Hukuk Açısından Değerlendirilmesi: Uyumlu Eylem ve Birlikte Hakim Durum*”, Ankara: Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi s.10

Siyah ve beyaz akaryakıt ürünleri dağıtım pazarlarının, veri bilgi değişimi anlaşmasının rekabete aykırı etki doğurmasına müsait bir oligopol pazar yapısı sergilediği ve paylaşımına konu bu bilgilerin stratejik bilgi niteliğindeki “ürün bazında aylık satış verileri” olması gibi nedenlerle,

*“PETDER bünyesinde gerçekleştirilen bilgi değişiminin, ilgili pazarlardaki stratejik belirsizliği ve tarafların bağımsız davranma güdülerini zedelemek, böylelikle rakip teşebbüsler arasında rekabetçi davranışların koordinasyonunu ve anlaşmayı kolaylaştırmak suretiyle rekabeti kısıtlayıcı etki doğurabileceğine”*²⁵⁴

karar vermiştir.

5.3. Birleşmeler Ve Devralmalar - 7. Madde

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’un gerekçesinde de ifade edildiği üzere; *“bir teşebbüsün kendi iç dinamikleri sayesinde büyüyerek çeşitli sektörlerde hakim duruma gelmesi yasaklanan bir davranış değildir.”*²⁵⁵ Bilakis ülke içindeki sermayenin yoğunlaşması ve yatırımların artması tüm ülke ekonomileri bakımından ihtiyaç duyulan ve arzulan durumlardır. Zira; küreselleşen dünyada, ülkeler arası ticari hareketin her geçen gün arttığı, gümrük duvarlarının kaldırılmaya çalışıldığı bu dönemde güçlü teşebbüslerin varlığı buldukları ülkelerin ekonomilerine de güç kazandıracaktır.

Diğer taraftan birleşme ve devralmaların piyasadaki yoğunlaşmayı arttırmak suretiyle pazardaki rekabet ortamını bozma potansiyeli barındırması nedeniyle Kanun’un 7. Maddesindeki denetime tabi tutulmaktadır.

Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun’un 7. maddesi ile;

*“Bir ya da birden fazla hakim teşebbüsün hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak birleşme ve devralmalar”*²⁵⁶

²⁵⁴ Rekabet Kurulu’nun 04.07.2012 tarih ve 12-36/1040-328 sayılı PETDER kararı [Çevrimiçi].

Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

²⁵⁵ Kayıkçı, M. S. , (2019, s.276)

²⁵⁶ 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 7’ inci madde, 1’ inci fıkra

yasaklanmaktadır.

*“Petrol piyasasındaki şirket birleşmeleri ve devralmalar, lisans devrinin yasak olduğu mevcut yasal düzen içerisinde şirketlerin ortak yapısının ve böylece lisans sahipliğinin dolaylı el değişmesine en elverişli yöntem olarak görülür. Bu nedenle petrol piyasasına ilişkin ikincil mevzuat şirket birleşmeleri için ayrıntılı hükümler içerir.”*²⁵⁷

Nitekim Kanun’un 7. maddesinin 2. fıkrası ,*“hangi tür birleşme ve devralmaların hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Kurul’a bildirilerek izin alınması gerektiğinin, Kurul’un çıkartacağı tebliğler ile belirleneceği”*²⁵⁸ düzenlemektedir.

Kanun’un 7 nci maddesi çerçevesinde, hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Rekabet Kurulu’ndan izin alınması gereken birleşme veya devralmalar ve bunların Rekabet Kurulu’na bildirilmesi usul ve esasları 1998/2, 1998/6, 2000/2 ve 2006/2 sayılı Rekabet Kurulu Tebliğleri ile Değişik, “Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ” ile düzenlenmekteyken; 01.01.2011 tarihinden itibaren 1997/1 sayılı Tebliğ yürürlükten kaldırılmış ve “2010/4 sayılı Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ” yürürlüğe girmiştir.

2010/4 Sayılı Tebliğ’in 5. maddesi ile;

“1)Kontrolde kalıcı değişiklik meydana getirecek şekilde;

a)İki veya daha fazla teşebbüsün birleşmesi ya da

*b)Bir veya daha fazla teşebbüsün tamamının ya da bir kısmının doğrudan veya dolaylı kontrolünün, hisse ya da mal varlığının satın alınmasıyla, sözleşmeyle veya diğer bir yolla bir ya da daha fazla teşebbüs veya halihazırda en az bir teşebbüsü kontrol eden bir ya da daha fazla kişi tarafından devralınmasının Kanun’un 7. maddesi anlamında birleşme veya devralma işlemi sayılacağı”*²⁵⁹

²⁵⁷Erdem, E. , (2011) , *Birleşme ve Devir Almalar İçin Yeni Kılavuz* [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/birlesme-ve-devralmalar-icin-yeni-kilavuz>. (Erişim tarihi: 25 Mayıs 2020)

²⁵⁸4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 7’inci madde, 2’inci fıkra

²⁵⁹07.10.2010 tarih ve 27722 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devir Almalar Hakkında Tebliğ’in 5’inci

hükme bağlanmıştır.

Madde incelendiğinde vasıflandırmanın kontrol değişikliği kriteri ölçü alınarak yapılacağı hususu dikkat çekmektedir. Kontrol ifadesinden ne anlaşılması gerektiği sorusunun cevabı ise Tebliğ'in 5. maddesinin 2. fıkrasında bulunmaktadır.

“Bu Tebliğ bakımından kontrol, ayrı ayrı ya da birlikte, fiilen ya da hukuken bir teşebbüs üzerinde belirleyici etki uygulama olanağını sağlayan haklar, sözleşmeler veya başka araçlarla meydana getirilebilir. Bu araçlar özellikle bir teşebbüsün malvarlığının tamamı ya da bir kısmı üzerinde mülkiyet veya işletilmeye müsait bir kullanma hakkı bir teşebbüsün organlarının oluşumunda ya da kararları üzerinde belirleyici etki sağlayan haklar veya sözleşmelerdir. Kontrol, hak sahipleri bir sözleşmeye göre hakları kullanmaya yetkili kılınmış olan veya böyle bir hak veya teşebbüsler tarafından elde edilebilir.”²⁶⁰

Ayrıca 5. maddenin 3. fıkrasında, “bağımsız bir iktisadi varlığın tüm işlevlerini kalıcı olarak yerine getirecek bir ortak girişimin oluşturulmasının da; 1. fıkranın b bendi kapsamında bir devralma işlemi kabul edileceği”²⁶¹ düzenlenmiştir.

Tebliğ'in 7. maddesinde Kurul'a bildirim zorunluluğu bakımından ciro eşikleri ise şu şekilde düzenlenmiştir;

“ a- İşlem taraflarının Türkiye ciroları toplamının 100.000.000 TL'yi ve işlem taraflarının en az ikisinin Türkiye cirolarının ayrı ayrı 30.000.000 TL'yi veya b- devralma işlemlerinde devre konu varlık ya da faaliyetin, birleşme işlemlerinde ise işlem taraflarından en az birinin Türkiye cirosunun 30.000.000 TL'yi ve diğer işlem taraflarından en az birinin dünya cirosunun 500.000.000 TL'yi aşması halinde işlemin hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Kurul'dan izin alınması şarttır.”²⁶²

“2010/4 Sayılı Tebliğ ile; belli bir yüzde üzerinden ifade edilen toplam pazar payı

---

maddesinin 1'inci fıkrası[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://mevzuat.gov.tr> .(Erişim tarihi: 25.05.2020)

²⁶⁰Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devir Almalar Hakkında Tebliğin 5'inci maddesinin 2'inci fıkrası

²⁶¹Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devir Almalar Hakkında Tebliğin 5'inci maddesinin 3'üncü fıkrası

²⁶²Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devir Almalar Hakkında Tebliğin 7'inci maddesi

ile ilgili eşikten vazgeçilerek, sadece ciro esaslı bildirim eşığının benimsendiği bir sisteme geçilmiştir. Maddedeki ilk ciro eşığı ile tarafların toplam ciroları, ikinci ciro eşığı ile tarafların münferit ciroları esas alınmakta ve böylece bir yoğunlaşma işleminin bildirim tabi olması için bu eşiklerin dikkate alınarak, her iki eşığın de aşılmış olması şartı aranmaktadır.”²⁶³

Rekabet Kurulu’nun Tebliğ’deki bu eşikleri belirlemesinin amacı ise,

“eşikler içinde kalan birleşme ve devralmaların rekabeti kısıtlama ihtimalinin yüksek olmasıdır. Bu şekilde rekabeti kısıtlama tehlikesi yüksek olan birleşme ve devralmalar, Kurul tarafından incelemeye alınmaktadır. Kurul’un bir konsantrasyona izin vermesi, o konsantrasyonun piyasada rekabeti bozucu etkisinin olmayacağı anlamına geldiğinden, bu tür hukuki işlemler de Kanun kapsamında yasak olmadıklarından geçersizlik söz konusu olmayacaktır. Buna karşılık, yapılan inceleme sonucunda birleşme veya devralmaya izin verilmemesi durumunda, o işlemin rekabeti kısıtlayıcı nitelikte olduğu, dolayısıyla Kanun’un 7. maddesi kapsamında bir ihlal olduğu anlaşılır ki, bu durumda geçersizlik yaptırımını sonuçlarını doğuracaktır.”²⁶⁴

Geçerlilik ve izin konusunda farklı görüşler bulunmaktadır;

“Konsantrasyon, ancak bir hukuki işlem sonucu ortaya çıkabileceğine göre, bu hukuki işlemin 7. maddeye aykırı olması durumunda, bunun geçersiz olup olmayacağı meselesi söz konusu olmaktadır. Kamu düzenine ilişkin olan ve niteliği itibarıyla emredici karakterdeki 7. maddenin ilk fıkrası, bu neviden bir işlemin hukuka aykırı ve yasak olduğunu belirtmiş olmakla beraber, bunun geçersizliğine ilişkin herhangi bir ifadeye yer vermemiştir. Bununla birlikte, maddenin ikinci fıkrasında, hangi tür birleşme ve devralmaların hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Kurul’a bildirilerek izin alınması gerektiğini, Kurul’un çıkaracağı tebliğlerle ilan edileceği belirtilmiş ve hukuka aykırılığın değil, fakat izin yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin yaptırımının geçersizlik olduğu öngörülmüştür. Belirtelim ki, birleşme ve devralmaların denetiminde izin sistemini benimseyen bu düzenleme karşısında, artık geçersizlik açısından önem

²⁶³Solmaz, E. , (2009) , *Yoğunlaşmaların Kontrolünde Bildirim Eşikleri*, Ankara: Rekabet Kurumu Yayınları, No:256 , s. 9-31

²⁶⁴Aksoy, N. , Yavuz, Ş. , (2009) , *Birleşme ve Devir Alma İşlemlerinde Rekabet Kurulunun Denetim Yetkisinin Hukuki Niteliği ve Sınırları*, Ankara: Rekabet dergisi, Cilt:10 (2) , ss. 7 – 27 , s.12

taşıyan; 7. maddedeki hukuka aykırılığın sonucu değil RKHK m. 7/1, izin yükümlülüğüne aykırılığın sonucudur RKHK. m. 7/2. Bu itibarla 7. maddeye tabi olan sözleşmelerin tabi olduğu geçersizlik rejimini, tamamen idari nitelikteki izin sistemi çerçevesinde incelemek icap etmektedir.”²⁶⁵

5.3.1. Birleşme Ve Devralmaların Unsurları

5.3.1.1. İki Veya Daha Fazla Teşebbüsün Birleşmesi

Küreselleşen dünyada hızla değişen pazar yapısı ve rekabet şartları teşebbüs sahiplerini yeni yollar aramaya zorlamaktadır. Birleşmeler, teşebbüslerin yeni çözüm arayışları sonucu gündeme gelmiş buluşlardan bir tanesidir. Genel olarak birleşme, iki ya da daha fazla teşebbüsün bir araya gelerek daha büyük, yeni bir organizasyon oluşturması şeklinde ifade edilmektedir.

“Günümüzde sadece gelişmekte olan ülke teşebbüsleri değil büyük ölçekli gelişmiş ülke teşebbüsleri de, yeni üretim imkanları elde etmek, yeni hammadde kaynaklarına ulaşmak, piyasa uzantılarını geliştirmek ve yeni piyasalara girmek, uluslar arası piyasalarda ayakta kalabilmek, sermaye piyasalarına girmek, diğer bir teşebbüsün sahip olduğu avantajlardan yararlanmak, portföy çeşitlemesine giderek riski yaymak gibi nedenlerle gerek ulusal gerekse uluslar arası düzeyde birleşmelere gitmektedirler.”²⁶⁶

Birleşmeler ve devralmalar neticesinde taraf teşebbüsler; daha fazla güç, kapasite artışı ve rekabet avantajı elde ederken, bu birleşme ve devralmaların uluslar arası piyasalar bazında gerçekleştirilmesi; ülke ekonomisine yabancı sermaye girişini, yeni istihdam alanlarının ortaya çıkmasını, teknoloji transferini ve ihracatın artmasını temin edecektir. *“Ancak kimi zaman birleşme ve devralmalar, pazarda yeni kapasite yaratmayıp; var olan kapasitenin el değiştirmesi ve bu surette rakip sayısının azalması ve yoğunlaşmanın artması şeklinde rekabeti azaltıcı yönde sonuçlar da doğurabilmektedir.”²⁶⁷*

Artan yoğunlaşma, fiyatların oligopol veya tekeller tarafından belirlendiği ve az

²⁶⁵ Aksoy, M. , (2004) , *Rekabetin Korunması hakkında Kanuna Aykırılığın Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları*, Rekabet Kurumu uzmanlık Tezi, Ankara: Rekabet Kurumu yayın no: 0144 , s.33

²⁶⁶ Sarıca, S. , (2008) , *ABD, AB ve Türkiye'nin Firma Birleşmelerine Yaklaşımı*, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar dergisi, Cilt:4 , ss. 51-82 , s.53

²⁶⁷ Dolmacı, N. , (2011) , *Yoğunlaşmaların Kontrolü ve Şartlı İzin*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.44-45

sayıdaki hakim teşebbüsün, tüketici menfaatlerini, piyasaları ve hatta ülke ekonomilerini yıkıcı zarara uğratabilme gücünü elinde bulundurduğu bir piyasaya yapısının oluşmasına sebep olacaktır.

5.3.1.2.Kontrolün Devralınması

2010/4 sayılı “Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ”in 5. maddesinin 1/b bendinde ;

“Bir veya daha fazla teşebbüsün tamamının ya da bir kısmının doğrudan veya dolaylı kontrolünün, hisse ya da malvarlığının satın alınmasıyla, sözleşmeyle veya diğer bir yolla bir ya da daha fazla teşebbüs veya halihazırda en az bir teşebbüsü kontrol eden bir ya da daha fazla kişi tarafından devralınması birleşme veya devralma sayılan haller”²⁶⁸

arasında yerini almaktadır.

Bu düzenlemeden hareketle; kontrolde kalıcı değişiklik meydana gelmesi kriterinin birleşme ve devralma kapsamında sayılan haller bakımından temel kriter olarak kabul edildiğini söylememiz yerinde olacaktır.Rekabet hukukunun, yoğunlaşmanın tespitinde kullandığı en temel argüman olan kontrol; işleme “*taraf olan teşebbüslerin ve bu teşebbüslerin yer aldığı pazarın yapısını etkileyen bir olgu olarak değerlendirilir.*”²⁶⁹

Kontrol mekanizmasında değişikliğe yol açmayıp sadece bir teşebbüsün malvarlığının ya da ortaklık paylarının devralınması işlemleri ise; yoğunlaşma olarak değerlendirilmeyecek ve 2010/4 sayılı Tebliğ uyarınca denetime tabi devralmalar kapsamının dışında tutulacaktır. Keza; 26.12.2002 tarih,02-81/948-393 Sayılı ve 28.04.2006 tarih, 06-31/380-97 Sayılı Kurul kararlarında Koç Grubunun kontrolünde olduğu açıkça ifade edilen Aygaz’a ait, %40’lık Opet hissesinin; “21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 Sayılı Kurul kararı”²⁷⁰ ile yine Koç Grubunun

²⁶⁸2010/4 Sayılı Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğin 5’inci maddesinin 1/b bendi[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebliğ> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

²⁶⁹Altay, S. A. , (2009) , *Anonim Ortaklıklar hukukunda Sermayeye Katımlı Ortak Girişimler* , , İstanbul: Vedat Kitapçılık, s.402

²⁷⁰Rekabet Kurulu’nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı; TÜPRAŞ’da %51 oranındaki Özelleştirme İdaresi Başkanlığına ait hissenin blok satış yöntemi ile özelleştirilmesi işlemine izin verilmesine ilişkin kararı[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020) .

kontrolünde olduğu sabit olan Tüpraş tarafından devralınması da, bir yoğunlaşma olarak kabul edilmemiştir. Zira; işlemin her iki tarafındaki teşebbüsün de Koç Grubu'nun kontrolünde olan şirketler olmaları itibariyle Tüpraş tarafından, Opet'in %40 hissesine sahip olan Aygaz'ın elindeki Opet hisselerinin devralınması sonucunda, Opet üzerindeki ortak kontrolde hiçbir değişiklik meydana gelmemiş ve dolayısıyla bir yoğunlaşma gerçekleşmemiştir.

5. maddenin 2. fıkrasında; *“kontrolün ayrı ayrı ya da birlikte, fiilen ya da hukuken bir teşebbüs üzerinde belirleyici etki uygulama olanağını sağlayan haklar, sözleşmeler veya başka araçlarla meydana getirilebileceği”*²⁷¹ düzenlenmiştir. Yani kontrol, bir teşebbüsün başka bir teşebbüsün hisselerini devralması şeklinde gerçekleşebileceği gibi iki veya daha fazla teşebbüs tarafından oluşturulan bir ortak girişim tarafından bir başka teşebbüsün hisselerinin devralınması şeklinde de gerçekleşebilecektir.

*“Bu araçlar özellikle bir teşebbüsün malvarlığının tamamı ya da bir kısmı üzerinde mülkiyet veya işletilmeye müsait bir kullanma hakkı, bir teşebbüsün organlarının oluşumunda ya da kararları üzerinde belirleyici etki sağlayan haklar veya sözleşmelerdir. Kontrol, hak sahipleri ya da bir sözleşmeye göre hakları kullanmaya yetkili kılınmış olan veya böyle bir hak ve yetkisi olmamakla birlikte fiilen bu hakları kullanma gücüne sahip olan kişiler veya teşebbüsler tarafından elde edilebilir.”*²⁷²

O halde ne surette temin edilirse edilsin

*“önceden iktisadi açıdan bağımsız bir teşebbüsün yönetimi üzerinde belirleyici etki uygulama imkanı ve iktidarının varlığı halinde kontrolün elde edildiği kabul edilecektir. Belirleyici etkiyi ise, bir teşebbüsün bir başka teşebbüsün ticari politikalarının oluşumunu kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirme imkanına sahip olması”*²⁷³

olarak tanımlamak mümkündür.

---

²⁷¹2010/4 Sayılı Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ'in 5'inci madde 2'inci fıkrası

²⁷²2010/4 Sayılı Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğin 7'inci madde 2'inci fıkrası

²⁷³Güven, P. , (2008) , *Rekabet Hukuku*, II. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, s.395

Netice itibariyle bir yoğunlaşmanın varlığından bahsedebilmek için, kullanılan araçların teşebbüslerin kontrolünde sürekli ve kalıcı el değişiklikleri ile işletme üzerinde uzun dönemli yapısal değişiklikleri meydana getirmeye elverişli olması şarttır.

5.3.2.Ortak Girişim

Ortak Girişim; birbirinden bağımsız iki veya daha çok gerçek ve/veya tüzel kişinin ortak kontrolü altında, kurucularını -yeni bir ürünü pazara sürmek, yeni üretim kapasitesine ulaşmak, yeni teknolojiler elde etmek, ...gibi- ortak ekonomik hedeflere ulaştırmak üzere, kurucularından ayrı bağımsız bir iktisadi varlık olarak kurulan , tüzel kişiliği haiz olan veya olmayan bir şirkettir.

5. maddenin 3. fıkrası , “*bağımsız bir iktisadi varlığın tüm işlevlerini kalıcı olarak yerine getirecek bir ortak girişimin oluşturulmasının da; 1. fıkranın b bendi kapsamında bir devralma işlemi kabul edileceğini*”²⁷⁴ düzenlenmiştir.

2010/4 Sayılı Tebliğ’den önce yürürlükte olan

“1997/1 Sayılı Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme Ve Devralmalar Hakkındaki Tebliğ’in 2. maddesinin c bendinde de, Birleşme ve Devralma Hallerinden biri olarak sayılan ortak girişim kavramı;

Amaçlarını gerçekleştirmek üzere işgücü ve malvarlığına sahip olacak şekilde bağımsız iktisadi bir varlık olarak ortaya çıkan ve taraflar arasındaki veya taraflarla ortak girişim arasındaki rekabeti sınırlayıcı amacı veya etkisi olmayan ortak girişimler”²⁷⁵

olarak tanımlanmaktaydı. Tanımda yer almamakla birlikte; iki ya da daha fazla teşebbüsün diğer bir teşebbüsün karar alma mekanizması üzerinde belirleyici etkiye sahip olması olarak tanımlanan ortak kontrol kriterinin, ortak girişim kavramının temel unsurlarından biri olduğunu söylememiz yerinde olacaktır. Zira; Kurul 1997/1 Sayılı Tebliğ’in yürürlükte olduğu dönemde de önüne gelen çok sayıda başvuruda ortak kontrolün bulunmadığından bahisle bir birleşme ve devralmadan bahsedilemeyeceği yönünde karar vermiştir.

²⁷⁴2010/4 Sayılı Rekabet Kurulu’ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ’in 5’inci madde 3’üncü fıkrası

²⁷⁵1997/1 Sayılı Tebliğ’in 2’inci madde

1997/1 Sayılı Tebliğ döneminde olduğu gibi, 2010/4 Sayılı Tebliğ döneminde de ortak girişimin temel unsuru olarak kabul edilen ortak kontrol kavramı, Kurul kararlarında;

*“Ortak girişimin kendisini oluşturan taraflardan bağımsız karar alabilmesi ve uygulayabilmesi için verilecek önemli kararlarda söz konusu taraflardan hiç birinin tek başına karar alma yetkisinin bulunmaması, bağımsız yeni bir iradenin ortaya çıkması gerekmektedir. Ortak kontrolün iki veya daha fazla ana şirketin ortak girişimin karar verme mekanizması üzerinde etkili olması şeklinde tanımlanması mümkündür. Bir ortak girişimde azınlık hisselerine sahip tarafların önemli kararlarda veto yetkisinin bulunması ortak kontrolün varlığına ilişkin en önemli ölçütlerindendir.”*²⁷⁶

şeklinde tanımlanmaktadır.

Ortak kontrolü, kurucu tarafların, ortaklaşa kontrol ettikleri teşebbüs üzerindeki karşılıklı ticari menfaatlerini dengelemek suretiyle “tek bir ekonomik birim” şeklinde davranmak zorunda olmaları şeklinde de tanımlamamız mümkündür.²⁷⁷

“Ortaklaşa kontrol edilen tek bir ekonomik birim” olmak ise; yönetime ilişkin stratejik kararlarda hakim teşebbüslerin ancak birbirleriyle tam olarak uzlaşmak kaydıyla hedef teşebbüs üzerinde belirleyici etki icra edebilmeleri şeklinde kendini gösterecektir.

Ancak teşebbüsler arası bir işbirliğinin, birleşme ve devralma sayılabilmesi için; kurucularının ortak kontrolü altında bulunan bağımsız bir iktisadi varlığın mevcudiyeti yeterli olmayacaktır. 2010/4 Sayılı Tebliğ’de açıkça yer verilmemiş olmakla birlikte; 1997/1 Sayılı Tebliğin 2. maddesinin c bendinde; “*Amaçlarını gerçekleştirmek üzere işgücü ve malvarlığına sahip olacak şekilde bağımsız iktisadi bir varlık olarak ortaya çıkan ve taraflar arasındaki veya taraflarla ortak girişim arasındaki rekabeti sınırlayıcı amacı veya etkisi olmayan ortak girişimler*”²⁷⁸ olarak yapılan ortak girişim tanımında yer verilen; ortaklık girişiminin taraflar arasındaki veya taraflarla ortak girişim arasında rekabeti sınırlayıcı amaç ve etkisinin olmaması

²⁷⁶ Rekabet Kurulu’nun 04.07.2001 tarih ve 24462 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan kararı [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020)

²⁷⁷Güngördü, A. , Kayar, M. A. , (2002) , “*AB Rekabet Hukuku Uygulamaları Işığında Ortak Girişimlerde Ortak Kontrolün Varlığının Belirlenmesi*”, Rekabet Dergisi, Sayı:11, s.80-104

²⁷⁸1997/1 Sayılı Tebliğin 2’ inci maddesinin c bendi

şartını da sağlaması gerekmektedir.

Ortak girişimin rekabeti sınırlayıcı amaç ve etkiye sahip olup olmadığı değerlendirmesinde Kurulun kullandığı en temel kriter ise; kurucu tarafların ortak girişimin faaliyet gösterdiği ilgili ürün pazarında aktif olup olmadığı kriteridir. Zira; kurucu tarafların ortak girişim ile aynı ürün pazarında faaliyet göstermesi rekabetçi davranışların koordinasyonu riskini kaçınılmaz kılacaktır. Ortak girişim üretim, maliyet, dağıtım, fiyatlar, pazarlama stratejileri gibi önemli bilgileri kendisini oluşturan ana teşebbüse vermek, ana teşebbüslerle işbirliği yapmak şeklinde koordineli davranışlarla rekabetin bozulmasına sebebiyet verebileceklerdir.

O halde; ortak kontrolün varlığı, fonksiyonel bağımsızlık ve rekabetçi davranışların koordinasyonunun yokluğu koşullarının bulunduğu durumlarda yoğunlaşma doğurucu bir ortak girişimin varlığından bahsedilebilecektir.

5.3.3. Yoğunlaşmaların Değerlendirilmesi

Bir birleşme ve devralmanın yoğunlaşma doğurup doğurmadığı değerlendirmesinin başlangıç noktasını “kontrolün devralınması” unsurunun varlığı teşkil ederken; bir ortak girişimin yoğunlaşma değerlendirmesinin ilk adımını, ortak girişimlerin temel ayırt edici unsuru olan “ortak kontrol” değerlendirmesi teşkil etmektedir.

Kurul, birleşme veya devralma işlemine izin verilmesi talebini içerir başvurularda, anılan kriterlerin varlığının tespitinden sonra Kanun’un 7. maddesindeki teste göre inceleme yaparak önce hakim durumun mevcudiyetini araştırarak, akabinde rekabetin kısıtlanıp kısıtlanmadığı değerlendirmesine geçecektir. İki şarttan birinin gerçekleşmesi; yoğunlaşmanın gerçekleşmesi için gerekli ve yeterli bulunmaktadır.

7246 Sayılı Kanun öncesinde bir birleşme; bir ya da birden fazla teşebbüsü hakim duruma getirmekte veya hakim durumlarını daha da güçlendirmekte ve meydana gelen bu piyasa gücü, ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabeti önemli ölçüde azaltmakta ise; Kanun’un 7. maddesine açıkça aykırılık teşkil ettiğinden, birleşmeye izin talebi Kurul tarafından reddedilmekteydi.²⁷⁹

4054 Sayılı Kanunun 7. maddesinde değişiklik yapan 7246 Sayılı Kanunun 1.

²⁷⁹4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, 7’ inci madde

maddesi ile; yoğunluk değerlendirmesinde “hakim durum testi”ne ek olarak “rekabetin önemli ölçüde azaltılması testi”nin de yapılmasının hukuki zemini oluşturulmuştur.

7. maddedeki

“Bir ya da birden fazla teşebbüsün başta hakim durum yaratılması ya da mevcut bir hakim durumun güçlendirilmesi olmak üzere ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal ve hizmet piyasasındaki etkin rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde birleşmeleri ...hukuka aykırı ve yasaktır.”

ifadelerinden, getirilen “rekabetin önemli ölçüde azaltılması ölçütü”nün “hakim durum ölçütü”nü ortadan kaldırmadığı, bilakis iki ölçütün bir arada kullanılmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Böylelikle kanun koyucu bir taraftan asıl yasaklananın birleşme ve devralma yoluyla rekabetin önemli ölçüde sınırlandırılması olduğu düzenlenirken, diğer taraftan birleşme ve devralma yoluyla hakim durum yaratılması veya güçlendirilmesinin zaten evleviyetle rekabeti sınırlayıcı etki doğuracağını hükme bağlamıştır.

Diğer yandan kanunda “etkin rekabetin önemli ölçüde azaltılması kriteri” tanımlanmadığı için vasıflandırma konusunda Kurula geniş yetkiler tanınmakla birlikte, rekabeti önemli ölçüde azaltmasına rağmen sınır limitin altında kaldığı için hakim durum testini geçen teşebbüslerin yarattığı rekabet endişeleri bertaraf edilebilecektir.

Bu surette limitin aşağısında gerçekleşmesiyle birlikte rekabeti önemli ölçüde azaltıcı riskler taşıyan birleşme ve devralmaların yarattığı endişeler giderilmeye çalışılmıştır.Hakim durum değerlendirmesinde, 6. madde çerçevesinde hakim durum tespitine dair kullanılan kriterler kullanılacaktır. 7. maddeye aykırılıktan bahsedebilmek için birleşmenin; “belirli bir piyasadaki bir veya birden fazla teşebbüsün, rakipleri ve müşterilerinden bağımsız hareket ederek fiyat, arz, üretim ve dağıtım miktarı gibi ekonomik parametreleri belirleme gücü”²⁸⁰ nü ele geçirmesine yol açmış olması şartı aranacaktır.

Hakim durum değerlendirmesinden sonra geçilen rekabetin kısıtlanıp kısıtlanmadığı

²⁸⁰Aslan, İ. Y. , (2007, s.453-463)

değerlendirmesinde; bir kısıtlama bulunmamasına rağmen hatalı bir müdahalede bulunulması yahut da rekabetin kısıtlandığı durumlarda pasif bir tutum izlenerek müdahaleden hatalı bir şekilde kaçınılması söz konusu olabilir. Denetlemede, yoğunlaşmaların olumlu etkileri dikkate alınmadan, incelenmeden yoğunlaşmaların rekabet düzeni üzerinde olumsuz etki yarattığı bakış açısıyla doğrudan izin verilmemesi yönündeki bir düzenleme serbest piyasadaki rekabet düzeninin oluşmasına ve korunmasına ne kadar zarar verecekse, aynı şekilde yoğunlaşmaların rekabete zararlı etkileri göz önüne alınmadan doğrudan izin verilmesini gerektirecek şekildeki düzenlemeler de rekabete aynı ölçüde zarar verebilecektir.

Rekabeti sınırlayıcı anlaşmalar başlığı altında; rakip olmayan teşebbüsler arasında yapılan dikey anlaşmaların, yatay anlaşmalar kadar rekabeti sınırlandırmamaları nedeniyle yatay anlaşmalar kadar sakıncalı bulunmadığını, buna mukabil; aynı pazarda faaliyet gösteren rakip teşebbüsler arasında yapılan ve genellikle fiyat tespiti veya pazar paylaşımı niteliği taşıyan yatay anlaşmaların, rekabet ortamını doğrudan kısıtlama potansiyeli barındırdığından fevkalade sakıncalı kabul edildiğini incelemiştik. Aynı şekilde birleşmelerde de birleşme taraflarının rakip olup olmaması belirleyici bir faktördür. Zira; rakip teşebbüsler arasında yapılan anlaşmalar ne kadar rekabet ortamını bozma potansiyeli barındırıyor, rakip teşebbüslerin birleşmesi de yoğunluğu arttırmak suretiyle rekabet ortamının güvenliğini, en az o kadar tehdit edecektir.

Etkin rekabetin tesisi amacıyla;

“sadece kısmi olarak rekabeti engellemekle yahut sadece işlemin gerçekleştiği pazarlardan birinde rekabetin kısıtlanması sonucu doğurmakla birlikte; bir bütün olarak tüketici refahını olumlu etkileyecek şekilde etkinlik yaratması mümkün olan yoğunlaşmalar bakımından birleşmeyi tamamen yasaklamamak, rekabet hukuku amaçlarına daha uygun ve etkin yöntemler üretmek adına değişik birleşme çözümleri geliştirilmektedir. Böylelikle 7. madde hükmü ile rekabetin bozulması sonucunu doğuracak nitelikteki yoğunlaşmalar yasaklanmakla birlikte;“taahhüt mekanizması yahut şartlı izin yöntemi ile uygulanan tedbirler neticesinde yoğunlaşmanın etkin rekabeti kısıtlayıcı yönleri giderilerek işleme izin

verilebilmektedir.”²⁸¹

Nitekim, 2010/4 sayılı Tebliğ’in 14. maddesinin 1. fıkrasındaki

“Teşebbüsler, Kanun’un 7. maddesi kapsamında ortaya çıkabilecek rekabet sorunlarının giderilmesi amacıyla, birleşme ve devralmaya ilişkin taahhüt verebilirler. Teşebbüsler tarafından verilen taahhütler, rekabetçi sorunları tamamen ortadan kaldırıcı nitelikte olmalıdır”²⁸²

düzenlemeyle taahhüt mekanizması yasal zemine oturtulmuştur.

“Taahhüdün konusunu ise; esas itibariyle rekabet sorunları ortaya çıkardığı düşünülen ve rekabet otoritesinin inceleme konusunu oluşturan eylemlerden sakınılması teşkil etmektedir...Taahhüt mekanizmasında rekabet hukuku amaçlarını üst norm olarak kabul eden Kurul; işlemi rekabet kurallarına aykırı hale getiren unsurları tespit edecek ve bu unsurlar iyileştirildiği takdirde işlemin yaşama şansı varsa kabiliyeti ölçüsünde muhatap teşebbüse gerekli bildirimde bulunacak ve muhatap teşebbüs de işlemi iyileştirme yolunda kullanabileceği imkanları Kurul’a taahhütte bulunmak suretiyle geri bildirecektir.”²⁸³

Şartlı izin yöntemi ise; normal şartlarda yoğunlaşma sonucu doğacak olan rekabet hukuku kaygılarını;

“belirli bir iş kolunun ayrılması, bir işletmenin veya mal varlığının satılması gibi yapısal nitelikte ya da lisans anlaşması yapma, alt yapıyı rakiplerin erişimine açma, belirli bir süre fiyatları yükseltmeme gibi davranışsal nitelikteki tedbirlerle ıslah ettikten sonra işlemin ilgili pazar üzerindeki sonuçlarını serbest bırakan bir mekanizma ile, Kurul’un uygun gördüğü değişikliklerden sonra işlemin hayata geçirilebilmesine imkan sağlamaktadır.”²⁸⁴

Her ne kadar kimi yazarlar tarafından, “Yoğunlaşmalarda şartlı izin verilebileceğine ilişkin RKHK’da açık bir yetki bulunmadığı ve Tebliğe bu yönde bir hüküm konmasının da durumu değiştirmeyeceği, Kanun’da öngörülme bir yetkinin

²⁸¹Dolmacı, N. , (2011, s.106)

²⁸²2010/4 Sayılı Tebliğ’in 14’üncü maddenin 1’inci fıkrası

²⁸³Dolmacı, N. , (2011, s.108)

²⁸⁴Gürkaynak, G. , İnkiler, B. , Yeniaras, A. G. , (2009) , Yoğunlaşmaların Kontrolünde Taahhüt ve Koşullu İzin Yaklaşımları , Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu 7 , ss. 175 – 228 , s.178

idarenin düzenleyici işlemiyle meydana getirilemeyeceği”²⁸⁵ ayrıca taraflarının verdikleri bir taahhüt olmaksızın şartlı izin verilmesinin; “taraflara gereğinden çok şart koşulması, hukuken ya da fiilen imkansızın istenilmesi gibi birtakım sakıncalar doğurabileceği, üstelik taahhüdün bulunmamasının, bunun nasıl uygulanacağına yönelik detaylı bilginin de olmamasına sebebiyet vereceği”²⁸⁶ şeklinde eleştiriler yapılmaktaysa da biz bu eleştirilere katılmıyoruz. Zira; RKHK’da “Kurul tarafından birleşme ve devralma işlemlerine şartlı izin verilebileceği” şeklinde açık bir hüküm bulunmama ile birlikte; Kanun’un 20. maddesindeki; “Mal ve hizmet piyasalarının serbest ve sağlıklı bir rekabet ortamı içinde teşekkülünün ve gelişmesinin temini”²⁸⁷ şeklindeki çerçeve düzenlemenin “şartlı izin verme yetkisi”ni de muhteva eder şekilde yorumlamak yerinde olacaktır.

Bu sakıncaları bertaraf edilmesi adına, nihai karar öncesi Kurul tarafından

*“işlemin yol açacağı sorunların taraflara bildirilip, taraflara gerekli değişiklikleri yapmak için fırsat verildiği ya da bu değişiklikleri yapmayı taahhüt etmelerinin istendiği ve gerektiğinde işlemin bozucu şarta bağlandığı bir yöntemle hukuki belirsizliğin, taraflar ve üçüncü kişiler açısından ekonomik belirsizliğin ve risklerin büyük ölçüde ortadan kaldırılması yönteminin”*²⁸⁸

tercih edilmesi yerinde olacaktır.

Şartlı izin yöntemi ile Kurul;

*“birleşme veya devralma sonucunda ortaya çıkması muhtemel rekabet sorunlarını bertaraf etmeye yönelik onayladıkları önlemlerin alınmış olması şartına bağlı olarak izin verebilmekte ve bu yolla birleşme veya devralma işleminin tamamen yasaklanarak gerçekleşmemesinden ve teşebbüslerin fayda sağlayacakları hiçbir sonuç doğmamasından yasaklanması gereken bir birleşme veya devralma işlemine belirli ölçüler içinde gerçekleşme imkanı sağlanabilmektedir.”*²⁸⁹

²⁸⁵Bulatoğlu, H. , (2004) , *Rekabet Kurulu Kararlarının Yargısal Denetimi*, Ankara: Rekabet Kurumu yayın No:0163 , s. 34

²⁸⁶Şenyücel, O. , (2009) , *AT Komisyonunun Yoğunlaşmalarla İlgili Yeni Duyurusu Işığında Türkiye Açısından Çıkarımlar*, Ankara: Rekabet Dergisi, sayı:38, ss. 97 -114 , s. 113

²⁸⁷4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun’un 20’ inci madde

²⁸⁸Aksoy, N. ,Bulatoğlu, H. ,YAVUZ, Ş. , (2006) , *Rekabet Hukukunda Muafiyet ve Birleşme/Devralma Kararlarının Şarta Bağlanması*, Ankara: Rekabet Dergisi, Sayı: 25, ss. 4 - 29 , s.

25

²⁸⁹Gürkaynak, G. ,İkiler, B. ,Yeniaras, A. G. , (2009, s.174)

Aşağıda Koç-Shell Ortak Girişim Grubu tarafından devralınmasına, “İzmir Rafinerisi’nde yer alan LPG ithaline yönelik tesislerin, PROTOKOL çerçevesinde yürütülen uygulamaya ilave olarak, 3 yıl boyunca dağıtım şirketlerinin doğrudan ithalat yapabilmelerine de olanak tanıyacak şekilde kullanıma açılması”²⁹⁰ koşuluna bağlı olarak izin verilen TÜPRAŞ kararı incelenecektir.

Tüpraş Kararı

Petrol piyasasında lisans devrinin yasak olması nedeniyle, lisans sahipliğinin dolaylı el değişmesinin en elverişli yöntemi olan şirket birleşmeleri ve devralmalarına sıkça rastlanmaktadır. Bu noktada “20 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren 60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname” ile kurulup, “18 Haziran 1984 tarihinde yayınlanan 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname” ile TPAO’nun bağlı ortaklığı haline getirilen, 80’lerin sonuna doğru ise bağlı ortaklık statüsünden çıkartılarak, 2006 yılında özelleştirilen TÜPRAŞ’ın %51 oranındaki Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’na ait hissenin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi işlemine izin verilmesi talebine ilişkin verilen 05-71/981-270 Kurul kararı üzerinde durmamız yerinde olacaktır.

RKHK’da özelleştirme yoluyla yapılacak devralmaların denetlenmesine ilişkin ayrı bir hüküm bulunmamasıyla birlikte

“1998/4 sayılı Özelleştirme Yoluyla Devralmaların Hukuki Geçerlilik Kazanabilmeleri İçin Rekabet Kurulu’na Yapılacak Ön Bildirimlerde ve İzin Başvurularında Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ’in 3. Maddesindeki; bu Tebliğ kapsamındaki özelleştirme yolu ile devralma işlemlerinde; özelleştirilecek teşebbüs ya da mal veya hizmet üretimine yönelik birimin ilgili ürün piyasasındaki pazar payının % 20’yi veya cirosunun 20 trilyon Türk Lirasını aşması ya da bu eşikler aşılmassa bile özelleştirilecek teşebbüsün hukuki veya fiili imtiyazlara sahip olması halinde, ihale şartlarının kamuoyuna duyurulmasından önce, Rekabet Kurumuna ön bildirimde bulunularak, ilgili pazarda böyle bir özelleştirmenin ne gibi sonuçlar doğuracağı, özelleştirilecek teşebbüsün varsa sahip olduğu hukuki veya fiili imtiyazların özelleştirme sonrası

²⁹⁰ Rekabet Kurulu’nun 21.10.2005 tarih , 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020)

durumunun ne olacağı hususlarının değerlendirileceği ve bu konularda ihale şartları belgesinin hazırlığına esas olacak Rekabet Kurulu görüşünün alınması zorunludur.”²⁹¹

düzenlemesi, özelleştirme yolu ile yapılan devralmaların denetlenmesi yoğunlaşmaların kontrolüne imkan vermektedir. Özelleştirme sürecinde,

“ihale işlemlerine başlanmadan önce kamu kurumlarının ilgili pazarlarda sahip olduğu hakim durumun, özelleştirme sonrası durum ve bu dönemde hakim durumun rekabet üzerine etkilerine ilişkin Rekabet Kurulu’nun görüşünün alınması, ihale sonrasında devralma işleminin Rekabet Kurulu’nun iznini gerektirmesi”²⁹²;

özelleştirilen kuruluşların faaliyet gösterdikleri pazarın daha rekabetçi bir yapıya kavuşturularak, ekonomik etkinliğin artırılması amacına hizmet etmesi gereken özelleştirme işleminin amacına hasıl olması için lüzumlu argümanlardır.

“% 51 hissesi Özelleştirme İdaresi Başkanlığı’na , % 3,2 hissesi Templeton Asset Management Ltd.’ne , %1’er hissesi Grantham, Mayo , Van Otterloo LLC’ye ve Alliance Capital Management ve %49 hissesi dağınık olarak başkaca teşebbüslere ait olan Tüpraş’ın ; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı hisselerinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesine ilişkin olarak, “1998/4 sayılı *Özelleştirme Yoluyla Devralmaların Hukuki Geçerlilik Kazanabilmeleri İçin Rekabet Kurumu’na Yapılacak Ön Bildirimlerde ve İzin Başvurularında Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ*” in 4. maddesi uyarınca görüşü talep edilen Rekabet Kurulu yapmış olduğu incelemede;

“-İşlemin TÜPRAŞ’ın kontrolünde değişikliğe yol açması nedeniyle 4054 sayılı Kanun’un 7. maddesi ve 1997/1 sayılı Tebliğ’in 2. maddesi kapsamında bir devralma olduğu,

-Tarafların toplam ciro ve pazar payları itibarıyla ilgili Tebliğlerde yer verilen

²⁹¹ 12.09.1998 tarih ve 23461 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 1998/4 Sayılı *Özelleştirme Yoluyla Devralmaların Hukuki Geçerlilik Kazanabilmeleri İçin Rekabet Kurulu’na Yapılacak Ön Bildirimlerde ve İzin Başvurularında Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ’in 3’üncü maddesi*

²⁹² Sancaktar, O. , (2006) , *Özelleştirmenin Kamu Hukuk-Özel Hukuk Ayırımına Etkileri ve Bu Bağlamda Güncel Özelleştirme Tartışmalarındaki Başlıca Görüşler*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:8 , Sayı:1 , ss. 241- 270 , s.246

eşiklerin aşıldığı ve bu nedenle işlemin Rekabet Kurulu'nun iznine tabi olduğu,

-TÜPRAŞ'ın, Koç-Shell Ortak Girişim Grubu tarafından devralınmasının, TÜPRAŞ'ın rafınaj pazarındaki mevcut hakim durumunu güçlendireceği, ancak bu durumun, İzmir Rafinerisi'nde yer alan LPG ithaline yönelik tesislerin, PROTOKOL çerçevesinde yürütülen uygulamaya ilave olarak, 3 yıl boyunca dağıtım şirketlerinin doğrudan ithalat yapabilmelerine de olanak tanıyacak şekilde kullanıma açılması halinde, rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğurmayacağı ve bu koşulla işleme izin verilebileceği,

-Rafınaj dışındaki ilgili ürün pazarları bakımından, alıcıların hiçbirinin Türkiye'de herhangi bir faaliyetleri bulunmaması nedeniyle, bu pazarlar bakımından herhangi bir yoğunlaşma ihtimali olmadığı yönündeki ön inceleme değerlendirmesinden sonra; ilgili pazar incelemesine geçmiştir.

Kurul ilgili ürün pazarı değerlendirmesi yaparken; bir petrol ürününün üretim miktarını artırmak için girdi olarak kullanılan ham petrol miktarını da arttırmak gerekeceği, bunun da diğer petrol ürünlerinden de daha fazla üretilmesi sonucunu doğuracağı, bu şekilde rafineride üretilen ürünlerin üretim miktarları birbirine bağlı olduğundan bunların bağlı ürünler olarak ele alınması gerektiği ve bu çerçevede ilgili ürün pazarının, tüm nihai petrol ürünlerini kapsayacak şekilde değerlendirilmesi gerektiği yaklaşımı ile ilgili ürün pazarını (rafınaj pazarı) olarak tespit etmiştir. Bununla birlikte, akaryakıt ürünlerine ilişkin dağıtım pazarının, bu dosya bakımından etkilenen pazarlar olarak ele alınmasının da uygun olacağı vurgulandıktan sonra;

- Benzin, motorin ve otogaz içerecek şekilde, (akaryakıt ve otogaz istasyonlarında satılan kara taşıtı yakıtları) dağıtımı,

-Kalorifer yakıtı, fuel oil no:6, doğalgaz, dökme LPG, doğalgaz ve kömürden oluşan hane ve işyeri yakıtları dağıtımı,

-Jet yakıtı dağıtımı,

-Gazyağı dağıtımı,

-Light wax dağıtımı,

-Madeni yağ dağıtım pazarlarını²⁹³

²⁹³Rekabet Kurulu'nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı

da etkilenen pazarlar olarak belirlemiştir.

İlgili pazar ve coğrafi pazar tespiti yaptıktan sonra Kurul pazar yapısı ve hakim durum değerlendirmesine geçmiştir. 2004 yılı Türkiye Petrol Ürünü Üretimi, Tüketimi , İhracatı ve İthalatı verilerini inceleyen Kurul, rafinaj pazarı, LPG pazarı ve diğer akaryakıt ürünleri pazarına ilişkin sırayla şu tespitleri yapmıştır;

Rafinaj pazarı değerlendirmesinde;

“Türkiye nihai ürün bazında net ithalatçı durumundadır. 2004 yılında Türkiye'nin toplam petrol ürünleri ithalatı başta LPG, motorin, benzin, fuel oil ve nafta olmak üzere 10 milyon ton civarında gerçekleşmiştir. TÜPRAŞ, 7,61 milyon ton'luk motorin üretimi ile 10,95 milyon ton olan ülke ihtiyacının %69,5'ini ve yine 0,75 milyon ton olan LPG üretimi ile 3,52 milyon ton olan ülke ihtiyacının %21,3'ünü karşılayabilmiştir...Dolayısıyla, LPG ve motorin bakımından yurt içi üretimin talebi karşılamadığı dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra, genel olarak petrol ürünlerine ilişkin arz miktarı tüketimi karşılamamakla birlikte, başta benzin ve fuel oil olmak üzere belirli bazı ürünlerde net ihracat görülmektedir.

...İthalat ve ihracatın net etkisi dikkate alındığında, tüm akaryakıt ürünlerini kapsayacak şekilde TÜPRAŞ'ın sahip olduğu pazar payının %70,1 olduğu tespit edilmiştir. Pazar payı azalma eğiliminde olmakla birlikte, halihazırda TÜPRAŞ'ın rafinaj pazarı bakımından hakim durumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

LPG pazarı değerlendirmesinde;

TÜPRAŞ'ın üretimi talebin küçük bir bölümünü karşılaması nedeniyle yurtiçi LPG tüketiminin büyük bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır...3.522 bin ton olarak ifade edilen Türkiye toplam LPG tüketiminin büyük bölümü ithalatla karşılanmakta ve sadece 749 Kt'si yurtiçinde üretilmektedir. Bu veriler çerçevesinde TÜPRAŞ'ın gerek LPG satış gerekse ithalat miktarlarında son senelerde bir düşüş gözlenmektedir. Bu durum, LPG dağıtım şirketlerinin kendi ithalat altyapılarını kurarak ithalata başlamalarının sonucudur. 2004 yılı sonu itibarıyla TÜPRAŞ, Türkiye LPG tüketiminin %20,4'ünü üretmiş ve ithalatla birlikte %45,6'sını tedarik etmiştir. LPG dağıtım pazarında ise 50'nin üzerinde teşebbüs faaliyet göstermekte olup bunların büyük bir bölümü TÜPRAŞ'tan veya ithalatçı şirketlerden aldıkları LPG'yi pazarlamaktadırlar...

Diğer akaryakıt ürünleri pazarı değerlendirmesinde;

Türkiye akaryakıt ürünleri dağıtım pazarlarının lider teşebbüsü Poaş'tır. Poaş'la birlikte sektörün önde gelen firmaları, dünya çapında dikey bütünleşik yapıya sahip olan Bp ve Shell, ayrıca Total, Turcas ve son yıllarda artan pazar payı ve ithalata yönelik yatırımlarıyla dikkat çeken Opet'dir. Son yıllara kadar bazı yerli firmalarla birlikte sektörde faaliyet gösteren dağıtım şirketlerinin sayısı 10 ile 12 arasında değişmekte iken, özellikle 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun ardından yeni dağıtıcı lisansları verilmiş ve dağıtım şirketi sayısı artmıştır. ATAŞ'ın da rafinaj faaliyetlerine son vermesiyle Türkiye akaryakıt dağıtım firmalarının ürün tedarikinde TÜPRAŞ dışındaki tek alternatifleri ithalattır. Bu nedenle akaryakıt dağıtımında bazı teşebbüslerin rekabet stratejilerini ithalata dönük olarak oluşturdukları ...”²⁹⁴

tespiti yapılmıştır. Ardından 7. madde değerlendirmesine geçen Kurul;

“Özelleştirmeye ilişkin ihalede en yüksek teklif sahibi, Koç-Shell ortaklığı olmuştur. Koç-Shell ortaklığının diğer teklif sahipleri yanında ayırt edici özelliği, bu ortaklığı oluşturan tarafların, ilgili ürün pazarları ve etkilenen pazarlar içinde faaliyetlerinin olması, dolayısıyla devir işleminin dikey ve yatay entegrasyona yol açmasıdır.

Koç-Shell Ortak Girişim Grubu, ihalenin kazanılması halinde, hisseleri satın almak için sermayesinin en az %51'ine sahip olacağı bir anonim şirket kuracaktır. Özelleştirme süreci kapsamında ortak girişim grubunun hukuki çerçevesi, tarafların aralarında imzaladıkları 26 Ağustos 2005 tarihli Ortak Girişim Beyannamesi, Ortak Girişim Anlaşması, Teknik Servis Anlaşması, Ham Petrol Tedarik Anlaşması ve İhracat Anlaşması ile çizilmiştir. Ortak Girişim Anlaşması'nın tarafları;Koç Holding A.Ş., Aygaz A.Ş., OPET Petrolcülük A.Ş ile Shell Shell Overseas Investment B.V., The Shell Company of Turkey Limited şirketleridir.

Bu anlaşma çerçevesinde, Koç ve Shell'in müştereken kuracağı teşebbüsün KSOĞ sermayesinin %90'ına Koç ve %10'una Shell tarafından sahip olunması hedeflenmektedir. Kurulacak olan bu teşebbüs esas itibarıyla ortak kontrole sahip

²⁹⁴Rekabet Kurulu'nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı

olmayacak; Koç'un, KSOG üzerinde tam kontrolü bulunacaktır. TÜPRAŞ'ın hisselerine sahip olması ve TÜPRAŞ'ı yönetmesi için kurulacak olan KSOG'deki tarafların Koç ve Shell hak, görev ve mükellefiyetleri, Ortak Girişim Anlaşması ve Hissedarlar Anlaşması'nda belirtilen hüküm ve şartlara göre yürütülecektir.

Ortak Girişim Anlaşması'na göre;

-KSOG üzerinde Koç tam kontrole sahip olacak, Shell ise Azınlık Hakları'na sahip olacaktır.

-KSOG'nin Yönetim Kurulu 5 üyeden oluşacak, bunlardan 4'ü Koç tarafından tayin edilecektir.

-Azınlık Menfaati, KSOG'nin hisselerinin %5'ine doğrudan veya dolaylı olarak Shell tarafından sahip olunması anlamına gelecektir.

-Shell Azınlık Menfaati'ne sahip olduğu sürece hem KSOG hem de TÜPRAŞ'ın yönetim kurulunda en az 1 üye ile temsil edilecektir.

-Shell KSOG'de Azınlık Menfaati'ne sahip olduğu sürece Koç, Shell'in onayı olmaksızın temettü politikasını değiştiremeyecektir.

-Shell KSOG'de Azınlık Menfaati'ne sahip olduğu sürece Koç, KSOG'nin ve TÜPRAŞ'ın işlerinin niteliğinde değişiklik yapamayacaktır.

-KSOG ve TÜPRAŞ büyük hissedar Koç tarafından yönetilecek, bununla birlikte TÜPRAŞ'ın bütün üst yönetiminin seçilmesi konusunda önceden Shell'e danışılacaktır.”²⁹⁵

“Bu anlaşmalarla oluşturulan yapı çerçevesinde, KSOG'nin ve dolayısıyla TÜPRAŞ'ın devir işleminden sonra Koç'un tam kontrolü altında olacağı, Shell'in ise kontrol hakkının bulunmayıp, TÜPRAŞ'da yatırımcı olarak yer aldığı; dolayısıyla, anlaşma (Ortak Girişim Anlaşması) adını taşımakla birlikte, 1997/1 sayılı Tebliğ'in 2. maddesi anlamında bir ortak girişimin söz konusu olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle, Koç- Shell ortaklığının TÜPRAŞ'ı alması sürecinde, Kanun'un 7. maddesi kapsamında yapılacak değerlendirmelerde, konunun Koç- TÜPRAŞ bütünleşmesi olarak ele alınması gerekmektedir. Bu çerçevede, yukarıda

²⁹⁵ Rekabet Kurulu'nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı, para. 700 – 740

sözü edilen hizmet ve tedarik anlaşmaları da TÜPRAŞ ve Shell ya da devir sonrasındaki haliyle Koç ve Shell arasındaki dikey sözleşmeler olup, burada yapılacak yoğunlaşma değerlendirmesiyle doğrudan bağlantısı bulunmamaktadır.

İhale sürecinde oluşturulan konsorsiyumda ve devir işlemini gerçekleştirmek için kurulacak şirkette KSOĞ OPET ve AYGAZ'ın da hisseleri bulunmaktadır. TÜPRAŞ'ın dağıtım pazarlarında faaliyeti bulunmamaktadır. Dolayısıyla devir işlemini dağıtım pazarlarında yatay anlamda bir yoğunlaşma doğurmayacağı açıktır. Bu firmalar söz konusu devralma işlemi kapsamında etkilenen pazarlar olan akaryakıt ve LPG ürünleri dağıtım pazarlarında faaliyetlerini sürdürmekte olup, ithalat faaliyetleri nedeniyle TÜPRAŞ'a rafinaj pazarında rakip durumdadırlar.

Rafinajda, ATAS'ın rafinaj faaliyetlerine son vermesinden sonra pazar yapısı tamamen TÜPRAŞ'ın üretimi ile gerek rafinerilerin gerekse dağıtım firmalarının gerçekleştirdiği petrol ürünleri ithalatına dayanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'ye yurt dışından petrol ürünleri tedariki noktasında OPET ve AYGAZ'ın payı %20,9 iken, bu oran Türkiye tüketiminin yaklaşık %9'una tekabül etmektedir.

Bu durumda, Kanun'un 7. maddesi kapsamında yapılacak değerlendirmede, söz konusu devir işleminin rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak şekilde bir sonuç doğurup doğurmayacağına bakılması gerekmektedir.

Akaryakıt ürünleri dağıtım bakımından, siyah ve beyaz ürünlerdeki 2004 yılı pazar payı verilerine göre OPET, beyaz ürünlerde 4. siyah ürünlerde ise 2. en büyük pazar payıyla dağıtım pazarının en büyük aktörü olan POAŞ karşısında rakip konumdadır.

Türkiye'nin coğrafi olarak petrol ürünleri ithal imkanları açısından elverişli bir konumda olduğu tespitinden de hareketle; TÜPRAŞ ile OPET'in bütünleşmesinin akaryakıt ürünlerinin tedarikine ilişkin rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğurmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu durumda, TÜPRAŞ'ın, pazar lideri konumunda olmayan ancak pazar payını artırma çabası içinde olan OPET ile dikey bütünleşmesi, özellikle beyaz ürünler bakımından, POAŞ, SHELL ve BP gibi büyük dağıtım şirketleri karşısında

rekabetçi bir görünüm arz etmektedir.”²⁹⁶

“Dolayısıyla, doğrudan ilgili ürün pazarı içinde yer alması da, akaryakıt ürünleri dağıtım pazarının yapısı dikkate alındığında; işlem neticesinde OPET’in, dikey bütünleşik yapı dolayısıyla daha da güçlenmiş bir hale gelmesi nedeniyle; devir işlemi, dağıtım pazarı bakımından olumlu bir dolaylı etki de yaratacaktır.

Bununla birlikte, son yıllarda LPG dağıtım şirketlerinin doğrudan ithalata yönelmesi, TÜPRAŞ’ın LPG ithalat miktarlarında düşüşe sebep olmuştur... birlikte ele alındığında, TÜPRAŞ ve AYGAZ Türkiye’ye yapılan toplam LPG ithalatının %58’ini gerçekleştirmektedir. TÜPRAŞ’ın üretimi de hesaba katılarak, 2004 yılında Türkiye piyasasına yapılan LPG tedarikine bakıldığında ise bu oran %65’e gelmektedir.

Bu durumda, her ne kadar LPG Piyasası Kanunu’nda eşitler arasında ayrımcılık yapılmaması hükmüne yer verilmiş olsa da, devralan tarafın dağıtımda %32 pay ile pazar lideri olan ve toplam ithalatın %31’ini gerçekleştiren AYGAZ olması dikkate alındığında, TÜPRAŞ tarafından üretilen ve ithal edilen LPG diğer dağıtım şirketleri bakımından önemini korumaktadır.

Değerlendirmelerini yaptıktan sonra; TÜPRAŞ’ın, Koç-Shell Ortak Girişim Grubu tarafından devralınmasının, TÜPRAŞ’ın rafinaj pazarındaki mevcut hakim durumunu güçlendireceği, ancak bu durumun, (İzmir Rafinerisi’nde yer alan LPG ithaline yönelik tesislerin, PROTOKOL çerçevesinde yürütülen uygulamaya ilave olarak, 3 yıl boyunca dağıtım şirketlerinin doğrudan ithalat yapabilmelerine de olanak tanıyacak şekilde kullanıma açılması halinde), rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğurmayacağına ve bu koşulla işleme izin verilmesinde sakınca bulunmadığına karar vermiştir.”²⁹⁷

Ancak karar, karşı oy gerekçesinde; anlaşma metinleri ve öngörülen koşullarla uyumadığı ve çeliştiği kadar, Rekabet Hukuku ilkelerine ve Kurul kararlarına da ters düştüğü ve muafiyet incelemesi yönüyle de gerekçelendirilmediği ve eksiklikler

²⁹⁶Rekabet Kurulu’nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı, para: 770-780-810-820-850 -860

²⁹⁷Rekabet Kurulu’nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı, para. 880-910-930

içerdiği için eleştirilmiştir. Zira Kurul, pazar değerlendirmesi neticesinde;“rafınaj pazarı” nı ilgili ürün pazarı, “dağıtım pazarı”nı da etkilenen pazar olarak belirledikten sonra, kurulacak ortak girişim şirketinde KSOG hisseleri bulunan OPET ve AYGAZ’ın faaliyette bulunduğu dağıtım pazarında, TÜPRAŞ’ın faaliyeti bulunmaması nedeniyle “devir işleminin dağıtım pazarlarında yatay anlamda bir yoğunlaşma doğurmayacağı” ancak; “OPET ve AYGAZ’ın ithalat faaliyetleri nedeniyle rafınaj pazarında TÜPRAŞ’a rakip durumunda olduklarını ve bu nedenle TÜPRAŞ’ın, Koç-Shell Ortak Girişim Grubu tarafından devralınmasının, TÜPRAŞ’ın rafınaj pazarındaki mevcut hakim durumunu güçlendireceği, ancak bu durumun, rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğurmayacağı” yönünde karar vermiştir.

Öncelikle hakim durum değerlendirmesi yapılırken rafınaj pazarı, dağıtım pazarı ve LPG pazarları ayrı ayrı değerlendirilmiş olmasına rağmen; birleşmenin rekabeti azaltıp azaltmayacağı değerlendirmesinde, rafınaj-ithalat-dağıtım sınıflandırması yapıp, tutarlı bir şekilde yorumlanmaksızın tespit yapılmış olması kanaatimizce de yerinde olmamıştır. Sırf Türkiye’nin coğrafi olarak petrol ürünleri ithal imkanları açısından elverişli bir konumda olması; yani pazardaki diğer teşebbüsler için ithalat yolunun açık olması , “bütünleşmesinin, akaryakıt tedarikine ilişkin rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucu doğurmayacağı” yönünde karar verilmesi için yeterli bir neden olarak görülmemelidir. Kanaatimizce; doğru bir tespit yapılabilmesi için ithalatta yatay, dağıtım ve rafınaj pazarlarında ise dikey bütünleşme meydana getiren birleşmenin, her pazara olan etkisinin bütün boyutlarıyla değerlendirilmesi daha uygun olurdu.

İkinci olarak, Kurul anlaşma çerçevesinde, Koç ve Shell’in müştereken kuracağı ortak girişimin sermayesinin %90’nın Koç’a , %10’unun ise Shell’e ait olmasının hedeflendiğini belirttikten sonra,

“kurulacak teşebbüsün esas itibariyle ortak kontrole sahip olmayacağı” “Koç’un KSOG üzerinde tam kontrolünün bulunacağı” , “Koç-Shell ortak girişiminin sadece adının ortak girişim olacağı” ve “ortak girişimin unsurlarından olan ortak kontrolün bulunmaması halinde de, 7.madde anlamında bir birleşmeden de bahsedilemeyeceği”

ifadelerine yer vermiştir.

Bu yaklaşımla Kurul, anlaşmayı 7. Madde değil, 4. madde kapsamında değerlendirerek, 5 inci maddedeki şartları taşıdığından bahisle, muafiyet tanınabileceği sonucuna varmıştır. Bu bağlamda, Shell ile işbirliğine girilmesinin

“ekonomik ve teknik gelişme sağlayıp sağlamayacağı, tüketiciyi olumlu etkileyip etkilemeyeceği, koordinasyon riski içeren bir anlaşma olmasına rağmen, ilgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kaldırıp kaldırmayacağı, rekabetin zorunlu olandan fazla sınırlanıp sınırlanmayacağı”

hususları ayrıntılı incelenmeden, genel bir değerlendirmeye vermiş olduğu muafiyet kararının yerindeliği de tartışmalıdır.

Bununla birlikte karşı oy gerekçesinde ;

“KSOG’un Yönetim Kurulunun 5 üyeden oluşacağı, dört üyenin Koç tarafından, bir üyenin ise Shell tarafından atanacağı, sermayenin %5’ine sahip olduğu sürece, Shell’in onayı olmaksızın:

-Temettü politikasının değiştirilemeyeceği,

-KSOG’nin ve TÜPRAŞ’ın işlerinin niteliğinin değiştirilemeyeceği,

-Tüm üst yönetimin seçilmesi ve atanmasında Shell’e danışılacağı, belirtilen bu üç yetkinin ise; ortak girişimlerde ortak kontrole yol açan önemli veto yetkilerinden olduğu”²⁹⁸,

bu nedenle hukuki açıdan ortak kontrolün kabul edilmemesinin yerinde olmadığı ifadelerine yer verilmişse de, biz bu düşünceye katılmıyoruz. Zira tek başına kontrol, bir teşebbüsün diğer bir teşebbüs üzerinde çoğunluk hissesini ve oy haklarını elde etmesiyle kazanılacaktır. Yani %51 hisse dahi tek başına kontrol için kafidir. O halde yukarıda sayılan önemli veto yetkileri, Koç’un KSOG üzerinde tam kontrolünün bulunacağı gerçeğini değiştirmeyecektir.

Kurulun, anlaşmayı 7. madde değil, 4. madde kapsamında değerlendirerek, muafiyet tanıma kararına katılmamakla birlikte ortak girişimin şartlarının karşılanmadığından

²⁹⁸ Rekabet Kurulu’nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı TÜPRAŞ kararı karşı oy gerekçesi

bahisle 7. maddenin uygulama alanının bulunmadığı yönündeki kararını yerinde buluyoruz.

BÖLÜM 6 : SONUÇ

Bugün medeniyetin ulaştığı noktayı borçlu olduğumuz enerji, modern dünyanın vazgeçilmez unsurudur. Bu modern yaşamın devamı için temel gereksinim olan küresel enerji ihtiyacının karşılanmasında %34,2 ile, ülke içi enerji ihtiyacının karşılanmasında ise %30,5 ile petrol başı çekmektedir. Alternatif enerji kaynaklarına ilişkin araştırma, geliştirme faaliyetlerine her gün bir yenisi eklenmekle birlikte önümüzdeki on yıllarda da petrolün sektördeki liderliği kaptırmayacağı muhakkaktır.

Çevre coğrafyası dünya toplam petrol rezervlerinin 2/3sini barındırmasına rağmen ülkemiz; komşu ülkeler gibi bir petrol zenginliğine sahip değildir. Petrolde dışa bağımlılığı %92 olan ülkemizde kıt kaynakların en verimli ve kamu yararı gözetilecek şekilde değerlendirilmesi enerji politikamızın temel prensibi olmalıdır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de, alt ve üst faaliyet alanları ile birlikte değerlendirildiğinde; ekonomilerin en büyük paya sahip pazarını teşkil eden petrol; aynı zamanda sanayinin de en temel girdisidir. 70'li yılların sonuna kadar Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı bünyesinde Tüpraş Rafinerileri, dağıtım ve pazarlamada POAŞ, boru hattı taşımacılığında BOTAŞ, petrokimya şirketi PETKİM, gübre fabrikası İGSAŞ, deniz tanker taşımacılığında DİTAŞ ve LPG dolum ve dağıtımını yürüten İPRAGAZ' ın da bulunduğu entegre bir yapıyla faaliyet göstermiştir.

80'lerin başından itibaren yeni ekonomik modelin uygulanması adına kamunun ekonomideki varlığı zayıflatılarak, yerli ve yabancı sermayeye yer açma faaliyetlerine hız verilmiştir.80'li yılların yarısından itibaren entegre yapının gelir getiren parçaları TÜPRAŞ, POAŞ, DİTAŞ, PETKİM, İGSAŞ özelleştirme kapsamına alınarak, bağlı ortaklık statüsünden çıkartılmıştır.2000 yılında POAŞ'ın , 2004 yılında İGSAŞ'ın , 2006 yılında TÜPRAŞ'ın ve 2008 yılında PETKİM'in özelleştirilmesiyle dikey entegre yapının bileşenleri ortadan kaldırılmıştır. Böylelikle downstream adı verilen rafinaj, petrokimya, boru hatlarıyla ham petrol taşımacılığı, pazarlama-dağıtım gibi riski az, karı yüksek alanlar TPAO'nun faaliyet konusu olmaktan tamamen çıkartılıp, bu alana özel sektörün girişi sağlanırken, TPAO'nunfaaliyet alanı upstream adı verilen arama, sondaj ve üretim gibi pahalı ve yüksek riskli faaliyetler ile sınırlandırılmıştır.

Yeni ekonomik modelin hayata geçirilmesi adına gerçekleştirilen yapısal

değişikliklere paralel çıkartılan ve upstream faaliyet alanını düzenleyen 11.06.2013 tarihli 6491 Sayılı Türk Petrol Kanunu'nda amaç; *“Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak çıkartılmasının temini olarak belirlenirken, downstream faaliyetleri düzenleyen 20.12.2003 tarihli 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun gerekçesinde; tüketicinin ve piyasa taraflarının çıkar ve beklentileri ile kamu politikalarının ilkelerinin ortak paydada buluşturulması”* Kanunun temel hedefi olarak gösterilmektedir.

Keza; Rekabet Otoritesi de, fiyat sıkıştırması iddiası ile önüne gelen çok sayıda başvuruda; bir petrol ürünün satış fiyatında meydana gelen 1 kuruş'luk bir değişimin bile ekonomide ve hane halkı tüketim harcaması içinde petrol fiyatlarına bağlı olarak sürekli artış eğiliminde olan ulaşım kaleminde ne denli tahrip edici bir maliyet artışına sebep olduğu tespitini ön plana çıkartmak suretiyle, kanunun gerekçesinde sayılan tüketici yararının gözetilmesi kriterinin aslolduğunu yinelemiştir.

Petrol piyasasında süreç içerisinde gerçekleştirilen liberalleşme niteliğinde bu yapısal ve yasal değişikliklere gerekçe olarak; başta tüketici çıkarının gözetilerek rekabet ortamının etkin kılınması yani; tüketici refahının artırılmasının temini gösterilmekteyse de, geçen süre içerisinde değişikliklerin amaca hasıl olmadığı yahut aslında amaçlanan nihai hedefin tüketici refahının gözetilmesi olmadığı görülmüştür. Zira; tüketici refahının artırılmasının en somut görünümü fiyatların düşmesidir. Halbuki özelleştirme faaliyetlerine hız verildiği ve POAŞ'ın özelleştirildiği 2000 yılında yurtiçi akaryakıt fiyat ortalaması 0.95 dolar iken, tüketici ve piyasa taraflarının çıkar ve beklentileri ile kamu politikalarının ilkelerinin ortak paydada buluşturulmasının nihai hedef olarak gösterildiği, 5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun çıkartıldığı 2003 yılında ise ortalama 1.20 dolara yükselmiştir. Özelleştirmelerin tamamlandığı 2008 yılında ise ortalama 2.15 dolar seviyelerine ulaşmıştır.

Petrol fiyatlarını oluşturan en temel değişkenin; ülke para biriminin dolar karşısındaki değeri olduğuna petrol fiyatları başlığı altında değinmiştik. Zira 5015 Sayılı Kanun'da tanımlandığı üzere yurt içi ham petrol fiyatları; en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa oluşumu olan Akdeniz ürün fiyatları ile dolar satış kurunun çarpımı ile elde edilen rakama diğer kalemlerin eklenmesi ile elde edilmektedir. Türk lirasının dolar karşısında değer kaybetmesi, ülke içinde petrol fiyatlarının da

yükselmesine sebep olacaktır. Bununla birlikte tüketici refahını doğrudan zarara uğratan petrol ve petrol ürünlerindeki fiyat artışının asıl nedeni ise akaryakıt ürünleri üzerinden alınan Özel Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisidir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu 2018 Yılı Sektör Raporu verileri 2018 yılı yurtiçi benzin türleri ortalama nihai fiyatının %50,78'lik kısmının vergi, %39,31'lik kısmın ürün maliyeti, %9,91'lik kısmının ise piyasada faaliyet gösteren şirketlerin brüt kar marjı ve gelir payından oluştuğunu göstermektedir. Yani akaryakıt almak için tüketicinin harcadığı her 100 liranın yarısından fazlası doğrudan vergilerle devletin kasasına girmektedir.

Son 40 yıldır adım adım faaliyet alanlarından uzaklaştırılarak, upstream faaliyet alanları ayırık kalmak üzere yalnızca faaliyeti denetleyen ve vergilendiren konumuna çekilen devletin akaryakıt üzerinden litre başına aldığı ÖTV son 15 yılda iki kat artış göstermiştir. 2003 yılında benzinden alınan ÖTV litre başına ortalama 1,00 TL seviyelerinde iken, on yıl içinde litre başına 2,15 TL seviyelerine yükseltilmiştir. Mart 2020 itibariyle litre başına 2,52 TL'ye yükselen ÖTV ile benzindeki vergi payı %69'a ulaşmıştır.

Özelleştirme rüzgarlarının estiği 2000'li yılların başında elindeki 1 dolar ile 1 litre benzin alabilen tüketici bugün Türk lirasının dolar karşısındaki değer kaybı bir tarafa elindeki bir dolarla ancak 0,82 litre benzin alabilmekte ve ödediği her 100 TL'nin 69 TL'sini vergiler teşkil etmektedir. Tüm bu sayısal değerlendirmeler dolar para cinsi üzerinden yapılmakla birlikte, değerlendirmelerin dolar karşısında her geçen gün değer kaybeden Türk parası cinsi üzerinden yapılması halinde tüketici refahının nedeni zarar gördüğü daha net görülecektir. Zira; 2000'li yılların başında 0,59 TL olan benzinin litre fiyatı 2019'da 7,05 TL'ye yükselmiştir.

Şu halde son 40 yıldır tüketicinin ve piyasa taraflarının çıkar ve beklentileri ile kamu politikalarının ilkelerinin ortak paydada buluşturulması önceliği ile gerçekleştirilen yapısal ve yasal değişikliklerin hedefine ulaşmadığını rahatlıkla söylememiz mümkündür.

Tüm bu tespitlere ek olarak Kurul'un, pazarda rekabet ihlali yahut birleşme/devralmaya izin verilmesi talebinin reddi yönünde vermiş olduğu kararlara da sık rastlanmadığı tespiti yapılmıştır. Kurul rekabet ihlalinin varlığını çok sıkı şartlara bağlamakta ve ihlal kararı vermekten imtina etmektedir. Kurul'un sergilemekte

olduğu eğilim, piyasa aktörlerini RKHK 4. madde anlamında; “rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası” yatay ve dikey anlaşmalar yapma, 5. madde anlamında; “Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde veya bir bölümünde, bir mal ve hizmet piyasasındaki hakim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanma” yahut 7. madde anlamında; “Bir ya da birden fazla hakim teşebbüsün hakim durum yaratmaya veya hakim durumlarını daha da güçlendirmeye yönelik olarak , ülkenin bütünü yahut bir kısmında herhangi bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabetin önemli ölçüde azaltılması sonucunu doğuracak birleşme ve devralmalar” yapma yönünde cesaretlendirmektedir.

Halbuki bugün petrol piyasasının en temel sıkıntısı pazarın her geçen gün biraz daha oligopol bir yapıya kayma eğiliminde olmasıdır. İlk 4 firmanın piyasanın çoğunluğunu oluşturduğu petrol piyasası her ne kadar rekabetçi bir görünüm sergilemekte ise de; özellikle benzin türlerinde faaliyet göstermekte olan bu firmaların yoğunlaşma indeksleri ortanın üstündedir. Bu oligopol piyasa yapısı içerisindeki firmaların birbirleriyle iş birliğine girmesi olasıdır ve böyle bir işbirliği, firmaların piyasada rekabet yaratmadan en yüksek karı sağlayacakları fiyat ve üretim miktarı çerçevesinde pozisyon almaları, zamanla tek bir firmaymış gibi hareket ederek ve en nihayetinde kartel oluşturmaları tehdidi barındırmaktadır. Bu noktada Rekabet Otoritesine, gerek ihlal değerlendirmesi yaparken, gerekse birleşme ve devralma izin taleplerini değerlendirirken, piyasada rekabetin etkin kılınması ve olası tehditlerin bertaraf edilmesi anlamında büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Bugün bulunulan noktada artık downstream faaliyetlerin devletin faaliyet alanına geri alınmasından bahsetmek çok ütöpik olacaktır. Bununla birlikte Türkiye Petrolleri Anonim ortaklığına ait araç ve ekipmanların 2017 Bakanlar Kurulu kararı ile Turkish Petroleum Internatinol Company(TPIC)’ye devredilmesine müteakip tartışılmaya başlanılan ve ulusal güvenliği ve milli menfaatleri tehdit eder nitelikteki TPAO’nun özelleştirilmesi fikrinden vazgeçilmesi hayati önem arz etmektedir.

Ayrıca; hem piyasalarda rekabetin etkin kılınması ve bu surette tüketici refahının korunması ve hem de ülke ekonomisinde güvenilirliğin temini açısından Rekabet Otoritesinin de kartelleşme riski barındıran her türlü anlaşma, davranış, kötüye

kullanma ve birleşme-devralma işlemlerine izin verme değerlendirmelerinde tüm bu hususları göz önünde bulundurarak hassasiyetle değerlendirme yapması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aksoy, M. , (2004) , *Rekabetin Korunması hakkında Kanuna Aykırılığın Özel Hukuk Alanındaki Sonuçları*, Rekabet Kurumu uzmanlık Tezi, Ankara: Rekabet Kurumu yayın no: 0144

Aksoy, N. , Yavuz, Ş. , (2009) , *Birleşme ve Devir Alma İşlemlerinde Rekabet Kurulunun Denetim Yetkisinin Hukuki Niteliği ve Sınırları*, Ankara: Rekabet dergisi, Cilt:10 (2) , Sayfa aralığı : 7 – 27

Aksoy, N. , Bolatoğlu, H. , ve Yavuz, Ş. , (2006), *Rekabet Hukukunda Muafiyet ve Birleşme/Devralma Kararlarının Şarta Bağlanması*, Ankara: Rekabet Dergisi, Sayı: 25, Sayfa aralığı : 4 – 29

Altay, S. A. , (2009) , *Anonim Ortaklıklar hukukunda Sermayeye Katımlı Ortak Girişimler*, İstanbul: Vedat Kitapçılık

Aslan, İ. Y. , (2007) , *Rekabet Hukuku Teori Uygulama ve Mevzuat* , I. Baskı, Bursa: Ekin yayınevi

Aslan, İ. Y. , (2008) , *Enerji Hukuku Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon*, I. Baskı, İstanbul: Ekin yayınevi, Cilt 2

Avrupa Birliği'nin Enerji Politikalarına İlişkin Beyaz Kitabı[Çevrimiçi]. Erişim adresi:<http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/07/Avrupa-Birliginin-Enerji-Politikasi-ve-Turkiye.pdf> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Badur, E. , (2001) , *Türk Rekabet Hukukunda Rekabeti Sınırlayıcı Anlaşmalar (Uyumlu Eylem ve Kararlar)* , Ankara: Rekabet Kurumu

Bradley, R. , Fulmer, R. , (2004) , *Energy The Master Resource*,U.S.A., Kendall/Hunt Publishing Company

British Petroleum(BP) 2019 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu[Çevrimiçi].

Erişim adresi: <https://www.enerjiportali.com/tag/bp-2019-dunya-enerji-istatistik-gorunumu-raporu> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020)

Bulatoğlu, H. , (2004) , *Rekabet Kurulu Kararlarının Yargısal Denetimi*, Ankara: Rekabet Kurumu Yayın No:0163

Çelebi, M. , (2008), *Akaryakıt Sunum Faaliyetlerinin Serbestleşmesi*, Ankara, EPDK Uzmanlık Tezi

Çelen, A. , (2003), *Oligopolistik Pazarlarda Gözlenen Paralel Davranışların Rekabet Hukuk Açısından Değerlendirilmesi: Uyumlu Eylem ve Birlikte Hakim Durum*, Ankara: Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, S.10

Dolmacı, N. , (2011) , *Yoğunlaşmaların Kontrolü ve Şartlı İzin*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun Petrol Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu [Çevrimiçi]. Erişim adresi:<https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/5-5847/2018-yillik-sektor-raporlari> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Enerji Portalı. *Petrolün Gravitesi* [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.enerjiportali.com>pet> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Erdem, A. , (2012) , *Türkiye Petrol Ve Akaryakıt Pazarı*, İstanbul: İstanbul Matbaacılık

Erdem, E. , (2011) , *Birleşme ve Devir Almalar İçin Yeni Kılavuz*[Çevrimiçi Makale].Erişim adresi:<http://www.erdemerdem.av.tr/yayinlar/hukukpostasi/birlesme-ve-devralmalar-icin-yeni-kilavuz> . (Erişim Tarihi:25 Mayıs 2020).

Erdem, E. , (2013) , *Mal Vermeyi Red Etme Durumu Yolu ile Hakim Durumun Kötüye Kullanılması*[Çevrimiçi Makale]. Erişim adresi:<http://www.erdemerdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/mal-vermeyi-reddetme-yoluyla-hakim-durumun-kotuye-kullanilmasi> . (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2020).

Güner, C. , (2007) , *Rekabet Hukukunda Yasak İlkesinden Muafiyet*, TBB Dergisi, Sayı: 71, Sayfa aralığı: 140 -173

Güngördü, A. ,Kayar, M.A. , (2002) , “*AB Rekabet Hukuku Uygulamaları Işığında Ortak Girişimlerde Ortak Kontrolün Varlığının Belirlenmesi*”, Rekabet Dergisi, Sayı:11, s.80-104

Güngördü, A. , (2003) , *AT ve Türk Rekabet Hukukunda Yoğunlaşmalarda Kontrol Unsuru*, Ankara: Rekabet Kurumu

Gürkaynak, G. ,İkiler, B. ,Yeniaras, A.G. , (2009) , *Yoğunlaşmaların Kontrolünde Taahhüt ve Koşullu İzin Yaklaşımları* , Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu 7 , Sayfa aralığı 178 – 228

Gürzumar, O. B. ,Sanlı, K. C. , (2009) , *Akaryakıt Bayileri ile Akaryakıt Dağıtım Şirketleri Arasında Akdedilen Bayilik ve İntifa Hakkı Sözleşmelerinin 4054 sayılı Kanun'un 4. Maddesine Aykırı Kabul Edilmesi Halinde Ortaya Çıkacak Özel Hukuk Sorunları Hakkında*, Ankara: Yetkin Yayınları

Güven, P. , (2008) , *Rekabet Hukuku*, II. Baskı , Ankara: Yetkin Yayınları

Hâkim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Davranışlarına İlişkin Kılavuz (Hâkim Durum Kılavuzu)[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://lexpera.com.tr>.(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

International Monetary Fund (IMF) 2019 Yılı Dünya Ekonomik Görünümü Raporu [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo> .(Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2020).

İlgili Pazarın Tanımlanmasına İlişkin Kılavuz[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fkilavuz%2fkilavuz5.pdf (Erişim Tarihi:24 Mayıs 2020).

Karacehennem, N. , (2006) , *Akaryakıt Bayileri Rekabet Etmeme Yükümlülüğünden*

Kurtulabilecekler mi?, Haber Bülteni, Rekabet Forumu, Sayı:25

Karauz, A. K. , (2015), *Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi*, Ankara: Yetkin yayınları

Kayıkcı, M. S. , (2008) , *Petrol Piyasasında Marker Uygulamaları ve Türkiye’de Ulusal Marker*, EPDK Uzmanlık Tezi, S. 10

Kayıkcı, M. S. , (2019) , *Petrol Piyasası Hukuku* , II. Baskı, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık

Kayıkcı, S. , (2004) , *Rafinaj Sektöründe Özelleştirme Politikası: TÜPRAŞ*, Sosyal Araştırmalar Vakfı Almanacağı

Kıl, İ. , (2009) , *Türk Akaryakıt Piyasasında Dağıtım Şirketleri ile Bayiler Arasında Uygulanan Tek Elden Satın Alma Sözleşmeleri*, Ankara: EPDK Uzmanlık Tezi

Koyuncu, T. , Pişmaf, Ş. ,(2013) , *Akaryakıt Sektöründeki İntifa ve Benzeri Etkiye Sahip Sözleşmelere İlişkin Rekabet Kurulu Kararları ve Sektör Üzerindeki İlk Etkileri*[Çevrimiçi.Makale].Erişim.adresi:http://www.rekabet.gov.tr/default.aspx?ns_w=pAxbJYZ6yZmtXqLwTTkynA==H7deCLxBI8. (Erişim Tarihi:22 Mayıs 2020).

Organization Of Petroleum Exporting Countries(OPEC). *Dünya Petrol Rezervi Verileri* [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.enerjiatlası.com>rezerv> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Özkan, A. , F. , (2013) , *Hakim Durumdaki Teşebbüslerin Dışlayıcı Kötüye Kullanma Niteliğindeki Davranışlarının Değerlendirilmesine İlişkin Kılavuz Taslağının Eleştirisel Bir Değerlendirmesi* , İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, Sayfa aralığı:311 – 350

PETFORM. *Türkiye’de Arama Üretim Faaliyetleri*[Çevrimiçi]. Erişim adresi:<https://www.petform.org.tr/mevzuat> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Erişim adresi: <https://www.petform.org.tr/arama-uretim-sektoru/turkiyede-petrol-uretimi> (Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020)

Petrol İşleri Genel Müdürlüğü. *Petrol Aramacılığının Tarihçesi*[Çevrimiçi].

Erişim adresi: <http://www.mapeg.gov.tr/petrol/dergiler/Petrolun-Tarihcesi-ve-Turkiyede-Acilan-Petrol-Kuyulari.pdf> .(Erişim Tarihi : 20 Mayıs 2020).

Petrol Piyasasında Lisans Başvurusu Açıklamalarına ilişkin 31.05.2011 tarih 3242/2 sayılı Rekabet Kurulu kararının 3. madde, 1. fıkrasının ç bendi

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Petrol Stokları Daire Başkanlığı.(2019). 2019 Raporu[Çevrimiçi]. Erişim adresi:

<http://www.mapeg.gov.tr/> .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 19.09.2000 tarih ve 00-35/384-214 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 16.04.2002 tarih ve 02-24/244-99 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 21.10.2005 tarih ve 05-71/981-270 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 26.01.2006 tarih ve 06-04/56-14 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 28.12.2006 tarih ve 06-95/1202-365 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> . (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 30.10.2008 tarih ve 08-61/997-389 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 26.08.2009 tarih ve 09-39/949-236 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 04.11.2009 tarih ve 09-52/1246-315 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 09.12.2009 tarih ve 09-58/1405-367 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 04.07.2012 tarih ve 12-36/1040-328 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 17.01.2014 tarih ve 04.03/60-24 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Rekabet Kurulu'nun 11.10.2018 tarih ve 18-38/603293 sayılı kararı

Rekabet Kurumu.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Kararlar> .

(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020).

Roma Anlaşması'nın 86' ıncı maddesinin 2' inci fıkrası [Çevrimiçi] . Erişim adresi:

www.dpt.gov.tr (Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2020)

Sancaktar, O. , (2006) , *Özelleştirmenin Kamu Hukuk-Özel Hukuk Ayırımına Etkileri ve Bu Bağlamda Güncel Özelleştirme Tartışmalarındaki Başlıca Görüşler* , İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, Sayfa aralığı: 241- 270

Sanlı, C. K. , (2000) , *RKHK'da Öngörülen Yasaklayıcı Hükümler ve Bu Hükümlere Aykırı Sözleşme ve Teşebbüs Birliği Kararlarının Geçersizliği*, Ankara: Rekabet Kurumu

Sanlı, C. K. , (2010) , *Rekabet Hukuk ve Özel Hukuk Açısından Akaryakıt Sözleşmeleri 2: Geline Nokta Sorunlar ve Değerlendirmeler* , Rekabet Dergisi, Cilt:3, Sayı:11, Sayfa aralığı:177-230

Sarıca, S. , (2008) , *ABD, AB ve Türkiye'nin Firma Birleşmelerine Yaklaşımı*, Ankara: Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar dergisi, Cilt:4, Sayfa aralığı: 51-82

Solmaz, E. , (2009) , *Yoğunlaşmaların Kontrolünde Bildirim Eşikleri*, Ankara: Rekabet Kurumu Yayınları, No:256

Soysal, C. , (2003) , *Rekabet Perspektifinden Türkiye Akaryakıt Sektörü*, Ankara: Rekabet Kurumu

Şenyücel, O. , (2009) , *AT Komisyonunun Yoğunlaşmalarla İlgili Yeni Duyurusu Işığında Türkiye Açısından Çıkarımlar*, Ankara: Rekabet Dergisi, Sayı: 38, Sayfa aralığı: 97 -114

TBMM 10/238 Esas Numaralı Meclis Araştırma komisyonu Raporu.(2004). [Çevrimiçi].Erişim adresi: <http://www.tbmm.gov.tr> . (Erişim tarihi:23 Mayıs 2020)

TBMM 18/11/2003 tarihli ve 1/691 Esas Numaralı Petrol Piyasası Kanunu Tasarısı ve Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu Raporu. [Çevrimiçi]. Erişim adresi:<http://www.tbmm.gov.tr> (Erişim tarihi:23.05.2020)

T.C.Petrol İşleri Genel Müdürlüğü verileri[Çevrimiçi]. Erişim adresi: http://www.mapeg.gov.tr/petrol_raporlar_formlar.aspx .(Erişim Tarihi : 19 Mayıs 2020).

Tekinalp, G. ,Tekinalp, Ü. , (2000) , “*Avrupa Birliği Hukuku*”, İstanbul: Beta Basım Yayın, 2. Baskı

Tekinalp, Ü. , (2002) , “*Kamu Teşebbüsleri, Yasal Tekeller ve Rekabet Sempozyumu Konuşması*”, Ankara: Rekabet Kurumu , Sayfa aralığı:59 - 61

Tiryaki, R. . *Petrol Piyasasında İlişkilerin Tabii Olduğu Rejim*[Çevrimiçi Makale]. Erişim adresi:www.dektmk.org.tr/pdf/enerji_kongresi11/54.pdf. (Erişim Tarihi:22 Mayıs 2020).

Topçuoğlu, M. , (2001) , *Rekabeti Kısıtlayan Teşebbüsler Arası İşbirliği Davranışları ve Hukuki Sonuçları*, Ankara: Rekabet Kurulu

Turkish Petroleum Internatinol Company verileri(TPIC)[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.tpic.com.tr .(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı'nın 5574sayılı Kanuni düzenlemeye ilişkin basın açıklaması[Çevrimiçi]. Erişim adresi:www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/7195/5574-sayili-kanun .(Erişim Tarihi:21 Mayıs 2020).

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı A.Ş. 2018 yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu[Çevrimiçi]. Erişim adresi:<http://www.tpao.gov.tr/file/2003/sector-raporlari-2018-2735e5d18395d1ba.pdf>¹ .(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

Türkiye’de Petrol Sektörü ve TPAO[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://petrol-is.org.tr/sites/default/files/ek2-petrol-sektoru-tpao.pdf>.(Erişim Tarihi:19 Mayıs 2020).

[Wikipedia]. *Petrol Piyasası Endüstrisi*[Wiki Makalesi]. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Petrol_endüstrisi .(Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2020).

Yıldırım, S. , (2000) , *Dünyada ve Türkiye’de Petrol* , 2000 Yılı Petrol Faaliyetleri, T.C. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü Dergisi, Ankara

2709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasa.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/anayasa.pdf> .(Erişim tarihi: 20 Mayıs 2020).

4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.rekabet.gov.tr> . (Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

4628 sayılı Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun.[Çevrimiçi].Erişim.adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4628.pdf>. (Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

5015 Sayılı Petrol Piyasası Kanunu.[Çevrimiçi]. Erişim adresi : <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5015.pdf> .(Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

5015 Sayılı Kanun Gerekçesi. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.petder.org.tr> . (Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

574 Sayılı Kanuni düzenleme.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.tccb.gov.tr> . (Erişim Tarihi:21 Mayıs 2020).

5576 Sayılı Kanun .(Petrol Piyasası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair) [Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.resmigazete.gov.tr. (Erişim tarihi:21 Mayıs 2020).

5576 Sayılı Kanun'un 2. Madde Gerekçesi .[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.mevzuat.gov.tr .(Erişim tarihi: 22.05.2020).

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf> .(Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

6326 Sayılı Petrol Kanunu.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6326.pdf> .(Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2020).

6491 sayılı Türk Petrol Kanunu.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130611-5.htm>

(Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2020).

20 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe giren 60 Sayılı İktisadi Devlet Teşekkülleri ve Kamu İktisadi Kuruluşları Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.epdk.gov.tr .(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

18 Haziran 1984 tarihinde yürürlüğe giren 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkındaki Kanun Hükmündeki Kararname.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: www.petform.org.tr .(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

17.06.2004 tarih ve 25495 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği.[Çevrimiçi]. Erişim adresi www.mevzuat.gov.tr (Erişim tarihi:21 Mayıs 2020).

27.11.2013 tarih ve 28834 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma Ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/2005/01/20050106-7.htm> .(Erişim Tarihi:21 Mayıs 2020).

1997/1 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliğ.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat> .(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

2002/2 Sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ.[Çevrimiçi]. Erişim adresi:<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat> .(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğ’in Uygulamasına Dair Dikey Kılavuz.[Çevrimiçi]. Erişim adresi: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat> (Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

2003/3 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliğ.[Çevrimiçi].Erişim adresi: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat> .(Erişim tarihi:20 Mayıs 2020).

2007/2 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliğ.[Çevrimiçi].Erişim adresi:

<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat> .(Erişim Tarihi:20 Mayıs 2020).

2010/4 Sayılı Rekabet Kurulu'ndan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ.[Çevrimiçi]. Erişim adresi:

<https://www.rekabet.gov.tr/tr/Mevzuat/tebliğ> . (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020).

